Petre
Hladchi-
Bucovineanu

Spionajul economic -armă a concurenței capitaliste

Petre Hladchi-Bucovineanu

Spionajul economic - arma a concurenţei capitaliste

Editura Politică
1985

Coperta : CONSTANTIN NIŢULESCU

Concurența neloială — a realitate a lumii capitaliste contemporane

De multă vreme nu mai este un secret faptul că în țările capitaliste industrializate concurența dintre firme a devenit din ce în ce mai feroce, mai neloială. Economia capitalistă, roasă de propriile ei crize și recesiuni, este nevoită să lupte și împotriva furtului de inteligență, ca urmare a rivalității dintre întreprinderi, a goanei — pe orice cale — după profituri maxime. De altfel, concepția care predomină în materie de concurență între firme, după cum preciza o publicație americană, este aceea că „astăzi, într-o epocă în care cheltuielile pentru cercetare și dezvoltare ating sume uriașe, tentația de a se însuși secretele altora este foarte puternică". Referindu-se la aceeași problemă, un specialist californian în probleme de management arăta că în țările capitaliste dezvoltate „spionajul economic face parte din politica de concurență". Cu alte cuvinte, spionajul economic se integrează politicii de concurență, el constituind nu numai o metodă sau un accesoriu al concurenței, ci însăși osatura în baza căreia se pun la cale și se realizează acțiunile concurenței. Firește, este vorba de însușirea, prin metode secrete, specifice, a unor date confidențiale despre tehnologii noi, despre piețe de desfacere, costuri și prețuri, precum și despre orice alte informații ce ar putea să aducă profituri fabuloase marilor monopoluri care organizează asemenea acțiuni.

Din nefericire, marile firme capitaliste nu se mulțumesc a se spiona numai între ele. Uneori, în scopul de a-și însuși date de interes, organizează furtul de licențe și

informații secrete în probleme economice de la alte firme, pretinse partenere, așezate geografic la mii de kilometri distanță și care se află sub jurisdicția națională a altor state. Justificînd asemenea practici, condamnate de toți oamenii de bună credință, un expert al serviciilor secrete occidentale menționa : „Spionajul este o parte integrantă a luptei politice moderne continuată în timp de pace : în această luptă se recurge la serviciul de informații și la mijloacele sale auxiliare". Concluzia ce se desprinde este cît se poate de simplă, respectiv, spionajul este un fel de continuare a războiului, desigur pe un alt plan, pe cel predominant politic, inclusiv economic, iar luptei loiale, cinstite, pentru progres și bunăstare i se opune spionajul, care, după părerea acestui expert — și a altora ca el — „este parte integrantă a luptei politice moderne". Interesant de remarcat este tocmai faptul că pretinsul „teoretician" amintit nu a calificat spionajul, nici prin aluzie, ca fiind o racilă contemporană, înfiptă adînc în culisele concurenței capitaliste, scoasă la suprafață în forme tot mai dure și mai variate în condițiile crizei economice, ci direct și clar ca fiind „parte integrantă" a însăși politicii moderne.

Fără îndoială, metodele și formele de obținere discretă a informațiilor din domeniile vieții economice sînt diverse și, evident, conspirate. Concomitent cu posibilitățile tehnice — între care aparatura electronică din ultimii ani se situează pe primul loc și la care ne vom referi pe parcurs —, există suficiente alte mijloace și metode de subtilizare a informațiilor utile. Referindu-ne la ele, nu putem să trecem peste faptul că cele mai multe date sînt „recoltate" în urma contactelor cu diverși oameni, prin abordarea lăudăroșilor, a palavragiilor, prin introducerea în întreprinderi a unor oameni special instruiți și, nu în ultimă instanță, prin coruperea și șantajarea unor deținători de secrete. Sînt situații în care metodologia folosită îmbracă forme așa-zis „clasice" nebănuite, bazate pe lipsa de vigilență a mînuitorilor de secrete. Într-un caz, în Anglia, de pildă, au fost vîndute hîrtiile aruncate în coșul de gunoi din biroul directorului unei firme, între care s-au găsit fragmente, ulterior reconstituite, ale unor secrete de care era interesată o altă firmă concurentă.

La Paris, o editură a contractat preluarea unei cantități de maculatură a unei firme; printre hîrtii s-au găsit ciorne ale unor documente ce conțineau secrete economice, mai tîrziu dovedindu-se că, de fapt, pretinsa „editură" era o oficină specializată în spionaj economic.

Alte metode, între care instalarea de mijloace electronice în cabinetele conducerilor unor firme concurente sau în sălile unde se organizează consfătuiri de lucru, racolarea unor specialiști de valoare — deținători de secrete — și remunerarea lor cu salarii mai mari decît cele pe care le oferă alte firme concurente, discreditarea firmelor rivale prin mijloace moderne de publicitate sînt frecvent folosite în lumea spionajului economic. Folosindu-se de dictonul „scopul scuză mijloacele", marile firme capitaliste nu precupețesc nici un efort — material ori de influențare psihologică — pentru a perfecționa continuu metodele specifice spionajului economic, orice investiție în acest domeniu avînd drept scop a obține profituri maxime prin cheltuieli minime și dominarea pieței prin discreditarea, atenuarea influenței și chiar eliminarea concurenților.

În condițiile contemporane, oficinele secrete nu subapreciază nici o metodă, nici un procedeu posibil a fi folosit pentru a intra în posesia secretelor rîvnite. Firește, oamenii punctați pentru a deveni colaboratorii unor asemenea oficine sînt studiați în fel și chip : preferințele lor și ale familiei, veniturile pe care le realizează, sentimentele lor, anturajul, pasiunile, viciile, gradul de cultură și multe alte amănunte sînt detalii care fac obiectul unor fișe ce se întocmesc dincolo de ușile zăvorîte ale sediilor secrete. Date complexe se centralizează, de asemenea, despre alte persoane ce ar putea face obiectul atacurilor organizate de serviciile secrete, ca și despre unitățile economice ce prezintă un real interes. Folosind metodele spionajului total — din care s-a inspirat în decursul timpului și ale cărui procedee le-a adoptat —, spionajul economic nu iartă nimic. El subordonează întreaga „...activitate secretă desfășurată în țările capitaliste de serviciile de informații guvernamentale, de marile firme și trusturi internaționale și organizațiile profesionale private în scopul cunoașterii potențialului și intențiilor economice ale

statelor sau firmelor concurente, ai subminării acestora, precum și pentru a sustrage, prin metode subversive, invenții, descoperiri și procedee tehnologice de mare randament" [1]. A devenit de multă vreme de domeniul public faptul că spionajul economic este ca o pecingine urîtă, strîns lipită de obrazul crizei valorilor morale din lumea capitalului, și se dezvoltă în ciuda chemării popoarelor la rațiune și înțelegere pentru stabilirea unei noi ordini economice internaționale, pentru lichidarea malnutriției și ameliorarea condiției umane pe mapamond. Așa cum vom constata în capitolele următoare, această „pecingine" a devenit, în decursul timpului, un instrument tot mai agresiv al sistemului socio-economic capitalist și vizează domenii de maximă importanță.

Analizînd diversitatea aspectelor care sînt ori pot face obiectul spionajului economic, este și firesc să ne întrebăm ce este spionajul, în general, și cel economic, în special.

În ultimii ani, s-a discutat mult în jurul unor fapte de sustragere a unor secrete industriale sau tehnico-științifice, acest gen de activitate fiind denumit de unii autori drept *spionaj industrial* sau *spionaj tehnico-științific*. Au fost și situații în care o asemenea activitate a fost denumită *spionaj tehnico-economic*, *spionaj științific*, iar alți autori, ca să poată departaja cît mai mult caracterul acțiunilor secrete din acest domeniu, au creat noi subdiviziuni, între care *spionaj comercial și financiar* ori, separat, *spionaj comercial* și *spionaj financiar*, ajungîndu-se să se discute pînă și de *spionaj agricol*. Dacă la cele menționate am adăuga și denumirile curent folosite de *spionaj politic*, *spionaj militar*, *spionaj economic*, ca și alte asemenea titulaturi, atunci cititorul neavizat nu va putea, desigur, să deosebească ce se află în spatele uneia sau alteia dintre denumiri. Problema ridică și un alt aspect ce nu poate fi neglijat, respectiv, dacă între atîtea „genuri" de spionaj există anume hotare — reale sau convenție-

[1] I. Mocanu. *Însemnări despre spionajul tehnico-economic*, Editura militară, București, 1975, p. 4.

nale — și dacă acțiunile de spionaj, indiferent de denumire, se întrepătrund sau nu.

Așadar, fără a face uz de definițiile folosite în codurile penale ale diverselor state și fără a analiza și, deci, a diseca expresia sub aspectul laturilor ei pur juridice, putem afirma că „spionajul este acțiunea întreprinsă pentru cunoașterea și divulgarea, prin diverse mijloace, a tot ceea ce se impune să rămînă confidențial, conspirat, ascuns, tăinuit unei persoane, firme sau țări" [2].

În concepția legilor noastre, spionul trebuie să aibă o calitate specială, respectiv, să fie străin sau apatrid; aceeași faptă comisă de cetățeanul român înseamnă trădare de patrie. Sub aspectul conținutului datelor și informațiilor ce se impun a fi păstrate, ele sînt cele declarate secrete prin lege ori au în mod vădit un asemenea caracter. La fel sînt incriminate și situațiile în care transmiterea unor date, care, deși nu fac parte din categoria celor declarate secret de stat, pot aduce daune politice, economice sau militare. În acest sens, apreciem ca edificator *articolul 2* din *Legea nr. 23/1971* care prevede: „Transmiterea sau divulgarea informațiilor, datelor și documentelor ce constituie secrete de stat, pierderea, deținerea în afara îndatoririlor de serviciu, distrugerea, alterarea ori sustragerea documentelor cu un asemenea caracter, neglijența care a avut drept urmare una din aceste fapte sau care a dat posibilitatea altei persoane să intre în posesia unor informații, date sau documente de natură să pună în pericol interesele economice, tehnico-științifice, militare sau politice ale statului, precum și orice încălcări ale normelor privind apărarea secretului de stat constituie fapte deosebit de grave și sînt pedepsite de legea penală".

Sublinierea pericolului pe care îl prezintă transmiterea sau divulgarea oricăror date secrete — dintr-un domeniu sau altul — nu înseamnă nici pe departe vreo aluzie la o anume categorie din subdiviziunile spionajului, stabilite convențional de către unii cercetători, în raport de obiectivele ce sînt urmărite prin această activitate secretă. De altfel, nici o lege nu departajează strict „genurile"

[2] Dr. Paul Rönitz, *Spionajul economic*, Editura militară, București, 1976, p. 9.

acțiunilor de spionaj și nici nu ar putea atîta timp cît hotarul dintre ele se dovedește a fi foarte labil, iar scopul final este unic, respectiv, subminarea puterii politice, economice și militare a adversarului. Este foarte greu, dacă nu chiar imposibil, ca astăzi cineva să demonstreze că lovind în economia unei țări nu lovește direct și în politica ei ori, cu atît mai mult, în puterea ei de apărare militară. Cu alte cuvinte, „genurile" se complectează și, de regulă, sînt dirijate de centre unice de informații ce urmăresc, firește, scopuri unice. Cu toate acestea, în activitatea practică, prin modul de operare, metodologia specifică, personalul dirijat în asemenea acțiuni și scopul imediat urmărit, deosebim :

— *Spionajul politic,* care implică cunoașterea din timp — în scop de subminare și organizare a unor acțiuni ostile — a hotărîrilor importante pe linie de stat, a unor aspecte deosebite ale stării de spirit a populației, cunoașterea unor date referitoare la activitatea concretă a organelor și personalităților politice, la poziția ce urmează a se adopta în probleme cruciale ale vieții internaționale, inclusiv a datelor de interes privind politica economică sau cea din domeniul științelor. Cu alte cuvinte, acest gen de spionaj are în atenție planurile și acțiunile politice în totalitatea lor, astfel că, în cele mai multe cazuri, subordonează și problemele care în mod obișnuit sînt clasificate drept spionaj militar sau economic.

— *Spionajul militar* are în vedere obținerea de date și informați din domenii ce au tangență directă cu apărarea țării. El nu se referă, însă, așa cum se mai crede, în mod simplist, doar la concentrarea sau dislocarea de trupe și tehnică militară ori la anume planuri strategice, ci privește întregul complex de date privind forțele umane și materiale ce au legătură cu apărarea țării, moralul trupelor și al altor formațiuni ce participă la sistemul de apărare, dotarea, activitatea de stat major, nivelul de pregătire al cadrelor, atașamentul și moralitatea lor, problemele economice specifice armatei și industriei de apărare. Desigur, în timp de război, obiectivele urmărite de spionajul militar cresc în raport cu importanța zonei sau zonelor de operare și, de cele mai multe ori, în timpul marilor conflagrații, spionajul economic ca și cel științific i s-a subordonat.

— *Spionajul ştiinţific,* în condiţiile revoluţiei tehnico-ştiinţifice, a căpătat noi valenţe, el devenind, în ultimii ani, o ramură distinctă a lumii nevăzute a spionajului. El urmăreşte sustragerea celor mai valoroase idei din domeniul ştiinţelor, şi nu poate fi subordonat — cum au încercat unii autori — spionajului militar sau celui economic, întrucît el slujeşte deopotrivă interese politice, economice şi militare. Pentru a justifica o anume „subordonare", unii dintre autori au încercat să localizeze spionajul ştiinţific în cadrul celui tehnico-ştiinţific, uitînd că oficinele secrete caută să obţină date complexe din cercetarea fundamentală şi tehnico-aplicativă şi să influenţeze chiar şi cercetările din domeniul istoriografiei, să afle şi să folosească în propaganda lor diversionistă date despre originea unor limbi naţionale, să exploateze rezultatele obţinute din domeniul tuturor ştiinţelor — exacte sau umaniste —, mergînd pînă la identificarea şi cunoaşterea preocupărilor cotidiene ale oamenilor de ştiinţă.

— *Spionajul economic* este cel care, în fapt, subordonează toate planurile şi acţiunile ce vizează obţinerea — în secret — de date cu caracter economic. El are în vedere tot ceea ce unii au denumit, prin departajare, spionaj industrial, tehnico-ştiinţific, comercial, financiar etc., reunind toate actele comise de oficinele secrete interesate a lovi în economia unui stat sau a unei anume zone geografice în care acţionează. Se înţelege, dacă vrem să „despicăm firul în patru", că vom putea numi *spionaj tehnico-ştiinţific* pe cel care se limitează la furtul invenţiilor, al altor noutăţi din acest domeniu specializat sau *spionaj comercial* pe cel ce are în vedere doar compromiterea concurentului de afaceri comerciale, înlăturarea lui de pe piaţă. Oricum, scopul final este *lovitura economică* pe multiple planuri, astfel că *spionaj economic* rămîne denumirea nu numai cea mai potrivită, dar şi cea mai complectă, pentru a defini toate genurile de acţiuni din acest vast domeniu.

Am amintit mai sus cîteva subdiviziuni ale spionajului, aşa cum ele au fost şi mai sînt vehiculate, nu pentru a teoretiza această vastă problemă şi care constituie o

realitate a zilelor noastre, ci pentru a se înțelege mai bine relația directă dintre concurență și culegerea de date secrete pe multiple planuri. Nici unele dintre cele ce le-am putea denumi simbolic „subdiviziuni ale spionajului" nu se exclud, dimpotrivă, se completează reciproc, existînd — nu de puține ori — și surpriza ca într-un caz de spionaj economic să se contureze elemente clare de spionaj politic, militar sau științific și invers. Aceasta nu exclude, însă, posibilitatea ca în fiecare dintre aceste domenii să se acționeze separat, în scopuri bine definite. Dacă în enumerarea de mai sus am menționat *spionajul economic* ca o ultimă subdiviziune, aceasta nu trebuie să ne ducă la concluzia că furtul de date, documente și informații din domeniul economic se află pe ultimul loc. De regulă, spionajul economic a fost și este prioritar pe agenda de lucru a oficinelor secrete și nu a încetat niciodată, chiar nici în perioada unor ascuțite confruntări politice sau militare, cînd informațiile din domeniul economic au constituit ținta numărul unu a serviciilor de spionaj. În aceste condiții apar, firesc, nenumărate întrebări : Cînd și cum a apărut spionajul economic ? Care a fost evoluția lui în decursul timpului ? Ce rol au marile firme capitaliste în promovarea și practicarea spionajului economic ? Există oare servicii profilate numai pe spionaj economic ? Care sînt cele mai importante mijloace și metode pe care le folosește spionajul economic ? Acționează oare spionajul economic și împotriva țării noastre ? Cum anume ? Acțiunile spionajului economic pot fi prevenite sau dejucate ? Iată doar cîteva întrebări, dintre multe altele, la care vom încerca să răspundem cu puterea de convingere a faptelor, a exemplelor luate din viață. Așadar, fără a evita senzaționalul — dacă mai poate fi numit astfel — din culisele unor cazuri concrete, vom încerca să descifrăm această delicată și spinoasă problemă a contemporaneității, păstrată nu de puține ori în seifurile sigilate ale oficinelor secrete și ale marilor companii industriale. Se înțelege, cunoscînd subterfugiile și motivațiile serviciilor secrete și ale patronatului marelui capital care a creat aceste servicii, reliefînd motivațiile și legendele ce au fost ori sînt încă țesute în jurul faptelor ce „justifică" furtul secretelor economice, ne vor apare cu mai multă claritate fațetele reale ale pretinsei onestități a practicilor folosite în acest domeniu.

Considerații privind istoricul spionajului economic

Fără îndoială, noțiunea propriu-zisă de *spionaj economic* este relativ nouă. Ea a apărut odată cu departajarea acestei activități secrete de altele asemănătoare sau, mai exact, după ce s-a constatat că obiectul sustragerii informațiilor nu se limitează, individual și separat, numai la industrie, comerț, agricultură, finanțe ori noutăți tehnico-științifice, iar întreaga acțiune lovește, deopotrivă, un întreg sistem de relații economice. În ciuda „tinereții" de care se bucură noțiunea în sine, sustragerea secretelor economice are un istoric ce se pierde în negura timpului. După cei mai mulți cercetători de prestigiu ai fenomenului, spionajul economic este cel mai vechi dintre toate îndeletnicirile de sustragere a secretelor. Unii îl plasează cu zeci de mii de ani în urmă, afirmînd că, în general, el ar trebui luat în considerare încă din perioada cînd triburile care descoperiseră focul erau spionate de celelalte care nu pătrunseseră această taină.

Trecînd peste diverse exemple din mitologie, se impune să amintim că sînt multe lucrări în care se consemnează faptul că sustragerea de date și informații economice, prin metode secrete, se practica frecvent și în antichitate ori chiar mai devreme. Aici ar trebui să vedem, însă, cine și de ce făcea spionaj ? Apreciem tendențioasă și neavenită practica exemplificării vechimii spionajului — așa cum abundă în diverse volume apărute în Occident — numai pentru a justifica încurajarea și proliferarea furtu-

lui de secrete în cadrul concurenței economice. Desigur, încă de atunci, din antichitate, ca și peste secole, asemenea metode au fost folosite de cei puternici în favoarea lor, pentru a cîștiga cît mai mult cu investiții cît mai mici. Astăzi se știe, de pildă, că secretele extragerii purpurii și ale tehnicilor de vopsire a țesăturilor au fost însușite de romani după ce aceștia au răpit doi sclavi fenicieni, specialiști în prepararea purpurii pentru cartaginezi. Oare acesta să fi fost preludiul răpirilor, sechestrărilor sau chiar al momirilor de specialiști în epoca modernă ? Greu de răspuns ! Se cunoaște, de asemenea, că încă în anul 300 î.e.n. japonezii au sustras de la chinezi secretul fabricării mătăsii naturale. Oare acesta a fost începutul subtilizării unor secrete ale procesului de producție pentru obținerea de produse noi ? Deși este greu să răspundem cu certitudine, sigur rămîne faptul că atunci, ca și mai tîrziu, astfel de acțiuni nu se puteau consuma în afara intereselor pe care le aveau clasele avute. Justificarea și încurajarea practicilor spionajului economic prin „vechimea" lor, calificarea acestora ca „morale", întrucît ar fi însoțit omenirea de la începuturile ei, sînt vădit eronate. Asemenea „concluzii" sînt susținute și proliferate intenționat de către „teoreticienii" unor servicii secrete, tocmai pentru a găsi cu mai multă ușurință „căi psihologice" spre conștiința unor oameni, mai puțin edificați, pe care, astfel, să-i determine a le accepta eventualele oferte. „Găselnițe" asemănătoare sînt nenumărate în propaganda pe care o desfășoară oficinele secrete și, nu de puține ori, însăși frumoasa legendă referitoare la răpirea de către Prometeu a focului de pe Olimp este calificată — desigur tot cu interes — ca un act de... spionaj economic. Apologeți ai serviciilor secrete ale statelor capitaliste s-au folosit chiar și de vechi texte biblice pentru a justifica acțiunile lor. Unul dintre foștii șefi ai Agenției centrale de investigații a S.U.A. (C.I.A.), în prelegerile sale despre vechimea și tradiția spionajului, avea obiceiul să amintească că, în Vechiul testament al Bibliei, în cartea „Numerii", la capitolul 13, se arată cum Dumnezeu, din pretinse „rațiuni morale", i-a poruncit proorocului Moise : „...Trimite oameni ca să iscodească Țara Canaanului...", iar Moise, îndeplinind porunca, a cerut trimișilor săi să stabilească : „...ce popor

locuiește ; tare ori slab, puțin ori mult ; și cum este țara în care locuiește : mănoasă sau rea..., cum este pămîntul : gras ori slab, dacă se află pomi sau nu ?..." Mai mult decît atît, experții occidentali fac chiar aluzii la faptul că remunerarea agenturii de spionaj, îndeosebi, a celei din domeniul militar și economic, are o „vechime biblică", făcînd uz de „Cartea lui Iosua", în care se arată că, asediind Ierihonul, agresorii au lăsat-o în viață pe desfrînata Rahab, care a ajutat iscoadele trimise, restul populației fiind trecută prin ascuțișul sabiei. Iertarea ei, deci, ar reprezenta recompensa acordată pentru trădarea conaționalilor. În treacăt, amintim că, în condițiile contemporane, chiar și unele secte religioase — îndeosebi, din rîndul celor create în ultimii ani —, ca și unele centre sectante din străinătate, ce s-au pus la dispoziția unor servicii secrete ori adoptă metode folosite de ele, încearcă să-și justifice activitatea prin aceste texte biblice, pe care le interpretează în raport de dorințe și de scopurile urmărite.

Desigur, nu vom analiza în detaliu cele amintite și nici nu ne vom ocupa de opiniile experților și istoriografilor spionajului din unele state capitaliste. Considerăm, însă, că este elementar a înțelege faptul că ambițiile de însușire nedreaptă a unor bunuri, de folosire a acestora prin înșelare și furt au apărut nu odată cu omul, ci pe o anume treaptă de dezvoltare socială, și că au avut — și continuă să aibă — scopuri clare : îmbogățirea pe seama celor înșelați, acumularea de bunuri cît mai valoroase de către cei mai puternici, obținerea de profituri cît mai mari cu cheltuieli minime. Dacă, prin îngăduință, vom accepta existența unor elemente ale spionajului — inclusiv de natură economică — la începuturile antichității și care pe parcurs s-au dezvoltat, trebuie să avem în vedere posibilitățile și mijloacele de atunci, ca și ale epocilor istorice ce au urmat, fixînd pentru fiecare perioadă obiectivele și tehnicile specifice. A vorbi de spionaj în general și a pretinde — după cum susțin încă unii experți occidentali — că spionajul, deci și cel economic, a apărut odată cu omul, că va însoți permanent omenirea, că s-a practicat de orice orînduire și de oricare clasă socială, înseamnă a subaprecia faptul că aceste afirmații repre-

zintă ele însele nu numai un neadevăr, ci și o denaturare a oricărei logici sănătoase. Apariția și dezvoltarea elementelor componente ale spionajului economic (industrial, comercial etc.) presupun, înainte de toate, crearea industriei, a comerțului, deci, a unei *baze economice* și a unei *clase interesate*, în scopuri precise, a practica asemenea metode. Apoi, dezvoltarea spionajului economic, ca de altfel și a celorlalte forme de spionaj (politic, militar sau științific), trebuie analizată într-un raport strict cu condițiile sociale, politice și economice ale epocii la care ne referim, cu interesele claselor sociale care au promovat această racilă socială. Erau oare interesați sclavii sau mai tîrziu iobagii ori chiar muncitorii să facă spionaj ? Împotriva cui și de ce ? Aveau ei oare posibilitatea să facă spionaj economic, clasa din care făceau parte era interesată în vreo concurență economică ? Dacă răspunsul este negativ — și nici nu poate fi altfel —, atunci întregul fenomen trebuie privit și analizat ca fiind generat numai de interesele claselor exploatatoare, de concurența acerbă dintre clasele sociale avute. Astfel, se poate afirma că *spionajul*, inclusiv cel economic, *este un produs, un instrument și un însoțitor permanent al societății bazate pe exploatare*, apărut pe o anume treaptă de dezvoltare socială și, așa cum vom constata din cele ce urmează, perfecționat pînă la sofisticare de către monopolurile imperialiste.

Elemente ale spionajului, îndeosebi din domeniul cunoașterii puterii economice a unor inamici potențiali, ca și pentru exploatarea unor ținuturi mai puțin cunoscute, inclusiv din domeniul afacerilor comerciale, s-au conturat odată cu ambițiile păturilor conducătoare din rîndul claselor exploatatoare de a subjuga teritorii noi și de a folosi rezultatele muncii populațiilor din aceste zone. Desigur, spionajul economic, atunci ca și mai tîrziu, s-a subordonat unor interese politice și militare ale statelor sau grupărilor de state puternice. Multe dintre cronicele medievale reliefează asemenea aspecte. În Evul Mediu tîrziu, mai cristalizat și mai bine conturat sub aspectul puterii economice, au început chiar să se îmbine recrutarea de negustători

străini — ori infiltrarea de agenți în tabere inamice — cu călătoriile unor agenți proprii în statele ce prezentau un anume interes. Se cunoaște, între altele, că în anul 1421 „...regele Angliei și ducele Burgundiei l-au trimis în comun pe încercatul oștean și diplomat Gillebort de Lannov, cu șapte însoțitori, cu misiunea de a face un raport amănunțit asupra situației din țările pe care le vor vizita... Numărul agenților secreți care erau trimiși în răsărit, în special din Italia, a sporit considerabil" [1].

Mai tîrziu, în epoca Renașterii, ca și după aceea, odată cu formarea unor mari state naționale, cu dezvoltarea și consolidarea lor economică, cu creșterea ambițiilor de îmbogățire a claselor avute, spionajul economic începe să fie din ce în ce mai evident. Pentru realizarea lui sînt folosite pînă și mijloacele diplomatice, ca surse de culegere în secret a datelor de interes. În acea vreme, „diplomația trebuia nu numai să acționeze, dar și să cerceteze, să aprecieze puterea economică a țării respective și a regiunilor ei... Informațiile sînt culese cu aviditate și de negustătorul bogat, și de căpitanul corăbiei ce brăzdează mările și oceanele în căutare de noi căi comerciale, de noi țări bune de cucerit și de jefuit. Întrebările la care navigatorii din timpul marilor descoperiri geografice primeau misiunea să aducă răspuns se deosebeau prea puțin de acelea care se puneau diplomaților și agenților secreți... Chestionarele cereau să se strîngă și să se comunice informații despre fertilitatea solului, produsele alimentare și zăcămintele de minereuri... Instrucțiunile destinate negustătorilor englezi recomandau ca localnicii trebuincioși să fie îmbătați cu scopul de a se afla de la ei cele necesare despre țara respectivă" [2]. Multe dintre aceste metode, considerate de unii drept „arhaice", continuă să fie perpetuate — desigur, adaptate condițiilor contemporane — în aceleași scopuri.

Odată cu trecerea timpului, cu progresul social, elementele spionajului economic s-au conturat tot mai mult. Setea de avuție și de putere a unora dintre proprietarii vremii i-a determinat pe aceștia să acapareze noutățile, prin subtilizarea secretelor economice, prin discredita-

[1] E. Cerneak. *Cinci secole de război secret*, Editura politică, București, 1968, p. 15.
[2] *Idem*, p. 18.

rea celor considerați concurenți și să obțină noi tehnologii, bineînțeles, nu prin tratative ori schimburi oneste de informații. Se cunoaște în acest sens faptul că un iezuit francez a sustras din China secretul fabricării porțelanului, iar ulterior, după anul 1750, prin intermediul unui agent, procedeul a fost sustras, tot în secret, și aplicat în Anglia. Asemănător s-a desfășurat lupta, în secolul al XVIII-lea, dintre Germania și Anglia pentru prelucrarea, în condiții de calitate superioară, a minereurilor de fier și obținerea unor sortimente de oțeluri cît mai apreciate.

Cele menționate mai sus nu trebuie să ducă la concluzia că spionajul economic ar fi fost — ori că este — un mijlocitor de proliferare a progresului tehnico-economic. Există, din păcate, și asemenea teorii, care, elogiind concurența acerbă dintre marile monopoluri, deci, inclusiv spionajul economic, o prezintă drept factor de progres. Asemenea pretenții denaturează adevărul cu privire la rolul factorilor sociali în realizarea progresului, subapreciază cu vădite intenții importanța primordială a științei, tehnicii și culturii. Credem că ar fi mai mult decît aberantă eventuala susținere a faptului că marile tehnologii contemporane, uimitoarele descoperiri științifico-tehnice ar fi proliferat pe mapamond datorită înșelăciunii, corupției, furtului ordinar și altor asemenea „metode" utilizate de oficinele secrete. Aceasta nu înseamnă că, pentru a obține prioritate și a profita de ea, a obține cîștiguri și, deci, profituri fabuloase, marile monopoluri nu au pus și nu pun în mișcare forțele proprii de spionaj pentru a sustrage secrete din domenii economice tot mai diverse. Dar, pentru a-și realiza scopurile, nu trebuie uitat că aceste oficine profită tocmai de progresul științei, al mijloacelor tehnico-științifice moderne, pe care le adaptează și le folosesc așa cum le cer patronii lor, care, de cele mai multe ori, rămîn în umbră.

Istoricește, am putea încadra dezvoltarea spionajului economic în cîteva mari etape. Astfel, am putea considera „a) o etapă pînă la apariția primelor brevete de invenție (Anglia — 1623, America — 1787 și Franța — 1791) și înființarea primului serviciu de contraspionaj industrial

(Krupp — 1875) ; b) de la această dată şi pînă la primul război mondial ; c) perioada primului război mondial ; d) perioada dintre cele două războaie mondiale ; e) perioada celui de-al doilea război mondial ; f) de la terminarea acestuia pînă în prezent"[3]. Aceste etape se deosebesc prin specificul şi caracterul producţiei, ale mutaţiilor tehnice şi conceptionale ce au intervenit, ale particularităţilor determinate de progresul social. Oricum, lupta pentru supremaţie asupra producţiei şi a pieţei a prins contururi tot mai puternice şi s-a consolidat odată cu apariţia producţiei moderne.

Se ştie, liberalismul economic revărsat asupra lumii în secolul al XIX-lea a dus la o concurenţă acerbă între marii magnaţi ai timpului. Legea pretinsei solidarităţi şi a bunei înţelegeri de pînă atunci a fost ruptă, fiecare dintre cei interesaţi urmărind scopul de a domina piaţa prin produse tehnice superioare. Aceasta a determinat ca marile firme să-şi organizeze — alături de fabricaţie, reclamă şi distribuţie — o vastă reţea de laboratoare proprii, în care marfa şi tehnologiile de producere a ei se perfecţionau continuu. Treptat, superioritatea tehnică obţinută pe calea experimentărilor de laborator a fost considerată patent exclusiv şi calificată ca fiind secretă. În aceste condiţii, firmele concurente au ţintit tocmai spre obţinerea pe căi conspirate a patentelor considerate secrete, motiv pentru care, încă de pe atunci, s-au organizat adevărate vînători de idei şi de documente referitoare la noutăţile tehnice şi procedeele lor de fabricaţie. Formele şi metodele adoptate erau destul de diversificate : coruperea funcţionarilor comerciali, a laboranţilor, organizarea de spargeri în încăperile destinate noutăţilor industriale, şantajul şi altele asemănătoare. Firește, astfel de metode nu constituiau o noutate pentru obţinerea pe căi ascunse a secretelor, dar, spre deosebire de perioadele mai vechi, s-a remarcat o nouă faţetă a spionajului economic, respectiv, agresivitatea sa deosebită. Dacă înainte vreme, secretele din cadrul unor bresle de fierari, cuţitari, căldărari, cojocari etc., puteau fi obţinute de către persoanele interesate prin coruperea unor meseriaşi, a unor ucenici ori calfe, de acum atacul deschis, pe orice cale, pentru obţinerea

[3] Dr. Paul Rönitz. *Op. cit.*, p. 14.

unor date de interes economic a devenit o modă. Se accentuează, totodată, două trăsături paralele de apărare a secretelor economice : de protejare a rezultatelor muncii față de „curioșii" din afara firmei și, în același timp, de păzire a secretelor chiar înăuntrul firmei producătoare, față de propriii angajați, în scopul de a nu „transpira" nimic important față de eventualii agenți ai firmelor concurente.

În noile condiții istorice, la care ne-am referit, concurența dintre firme este considerată tot mai puțin loială, iar patronatul, odată cu măsurile de apărare a noutăților proprii, organizează acțiuni pentru a cunoaște intențiile și preocupările pe care le au alte firme. Așa s-au născut, alături de serviciile de informații guvernamentale, oficinele secrete proprii ale marilor companii industriale. Alfred Krupp, de exemplu, magnatul oțelului în Germania, după ce a reușit să îmbunătățească calitatea produselor datorită unor rețete sustrase din Anglia, a înființat — pe lîngă serviciul său propriu de informații — și un organ de contraspionaj economic, îndreptat chiar împotriva propriilor muncitori. În 1872, cu prilejul elaborării unui regulament ce avea drept scop să-i asigure securitatea produselor și a noilor concepții tehnologice, el a menționat : „Oricare ar fi prețul, muncitorii trebuie să fie supravegheați tot timpul de către oameni energici și plini de experiență, primind o primă de fiecare dată cînd ei arestează un sabotor, un leneș sau un spion" [1].

Sfîrșitul celui de al XIX-lea secol a găsit lumea industrială într-un avînt necunoscut pînă atunci. În același timp, însă, spionajul economic modern a prins un contur tot mai clar, perfecționîndu-se continuu.

[1] Dr. Paul Rönitz. *Op. cit.*, p. 18.

Secolul al XX-lea — apogeul confruntărilor fățișe dintre marile oficine secrete

Secolul al XX-lea a debutat sub semnul marilor realizări tehnico-științifice, dar, în același timp, începuturile lui s-au înscris și ca un preludiu al marilor conflicte dintre puterile imperialiste îndreptate spre acapararea de noi piețe de desfacere, reîmpărțirea coloniilor înrobite, lărgirea sferelor de influență politică, economică și militară. În aceste condiții, lumea miracolelor economice de la începutul secolului al XX-lea a asistat la adîncirea contradicțiilor dintre marile trusturi și, implicit, la dezvoltarea concurenței neloiale, respectiv, a spionării reciproce, a furtului de tehnologii, a sabotării unor realizări. Pe fondul marilor contradicții, spionajul economic și-a subordonat interesele pregătirilor pentru declanșarea primului război mondial, fapt ce a însemnat „...o lărgire a cîmpului de activitate către obiective specific militare. În măsura în care mijloacele tehnico-științifice au devenit tot mai indispensabile războiului, întrepătrunderea dintre preocupările spionajului militar și cele ale spionajului industrial au crescut din ce în ce mai mult, astfel încît informațiile referitoare la armamente au devenit cele mai importante obiective ale spionilor, fie ei militari sau specialiști în probleme tehnico-economice" [1].

Astăzi se cunoaște, de pildă, că acțiunile cele mai spectaculoase din domeniul spionajului au fost înregistrate, în acea perioadă, în cadrul concurenței acerbe

[1] I. Mocanu. *Op. cit.*, p. 10.

dintre marile firme producătoare de armament și muniții. Încă în 1902, cînd firma franceză „Schneider" a încercat să vîndă guvernului brazilian tunuri de 75 mm, agenții firmei germane „Krupp", nu numai că și-au informat patronul asupra concurenței, dar, în baza instrucțiunilor pe care le-au primit, au și sabotat acțiunile „suratei" cu care se aflau în concurență. Cu o zi înainte de o demonstrație în poligon, organizată de „Schneider", cei de la „Krupp" au incendiat depozitele în care se aflau proiectilele pregătite pentru a-i convinge pe brazilieni de superioritatea armamentului francez. Acțiuni vădite de spionaj și sabotaj au fost organizate și între marii negustători de arme ; rețeaua constituită în acest scop de fostul comerciant Basil Zaharoff a devenit de temut în întreaga lume. Cu prilejul unei demonstrații de la Viena, cînd urmau să fie reliefate caracteristicile tehnico-tactice ale unei mitraliere negociată spre vînzare de concurență, agenții lui Zaharoff pur și simplu au defectat exemplarul adus în scopul arătat, întreaga prezentare transformîndu-se într-un fiasco.

Anii primului război mondial au marcat o intensificare a activității oficinelor de spionaj în toate domeniile, cu deosebire în cel al creației tehnico-științifice ce putea fi adaptată scopurilor militare. Sub „tirul" acțiunilor informative desfășurate de serviciile secrete a căzut și o importantă noutate a unui inventator român. Este vorba de cîrma de ghidare a dirijabilelor „Zeppelin", concepută de mecanicul Dumitru Popescu, originar din comuna Tisești, din fostul județ Muscel.

În primii ani ai războiului, dirijabilele germane au stîrnit uimirea, dar și groaza trupelor inamice. Serviciile secrete, îndeosebi cele din S.U.A., Marea Britanie și Franța, erau interesate să obțină informații cît mai veridice despre aliajul folosit în construcția dirijabilelor, locul unde se produc, cum sînt dirijate, precum și multe alte date care, folosite judicios, puteau să anihileze puterea lor pe cîmpurile de luptă. Firește, multe dintre aceste secrete s-au aflat pe parcurs, acțiunea culminînd cu capturarea unui astfel de aparat, în octombrie 1917, pe teritoriul Franței, cînd s-au întocmit numeroase studii. Prea

puțini cunoșteau, însă, că ghidarea dirijabilelor încorporează un crîmpei de inteligență românească. Încă în 1905, Dumitru Popescu, în vîrstă pe atunci de 38 de ani, a plecat la Viena pentru a-și încerca norocul în brevetarea invenției sale. Era însoțit de un austriac, un oarecare Schwank, care s-a oferit să-l ajute. În urma eforturilor susținute ale inventatorului, a demonstrațiilor pe care le-a făcut, invenția a fost brevetată. Imediat după aceasta, reprezentantul de la Viena al firmei „Zeppelin" s-a oferit s-o cumpere. La o nouă încercare, însă, reprezentantul „Zeppelin"-ului a găsit motive să amîne cumpărarea, determinîndu-l astfel pe inventatorul român să continue lucrul pentru perfecționarea dispozitivului său. Între timp, austriacul Schwank, intrat în relații „amicale" cu Heinrich Birenbach, unul dintre cunoscuții agenți ai firmei „Zeppelin", căuta să intre în posesia unor noi date despre intențiile inventatorului român și posibilitățile de îmbunătățire a cîrmei de ghidare a dirijabilelor. Desigur, Dumitru Popescu a intuit „jocul" și a căutat să nu mai dezvăluie nimic din preocupările sale. Întîmplarea a făcut, însă, ca, la începutul lunii noiembrie 1905, inventatorul român să-și găsească sfîrșitul în urma exploziei în aer a unui motor cu care efectua experiențe pe un dirijabil. Printre primii ajunși la locul unde a fost transportat cadavrul lui Dumitru Popescu a fost spionul Birenbach, care a sustras caietul cu toate însemnările secrete ale compatriotului nostru.

Avînd în vedere interesul deosebit pe care îl prezenta cîrma de ghidare pentru „Zeppelin", urmărirea asiduă a inventatorului pentru a-i stabili intențiile și preocupările, faptul că un agent reprezentativ al firmei a ajuns primul la locul accidentului, însoțind permanent cadavrul, de la care a și sustras însemnările de interes, putem trage concluzia că întreaga acțiune — inclusiv explozia — a fost premeditată. Dacă, prin absurd, am admite ipoteza că accidentul a fost o tragedie a soartei, atunci trebuie să avem în vedere neapărat și ipoteza că tergiversarea cumpărării invenției de către „Zeppelin" a urmărit tocmai sustragerea ei pe orice cale, astfel că acțiunea de spionaj pusă la cale nu poate fi contestată.

Imediat după război, goana pentru perfecționarea tehnologiilor vechi și punerea la punct a altora, necunoscute, dezvoltarea economică, în general, au căpătat valențe noi. Concomitent, oficinele secrete și-au concentrat atenția spre satisfacerea dorințelor și intereselor marelui capital, spre obținerea în secret de date despre produse și procese tehnologice ce ar putea să asigure supremația pe diverse piețe. Sub acoperirea unor vizite amicale de cooperare și schimb de experiență, motivate de nevoia progresului și redresării economiilor naționale, zeci și sute de agenți secreți au început să mișune prin marile centre industriale ale lumii. Se cunosc nenumărate situații în care serviciile secrete, din dorința de a fi primele care intră în posesia unor date despre noutăți utile, au acționat aproape deschis, fără scrupule. Între altele, amintim cererea insistentă a unui grup de excursioniști din Japonia, care a solicitat să viziteze mai multe uzine din Germania. Cererea fiind acceptată, excursioniștii în cauză au rugat să li se dea explicații cît mai ample. Împărțiți pe specialități, „turiștii" japonezi au savurat detaliile pe care le-au dat unii tehnicieni, mai ales, după ce acestora le-au fost puse diverse întrebări ce obligau la răspunsuri clare, formulate la obiect. Multe dintre întrebările puse au avut alura curiozității. Acolo unde instalațiile sau procesele tehnologice păreau deosebite, unii dintre „excursioniști" declanșau minuscule aparate fotografice, prevăzute cu obiective puternice. Întîmplarea a făcut ca trucul să nu reziste peste tot la fel. Specialiștii din unele întreprinderi germane au sesizat „jocul" și, continuînd explicațiile, i-au trecut pe „turiști" prin „saloane de primire" în care erau emanate raze „X". Imaginile luate, cu abilitate și discreție, erau distruse tot... discret și sigur. Dar, tot în acea perioadă — de după primul război mondial — studenți japonezi, aflați în Marea Britanie, bine instruiți, au fotografiat și reținut în memorie diverse instalații de fabricat whisky scoțian. La nici peste doi ani de la întoarcerea în țara lor, în Japonia se fabrica whisky de aceeași calitate. Avea însă un element diferit : prețul. A fost vîndut doar cu jumătate de preț pe piețele tradiționale engleze din India.

Spionajul economic nu s-a oprit, însă, numai la noile tehnologii din industrie, la noutăţile ce se aflau în lucru în diverse laboratoare. Aservit complect concurenţei, făcînd jocul patronilor dornici de profituri cît mai mari, spionajul, la rîndul său, i-a slujit pe toţi cei care au plătit mai mult. Aşa se explică că el a cucerit domenii pe care altă dată le neglija, printre care industria şi desfacerea produselor cosmetice, a luminărilor, a fructelor citrice ; pînă cînd şi moda pentru femei a devenit un obiectiv deosebit al concurenţei şi, implicit, al oficinelor secrete. În acest sens ne-a reţinut atenţia cazul francezei Claire Vernier, cunoscută la vremea ei ca o mare creatoare de modă, dar dovedită şi ca o spioană abilă. Vom reda un fragment din acest caz, aşa cum l-au descris I. Păcurariu şi G. Constantin în volumul „Războiul patronilor" : „...Primită cu multă încredere şi admiraţie în toate casele de modă, Claire a profitat de fiecare ocazie pentru a-şi face noua meserie, de spioană, înregistrînd şi apoi reproducînd din memorie cele mai bune modele realizate de casele de modă pe care le vizita. Nimeni nu se ferea să-i arate tot ce avea mai bun în colecţie, piesele cele mai preţioase, rochiile cele mai complicate... Folosind acest procedeu, Claire a putut să-şi desfăşoare activitatea de spionaj un timp destul de îndelungat... După un timp, însă, patroanele acestor case de modă au observat că la casa de modă unde lucra Claire erau produse unele modele asemănătoare celor confecţionate de ele. Din acest moment, bănuiala a început să încolţească în mintea acestora şi neîncrederea a luat locul admiraţiei din trecut. Cu toate acestea, spioana nu a putut fi prinsă niciodată, deoarece Claire nu lucra cu aparat de fotografiat, ci doar cu memoria vizuală, care înregistra cu precizie detaliile modelelor asupra cărora îşi arunca privirea în treacăt..." [2].

Desigur, exemplele ar putea continua, dar cum nu intenţionăm să elaborăm o istorie a spionajului economic ne abţinem, permiţîndu-ne doar să arătăm că, în toate cazurile, s-au folosit metode ascunse, rafinate. De la simpla observare-memorare sau exploatarea unor palavragii

[2] I, Păcurariu şi G. Constantin. *Războiul patronilor*, Editura militară, Bucureşti, 1976, p. 57.

naivi și pînă la ingenioasele microaparate de fotografiat, ascunse în locuri cît mai puțin bănuite, toate au avut rolul ca în mod subtil să concentreze informații secrete, cît mai prețioase, destinate concurenței.

Perioada dintre cele două războaie mondiale — ca și din timpul desfășurării celui de-al doilea război mondial — se caracterizează printr-o intensificare a spionajului economic. Asistăm, după cum afirmă mai mulți specialiști în materie, la apogeul confruntărilor fățișe dintre marile oficine secrete. De altfel, este bine cunoscut faptul că, nu de puține ori, înseși acțiunile de cooperare dintre marile firme capitaliste erau, în fapt, moduri abile de obținere a unor informații de interes. În 1940, cînd în întreprinderile franceze au pătruns comisiile de armistițiu germane, s-a constatat că acestea, în ciuda unor restricții, cunoșteau tot ce s-a realizat în economia Franței în perioada anilor 1918—1939. Multe asemenea informații au fost centralizate de serviciile de spionaj naziste în baza chestionarelor pe care le complectaseră industriașii francezi, la cererea celor germani, sub pretextul bunei cooperări. S.U.A., la rîndu-le, au acționat pe un plan larg pentru obținerea de licențe străine și de noutăți tehnico-economice din domenii diverse. Numai prin intermediul reprezentanților firmei „International Telephone and Telegraph" (I.T.T.), S.U.A. au intrat în posesia multor date politice, economice și chiar militare. Furtul, prin metode specifice spionajului economic, a fost practicat și de firme capitaliste din celelalte state, fără excepție, unele dintre asemenea acțiuni încheindu-se prin adevărate acte de scandal care au depășit frontierele naționale. Între acestea s-a aflat și cazul cunoscut sub denumirea de „Afacerea Skoda", care a afectat și țara noastră. Se știe, la 17 martie 1930, emisarul uzinelor „Skoda" la București, austriacul Bruno Szeletzky, prin coruperea unor persoane competente, a determinat guvernul român să se angajeze cu plata unei sume de aproximativ un miliard și jumătate de lei mai mult, pentru achiziționarea de armament, față de cheltuielile ce s-ar fi făcut pentru procurarea aceluiași

armament din Iugoslavia. La aceasta s-au adăugat și pierderile de un miliard și șapte sute de milioane de lei, concretizate în lipsa de comenzi către industria autohtonă. În martie 1933, cînd autoritățile române au efectuat o percheziție la domiciliul reprezentantului uzinelor „Skoda", asupra acestuia s-au descoperit numeroase documente secrete, multe dintre ele cifrate, dovedindu-se astfel că stimatul de pînă atunci domn Szeletzky a desfășurat o intensă activitate informativă împotriva intereselor economice și militare ale României.

Cu o deosebită virulență au acționat împotriva țării noastre serviciile de informații hitleriste. Practicînd spionajul total, oficinele secrete ale Germaniei naziste au penetrat în România sute de agenți, pentru a culege date complexe despre toate sectoarele vieții social-politice, militare și economice. La acea vreme, agenții hitlerişti au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a supune interesele noastre planurilor cotropitoare ale dictatorului fascist german. Nu au ezitat să încerce recrutarea unor oameni din toate categoriile sociale, scop în care au folosit șantajul, corupția, presiunile morale, minciuna, constrîngerea, flatarea ori satisfacerea unor vanități. În acest mod, serviciile secrete germane au reușit să afle în 1939 despre faptul că producția de petrol a României ajunsese la 8 500 000 tone, iar în 1940 despre capacitatea rezervoarelor de ulei mineral, producția unor rafinării, date despre unele planuri geologice, ca și alte informații economice cu caracter confidențial. Toate aceste date au fost folosite de guvernanții naziști, ca și de patronatul aservit lor, în presiunile pe care le-au exercitat asupra României.

Subordonînd spionajul economic intereselor politice și militare de cotropire, serviciile secrete hitleriste au adunat și centralizat permanent date despre producția din România, ca și din alte țări, a energiei electrice, a gazului metan, despre rețelele de transport urban, modul de aprovizionare cu apă a marilor orașe, a diverselor întreprinderi, solicitînd tot timpul și multe alte date de interes. Este de remarcat, însă, faptul că serviciile române de contraspionaj au sesizat din timp caracterul agresiv și total al spionajului hitlerist și, nu de puține ori, au informat organele

guvernamentale despre scopurile pe care le au acțiunile agenților germani. Fără a încerca să acordăm — la modul general — titluri de merit organelor de contrainformații ale României burghezo-moșierești, se impune să arătăm că acestea au interceptat numeroase rapoarte ale agenturii secrete hitleriste și, în baza lor, au întocmit studii și au făcut propuneri realiste guvernului. Într-un astfel de studiu, întocmit în cursul anului 1940, între altele se arăta : „...Dacă Germania, așa cum istoria a înregistrat evoluția sistemelor de expansiune a diferitelor state, va înțelege să promoveze expansiunea economică și hegemonia politică și, deci, stăpînirea noastră, România să pregătească din vreme barajul care să se opună forței brutale a cotropitorului... Dacă pericolul nu va putea fi înlăturat prin mijloace obișnuite, ar fi cazul, poate, ca un număr important de persoane să fie trimise în străinătate, în Franța, Anglia, Italia, Iugoslavia, Turcia și, eventual, Polonia, ca să dea alarmă asupra pericolului german... Pînă atunci este necesar ca, în țară, să se înceapă imediat o acțiune puternică de dezvoltare a spiritului patriotic, a iubirii de țară, a formării sufletelor pentru sacrificii, a dezvoltării spiritului de încredere în puterea de viață a națiunii române..." [3]. Se știe, guvernanții români ai timpului nu au ascultat de asemenea raționamente.

Sfîrșitul celui de-al doilea război mondial a evidențiat multe fațete ale celor ce au profitat de noutățile din domeniile economice. Pe de o parte, se aflau trusturile și serviciile secrete naziste, care jefuiseră totul din statele pe unde trecuseră agenții lor, iar, pe de altă parte, erau statele învingătoare, care au avut latitudinea să aleagă și să se înfrupte din informațiile gata culese, selectate și centralizate de către învinsul lor. Firește, au fost găsite și secrete ce au aparținut în exclusivitate firmelor germane. Ca urmare, „marii capitaliști din țările învingătoare au realizat averi fabuloase de pe urma achiziționării secretelor de fabricație germane. Au fost introduse în

[3] Revista *Pentru patrie*, nr. 1/1983.

producție noi procese tehnologice, permițînd economisirea combustibililor și a materiilor prime..." [4].

După cel de-al doilea război mondial, lupta din cadrul concurenței economice a devenit și mai crîncenă, spionajul economic luînd proporții nemaiîntîlnite. Componentele lui au depășit cu mult vechile elemente subordonate conceptului de *spionaj industrial* — expresie frecvent folosită pe atunci —, iar mijloacele, formele și metodele de realizare au fost adaptate total revoluției tehnico-științifice a lumii contemporane.

Pentru a putea discerne mai bine rolul concurenței și, implicit, al spionajului economic, în raport cu interesele urmărite de marele capital, nu putem trece cu vederea peste faptul că imediat după cel de-al doilea război mondial, după instaurarea puterii populare în mai multe state din estul Europei, oficinele secrete ale țărilor capitaliste și-au îndreptat atenția, în primul rînd, pentru a provoca în această zonă geografică haosul economic, dezordinea în marile unități industriale, dezorientarea maselor, sabotarea producției. În țara noastră, de exemplu, pe primul plan s-au situat acțiunile de spionaj și sabotaj în domeniul producției de petrol. În acest scop, încă din septembrie 1944, au sosit la București, sub diferite acoperiri — dar sub oblăduirea misiunilor militare ale unor puteri capitaliste —, diverși funcționari și cadre de conducere ale fostelor societăți petroliere din România. Ulterior, în cursul lunii mai 1945, reprezentanții fostelor societăți „Româno-Americană", „Astra Română", „Steaua Română" și „Unirea" s-au constituit într-un comitet special de subminare a producției petroliere, pe care l-au intitulat „Management Committee". Cu alte cuvinte, foștii acționari, concurenții de odinioară, s-au întrunit și organizat pentru un alt scop, cel de a ne submina producția și construcția vieții noi, folosindu-se de același instrument pe care cîndva l-au folosit unii împotriva altora, respectiv, spionajul economic. În afara acțiunilor de culegere și transmitere de date secrete, concretizate în expedierea către serviciile de spionaj a unor note, rapoarte și situații

[4] I. Mocanu. *Op. cit.*, p. 35.

statistice despre producția de petrol și prospecțiunile geologice, „comitetul" amintit a organizat scăderea producției, forarea la adîncimi mici pentru a putea motiva lipsa de țiței, tergiversarea refacerii rafinăriilor. Acțiuni asemănătoare au fost organizate de oficinele secrete și în alte ramuri ale economiei naționale și care au vizat cu precădere industria metalurgică, cea carboniferă, unele ramuri ale agriculturii, comerțul și altele. Vigilența maselor populare, conduse de încercatul nostru partid comunist, orientarea și profesionalitatea organelor chemate să curme asemenea acțiuni îndreptate împotriva statului au dejucat intențiile patronatului și serviciilor de spionaj. Aceasta nu înseamnă, după cum vom constata pe parcurs, că oficinele secrete au renunțat la intențiile de a executa „misiuni de informare" împotriva țării noastre și, cu atît mai mult, de a-și întinde „tentaculele" spre multe alte state cu scopul de a descoperi și cunoaște — prin intermediul unor rețele specializate — secretele economice ale concurenței, deopotrivă ale „amicilor" și prezumtivilor adversari din domeniul concepției, producției și desfacerii mărfurilor.

În întreaga perioadă postbelică, ca și în trecutul apropiat, oficinele aservite spionajului economic și-au concentrat atenția spre acțiuni de natură să satisfacă ambițiile — ca și capriciile — patronatului, să se infiltreze în locuri și medii de unde să sustragă noutăți ce ar putea să asigure concurenței avansul scontat și, implicit, profitul. Tocmai de aceea, spre deosebire de alte perioade, spionajul economic a fost — și continuă să fie — antrenat nu numai să găsească ceva nou, cît, mai ales, să afle din timp dacă concurența — „rivalul" patronului — nu a descoperit ceva mai bun, mai nou, care într-un anume timp ar propulsa-o în fruntea competiției industriale, comerciale ori financiare. Recrudescența spionajului în conjunctura economică a anilor de după 1960 — și chiar mai tîrziu — a dat de gîndit, implicit firmelor care îl practică. „Spionajul economic contemporan este aproape sinonim cu decadența — sublinia „The Times" —, de-

oarece furtul de documente ori de prototipuri și proiecte, atentatele, șantajele, crimele ne fac să considerăm că spionajul clasic este mult depășit, iar celebra spioană Mata Hari a devenit o «simpatică secretară» într-o uzină și «servește», dacă i se oferă, orice !" În cele ce urmează, ne vom referi tocmai la asemenea aspecte contemporane, în care vom regăsi, firește, concepțiile și acțiunile păstrate cu strictețe în avanposturile acestor „fronturi nevăzute".

Acțiuni ofensive și... obiective concrete

Spionajul economic — ca instrument specializat al concurenței economice și ca mod de manifestare agresivă a acesteia —, de la formele sale de început și pînă în zilele noastre, a urmărit și continuă să urmărească obținerea a ceea ce un stat, o comunitate sau o persoană păstrează în secret. Se înțelege, este vorba de un secret de natură economică, care, obținut pe diverse căi, poate fi folosit în scopul obținerii de mari profituri. Cu alte cuvinte, spionajul economic este, în esență, un instrument specializat, care, prin datele confidențiale pe care le obține, implică violarea drepturilor proprietății și folosirea acestor drepturi în scopul subminării fostului sau foștilor proprietari. În aceste condiții, spionajul economic, în concepția celor care îl practică în zilele noastre, „...nu înseamnă numai furtul unei invenții sau al unui nou procedeu de fabricație. El cuprinde ansamblul unui secret al întreprinderii, fie că aparține domeniului comercial, contabil, financiar sau chiar particular. În acest joc al rivalității industriale moderne, orice lovitură, capabilă să zdruncine concurentul, este permisă, dacă nu chiar recomandată" [1]. Deci, în concepția modernă, spionajul economic este instrumentul căruia nu trebuie să-i scape nimic din ceea ce poate fi în favoarea concurenței, ba, mai mult, să știe că orice lovitură ce ar putea zdruncina concurentul „este permisă" și chiar „recomandată".

[1] *Science et Avenir*, nr. 270, august 1969.

Se poate sesiza cu ușurință, din concepția menționată, că obiectivele spionajului economic contemporan nu mai corespund cu cele din alte etape ale dezvoltării social-economice. Ele implică o orientare mult mai complexă asupra scopurilor concrete și totalitare. Acest gen de spionaj a devenit prioritar pentru că „societatea de azi depinde în mare parte de activitatea industrială și, deci, este firesc ca accentul să se deplaseze de la spionajul politic și militar la cel economic" [2]. Tocmai de aceea, se impune a se avea în vedere că astăzi „...obiectivele s-au schimbat, trecîndu-se de la dispunerea trupelor, a armelor de foc, a fortărețelor etc. la secretele industriale de diferite tipuri, la informații în legătură cu mașini și utilaje, concepții, formule" [3]. Dacă avem în vedere că asemenea informații economice servesc, implicit, la dezvoltarea armelor militare, atît de sofisticate în anii noștri, că în fapt multe date strict economice și științifice sînt folosite în domenii militare moderne, vom putea înțelege și mai bine conceptul contemporan de spionaj economic, aspectul *totalitar* al activității acestuia și periculozitatea pe care o reprezintă. Acesta este și motivul pentru care, după cum se exprima un expert occidental în materie, spionajul economic „nu poate fi făcut oricum, stăpînit de hazard, de întîmplare. Culegerea de informații economice trebuie să se facă ofensiv, permanent, să se urmărească obiective cît mai concrete" *.

Și nici nu se poate altfel — sublinia secretarul Asociației britanice pentru securitatea industriei, la o sesiune de referate intitulată „Spionajul și oamenii de afaceri" — avînd în vedere tocmai „complexitatea generală a vieții, caracterul internațional al afacerilor moderne și ritmul accelerat al schimbărilor tehnologice" **. El a menționat, în același context, că viteza rapidă a progresului „creează nevoia înființării unor servicii secrete profesionale", precizînd că „ o armă a informării secrete este spionajul, care astăzi este folosit din ce în ce mai mult". Iată, deci, un adevăr crud, dar real, recunoscut de însăși reprezentanții

[2] *Office methods and machines*, nr. 180, decembrie 1968.

[3] *Idem.*

* Afirmație făcută public la o întîlnire a unui grup de oameni de afaceri din California.

** Declarația a fost publicată și de unele reviste engleze.

lumii de afaceri din Occident, oameni care, în fapt, încurajează și subordonează practicile spionajului economic modern.

Nevoii de informare completă și complexă i se adaugă, după cum se constată, agresivitatea oficinelor secrete, care fac totul cu răbdare și discernămînt pentru a intra în posesia informațiilor dorite. Subaprecierea *ofensivității* și *agresivității* spionajului economic atrage, fără îndoială, căderea în „plasa" întinsă cu multă abilitate de către profesioniștii acțiunilor din umbră. Unele concluzii cu privire la unde a dus ori unde poate duce neglijența în păstrarea și manipularea documentelor și datelor secrete se pot desprinde și din cazurile pe care le vom prezenta.

Astfel, într-o împrejurare, proiectul noului produs industrial era așteptat ca un lucru ce nu putea fi amînat. Acesta a fost și motivul pentru care conducerea firmei a devenit, la un moment dat, foarte insistentă, interesînd-o — prin subaprecierea nevoii de a apăra noul — doar proiectul și mai puțin condițiile în care este elaborat. Proiectantul, un tînăr specialist, dornic de afirmare, a promis că îl va definitiva la timp. Întîmplarea a făcut să fie nevoit, pentru rezolvarea unor nevoi familiale, să se deplaseze într-o altă localitate. Și atunci, au intervenit „binevoitorii", respectiv, agenții firmei concurente, între care se aflau și pretinși „amici" ai tînărului proiectant. A fost sfătuit să ia proiectul cu el și să-l revadă în tren. Proiectantul și-a luat toate măsurile de rigoare, cumpărînd chiar și bilete pentru toate locurile din compartiment. Trenul, odată pus în mișcare, i-a lăsat impresia că nimeni și nimic nu-l pot perturba, că există ambianța necesară creației tehnice și în acele condiții destul de precare. „Cînd este voință se poate face orice !" ; aceasta i-a fost deviza sub care, imediat după ieșirea trenului din stația de plecare, proiectantul a desfăcut valiza, a scos maldărul de hîrtii și a întins documentele pe fotoliile din compartiment, reflectînd asupra unor calcule. Din cînd în cînd a făcut și unele însemnări, urmînd ca ulterior să revină asupra lor. A fost, însă, suficient un moment de „răgaz". Nu departe de destinație, după cîteva sute de kilometri parcurși, tînărul proiectant și-a strîns hîrtiile, le-a împachetat în valiză, într-o ordine doar de el știută, a încuiat ușa compartimentului și a plecat

pînă la bar. Firește, cînd s-a întors nu a sesizat nimic deosebit. Abia mai tîrziu, deschizînd valiza, a rămas stupefiat. Documentele referitoare la proiect i-au fost înlocuite cu hîrtii lipsite de valoare. La o cercetare atentă, a sesizat că de fapt valiza i-a fost schimbată cu o alta foarte asemănătoare. Cercetările nu au putut elucida „misterul" dispariției proiectului, astfel că a fost nevoie de o perioadă îndelungată pentru a putea fi refăcut. Între timp, însă, firma concurentă a ieșit cu produsul pe piață, pretinzînd că a lucrat după un proiect propriu. Cum dovezi asupra furtului nu existau, firma inițiatoare a proiectului nu a putut ridica nici un fel de pretenții.

Asemănător s-au petrecut faptele și într-un alt caz, cu deosebirea că agenții firmei concurente nu au efectuat un schimb de valize. Profitînd de lipsa din compartimentul vagonului a autorului unui proiect mult rîvnit, agenții în cauză au fotografiat principalele elemente din cîteva documente esențiale în care erau interesați. La întoarcerea în vagon, autorul proiectului a sesizat că hîrtiile sale sînt puțin răvășite. Bănuiala vagă pe care o încercase s-a confirmat abia cînd firma concurentă a lansat o reclamă zgomotoasă pentru noul produs creat.

După cum ușor se poate deduce, obiectivul urmărit de firmele rivale, în cazurile menționate, a fost *sustragerea* proiectelor considerate secrete. Fără îndoială că pentru aceasta s-au făcut studii anticipate asupra posibilităților de a se acționa, s-au urmărit detalii referitoare la proiectanții în cauză, la condițiile în care călătoresc, la obiceiurile pe care le au cu prilejul unor călătorii cu trenul, la documentele ce le au asupra lor și, nu în ultimă instanță, la spiritul lor de vigilență dovedit în diverse împrejurări.

Întrebat, într-o împrejurare, dacă sustragerile și, respectiv, furturile de documente, uneori brutale, sînt frecvente în spionajul economic, un expert de la „Intelligence Service" a zîmbit. „Fără îndoială, furtul nu este exclus, a răspuns acesta. Dar, la ce folos ?" A explicat apoi că „...informațiile pot fi găsite mai ușor printre notițele celor neglijenți în păstrarea secretelor sau chiar în documentele ce conțin date confidențiale și sînt ținute în locuri accesibile, inclusiv pentru ochi indiscreți". Fără îndoială, opinia

expertului are la bază adevăruri cunoscute. Furtul brutal presupune risc, lasă bănuieli, el însemnînd — de cele mai multe ori — o expunere la neprevăzut, pe cînd însușirea unor secrete de interes ca efect al neglijenței celor care le păstrează — și care au obligații în acest sens —, ori ca urmare a pălăvrăgelii acestora sau a vinderii de către ei — deci, prin trădarea secretelor — este, după cum menționa publicația franceză „Science et Avenir", „...cu totul altceva". Deci, exploatarea lipsei de vigilență a unor oameni ce au obligații să păstreze secretele economice, folosirea unor împrejurări favorabile, incitarea la trădare a altora sînt situații preferate, prin care, firește, alături de furtul brutal, ordinar, ca și de celelalte metode, spionajul urmărește scopuri clare, la obiect, asigurînd — pentru atingerea acestora — desfășurarea unor acțiuni în conformitate cu legile stricte ale conspirativității.

În contextul arătat, se cuvine să menționăm că spionajul economic — ca orice altă activitate socială — este practicat de unii oameni, dar, spre deosebire de alte activități obișnuite, este îndreptat împotriva altor oameni. Deși el are ca obiect sustragerea și folosirea secretelor, obiectivul principal și imediat — în ciuda „spionajului electronic", de care se face caz în ultimii ani — este interpelarea și folosirea, într-un fel sau altul, ale deținătorilor de secrete. Aceasta este și cauza pentru care oficinele secrete studiază cu minuțiozitate, înainte de toate, oamenii posibil a fi acostați, exploatați, ademeniți, folosiți sau chiar recrutați pentru a colabora organizat cu ele. Deși asupra acestei probleme vom mai reveni, fiind deosebit de importantă pentru subiectul abordat, se cuvine să arătăm că serviciile secrete obișnuiesc să studieze din timp persoanele deținătoare de secrete. În dosare speciale, nu de puține ori codificate și păstrate în marile computere, se găsesc „nu doar fișa cu datele de identificare, de stare civilă, fișa profesională, fișa familială, neamurile, prietenii, dușmanii, fișa studiilor, ci, mai ales, fișele care particularizează, dezvăluie structura spirituală, sistemul acela de valori atît de labile și totuși atît de caracteristice, care individualizează, care fac din fiecare pămîntean un unicat : înclinațiile și năravurile, pasiunile, gusturile, tabieturile, activitatea și gradul de influențare, simțămintele, ce-i place

mai mult, ce nu-i place deloc, ce iubește, ce urăște, ce preferă, ce ascunde etc." [4]. Toate aceste elemente, bine cunoscute, pot contura breșele posibile prin care se pot introduce agenții oficinelor secrete. Simpla informație despre un cetățean, deținător de secrete, că are pasiunea braconajului de căprioare a făcut posibilă apropierea față de el a unui agent interesat care, după trei participări comune la vînătoare clandestină, l-a șantajat să-i comunice unele date confidențiale, amenințîndu-l că, altfel, îl reclamă organelor de stat pentru faptele comise prin încălcarea legii. Într-un alt caz, drept obiect al șantajului împotriva unui deținător de secrete l-a constituit un fapt de adulter. În ambele cazuri, cei în cauză erau cunoscuți în societate ca oameni integri, cu bună reputație și țineau mult ca faptele lor să nu se afle.

Viața ne-a oferit, însă, multe alte exemple din care rezultă că, pentru a-și îndeplini obiectivele concrete propuse, oficinele secrete scormonesc trecutul și prezentul oamenilor de care sînt interesați, fac promisiuni — cum vom vedea și din alte cazuri — în legătură cu pretinse posibilități de viitor, iar de cele mai multe ori studiile despre persoane se fac chiar și prin exploatarea unor naivi. Pentru că, așa cum bine arăta un cunoscut confrate scriitor, „...naivul își dă drumul la gură. De unde să știe bicisnicul de el că pentru spionajul modern producția de jucării, cea de cărămizi sau șosete bărbătești, producția de postavuri și piele, rețelele de comunicații, rețelele energetice, stabilitatea sau fluctuația prețurilor sînt la fel de importante ca și producția de tancuri sau rachete balistice ? O discuție nevinovată, o bîrfă oarecare despre calitățile, sau defectele, sau necazurile unui inginer, ale unui specialist, ofițer, tehnician sau om politic, administrator sau medic, funcționar public sau economist poate constitui punctul de plecare într-un amplu proces de recrutare, de corupere, de șantajare — atunci cînd se impune declanșarea unei astfel de acțiuni. Spionul modern este interesat deopotrivă de relațiile de muncă într-un anumit sector social, de ani-

[4] Olimpian Ungherea. *Spovedania unui spion*, Editura „Dacia", Cluj-Napoca, 1982, p. 43—44.

mozitățile născute acolo, grupurile formale sau informale ce se ciocnesc acolo, de cercetările făcute în secția cutare, de nivelul tehnic al unei întreprinderi economice, de cerințele stringente, presante ale unui mare combinat chimic, de tonusul psihic al unor persoane într-un anumit moment, de comentariile ce se fac pe marginea unui eveniment politic, ca și de mișcările de trupe ale țării, producția de grîu, producția de avioane, de televizoare, capacitatea de asfaltare a drumurilor, capacitatea de mobilizare rapidă a oamenilor. Sînt suficiente cîteva observații măgulitoare despre inteligență, despre cultură și memorie, despre bogatele-i cunoștințe și naivul — marele anonim — se transformă într-o inepuizabilă sursă de informații" [5]. Desigur, este vorba de naivul lipsit de spirit de vigilență, lăudăros, înclinat mereu spre pălăvrăgeală, dornic de flătare, incapabil să-și evalueze singur calitățile și să-și frîneze tentația de a se afirma ca atotștiutor.

Din cele menționate mai sus, nu trebuie să se tragă concluzia că agentul spionajului economic se mulțumește cu un amalgam de date pe care nu le discerne. Dimpotrivă, toate informațiile, indiferent de sursa din care provin, sînt fișate cu multă grijă pe priorități, în raport de obiectivele concrete ce sînt urmărite. Nicăieri, în lumea spionajului economic, nu se adună date la întîmplare, un fel de „toate pentru toți", de cele mai multe ori urmărindu-se cu asiduitate clarificarea pînă la capăt a unui scop foarte concret. „În general — a declarat un agent al unei oficine secrete de spionaj economic —, operațiile noastre au drept scop culegerea de date despre o anume companie (deci, nu despre oricare, ci despre *o anume*, nominalizată — *N.A.*), interesînd : ce produse noi au intrat în fabricație, ce își planifică pentru viitor, ce potențial are, ce investiții face sau probabil va face" *. Se înțelege, în raport de scop și de condițiile concrete de acțiune, serviciile de spionaj adoptă metoda pe care o apreciază cea mai eficace. Dar, să urmărim și unele cazuri concrete ce pot confirma asemenea opinii.

[5] Olimpian Ungherea, *Op. cit.*, p. 41.

* Declarația a fost făcută unui reporter al publicației *The Observer*, în care a și apărut.

Încercările de recrutare a unei persoane-cheie dintr-o cunoscută firmă franceză au dat greș. Compania concurentă a fost pusă astfel într-o situație dificilă. Măsurile de asigurare a secretelor și, îndeosebi, atitudinea loială a salariaților au făcut din firma vizată de spionajul economic un fel de loc inexpugnabil. Și totuși... La un moment dat, conducerea firmei a sesizat că unele secrete importante au început să se „scurgă". Era greu de presupus că la mijloc poate fi vorba de o trădare. Primele cercetări, testele efectuate, paza severă impusă nu au dus la nici un fel de concluzii pertinente. În această situație, s-a apelat la un expert în materie de contraspionaj economic. Și pentru el cercetarea s-a dovedit migăloasă, mai ales că nu existau nici un fel de date care să indice așa-zisul capăt de început al firului. Explicația a venit mult mai tîrziu, cînd s-a stabilit că în întreprindere circula, de două ori pe an, fără o evidență clară, un document important, destinat specialiștilor ; în cuprinsul lucrării erau prezentate detalii ale unor noi patente, inclusiv date despre producția de viitor cu precizări tehnice ce vizau noutățile din laboratoare, prețuri de cost posibile și alte asemenea informații. Din lipsă de prevedere și, firește, de vigilență, un exemplar al lucrării a fost găsit, neasigurat, în holul întreprinderii, la îndemîna oricărui vizitator. Instituirea unui regim secret asupra tuturor exemplarelor și a unui control strict asupra circulației acestora, ca și a altor lucrări secrete, a oprit „hemoragia" informațiilor din această întreprindere. Firește, se poate pune întrebarea de ce oare ani în șir publicația respectivă nu a interesat pe nimeni și, subit, a devenit obiectul acțiunii unei oficine secrete ? Experții au tras concluzia — și e lesne de înțeles — că :

a) Firma franceză în cauză a devenit competitivă.

b) Firma a intrat în atenția concurenței.

c) Oficina secretă a găsit calea cea mai directă, neriscantă și, probabil, necostisitoare de a intra în posesia secretelor de interes.

d) Spionajul economic a devenit totalitar și mult mai agresiv, nescăpîndu-i din vedere asemenea ocazii.

Agresivitatea spionajului economic se explică nu numai prin nevoia, devenită totalitară, de a intra în posesia noului, dar și datorită măsurilor adoptate în întreaga lume pentru apărarea secretelor economice. Spre deosebire de alte perioade, în majoritatea țărilor au apărut reglementări severe de apărare a secretelor, a patentelor, a oricăror noutăți. Tocmai de aceea, menționa un cercetător în publicația engleză „Works Management", se observă că astăzi „...firme renumite folosesc metode agresive, uneori invadatoare, pentru a obține informații despre firmele concurente. Astfel de metode ar fi fost de neconceput acum zece sau cincisprezece ani în urmă".

Acte de genul celor prezentate — ca și altele asemănătoare — se pot întîmpla, uneori, chiar repeta, nu numai din neglijența deținătorilor de secrete, ci și a faptului că mai există încă suficiente locuri în care măsurile de apărare sînt formale ori insuficiente. Pe această temă, în întreaga lume, se discută foarte mult, dar se face încă puțin. Referindu-se la asemenea aspecte, devenite îngrijorătoare, un cunoscut cercetător în materie arăta că, „...atunci cînd se evocă problemele privind securitatea întreprinderilor se are în vedere, de cele mai multe ori, protecția bunurilor, a persoanelor, însă foarte rar apărarea secretelor industriale, a invențiilor, care sînt bunurile cele mai prețioase din întreprindere. Conducătorii de întreprinderi nu-și dau prea bine seama de pericolul pe care îl prezintă nepăsarea lor, lăsînd acces liber oricui la secretele lor, inclusiv concurenței" [6]. Situația — cum am mai amintit — este de natură să îngrijoreze, întrucît, dată fiind ofensiva largă și precizarea riguroasă a obiectivelor cu care se lucrează astăzi în spionajul economic, unii conducători de întreprinderi și colaboratorii lor apropiați, alți deținători de secrete economice, datorită lipsei de vigilență pe care o manifestă, „...nici nu-și dau seama că sînt atacați : abia la un moment dat observă că vînzările lor au scăzut, că un anumit produs nou nu are priză și că un oarecare concurent lansează pe piață un produs asemănător" [7].

[6] L. Berlot, în *Revue de la Securité*, Paris, nr. 46, aprilie 1969.
[7] *Idem.*

Dezvoltarea și proliferarea spionajului economic au devenit în ultimii ani componente esențiale ale modului de viață și de existență a marilor firme capitaliste. În cele mai multe state occidentale, se consideră că „...succesul unei întreprinderi depinde astăzi nu numai de cantitatea și calitatea produselor lansate pe piață și vîndute la un preț cît mai competitiv, ci și de modul cum patronii știu să-și organizeze serviciile proprii de informații, pentru a cunoaște ce se întîmplă în «casa» concurentului" [8]. Acesta este și motivul pentru care spionajul economic a devenit din ce în ce mai mult o plagă în continuă răspîndire și nicidecum o simplă himeră, creată — după opinia unor neavizați — de imaginația unor scriitori de romane polițiste. Deși nu există statistici demne de încredere prin care să se poată demonstra, comparativ cu alte perioade, proporțiile sporite ale spionajului în acest domeniu, sînt suficiente date și fapte care atestă că fenomenul — după cum nota și publicația nord-americană „Electronics" — se află într-o continuă creștere. În aceeași idee, un publicist francez menționa, în revista „Science et Avenir", că proliferarea spionajului în cadrul concurenței economice este sumbră și provoacă îngrijorare, deoarece „dezvoltarea tehnicii moderne va face din spionajul economic unul dintre angrenajele esențiale ale luptei pentru dominația industrială și pentru cucerirea piețelor mondiale". Fără îndoială, asemenea opinii — care se constituie în concluzii ale unor fapte contemporane din acest domeniu — au în vedere scopurile urmărite de marile trusturi, pentru a căror îndeplinire adoptă, în raport de împrejurări, metode și procedee ale căror fantezie pare să nu aibe limite. Vom lăsa la latitudinea cititorului, în cele ce urmează, cîteva asemenea realități, pentru a putea reflecta și concluziona asupra lor. Așadar, să urmărim faptele...

Un producător de materiale prefabricate pentru construcții din Marea Britanie s-a hotărît să afle planurile unui concurent al său de pe continent. Multe din încercările sale „pașnice" — pentru realizarea scopului urmărit — au eșuat. În aceste condiții, producătorul în cauză

[8] I. Păcurariu, G. Constantin. *Op. cit.*, p. 5.

a ajuns la concluzia că singura soluție care îi mai rămîne este organizarea unei acțiuni ofensive, din umbră, bine conspirată și care, pe cît posibil, să ducă la cunoașterea cît mai amănunțită a concurentului. După o studiere minuțioasă a „obiceiurilor casei", a modului în care sînt tratați musafirii, a posibilităților pe care le oferă eventuala pălăvrăgeală a celor din conducerea firmei de pe continent și a lipsei de vigilență pe care o dovedesc în diverse împrejurări, producătorul din Marea Britanie a hotărît un plan concret de operare. Dar, iată ce a declarat șeful grupei de agenți implicați în această acțiune : „Am înființat (firește, *fictiv — N.A.)* o companie de teleconstrucții și ne-am recomandat drept clienții firmei continentale respective. Am aranjat ca să trimitem un grup de trei persoane ca să viziteze uzina și să trateze afaceri. Acolo, ne-au dat un însoțitor, au răspuns la întrebările noastre și apoi *ne-au oferit cîte o cafea în biroul lor de proiectări* (subl. ns.), unde am discutat probleme de afaceri. Ne-au lăsat chiar și *singuri în birou* (!), suficient timp pentru a fotografia tot ce se vedea acolo. Informațiile pe care le-am obținut în acea zi au permis firmei britanice să ia un start bun și, din cîte știu, ea a tras toate foloasele din această afacere" *.

Uneori, cazurile sînt și mai complexe, în raport direct cu obiectivele urmărite și, bineînțeles, cu măsurile luate de viitoarea victimă pentru apărarea secretelor proprii vizate de concurență. „Războiul din umbră", cum mai este supranumit spionajul, este cu atît mai crîncen cu cît se desfășoară — fie „acasă", fie pe terțe piețe — între marii titani ai unor industrii de vîrf. Între acestea poate fi amintit și cazul cunoscut sub denumirea de „Operațiunea Pengem". În speță, este vorba de cunoscuta firmă americană I.B.M., care deține circa 58% din piața mondială de structuri generale pentru marile computere și vechea sa concurentă, firma „Hitachi" din Japonia. Oricum, „bătălia" dintre I.B.M. și firmele concurente din Japonia, Europa occidentală și chiar de pe continentul american a devenit — în ultimii zece-doisprezece ani —, tot mai dură. Lupta pentru cucerirea pieței pe care o deține firma I.B.M. a determinat multe firme concurente

* Declarație făcută ziarului *The Observer*, în aprilie 1976.

să obţină, în secret, date cît mai complexe despre noile structuri pentru computere, în scopul de a-şi putea menţine competitivitatea propriilor produse. În aceste împrejurări, „duelul informaţional" — cum a fost denumită acţiunea de către un reprezentant al F.B.I. — dintre I.B.M. şi „Hitachi" este vechi şi din ce în ce mai insistent, mai agresiv.

„Achiziţionarea" de informaţii secrete de la I.B.M. este o practică veche şi obişnuită a unor firme japoneze, fapt pe care, însă, I.B.M. l-a aflat abia în august 1981, prin intermediul unor persoane de la o firmă comercială condusă de foşti angajaţi ai I.B.M. Pentru a se convinge, firma americană a solicitat sprijinul F.B.I, acţionînd, totodată, şi pe cont propriu. Aşa s-a născut, la un moment dat, un nou „comerciant", pe nume Garretson, reprezentantul „firmei comerciale" (desigur, firmă fantomă — *N.A.*), denumită „Glenmar". În realitate, Garretson era agent al F.B.I. şi, conform unui plan bine gîndit, a fost trimis în „vilegiatură" la Las Vegas. Aici s-a întîlnit pentru „tratative" cu Kenji Hayoshi, reprezentantul oficial al firmei „Hitachi". Obişnuitul om de afaceri japonez nu s-a mulţumit cu discuţii sterile şi lipsite de sens. Om practic, conform unui obicei mai vechi, japonezul a atacat direct: i-a cerut lui Garretson ca, în schimbul sumei de o sută de mii de dolari (!), să-i furnizeze informaţii despre unele produse noi, realizate de I.B.M., chiar cu riscul, dacă se impune, ca o parte dintre aceste date să fie... furate. „Tratativele" dintre cei doi au fost organizate şi s-au desfăşurat în mai multe „reprize". F.B.I. a avut grijă ca toate aceste „întrevederi" cu partea japoneză să fie înregistrate pe videocasete, iar „Hitachi", prevăzătoare, a impus ca discuţia să aibă de la început, ca obiect, probleme de mare importanţă, să-l determine pe american să promită cît mai mult (discuţii, desigur imprimate pe benzi magnetice — *N.A.*) şi să accepte ca plăţile pentru informaţii să nu fie făcute direct, în zile sau locuri prestabilite, pentru a evita un eventual flagrant. Pentru a „cumpăra" cît mai multe date de la partea adversă, „tratativele" s-au prelungit neaşteptat de mult. De altfel, faptele au demonstrat o luptă acerbă, reciprocă, după informaţii. S-a ajuns pînă acolo, încît firma japoneză i-a propus lui Garretson s-o

sprijine în recrutarea de... „consultanți" pentru ea, din rîndul celor care la I.B.M. se află în preajma pensionării (deci oameni cu multă experiență — *N.A.)*, oferind pentru aceasta cîte 40 000 de dolari pe lună fiecărui viitor „consultant" (a se citi agent — *N. A.)* și alți... 525 000 dolari pentru finalizarea aranjamentelor în legătură cu această operațiune.

După cum se vede, în lumea concurenței acerbe și a goanei după profit maxim, *corupția* prin mijlocirea banilor, pregătirea de documente cu ajutorul cărora să se poată *șantaja* în anume împrejurări, ca și alte asemenea „metode" au devenit primordiale.

Potrivit precizărilor revistei „Newsweek", care a publicat unele detalii despre „războiul" dintre cele două firme, „ostilitățile" dintre ele continuă. Adevărații traficanți de secrete de la I.B.M. și „Hitachi" încă nu au fost descoperiți în totalitate sau, chiar dacă au fost identificați, în lumea marelui capital se preferă să nu se vorbească prea mult și foarte concret despre spionajul economic. Poate este și firesc, dacă toți marii magnați îl practică. Despre cine și împotriva cui să se vorbească ? Referindu-se la această situație, revista „Science et Avenir" remarca că „o firmă americană, victima unei tentative de spionaj, nu poate să sesizeze poliția, fără a compromite firma și a pierde încrederea acționarilor. Firma trebuie să arate un optimism permanent pentru ca să nu se deterioreze cursul acțiunilor sale la bursă, trebuie să treacă sub tăcere neajunsurile și să se străduiască să elimine spionii..." Bineînțeles că tot sub tăcere sînt trecute și rezultatele informative ale marilor firme, nimeni și niciodată nu a recunoscut, nici în cele mai intime întîlniri ale consiliilor de administrație, fapte din care s-ar putea trage concluzia că un produs nou, o piață nouă, un proiect deosebit sau alte asemănătoare au fost „cîștigate" grație spionajului economic. Foarte rar, atunci cînd, totuși, unii „spioni industriali" ajung în fața tribunalelor, procesele acestora se judecă cu ușile închise, publicitatea este evitată, iar firmele interesate, uneori, prin personalități influente, intervin pentru clasarea cauzei. Dar cîți „spioni industriali" ajung în fața justiției ? Spionajul economic este considerat un fel de domeniu „indescifrabil". Specia-

liști competenți din S.U.A. și R. F. Germania consideră că, la un caz descoperit, rămîn alte 50 neidentificate ori despre care se refuză a se vorbi. Deși se pare că proporția include o anume eroare sau poate chiar o oarecare intenție în scopul de a se da importanță problemei, ea are, fără îndoială, și un miez de adevăr. Între anii 1967 — 1976, organele procuraturii din Elveția au implicat 94 de persoane în cazuri suspecte de spionaj economic. Dintre acestea, justiția a achitat 68, motivîndu-se lipsa de probe materiale acuzatoare, cele mai multe avînd la bază faptul că firmele păgubite nu au recunoscut că au fost jefuite datorită spionajului economic practicat de concurență. Sînt destule situații în care firmele vinovate pentru producerea daunelor prin practicarea spionajului economic plătesc despăgubiri numai ca să renunțe la confruntarea agentului, respectiv, a agenților proprii cu justiția. Și tot în scopul de a ocoli publicitatea, sînt numeroase cazuri cînd conducătorii firmelor, victime ale spionajului economic, refuză orice precizare. Un director al unui mare concern american, după ce l-a demascat pe un spion al unei firme concurente, a refuzat să facă pînă și cele mai neînsemnate referiri, fiindu-i frică să nu se compromită. „Cînd ești spionat — a spus el, justificîndu-și atitudinea — înseamnă că ești spionat și în viața privată, așa că cine știe ce s-a mai stabilit și despre mine ?“ Această concepție domină asupra multor conducători de firme, considerîndu-se, totodată, că spionajul economic, datorită agresivității și a modului concret în care operează, are o influență negativă și asupra psihicului unor oameni, deoarece, așa cum afirma scriitorul american Vance Packard, el „ucide viața particulară și amenință grav bazele societății americane“.

„Moralitatea" marilor afaceri

Abordînd problema „moralității" marilor afaceri, nu putem să trecem cu vederea peste imoralitatea ce se desprinde din însăși esența relațiilor marii producții capitaliste și a „metamorfozelor" prin care trece orice marfă ca să aducă profit maxim. Amintim aceasta întrucît, după cum bine se știe, subiectul muncii productive, respectiv, muncitorul, nu numai că nu se poate amesteca în marile afaceri ale capitalului, dar, de cele mai multe ori, este străin de tot ce este dincolo de partea oficială a locului strict de muncă pe care îl are, este departe de marile subterfugii utilizate de patronat pentru obținerea unor cîștiguri fabuloase. Producătorul de bunuri materiale este doar un simplu creator de marfă aducătoare de profit și nicidecum un participant la afacerile organizate de patronat, așa cum încearcă să mai motiveze unii dintre susținătorii așa-zisului „capitalism popular". Chiar și în condițiile moderne — prin folosirea ultimelor creații ale științei și tehnicii — ori chiar și în situația obținerii unor profituri fabuloase, ca urmare a sustragerii unor informații economice importante, muncitorul de rînd nu este avantajat, nu obține cote-părți pentru că a realizat o marfă mai bună și mai ieftină și, firește, nu are nici cel puțin satisfacția rezultatelor muncii proprii. Avem, deci, în vedere o înstrăinare vădită, pentru că în lumea marelui capital „începînd, dar și terminînd cu activitatea de producție, toate fenomenele

concură pentru ca activitatea umană să fie înstrăinată" [1], astfel că inclusiv subterfugiile concurenței capitaliste — din care nu putem exclude practicile spionajului economic — demonstrează că „toate inițiativele societății, structura generală a acesteia și funcționalitatea sa specifică se subordonează cerințelor legilor, care sînt rezultatul faptului că un grup social deține și utilizează în propriul interes mijloacele materiale cu care societatea produce" [2].

În condițiile arătate, „morala" este cea bine cunoscută, respectiv, frustrarea producătorului de bunuri, exploatarea lui. Dezvoltînd acest aspect, însă, s-ar putea crede că, spre deosebire de mediul nemijlocit al muncitorimii — unde în afara forței de muncă altă „marfă" nu există —, în lumea marilor afaceri, reprezentată de vîrfurile oligarhiei industriale, comerciale și financiare, moralitatea ar putea fi alta, chipurile mai „elevată". Pentru a-i înțelege conținutul, se impune să arătăm că afacerile — în cadrul concurenței — pornesc, de regulă, de la așa-zisa informare competitivă, de la nevoia firească de a sonda și a afla cerințele pieței, preferințele și nevoile clientelei, prețurile practicate, întreaga problemă fiind condusă după legile cererii și ofertei. De altfel, în materie de producție-comerț, așa cum se exprima și publicația americană „Chemical Engieneering", „informarea precisă, la zi, competitivă, reprezintă o materie primă vitală pentru deciziile conducerii". Ceea ce rămîne, însă, esențial și practic din teoria informării competitive este cum anume se face și ce scopuri concrete urmărește. Ce fel de „moralitate" în materie de afaceri, de informare competitivă — se întreba revista amintită — poate fi cea în care un „cercetător", deghizat ca „inspector în probleme de incendiu", se strecoară într-o mare uzină chimică pentru a culege discret informații de interes, pretinse competitive ? Se cunosc situații în care, tot din motive de „informare competitivă", asupra unor mari întreprinderi, concurența a făcut investigații din avion, luînd probe de gaze pentru a descifra, astfel, anumite formule folosite în procesul de

[1] Dumitru Lepădatu. *Aspecte ale unei „societăți ciudate"*. Editura politică, București, 1983, p. 19.

[2] *Idem*, p. 26.

producție. Și tot în același scop, oficine specializate ale firmelor concurente au executat filme și fotografii de la mare înălțime, lăsînd impresia că nu sînt interesate cu nimic despre întreprinderea în cauză. Plasarea unor agenți în firmele „rivale", „tragerea de limbă" a unor salariați a acestora, instigarea la trădare, iată doar cîteva aspecte ale moralității din acest domeniu !

Asemenea practici înlocuiesc sau complectează discuțiile și înțelegerile reciproce pentru rentabilizarea unor firme sau produse, iar competiția pentru creșterea continuă a calității produselor vechi sau de impunere pe piață a unor produse noi, mai ieftine și mai bune, cu calități superioare, multifuncționale, se desfășoară, de regulă, prin folosirea prioritară a metodelor specifice spionajului economic. Nu de puține ori, după obținerea unor asemenea informații, „tratativele" se duc ca între escroci. De exemplu, la un tîrg internațional, reprezentantul unei firme a insistat să cumpere neapărat un utilaj absolut nou. Era vorba, deci, de o premieră pe plan mondial, la care, firește, vînzătorul ținea foarte mult. După mai multe runde de negocieri și numeroase probe, s-a hotărît încheierea contractului. Spre surprinderea producătorului-vînzător, cumpărătorul, după ce a devenit sigur că i-a înlăturat pe alți concurenți, s-a opus prețului negociat inițial, oferind un altul cu totul derizoriu. Vînzătorul a încercat să protesteze, dar reprezentantul firmei cumpărătoare a avut grijă ca acest moment să nu „transpire" ; l-a invitat pe vînzător într-un birou separat și i-a demonstrat că deține „planurile intime" ale noului produs. „Știți, a declarat cumpărătorul, noi avem nevoie doar de cinci mii de bucăți și nu vrem să instalăm o linie nouă ca să fabricăm acest utilaj. Dacă nu-l vindeți în condițiile cerute, îl vom fabrica noi doar peste două-trei săptămini și îl vom vinde la jumătate din prețul pe care vi l-am oferit. Așa că, alegeți !... * Nu credem că mai e cazul să comentăm acest fapt. Cumpărătorul, respectiv, firma

* I. Păcurariu și G. Constantin redau un caz similar în *Războiul patronilor* (Editura militară, București, 1976, p. 73—74), cu excepția faptului că aici este vorba de 2 000 de mașini. Oricum, practica este cunoscută și a fost aplicată în numeroase cazuri.

concurentă, bazîndu-se pe informații reale, obținute în secret și bine verificate, a urmărit înlăturarea categorică de pe piață a firmei considerate rivale și, dacă avem în vedere că producția pînă la acea dată a noului utilaj se limitase doar la cele cinci mii de bucăți, vom observa intenția clară de a determina firma producătoare să se declare falimentară.

Într-un alt caz, o societate petrochimică din S.U.A., după ce a aflat de un nou proces tehnologic pus la punct de o firmă concurentă, a făcut tot ce a fost posibil să „infiltreze" în acea firmă un agent propriu, bineînțeles, specialist competent, pentru a studia amănunțit noul proces. Agentul în cauză s-a angajat ca salariat efectiv al firmei ce folosea noul proces tehnologic, dar încasa cotă-parte de venit și de la societatea concurentă. Ulterior, după stabilirea tuturor detaliilor de interes, agentul a revenit la societatea care i-a încredințat acea „misiune". Procedee asemănătoare a folosit și o societate producătoare de ciment din Marea Britanie, dornică să afle unele date de interes de la o firmă concurentă.

Asemenea exemple, care sînt destul de multe în lumea marilor afaceri capitaliste, au condus la concluzia — susținută de publicația „Harvard Business Review" — că, în anii noștri, „creșterea spionajului economic indică o scădere a moralității în afaceri". De altfel, aceeași revistă, cu prilejul unei anchete efectuată în rîndul unui grup numeros de oameni de afaceri, a stabilit că „moralitatea" cu care se acționează în materie de „informare competitivă" este mult „prea precară"; 12% dintre participanții la anchetă au recunoscut că au obținut toate datele de interes prin angajarea unor salariați ai concurenței, păstrînd discreție în jurul acestor fapte, iar 5% au precizat că ei au obținut astfel de date prin alte activități secrete.

Comentînd asemenea fapte, cercetătorul american H. Smith, cu prilejul susținerii unei conferințe pe tema „Informația competitivă și concurența", se întreba: „De fapt, ce este moral în practica de remunerare a salariatului unui concurent, pentru ca acesta să comunice date de interes?" sau de ce „moralitatea" a scăzut pînă acolo încît „...sînt angajate persoane pentru a instala sisteme

de ascultare la firme concurente ori pentru a folosi, în aceleași scopuri, corupția, șantajul și alte asemenea metode ?". Firește, nu este singurul cercetător în materie îngrijorat de asemenea practici contemporane și care se ridică împotriva unei astfel de „moralități". A.R. Labine, un alt cunoscut cercetător american, în cadrul unei reuniuni a oamenilor de afaceri, preciza că sînt tot mai dese și mai multe cazurile în care, în cadrul concurenței, imoralitatea predomină, cauza fiind tocmai „metodele specifice spionajului economic ce sînt tot mai mult folosite pentru a culege informațiile competitive vitale".

Într-o lume plină de contraste și de contradicții dintre cele mai diverse, într-un mediu oligarhic ca cel al elementelor ce domină marile afaceri din lumea capitalului, părerile obiective despre morală și moralitate par să facă parte din categoria celor lipsite de interes sau chiar a... necunoscutelor. Acolo concurența știe că trebuie să rupă orice bariere ale cinstei și omeniei numai pentru a cîștiga, a cîștiga cît mai mult, iar concepția care predomină este aceea că „a spiona reprezintă mijlocul cu cele mai multe șanse, pentru o firmă, de a se dezvolta într-un timp minim" *.

Ce anume interesează ce trebuie să se înțeleagă prin informații competitive, s-a răspuns — în parte — și prin cele menționate pînă acum. Se cuvine totuși a remarca faptul că, în condițiile contemporane, spionajul economic are interes să nu-i scape nimic din orice domeniu ce poate aduce profit deosebit. Informațiile referitoare la produsele noi, căutate și apreciate pe piață, invențiile și inovațiile din toate sferele producției, datele cu privire la noile procese de fabricație de mare randament sînt căutate în aceeași măsură ca și datele despre noi piețe rentabile de desfacere, despre crearea unor grupuri și uniuni mixte de proiectare și producție, sucursale ale acestora sau ale altor firme, date despre creșterea participanților (state, grupe de state, firme ori persoane particulare) la capitalul unor societăți, planurile de lansare a unor noi produse și modul în care se intenționează a se face publicitate în jurul lor, opiniile unor personalități competente despre anumite firme ori produse etc. Dacă avem

* După publicația *L'Usine Nouvelle.*

în vedere că în zilele noastre „extinderea spionajului în spațiul cosmic, precum și în adîncul mărilor și oceanelor este strîns legată atît de identificarea, în general, a unor zăcăminte de materii prime și resurse energetice existente pe glob, cît și de evaluarea resurselor inamicului potențial“ [3], vom putea, desigur, înțelege mai bine interesele largi ale spionajului economic și, de aici, caracterul său totalitar. Singurii care se prefac că nu înțeleg subterfugiile concurenței și ale spionajului economic sînt înșiși promotorii și organizatorii unor asemenea metode și practici pretinse „morale“. H. Smith, despre care am amintit mai sus, cu prilejul unei conferințe susținute în fața unui grup numeros de industriași și comercianți, a declarat deschis și acuzator : „...Deși veți înțelege perfect aspectele urîte legate de spionajul economic, veți tăgădui categoric că ați avea fie și cel mai mic contact cu persoane care practică spionajul, ca și cu metodele de spionaj folosite, în ciuda faptului că fiecare caută să aibă informații, fiecare știe că toți ceilalți fac la fel“ *.

Dincolo de unele opinii și aspecte menționate în acest capitol, care, firește, exprimă realitatea acțiunilor din umbră organizate de concurență, să pătrundem, totuși, prin ușile ferecate și supravegheate electronic ale așaziselor „case mari“ din lumea impunătoarelor vînzări și cumpărări pentru a constata „moralitatea“ acestor afaceri și în alte cazuri concrete sau, cum se exprima un publicist francez, să vedem cum se naște, uneori, profitul.

O societate de cercetări geologice din S.U.A. s-a arătat interesată în realizarea unor mari cîștiguri, punîndu-se la dispoziția unor firme dispuse să exploateze zone petrolifere mai puțin cunoscute, cîmpuri aurifere sau care ascund minerale utile, mult căutate. Publicitatea susținută de societatea în cauză a atras atenția multor consilii de administrație interesate și, astfel, reprezentanții societății geologice nu mai pridideau să ducă tratative cu zeci de firme, adăugînd sau anulînd permanent mai multe zerouri în calculele preliminare referitoare la profit. Ba, mai mult, garantînd calitatea și exactitatea

[3] I. Mocanu. *Op. cit.*, p. 7.

* După publicația *Mecanographie-Informatique.*

lucrărilor, societatea respectivă își oferea serviciile în condiții mai avantajoase decît altele similare, fapt ce i-a atras popularitate. Descoperirile ei au apărut, la un moment dat, chiar spectaculoase, avînd în vedere că, deși nouă, cu mai puțină experiență în materie, cu un personal mult mai redus comparativ cu altele, a reușit să intre prima în posesia unor date despre subsolul bogat al unor zone. Lucrurile s-au perpetuat pînă ce un funcționar al băncii — care finanța investițiile societății geologice respective — a sesizat o curiozitate : pe statele de plată ale societății în cauză nu figura nici un... geolog. Nu puțini au fost cei care s-au întrebat cum este posibil ca o societate geologică să funcționeze fără geologi ? Neregula a apărut flagrantă și efectiv scandaloasă. Întrebat, directorul societății s-a eschivat să răspundă clar, menționînd în treacăt că la mijloc este o altă... afacere. Se înțelege, au apărut suspiciuni. S-au pus zeci de probleme, între care frica de evaziune fiscală, atît de frecventă în lumea marelui capital, a fost capul de afiș pentru declanșarea unor investigații mult mai minuțioase. Amenințat de conducerea băncii că riscă să nu mai fie finanțat, directorul societății a fost nevoit să se explice : „Avem — a spus el — cîțiva geologi de mare reputație, dar care sînt angajații altor societăți, bineînțeles, concurente !“ „Adică, cum ?“ a insistat reprezentantul băncii. „Foarte simplu, a precizat directorul, echipa de geologi folosită de noi ne costă, în total, doar cîte 500—600 de dolari pe lună. Altfel, dacă i-am angaja efectiv, fiecare dintre acești geologi ne-ar costa cel puțin de zece ori mai mult. Diferența intră în buzunarul nostru...“

Din nefericire, cazul de mai sus nu este singurul din culisele marilor afaceri, cunoscute ori mai puțin cunoscute în lumea marelui business. Așa cum s-a mai amintit pe parcurs, există suficiente oficine specializate, create de miliardarii lumii, care știu să facă și să desfacă afacerile lor în umbra profiturilor antecalculate. Nu hazardul i-a dus, de exemplu, pe doi pretinși „specialiști“ americani în Scoția pentru a angaja, chipurile, ingineri și alți buni profesioniști în fabricarea unor detergenți. Tocmai atunci, scoțienii lansaseră o nouă marcă de detergenți, a căror calitate a devenit repede cunoscută. Promițînd cîștiguri

fabuloase, posturi de conducere și supraveghere, cei doi „specialiști" (a se citi „agenți" — *N.A.*) au cerut mai multor interlocutori păreri în legătură cu modul în care concep un eventual produs similar american, în cazul în care ei, specialiști de reputație și cu asemenea „perspective", acceptă oferta lor. Pentru cei dornici doar de un cîștig ușor și care nu au meditat asupra urmărilor gestului lor, reclama momitoare a reprezentanților americani a fost suficientă : le-au pus pe „tavă" detalii confidențiale ale conținutului procesului de fabricație a detergenților scoțieni, precum și numeroase opinii — cu caracter tehnic — de îmbunătățire a acestora. Cu timpul, „Agenția de plasare" înființată de cei doi americani — firmă fantomă la adăpostul căreia și-au desfășurat activitatea — a dispărut cu desăvîrșire, fără să i se mai poată da de urmă, iar mai tîrziu piața a fost inundată cu un nou detergent, aproximativ de aceeași calitate, dar fabricat sub licența unei reputate firme americane.

Metode similare celei menționate sînt frecvent folosite în lumea spionajului economic. Se cunosc și alte situații în care firme interesate în a obține, în secret, unele date creează „întreprinderi" și „instituții" fantomă, ce „oferă" — prin mica publicitate, în ziare, reviste sau alte mijloace — posturi de înaltă specialitate și cu retribuții tentante. În acest scop, în anumite zone sau localități vizate, firmele deschid „oficii de plasare", pretinse „birouri de schimb", de „consultații tehnice" etc., cu directori, secretare și alte cadre special pregătite în atragerea persoanelor care prezintă interes. Specialiștii care răspund ofertelor sînt interogați despre munca lor, despre ceea ce au lucrat la alte firme, despre noutățile din domeniul lor — sau similar — de activitate, fiind puși în situația de a face precizări referitoare la numeroase fapte și date, cunoscute de ei, dar nedestinate publicității ori chiar secrete. Ulterior, prin poștă, telefon sau alte mijloace li se comunică celor în cauză că nu au fost angajați (motive se găsesc !), iar pe parcurs „oficiul de plasare"... dispare. Nu de puține ori, în modul arătat se efectuează complectarea și verificarea unor date disparate. Descriind un asemenea caz, în volumul său „Spovedania unui spion", autorul își determină personajul principal, Horia Velican,

să se destăinuie astfel : „...eu eram șeful proaspetei sucursale din Haarlem, a renumitei agenții publicitare «Sommer și fiii». Ne-am instalat, eu și secretara mea pistruiată, cu gambele ei superbe, am dereticat încolo și-ncoace prin încăperi, le-am verificat, tăcuți și meticuloși, în vederea detectării unor eventuale și nedorite microfoane... A doua zi, într-unul dintre cele mai populare ziare ale orașului, la obișnuita rubrică de publicitate, a apărut următorul anunț : Angajăm urgent director tehnic la compania de vopseluri și coloranți sintetici «Orlando and Co. Ltd.». După care urma numărul de telefon al agenției noastre. N-am așteptat prea mult. Secretara n-avea altceva de făcut decît să planifice solicitanții, la termene diferite, cu maximum de amabilitate. Făbricuța de emailuri și vopsele din Haarlem avea cinci ingineri chimiști... ce au luat cu asalt telefonul agenției. Secretara i-a invitat, pe rînd, cu tact și bunăvoință... Discuțiile le-am purtat eu. Ore întregi de discuții... Capcanele unei conversații confortabile sînt nebănuite... Am discutat cu fiecare dintre cei cinci ingineri chimiști, am făcut exact aceeași promisiune fiecăruia, că are toate șansele pentru funcția de director tehnic, dar că problema angajării este de competența Consiliului de administrație... și că i se va comunica rezultatul acasă, desigur, la momentul oportun. Dispuneam de cinci note informative ; fiecare luate separat, doi bani nu valorau. Toate la un loc — o avere... Agenția de publicitate „Sommer și fiii" a dispărut peste noapte, secretara a dispărut și ea... Și nu după multă vreme, pe un alt meridian al Terrei, un alt producător chimist avea să împînzească piața cu un nou sortiment de vopsea extrem de rezistentă la corosivi industriali" [4]. Dincolo de elementele descriptive ale acestui caz, faptul în sine demonstrează posibilitatea relativ lesnicioasă a unor astfel de întîmplări. Așa cum arătam, însă, fantezia oficinelor secrete pare, uneori, fără margini...

Într-o lume în care totul se vinde și se cumpără, în care înseși ideile sînt puse la licitație, alături de mărfuri

[4] Olimpian Ungherea. *Op. cit.*, p. 65—66.

de orice fel, nu ne mai poate mira existența unor afaceri de culise în care se pun la cale mari profituri antecalculate. E și firesc, încerca să justifice Agenția „France Presse", întrucît azi, într-o lume atît de pestriță, „cum să te menții bogat printre capcanele fiscului, vîltorile inflației, nesiguranța investițiilor ?..." Și atunci, mascarea mijloacelor de îmbogățire sau de menținere a bogățiilor a intrat, în lumea marelui capital, în firea lucrurilor. Chiar dacă pentru aceasta sînt folosite prioritar mijloace și metode condamnate de opinia publică — cum sînt cele specifice spionajului economic — și care țin mai mult de criminalitate și nicidecum de... afaceri oneste. Asemenea „metode" se mențin și, firește, proliferează, deoarece în condițiile contemporane, mai mult ca oricînd, „...lupta de concurență antrenează pe toți împotriva tuturor, iar faptul este cu atît mai adevărat cu cît caracterul național al grupurilor financiar-industriale se pierde tot mai mult, majoritatea lor devenind adevărate conglomerate internaționale, a căror unică deviză este profitul. Unul dintre elementele importante ale puterii acestor grupuri îl constituie avansul tehnologic în diferite domenii, avans pe care concurenții încearcă să și-l smulgă reciproc. Tocmai această împrejurare face ca spionajul, pirateria industrială practicată cînd cu subtilitate, cînd în forme ce excelează prin cinism și brutalitate să devină o armă indispensabilă a luptei de concurență" [5].

Fără îndoială, efortul pentru obținerea unei priorități indiscutabile în domeniul tehnologiilor față de concurență este motivația marelui capital pentru încurajarea practicilor spionajului economic. Cauza trebuie căutată, însă, în conținutul și esența societății care promovează asemenea practici, în goana pe orice cale pentru obținerea profitului maxim, care a devenit însuși sensul moral al vieții reprezentanților marelui capital și, nu în ultimă instanță, în actuala ordine internațională, susținută și promovată de același mare capital, care favorizează — dacă nu chiar incită — la o concurență acerbă și, deci, implicit, la practicarea „pirateriei" în domeniul noutăților economice. Supunem atenției cele menționate, întrucît, uneori, faptele apar cu atît mai ciudate, mai greu de

[5] I. Mocanu. *Op. cit.*, p. 55—56.

înțeles, cu cît chiar înțelegerile „pașnice" dintre unele firme se „metamorfozează", devenind suspecte și antagonice. Să urmărim și un astfel de caz...

Într-o împrejurare, conducerea unei fabrici de lactate din Noua Zeelandă a fost sesizată că un salariat al ei a comunicat unei firme din Australia rețetarul unor produse noi. Gestul a părut paradoxal, poate nu atît pentru faptul de a se fi transmis unele date confidențiale unei firme concurente, cît, mai ales, pentru că între cele două firme existau înțelegeri de afaceri ce vizau tocmai schimbul unor produse și informații de interes. Desigur, s-a pus întrebarea ce rost are să se transmită date confidențiale în secret atîta timp cît există un protocol semnat pentru efectuarea oficială a schimbului de informații ? Investigațiile au scos la iveală un fapt neprevăzut : autorul transmiterii rețetarului era un cetățean australian, angajat în Noua Zeelandă prin acțiunea unei oficine secrete — folosită de firma australiană — cu scopul de a verifica... sinceritatea partenerilor neozeelandezi. Acest caz ridică și un alt aspect, deloc derizoriu în cadrul marilor afaceri, respectiv, cel exprimat de un industriaș englez, care, intrigat de asemenea practici, se întreba : „În cine oare poți să mai ai încredere, dacă, dincolo de înțelegerile convenite, ești nevoit să suspectezi tot timpul și să verifici atît partenerul, cît și concurentul ?". Iată deci fațetele reale ale „moralității" marilor afaceri, promovate de concurență ! În practică, problema este împinsă și mai departe. Potrivit opiniei industriașului englez amintit, „moralitatea" în materie de concurență obligă asigurarea oricăror secrete economice, față de orice persoane, indiferent dacă îl reprezintă pe partener sau efectiv pe concurent. Această opinie a devenit, de altfel, unul dintre principiile de apărare a secretelor economice, a cărui subapreciere generează, uneori, consecințe mai mult decît păgubitoare. Susținînd această părere, publicația „Mecanographie-Informatique" preciza că o întreprindere care cheltuiește, de exemplu, 250 000 de dolari pentru studii asupra produselor și a pieței, spre a stabili dacă este momentul să lanseze rujul de buze „galben", poate că nu-și dă seama că această sumă reprezintă o investiție care îi va permite să fie în fruntea competiției doar șase

luni, nu mai mult, dacă nu știe să-și apere secretele. A trata cu ușurință astfel de studii, a le lăsa neprotejate, în așa fel încît un concurent fără scrupule să aibă acces la ele, constituie o neglijență majoră, întrucît, concurentul se va găsi imediat într-o situație competitivă, economisind, în fapt, 250 000 de dolari. Și aceasta, menționa revista amintită, „se întîmplă zilnic". Foarte des, rezultatele unor studii de valoare — ce reprezintă mii ori chiar milioane de dolari — sînt „trădate", potrivit aceleiași publicații, printr-o comunicare interioară, în cadrul întreprinderii sau printr-un gest al secretarei ori al altei funcționare care, intenționat ori datorită bunei dispoziții „aruncă" vorbe necontrolate la telefon, la o petrecere sau, pur și simplu, azvîrle copii ale unor documente importante în coșul de hîrtii.

Neîncrederea și tentația permanentă de lichidare a concurentului iau, uneori — firește, în cadrul „moralei" ce domină concurența economică —, forme ale unor lupte ascuțite, transformîndu-se într-un adevărat „război al patronilor". Nu de puține ori, „războiul" se dovedește crud și distructiv, încheindu-se, ca orice război, cu învingători și victime. Între multe alte cazuri de acest fel, amintim pe cel al unei firme din S.U.A., care, cu sprijinul unor specialiști competenți, a reușit să descopere un procedeu inedit de vopsire a blănurilor. Noutatea se concretiza în aceea că procedeul a dus la o mai mare rezistență a blănurilor la spălare și curățire, precum și la menținerea în condiții optime a culorilor. Pentru a asigura prosperitatea firmei, proprietarul ei s-a asociat cu un „amic", deținător al unei mari averi, dar care, din păcate, nutrea cu totul alte idei, alte simțăminte. Cu timpul, noul asociat, convingîndu-se că debușeurile pe cont propriu ar putea să-i aducă un venit mult mai mare și, deci, să-i rotunjească și mai mult averea, cu sprijinul unei rețele restrînse, alcătuită din oameni a căror încredere a cumpărat-o tot pe bani și pe promisiuni de „mare perspectivă", a introdus în vopsele substanțe ce au avut ca efect degradarea blănurilor. În plus, a subvenționat o publicitate compromițătoare împotriva fostului proprietar, după care, cu partea sa de acțiuni, și-a deschis o nouă întreprindere cu același profil.

După cum ușor se poate constata, spionajul economic operează în toate sferele marilor afaceri, iar diversitatea mijloacelor și metodelor pe care le folosește îl demască, în orice ipostază, ca pe o unealtă ipocrită și ofensivă a concurenței economice. În aceste condiții, spionajul economic nu poate fi disociat de sistemul economic capitalist, metodele și efectele lui nu pot fi studiate separat, el avînd la bază însăși „morala" societății care îl promovează, viciile proprii marelui capital. De aceea, nu de puține ori, implicațiile lui sînt cu totul deosebite „în cele mai diverse domenii, cu efecte, adeseori, dificil de descoperit" [6]. Acesta este și motivul pentru care deviza general acceptată în probleme de apărare a secretelor economice — și nu numai a acestora — este *prevenirea*, iar relația cu purtătorii de secrete este *verificarea*. Firește, *verificarea* nu pledează pentru întronarea *suspiciunii*, lipsa de încredere în cei din jur este poate mult mai periculoasă — și evident inumană. Înțelegînd, însă, nevoia verificării în cadrul măsurilor de prevenire a scurgerii de secrete, astăzi, în majoritatea covîrșitoare a firmelor ce se respectă, se încearcă a se inocula concepția că nimeni nu trebuie să se supere pentru faptul că este verificat dacă poate deveni un bun păstrător al secretelor ce îi sînt încredințate sau cu care intră în contact. Lipsa verificărilor impuse pentru cunoașterea personalului care lucrează cu documente secrete ori are acces la ele, încrederea „oarbă" în unii oameni care par docili și sînt calificați de unii — poate din anumite interese — „buni funcționari", fără ca la bază să existe o verificare prealabilă competentă, este o practică ce se dovedește dăunătoare capitalistului. Iată și un caz care ilustrează o astfel de opinie.

Conducerea unei firme belgiene era gata să lanseze pe piață un nou produs, cînd, prin intermediul unui „binevoitor" vest-german, a aflat că o firmă din R. F. Germania este pregătită să încredințeze comerțului un produs similar, mult mai ieftin, în legătură cu care a lansat o mare campanie publicitară. Vestea a produs derută, dar, în același timp, a determinat conducerea firmei belgiene să întreprindă o anchetă pentru a se edifica asupra celor

[6] Dr. Paul Rönitz. *Op. cit.*, p. 7.

întîmplate. Nu mică a fost surpriza cînd s-a aflat că un fost funcționar, recunoscut ca fiind foarte docil, a fost cel care a vîndut secretele firmei belgiene unor reprezentanți ai celei vest-germane. Docilitatea i-a fost interpretată drept atitudine loială și, fără nici o verificare prealabilă, deci, fără să fie cunoscut, funcționarul în cauză a fost trecut printre cei care aveau prioritate să studieze toate documentele secrete ale firmei, inclusiv cele referitoare la noile proiecte. Abia tîrziu, după ce funcționarul respectiv, din motive de „prudență", demisionase, s-a stabilit că el avea o viață particulară dubioasă și că, dintr-un aventurier, firma îl transformase într-un fel de „erou" propriu, datorită bunăvoinței unui cadru din conducerea firmei care îl și recomandase. Tot datorită „bunăvoinței", funcționarul în cauză a efectuat mai multe călătorii în R. F. Germania, particulare și în interes de serviciu, împrejurări în care a fost atras, prin corupere, de firma interesată să afle proiectul noului produs belgian.

Se înțelege, în lumea marilor afaceri cazul de mai sus nu este o excepție. Dincolo de morala lui, însă, rămîne acea nevoie stringentă de apărare a noului, de cunoaștere a celor cărora le sînt încredințate ideile și creațiile deosebite ale minții omenești care, de cele mai multe ori, presupun trudă și multă, chiar foarte multă, pasiune. De ce nu s-ar putea depune același efort și pentru apărarea acestor creații ? Iată o întrebare care frămîntă astăzi, deopotrivă, întreaga lume științifică, tehnico-economică și pe cei desemnați anume să le apere.

Spionajul şi... „exodul creierelor"

Spre deosebire de alte perioade istorice, astăzi trăim într-o epocă a ştiinţei, care, la rîndu-i, este implicată direct în evoluţia tuturor fenomenelor sociale. De fapt, ştiinţa, în condiţiile contemporane, se dovedeşte a fi un „motor social" şi, în acelaşi timp, o veritabilă forţă de producţie, dar care, „pe teritoriul relaţiilor capitaliste este o «inovaţie» pusă exclusiv în slujba maximalizării profitului" [1]. Concluzia este firească, întrucît „dacă regele neîncoronat al producţiei este randamentul pentru creşterea masei capitalului, atunci celelalte fenomene care îl înconjoară devin marginale şi deci neesenţiale" [2]. Deci, cum uşor se poate deduce, ştiinţa, ca şi slujitorii ei, în condiţiile dominaţiei capitalului, ale concurenţei acerbe, se subordonează scopurilor urmărite de acel „rege neîncoronat al producţiei", devenind, din păcate, o marfă supusă aceloraşi reguli morale ce domină şi marile afaceri. Este adevărat, „marfa" la care ne referim este de un fel deosebit, se susţine prin idei novatoare ce pot revoluţiona domenii foarte diverse ale cunoaşterii, inclusiv — sau chiar prioritar — în cele ale producţiei materiale. Tocmai de aceea, marele capital a avut grijă să nu-i scape un asemenea important sector al activităţii umane, înfiinţînd şi servicii de informaţii specializate în probleme de ştiinţă, al căror scop unic este ca, în numele profitului maxim, să adune

[1] Dumitru Lepădatu, *Op. cit.*, p. 86.
[2] *Idem*, p. 89.

și să folosească sumumul de idei noi din orice domeniu. Se înțelege că aceste oficine, în iureșul căutărilor de noutăți, concentrează forțe special destinate să sustragă idei, atît din ramuri de vîrf ale cercetării contemporane fundamentale, cît și din domenii ale cercetării destinate satisfacerii nevoilor efectiv tehnice, respectiv, ale producției. Cum exponenții ideilor tehnice sînt oamenii de știință, specialiștii din diferite domenii în care se impune o înaltă calificare și, în general, forță de muncă înalt calificată, aceștia au intrat de multă vreme și în viziunea spionajului economic. De aici nu trebuie să tragem concluzia — care desigur ar fi eronată —, că serviciile secrete ar fi efectiv organizatoare ale fenomenului „scurgerii de competențe", cum mai e supranumit cel al „furtului creierelor", dar, după cum vom constata pe parcurs, nici nu sînt străine de acestea. Se știe, capitalismul actual „a extins — prin interdependența economiilor naționale în cadrul sistemului capitalist, prin caracterul universal al științei — mișcarea forței de muncă la nivel internațional... În spațiul acestui sistem migrația forței de muncă, implicit a oamenilor de știință, a atins cotele uriașe de azi" [3]. La acest lucru au contribuit, fără îndoială, existența marilor societăți transnaționale, concentrarea imensă a capitalului în acest domeniu *, o anume propagandă a țărilor ce se autodenumesc ale „tuturor posibilităților", marile decalaje în dezvoltarea social-economică, ca și multe alte cauze politice, sociale și economice ce nu fac obiectul analizei noastre. Oricum, însă, racolarea specialiștilor face parte dintr-o campanie bine organizată, cu preponderență politică, a marilor monopoluri și nicidecum nu este o acțiune, subordonată strict economic, a unei anume țări sau companii. Amintim în acest sens faptul, îndeobște cunoscut, că astăzi se vorbește tot mai insistent și pe bună dreptate că „societățile multinaționale fac din racolajul inteligenței străine o adevărată instituție" [4].

[3] Dumitru Lepădatu. *Op. cit.*, p. 98—99.

* În S.U.A., 300 mari companii consumă 93% din cheltuielile de cercetare pentru producție (După *Capitalismul. Economia și criza sistemului*, Editura politică, București, 1981, p. 138).

[4] I. Șerbănescu. *Corporațiile internaționale*, Editura politică, București, 1973, p. 108.

Fără îndoială, afectînd grav interesele naţionale ale multor popoare, practicile cercurilor imperialiste de ademenire a specialiştilor, a oamenilor cu înaltă calificare, constituie o gravă încălcare a principiilor legalităţii şi eticii în relaţiile internaţionale, un amestec flagrant în treburile interne ale altor state. Fidele politicii imperialiste, cercurilor guvernante şi monopolurilor cărora li se subordonează, serviciile secrete urmăresc — prin forme şi metode specifice — perpetuarea relaţiilor de dominaţie în lume şi acapararea, în folosul statelor capitaliste dezvoltate — sau al unor firme din cadrul acestora —, atît a principalelor resurse materiale, cît şi a unei forţe de muncă capabilă să dea randament şi profit maxim. Tocmai de aceea se cuvine să menţionăm că serviciile secrete nu sînt deloc străine de faptul că „brain-drain"-ul constituie „unul dintre principalele şi cel mai important curent al migraţiei de cadre cu pregătire superioară, fiind caracterizat în principal prin aceea că are loc dinspre ţările în curs de dezvoltare spre ţările dezvoltate. Acest proces are drept urmare, în primul rînd, accentuarea concentrării de specialişti în ţările dezvoltate, ceea ce contribuie la adîncirea decalajului şi creşterea dependenţei ţărilor în curs de dezvoltare de acestea" [5], şi care conduce la o concluzie demnă de luat în seamă, respectiv, la aceea că „pentru ţările în curs de dezvoltare, deposedarea de specialişti constituie una din formele cele mai subtile şi primejdioase de jefuire a bogăţiilor lor, deoarece şi în acest fel sînt menţinute în stare de subdezvoltare", mai ales că „...fluxul migrator are în componenţa sa, în principal, specialişti din ramurile care sînt supuse cel mai puternic efectului dezvoltării ştiinţei şi tehnologiei"[6]. Fără să intrăm în prea multe date statistice şi demonstrative, amintim doar că numai în perioada anilor 1949—1965, în S.U.A. s-au concentrat 372 000 de cadre cu pregătire superioară, reprezentînd 16,9% din totalul persoanelor imigrate, faţă de numai 2,6% în perioada anilor 1907—1923. Ca urmare, numai în perioada 1949—1961, S.U.A. au economisit circa patru miliarde dolari pentru

[5] Dr. Paul Ştefănescu. *Brain-drain — exodul creierelor*, Editura politică, Bucureşti, 1982, p. 81—82.

[6] *Idem.*

pregătirea de specialişti *. Dacă avem în vedere că în anii noştri, potrivit unui sociolog american, capitalismul s-a transformat într-o „maşină de fabricat dolari", nu putem evita a aminti că şi „materia primă" pentru această „maşină", în numele profitului maxim, trebuie achiziţionată cît mai ieftin şi cît mai repede, iar această „materie primă" are în componenţa ei, înainte de toate, elementul om. Cifrele au atins cote aproape incredibile şi tind să crească. În S.U.A., de exemplu, în 1965 erau 28 790 specialişti în ştiinţe tehnice din totalul imigranţilor, iar în 1970 cifra lor crescuse la 39 200. În Marea Britanie, în perioada anilor 1964—1972, din totalul imigranţilor, 54 705 erau ingineri, fără a mai aminti şi de alte categorii. În Canada, anual intră circa 7 000 persoane cu pregătire superioară. Oricum, în timp ce majoritatea ţărilor în curs de dezvoltare resimt o acută lipsă de specialişti, într-un singur deceniu (1970—1980), statele industrializate occidentale au racolat peste 300 000 cercetători. Cîţi dintre aceştia au fost racolaţi de serviciile secrete ? Imposibil de răspuns. Am arătat şi mai sus, nu astfel de oficine se ocupă cu organizarea acestei vaste probleme, dar ele — cum vom constata şi din exemplele de mai jos — sînt efectiv înhămate la carul ce perpetuează o asemenea stare de fapt, conştiente şi profitoare de condiţiile noastre contemporane în care „...structura inegală a diviziunii tehnologice internaţionale a muncii este cea care tinde să producă exodul creierelor, iar acest exod, la rîndul său, reproduce această structură inegală. Exodul creierelor întăreşte şi, deci, perpetuează dependenţa tehnologică a ţărilor slab dezvoltate, consecinţă probabil mult mai importantă decît transferul de venituri generat de acest exod" [7]. În astfel de condiţii, mîna de lucru străină a devenit „o marfă la fel de preţioasă ca petrolul şi cerealele**, iar ca o consecinţă a unei asemenea practici constatăm că „prin furtul de inteligenţă, ţările sărace au fost şi mai mult sărăcite, iar cele bogate au acumulat tot mai multă bogăţie" ***.

---

* După *The Immigration of Scientists and Engineer to the United States 1949—1961*, în *Journal of Political Economy*, august 1962, p. 370.

[7] Plaschke H. *La fuite des cerveaux*, în *L'économie du tiers monde*, nr. 16, 1977, p. 16.

** După *International Herald Tribune*.

*** După publicaţia *Jeune Afrique*.

Fireşte, cele de mai sus nu reprezintă decît o sumară introducere a cititorului în vasta problemă a „exodului creierelor", motivată în fel şi chip de susţinătorii fenomenului. Indiferent, însă, de motivaţii, se impune să remarcăm că atunci cînd interesele capitalului reclamă racolarea unor anumiţi specialişti, din anumite domenii, orice teoretizare a problemei rămîne în umbră. Serviciile secrete fac totul pentru a satisface gustul şi nevoia patronilor care lansează comanda. Iar pentru aceasta, ca un fapt esenţial, demn de reţinut, este că întreaga operaţiune începe cu... colectarea de informaţii despre cel sau cei vizaţi. În aceste condiţii intră în acţiune oficine secrete anume destinate, compartimente specializate ale acestora sau doar anumiţi oameni desemnaţi, care au obligaţia de a identifica şi studia specialistul vizat, a aduna despre el date ce ar putea să-l pună în dependenţă de puteri şi, respectiv, de firme străine şi de a găsi modalităţi concrete de a-l determina să-şi trădeze ţara, să lucreze pentru un alt patron. În procesul studiului, serviciile de spionaj au în vedere, pe lîngă strîngerea datelor de interes, şi influenţarea specialistului în cauză, inocularea încrederii că numai în străinătate se va afirma, se va specializa, că va deveni „cineva" faţă de ce este în prezent. Iată, spre exemplu, după epuizarea măsurilor de studiu şi influenţare, unui specialist — cu care agentul oficinei secrete s-a „împrietenit" — i s-a spus deschis : „Aici, domnule, sînteţi un mare neînţeles. Nu sînteţi apreciat la valoarea dumneavoastră. La noi veţi atinge culmea creaţiei şi a personalităţii dumneavoastră !" Într-o altă situaţie, după ce agentul i-a vorbit asemănător, specialistului i-au fost solicitate, în scris — chipurile, pentru probă — detalii ale unei invenţii personale şi, treptat, informaţii despre cercetările complexe din institutul în care lucra. După o perioadă de timp, într-o discuţie avută cu un trimis special al serviciului de informaţii respectiv şi care îl seconda pe agentul care a făcut „studiul" iniţial despre el, specialistul a fost din nou „lămurit" asupra „avantajelor" din străinătate, spunîndu-i-se deschis că dacă nu acceptă să-şi părăsească ţara se va da în vileag, în faţa autorităţilor, întreaga sa activitate de... dezvăluire a secretelor din institut. Deci, şantaj în toată puterea cuvîntului !

Dacă nici această „metodă" nu rezistă sînt și situații cînd „placa" se schimbă, ca în cazul următor.

În aprilie 1970, la Boston — S.U.A., s-a organizat o mare întrunire științifică la care au participat peste 4 000 de oameni de știință. În plină desfășurare a reuniunii, unul dintre savanți, intrigat de subterfugiile și practicile serviciilor secrete și ale celor care le susțin activitatea, s-a ridicat, afirmînd public : „O organizație a vrut să mă cumpere. Mi s-a oferit un preț important, dar nu mă las cumpărat !..."

Desigur, faptul nu este nici izolat și nici singular, el aflîndu-se curent în practica serviciilor secrete, deși cu greu s-ar putea răspunde în cîte cazuri asemănătoare rezultatul a fost altul, respectiv, de acceptare a ofertei. Ridicăm astfel problema, întrucît, de regulă, oficinele secrete, reprezentanții lor, riscă foarte rar și numai atunci cînd sînt la ananghie. În rest, știu să pregătească atacul cu foarte multă minuțiozitate, știu să exploateze orice fisuri din gîndirea, comportarea și doleanțele interlocutorului vizat pentru racolare, fac oferte meticulos judecate și le prezintă astfel încît victima să cedeze. Într-un caz, în care o firmă străină era interesată în racolarea unui specialist, agentul trimis să-l studieze a stabilit că cel în cauză refuza să lucreze în laboratoare mici, unele cu piese și instalații unicat, că își exprimase dorința să-și experimenteze ideile în mod direct într-o secție de producție a unei mari uzine, că dorea să locuiască singur într-o vilă retrasă și să aibă depusă la o bancă o sumă mare de bani, ca un fel de aconto pentru... ideile sale. Firma la care lucra nu putea să-i satisfacă asemenea cerințe și care, în condițiile concrete din acea localitate, semănau a fi mai mult capricii personale decît nevoi. Se înțelege că serviciului de spionaj care îl avea în atenție nu puteau să-i scape astfel de amănunte. Prin intermediul firmei interesate, specialistul a fost invitat de mai multe ori în străinătate. În dorințele și iluziile sale a fost „hrănit cu lingurița", prezentîndu-i-se pe rînd locuri de mare atracție, dar și de mare interes pentru meseria sa. După o oarecare familiarizare, specialistul a avut ocazia să lectureze chiar și publicațiile „secrete" (noi pentru el, dar foarte vechi pentru editor), ale unui institut de mare reputație, dovadă — spuneau interlocutorii săi — a încrederii de

care se bucura acolo. Cu timpul, i s-au prezentat laboratoare și secții de producție de înaltă specialitate, apoi i s-a oferit o vilă somptuoasă pe malul unui lac. Văzînd că este „curtat" și i se fac asemenea oferte, specialistul a mers chiar el mai departe, solicitînd să i se depună în bancă o sumă de bani. Tocmai acest lucru s-a așteptat. Afacerea s-a încheiat repede, reprezentantul firmei, secondat de cel al oficinei de informații care l-a studiat și atras, l-a atenționat că va avea suma numai dacă le cedează ultima invenție și renunță să se mai întoarcă în țară. Cum condițiile erau efectiv pregătite, iar specialistul suficient „îndopat" cu ceea ce îi va oferi perspectiva „luminoasă" de acolo, contractul s-a semnat imediat.

În acest context, se impune să subliniem că serviciile secrete care acționează în domeniile economice nu se limitează numai la racolarea specialiștilor din ramuri strict tehnice — fizicieni, electroniști, chimiști etc. —, aria acestora extinzîndu-se în ultimii ani și spre alte domenii ce se pot interfera cu cele tehnice. Mai mult decît atît, compartimente specializate ale serviciilor secrete au în vedere și racolarea de „...specialiști în marketing, cunoscători ai situației economice din țările vest-europene, oameni cu experiență îndelungată într-un anumit domeniu economic, organizatori ai producției cu idei noi. Se urmărește, mai ales, racolarea oamenilor formați de întreprinderile concurente care cunosc situația și stilul de acțiune ale acestor întreprinderi" [8]. Nu întîmplător, așa cum am exemplificat în unul dintre capitolele anterioare, firma japoneză „Hitachi" era dispusă să plătească cîte 40 000 dolari fiecărui „consultant" ce ar putea să provină de la cunoscutul concern american I.B.M. Și tot nu întîmplător, într-un alt caz, o mare întreprindere engleză s-a dovedit interesată în atragerea și angajarea unui olandez, bun specialist în probleme de marketing, pentru a putea fi folosit apoi în vînzarea produselor acestei firme pe piața Olandei. Într-o altă situație, o firmă belgiană, în schimbul unor informații utile pe care le-a primit de la un specialist italian, a promis acestuia din urmă o mare sumă de bani — pe care urma s-o depună la o bancă — cu condiția să-i aducă planul

[8] I. Mocanu. *Op. cit.*, p. 93.

detaliat al unui nou produs ce urma să fie lansat pe piață. Italianul a pus și el o condiție, respectiv, de a i se oferi în Belgia, la firma care îl solicita, un post mult mai bun decît cel pe care îl are. După ce înțelegerea a fost încheiată, semnarea contractului a devenit o simplă formalitate. Uneori, lucrurile merg pînă acolo, încît sînt racolate persoane din preajma unor specialiști, care cunosc sau pot intra în posesia unor noutăți tehnice deosebite, oficinele organizatoare ale unor asemenea acțiuni fiind dispuse să aibă grijă și ulterior, în străinătate, de ele. Bineînțeles, numai în perioada cît le mai pot fi de folos. Este cunoscut în acest sens cazul unei „logodnice" de profesie, care, racolată de un agent străin — sub pretextul unei viitoare căsătorii —, a reușit să subtilizeze din locuința unui specialist părți importante ale proiectului unui nou produs pe care l-a predat unei firme străine interesate, după ce aceasta din urmă i-a oferit... găzduire în străinătate. Ulterior, constatînd că „logodnica" respectivă nu poate fi utilă și în alte asemenea acțiuni, firma a concediat-o fără nici un fel de discuții.

Exemple de felul celor arătate se mai pot da. Se cuvine să amintim, însă, că în anii noștri, în condițiile cînd schimbul de valori tehnico-științifice și, în general, economice nu se limitează numai la un anume perimetru geografic, ar fi ireal să credem că tendința de racolare a specialiștilor cu experiență în anumite domenii prioritare sau care dețin secrete utile unor concerne capitaliste se închide strict între frontierele statelor capitaliste. După cum s-a văzut, serviciile de informații pătrund chiar și în limitele teritoriale ale statelor în curs de dezvoltare, atunci cînd este vorba de racolarea unor specialiști în interesele concurenței și, deci, ale profitului. Statele socialiste — deci, și țara noastră — intră și ele în sfera de acțiune a serviciilor secrete, uneori — din motive politice, economice sau militare —, chiar prioritar.

Se știe, dezvoltarea impetuoasă a științei și tehnicii din statele socialiste, noutățile absolute ce apar în aceste teritorii în domenii din ce în ce mai diverse, mai ales, în tehnica de vîrf, au determinat, nu o dată, serviciile de spionaj ale statelor capitaliste să-și îndrepte atenția spre a afla cît mai multe detalii despre ceea ce este nou ori a

subtiliza, pînă la brevetare, asemenea noutăți. În același timp, ele acționează asiduu pentru atragerea specialiștilor, folosind pentru aceasta nu numai metodele de influențare prin canalele obișnuite ale propagandei, dar și o anume *rețea* special pregătită în asemenea scopuri. Nu de puține ori, agenții plătiți pentru racolarea de specialiști, concomitent cu studierea celor vizați, cu atragerea acestora la o colaborare secretă, îi instigă direct, prin promisiuni și pretinse asigurări, să-și părăsească țara pentru a lucra în favoarea unor firme străine. Între alte cazuri, vom aminti pe cel al inginerului energetician Andrei G., de la un institut din București, care, orbit de mirajul unei vieți ușoare, fără efort, a căutat amiciția unor străini, organizînd cu aceștia întîlniri în afara cadrului legal. Încălcînd deliberat orice reguli cunoscute și recunoscute — aplicate și de străini în țara lor — de a efectua asemenea întîlniri doar în sala de tratative și de a limita relațiile la cele normale, conforme tradiției și reputației ospitalității românești, Andrei G. a fugit tocmai de asemenea întrevederi. A încurajat, însă, întîlnirile dosnice, așa cum îl „învăța" agentul ce reușise să intre în relații cu el, nu lipsite de un anume interes nedeclarat la început. „Străinul era atent față de mine — a declarat mai tîrziu Andrei G. —, îmi făcea mici cadouri, m-a plimbat cu mașina la Snagov și în alte locuri de agrement și mi-a cîștigat încrederea". Deci micile cadouri și plimbările în locuri de agrement l-au făcut pe Andrei G. să cadă pradă unor interese urmărite de străin. Cu ce preț oare ? Pentru a răspunde, spicuim din declarația dată la timpul respectiv chiar de Andrei G., în care arăta : „La insistențele și indicațiile străinului, am propus unor persoane care lucrează în cercetare să-și valorifice lucrările cu caracter de noutate la o firmă din afara hotarelor țării noastre. Am făcut acest lucru tentat de beneficiile ce ar putea să decurgă din așa ceva..." Iată deci fața reală a scopului pentru care Andrei G. întreținea relații cu străinul în afara cadrului legal. Este aproape greu să mai credem că astăzi, în condițiile în care introducerea progresului tehnic în toate sectoarele economici noastre a devenit un imperativ social, la care concură toți oamenii muncii, să mai întîlnim specimene care, în schimbul unor cadouri, să-și poată vinde conștiința. Și totuși, contrar așteptărilor,

asemenea uscături se mai întîlnesc. E drept, din ce în ce mai rar și tot mai puține. Este de neînțeles, însă, cum a putut crede Andrei G. că astăzi, cînd se desfășoară o luptă acerbă pentru cunoașterea și aplicarea noului, străinul — așa după cum pretindea Andrei G. într-o declarație — părea dezinteresat. Dimpotrivă, acesta a știut să cultive o asemenea „amiciție", creînd un cadru propice, după cum însuși Andrei G. a declarat, „...de a stîrni în mine dorința de a avea bani depuși la o bancă în străinătate și, mai mult decît atît, să ajung chiar eu în lumea mirajelor descrise de el, care mi-ar oferi noi posibilități de realizare". Pentru ca cititorul să-și dea seama și mai bine de interesele urmărite de străin, de procedeele pe care acesta le folosea, amintim că în numeroase împrejurări i-a promis inginerului român că acolo, afară, îl așteaptă o situație deosebită, că firma sa este dispusă să-i dea o funcție de conducere, că acolo îl așteaptă surprize dintre cele mai plăcute, dar că pînă atunci... Da, pînă atunci, așa cum singur afirma Andrei G., „străinul mi-a spus că cel mai indicat este ca lucrările de cercetare să le trimit în străinătate, la firma sa, sub formă de microfilm". Iată, deci, evoluția relațiilor pretinse „nevinovate" și scopul direct și foarte clar urmărit de cel venit să împartă „mici cadouri", promisiuni și scurte „plimbări de agrement". Sigur, nici una dintre lucrările vizate de străin nu a ajuns în afara hotarelor țării, mai ales, că cei de la care Andrei G. a solicitat asemenea documente au intuit scopurile reale ce se urmăresc, au sesizat conducerea institutului, barînd astfel calea trădării. Pus în fața faptelor, Andrei G. și-a dat seama de mocirla în care intrase. „Înțeleg, a recunoscut el, devenisem un trepăduș al unor interese străine, iar întîmplarea dovedește că «nu tot ce strălucește este aur»".

Dincolo de cazul menționat mai sus, evident izolat în contextul vieții noastre sociale, al eticii promovate de statul nostru, se impune să arătăm că, din nefericire, furtul de idei, „cumpărarea de conștiințe" și determinarea unor specialiști de a-și părăsi țara nu sînt noi în societatea modernă. Aceasta nu înseamnă că în toate cazurile oficinele secrete, după ce își realizează scopul urmărit, se țin și de cuvînt. Din multitudinea de exemple de acest fel, oferite de viață, amintim pe cel al unui specialist dintr-un institut

de cercetări din S.U.A., venit acolo pentru că a fost asigurat de glasul unei „sirene" (a se citi „agentă-recrutoare") că va putea deveni un mare boss al unui important „imperiu științific". La început, i s-a pus condiția să rezolve, prioritar, o problemă tehnică deosebită în care era interesat institutul în cauză. I s-a făgăduit că după aceasta va fi sprijinit conform promisiunilor ce i-au fost făcute. Dînd curs îndemnului, specialistul a făcut eforturi deosebite pentru a se ține de cuvînt, prezentînd cu mult înainte de termen realizarea solicitată. După aceasta, însă, pe un ton politicos, i s-a comunicat că... serviciile sale nu mai sînt utile.

Deși sînt destul de multe situații în care specialiștii ajunși în străinătate, momiți de serviciile secrete, nu se realizează conform aspirațiilor pe care le au și promisiunilor pe care le-au crezut (se știe, în statele capitaliste sînt destui „șomeri cu diplomă" autohtoni, ca și nenumărați imigranți ce împărtășesc aceeași soartă), agenții recrutori au grijă să folosească, în acțiunile lor de racolare, exemple în care „eroii" lor au la dispoziție tot ce au visat. Firește, unii dintre cei ce ajung pe căile rătăcite ale meleagurilor străine, prin forța unor împrejurări, ajung să se afirme, devin cunoscuți, apreciați, chiar recomandați ca specialiști de mare reputație. Dar cîți dintre specialiștii imigranți ating asemenea culmi ?...

Racolarea de specialiști nu este un procedeu nou pentru serviciile secrete. Deși nu dorim să revenim asupra unor amănunte istorice, se cuvine să menționăm că acest gen de acțiuni au vizat întotdeauna marile probleme economice ale timpului. De exemplu, în jurul anului 1660, Anglia a fost cea care și-a reorganizat întregul sistem informativ și a înființat, între alte organisme, un serviciu de spionaj care acționa, cu prioritate, în Țările de Jos, fiindu-i teamă de ascensiunea economică a Olandei. Mai tîrziu, însă, serviciul respectiv și-a întins „tentaculele" în multe alte state cu scopul de a racola idei noi și forță de muncă proaspătă. Șantajul, promisiunile de tot felul, încercările de ademenire a unor specialiști pentru a-și părăsi țara erau și pe atunci „metode" specifice de activitate. De altfel, secolele al XVIII-lea și al XIX-lea au cunoscut nenumărate cazuri

de atragere în alte țări a specialiștilor afirmați în statele lor de origine, iar, prin intermediul unor oficine specializate, asemenea „metode" au devenit aproape sacralizate o dată cu dezvoltarea societății capitaliste. „Furia" spionajului economic s-a manifestat în toată goliciunea sa, îndeosebi atunci cînd, așa după cum afirma un cercetător, „...piața producătorului s-a transformat, în principiu, în toate domeniile, în piața cumpărătorului", cu alte cuvinte cînd concurența a devenit deosebit de acerbă. Sînt bine cunoscute în acest sens acțiunile patronilor oțelăriilor engleze, care, în plin secol al XVIII-lea au atras meșteri germani și francezi cu ajutorul cărora au îmbunătățit calitatea produselor proprii. Ulterior, nevoia de cadre specializate a crescut uluitor de repede, iar țări ca S.U.A., Germania, Franța, Marea Britanie, Canada, Japonia, Australia etc. au știut să-și îndrepte eforturile ca, în afara migrării obișnuite spre ele a unor specialiști, să și-i atragă pe cei de care aveau o anume nevoie. Se cunoaște, că și în situația unor stări de beligeranță, asemenea tentative nu au lipsit. În timpul, dar mai ales imediat după încetarea ostilităților din cel de-al doilea război mondial, „goana aliaților după inginerii și constructorii germani ai V-2 *..., ofertele atrăgătoare făcute foarte recenților inamici, care îi căutau spre a-i recruta și a-i aduce în propriile țări, sînt semnificative" [9]. Tot semnificativ rămîne și faptul că serviciile secrete ale S.U.A., Marii Britanii și Franței au instituit, într-o perioadă, o reală concurență în a-i racola pe creatorii rachetei V-2, iar americanii „pe lîngă o sumă ademenitoare, le ofereau locuință în hoteluri luxoase" [10]. Acțiunea s-a încheiat abia după acceptarea celor o sută de cercetători, în frunte cu von Braun, de a pleca în S.U.A., după ce, bineînțeles, au fost ridicate, în condiții secrete — în urma unor minuțioase investigații pentru a le stabili ascunzătoarea — cele... 14 tone de materiale ce reprezentau arhivele rachetei V-2. Sînt și situații în care, ne-

* Cunoscuta rachetă V-2 creată de specialiștii germani în frunte cu von Braun.

[9] Victor Débuchy, *Strania istorie a armelor secrete germane*, Editura politică, București, 1983, p. 10.

[10] *Idem*, p. 300.

reușind racolarea, oficinele secrete trec la lichidarea fizică a celui vizat. Dar, să urmărim un asemenea caz.

Scandalul aparent din holul hotelului „Meridien" din Paris fusese provocat, în acea dimineață, de țipetele îngrozite ale unei cameriste. Vaietele ei au atras îmbulzeala a zeci de oameni, mulți dintre ei venind din curiozitatea de a vedea zăcînd un cadavru într-un lac de sînge. Poliția abia reușise să pătrundă printre zeci de curioși. Surpriza părea să fie de „zile mari". Cel ucis nu era un oricine; actele demonstrau că era unul dintre specialiștii arabi în fizică nucleară, un om care, deși avea doar 48 de ani, devenise un apreciat savant. Suma de bani și unele bunuri pe care le deținea asupra lui au dus inițial la concluzia că în speță ar putea fi vorba de jaf. O cercetare mai atentă însă a exclus această ipoteză. Nu i se luaseră nici un fel de bunuri și nici din suma de bani. Misterul asasinatului a început să se destrame abia în momentul cînd anchetatorii și-au dat seama că omul de știință nu mai avea asupra lui nici un fel de documente referitoare la o anume cercetare — despre care se cunoștea în parte —, iar mai tîrziu, parcă special pentru a confirma concluzia anchetei, un post de radio străin, pe un ton de satisfacție, a anunțat trecerea în neființă a savantului. De altfel, suprimarea acestui personaj a fost precedată, doar cu un an mai devreme, de detonarea containerelor metalice a doi reactori nucleari ce urmau să fie trimiși din Franța într-o țară orientală, acțiune organizată de aceeași oficină secretă. După cum se constată, „bătălia conspiratorilor", cum denumise Winston Churchill activitățile secrete ale serviciilor de spionaj, nu este întotdeauna „pașnică" și „mută". Ucigașii plătiți din rîndul unor rețele profesioniste, care dispun și de diverse ramificații clandestine, au partea lor de contribuție în realizarea unor astfel de scopuri.

A existat o perioadă cînd savanții, cercetătorii și creatorii, în general, erau considerați, cum arăta un publicist francez, drept „spirite pure", niște oameni „detașați de legăturile cu lumea exterioară", niște visători incorigibili, interesați doar de lucrările lor. Viața a demonstrat că lucrurile nu stau nici pe departe așa. Ca oricare dintre noi, ei sînt oameni integrați efectiv în societatea în care trăiesc și muncesc, împărtășesc aspirațiile sociale ale națiunii

din care fac parte, se bucură de stima și prețuirea celor din jur și, ca orice creator, dovedesc, desigur, un deosebit interes pentru a valorifica noul pe care îl creează. E drept, ca în orice alte medii, există și aici „păcate" nedorite, respectiv, stări de nemulțumire ale unora, invidii ale altora, mai apar interese egoiste, meschine, precum și alte tare morale. Sigur, cei din categoria celor cu „păcate" sînt puțini, dar tocmai „punctele slabe" ale unor asemenea oameni sînt studiate și folosite cu multă atenție de serviciile secrete. „Dacă vii la noi, cu o asemenea lucrare, devii milionar", îi sugeră un agent-recrutor unui specialist, cunoscut ca avar și, în același timp, nerăbdător să-și vadă lucrarea publicată, chiar fără avizele științifice de rigoare. Într-un alt caz, un agent-recrutor a exploatat dorința unui specialist de a experimenta, cît mai repede, o invenție personală, în legătură cu care — în mod real sau nu — arăta că cei chemați să avizeze tărăgănează să se pronunțe și nu-i dau posibilitatea să se afirme plenar. Au fost și situații în care „sirenele" false ale oficinelor secrete au încercat racolarea prin a promite interlocutorilor realizarea unor doleanțe — cunoscute în prealabil — cum ar fi facilitarea ajungerii lor la medici de mare reputație pentru tratarea unor maladii, procurarea de medicamente, de substanțe deosebite pentru continuarea și aprofundarea unor cercetări, toate însoțite de promisiunea acordării de locuințe confortabile și a unor venituri bănești deosebite. „Lămurirea" prin promisiuni, prin mită, prin satisfacerea unor ambiții sînt „metode" frecvent folosite, coborîte îndeosebi în rîndul unor specialiști lipsiți de patriotism, pentru că astăzi, așa cum arăta un cercetător francez, „...savantul a devenit marfa cea mai prețioasă ; se cumpără, se vinde și eventual se schimbă, iar cîteodată este și răpit".

Spre deosebire de perioade istorice mai vechi, racolarea unor persoane ce prezintă interes nu se mai face strict „acasă" sau numai în deplasare peste hotare. „Metodele" sînt îmbinate și nu de puține ori procesul de cunoaștere al personalității unora începe chiar în foaierele unor săli în care sînt organizate reuniuni sau congrese științifice internaționale. La un asemenea congres, desfășurat la Paris, a fost cunoscut un specialist dintr-o țară arabă, încurajat să spună cît mai multe despre el și colegi, despre

preocupările sale personale. Mai tîrziu a fost recontactat de alte „sirene" care i-au vorbit despre „mirajul" condițiilor ce i se pot acorda în străinătate pentru a se afirma. Asemenea procedee de exploatare a cercetătorilor, de „tragere de limbă" sînt frecvente. Uneori, dacă nu întotdeauna, chiar victimele facilitează acest lucru. Semnificativă este în acest sens afirmația unui „vînător de secrete", care a precizat : „Prezentîndu-mă în numele unei reputate instituții de cercetări, am constatat că străinii sînt înclinați să-mi ceară păreri despre munca lor, despre rezultatele pe care le obțin. Unii așteaptă să fie flatați, alții să le apreciez obiectiv munca. Din discuțiile cu ei am dedus nenumărate idei și fapte noi pe care abia reușesc să le fișez". Situația este cu atît mai complexă cu cît asemenea „vînători", ca și unii dintre recrutorii de „materie cenușie" sînt și ei specialiști reali, cunoscuți și recunoscuți, dar care, din motive doar de ei știute, s-au lăsat atrași în afacerile tenebroase ale unor oficine secrete.

Astăzi, spionajul științific, ca și cel economic au în spatele lor savanți, cercetători și specialiști în diverse ramuri distincte, cel puțin egali în pregătire cu cei pe care intenționează să-i racoleze. Potrivit unor date, devenite publice, numai N.S.A. (Consiliul de securitate al S.U.A.) are încadrați efectiv numeroși savanți, folosindu-se, totodată, de consilieri și așa-zișI corespondenți, competenți să-și dea părerea despre utilitatea unor cercetări sau preocupări ale „colegilor" din alte țări, dar și să dea „sfaturi" în probleme ce presupun cunoștințe temeinice în domenii ca matematica, electronica, telecomunicațiile, fizica nucleară și altele. Pînă și informațiile din domeniul ficțiunii științifice sau tehnico-științifice sînt tratate cu toată seriozitatea, studiate, aprofundate. Cineva chiar se întreba : „Dacă ar fi lansată versiunea că un oarecare ins ar deține secretul inversării curgerii unor fluvii de la vărsare spre izvoare, ar stîrni oare interesul unor oficine secrete?" Răspunsul nu a întîrziat să fie dat pozitiv. Sigur, problemele trebuie privite și analizate cu discernămîntul necesar. „Gogoșile" nu pot fi înghițite oricum, dar aceasta nu înseamnă că serviciile de spionaj resping ficțiunea științifică. Viața a oferit și în acest caz destule exemple, cunoscînd că, multe proiecte tehnice, la începuturi, au apărut doar ca niște

iluzii. A fost aproape incredibil, nota cercetătorul și scriitorul francez Jacques Bergier, cînd „...în timpul celui de-al doilea război mondial, un specialist în zoologie a descoperit metoda cea mai eficace de luptă contra submarinelor". În aceste condiții, se înțelege, spionajul acordă atenție oricăror amănunte demne a fi cercetate și minuțios verificate. Ideile utile, interesante, sînt catalogate pe ramuri tehnice sau științifice după care, în raport de nevoi și de gradul de importanță, sînt puse în lucru, prin rețele speciale sau, pur și simplu, rămîn în evidență, în memoria computerelor, ca „idei utile", posibil să prezinte interes în anumite situații, într-o perspectivă mai apropiată sau mai îndepărtată.

După cum se constată, amestecul serviciilor de spionaj într-o paletă foarte diversă a noutăților și de aici în racolarea de savanți, cercetători și diverși specialiști nu reprezintă o himeră și nici o situație născută din fabulația unor autori de aventuri scrise. Metodologia folosită este diversă, subtilă și se aplică de la caz la caz, de fiecare dată avînd în vedere particularitățile respective. Pentru o mai bună edificare, vom reda ceva mai pe larg un caz autohton, din care, sperăm, se vor putea trage concluzii referitoare la unele procedee.

Inginerul Radu Roșianu încă nu se dezmeticise bine din somn, cînd Katty, recepționera de serviciu a hotelului „Greenhill", dădu buzna peste el.

— Domnule inginer, domnule inginer, dormiți ? întrebă ea tare, parcă făcîndu-și curaj.

— Ei uite că nu mai dorm, răspunse Roșianu nervos. Dar ce, în hotelul acesta nu se doarme ? Cît o fi ceasul ? se întrebă el căscînd.

— O, nu, domnul meu, nu vă supărați ! La noi a fost poliția... Noi sîntem un hotel serios, cu reputație !... De ce vă țineți de prostii ? (!). Poliția... turuia cu un repros abia mascat recepționera hotelului.

— Cine ? se trezi de-a binelea Radu.

— Poliția din lagărul de transfugi, domnule... Au venit... Aveau mandat... Au ridicat toate lucrurile colegului dumneavoastră...

Roșianu se ridică în capul oaselor și aprinse veioza. Își privi îndelung ceasul de la mînă. Abia trecuse de patru dimineața. Se uită mai atent la recepționeră. Întrebă calm.

— Vreți să spuneți că inginerul Mircea Vasiliu, colegul meu, nu se mai află în cameră ?

Doamna Katty, uluită, vexată, speriată, încerca să găsească cuvinte potrivite pentru a explica o situație bizară, nemaipomenită la hotelul „Greenhill", unde lucra de peste zece ani.

— Colegul meu nu se mai află în cameră ? întrebă din nou Roșianu, bîntuit de niște gînduri negre, urîte.

— Nu domnule, răspunse prompt recepționera. Nu se mai află. Aseară, după ce v-ați culcat, domnul inginer Mircea Vasiliu s-a dus în oraș. În hol, îl aștepta o blondă. Au plecat. N-au mai revenit... Apoi, spre dimineață, dacă se poate spune că acum e dimineață, a apărut poliția lagărului de transfugi, i-a ridicat bagajele și... Și gata... Am vrut să întreb de domnul Vasiliu, dar am fost repezită... Și apoi, e colegul dumneavoastră, domnule ? Aștia din lagăr sînt niște tipi încuiați și periculoși, domnule... Așa scriu ziarele despre ei...

Radu Roșianu sări din pat. Murmură surprins.

— Mircea, orașul, o blondă, lagărul de transfugi... Ei drăcie ! Cobor și eu imediat, doamnă Katty, cobor imediat !...

În ciuda știrii neașteptate, inginerul Roșianu rămase pironit în mijlocul camerei. După plecarea recepționerei, stătu cîteva clipe nemișcat, cu sentimentul acut că se întîmplă ceva grav, foarte grav. Se frecă puternic la ochi și, tresărind, hotărî să se îmbrace. Era pentru a cincea oară în voiaj, pe meleaguri străine, cu treburi profesionale, dar niciodată nu s-a simțit atît de stingher ca acum. Încă nu știa ce să facă ; îmbrăcat, stătea în fața oglinzii și se întreba dacă să se ducă sau nu la poliție. „Ce voi realiza oare ?" exclamă, fără să vrea, cu voce tare. Știa că Mircea Vasiliu era o fire nestatornică, un tip cam orgolios, dar nu l-a putut suspecta niciodată de trădare. Erau colegi de serviciu. Se cunoșteau de mult. „Oare ce s-a întîmplat ?" continua Roșianu să se frămînte. Trecuseră doar două luni de cînd călătoriseră împreună într-o altă țară occidentală. Acolo — își reaminti Roșianu —, la firma „Grünfa-

brile", o duduie blondă, platinată, îi dăduse tîrcoale lui Mircea. Zicea că este economistă. Dar de atunci, cîte nu s-au întîmplat ? Şirul gîndurilor devenea alunecos. „Unde şi cînd am greşit ?" se întreba Roşianu, încercînd să găsească un răspuns cît de cît plauzibil. Zbîrnîitul telefonului îl smulse din noianul întrebărilor.

— Sînt Gina, frumosule, îţi mai aminteşti ? auzi în receptor o voce îndepărtată, languroasă.

— Cine ?

— Gina, domnule Radu, fosta logodnică a lui Mircea Vasiliu !

— Bine, dar...

— Hai, lasă fandoselile, îl întrerupse vocea. Ce faci ? Te-ai sculat, nene ? Te pregăteşti să iei viaţa în coarne ?

Roşianu rămase perplex. Bîigui, revenindu-şi cu greu.

— Bine, adică... desigur bine. Dar cu tine ce-i pe aici ?

— Sînt bine, sînt sănătoasă, am vechime, sînt de vreo cîţiva ani buni pe aici ! ciripi strengăreşte Gina.

— Eu te ştiam prin Australia, continuă Roşianu ceva mai hotărît.

— Ai fost informat greşit, Radule, îl întrerupse brusc Gina. Aş vrea să ne vedem, eşti de acord ?

— Dar Mircea unde este, ce-i cu el ? se interesă pripit inginerul.

— Lasă asta, o să discutăm altădată. Te aştept la nouă, la Café-bar „Fredy"... Şi Gina închise telefonul repede, mult prea repede.

Pentru inginerul Radu Roşianu, Gina Grigorescu nu era un personaj enigmatic. O cunoştea de mult, o ştia înclinată spre aventură, parvenire şi bani. Acasă, în România, avea un post bun de cercetătoare la aceeaşi întreprindere unde lucrau el şi Mircea. Trăia însă cu impresia că este o „nerealizată", deşi abia părăsise băncile facultăţii. Nu înţelegea că realizările în viaţă depind numai de ea, de pasiunea cu care munceşte, de calitatea muncii pe care o face. Mai tîrziu, l-a cunoscut pe Vasiliu, s-au împrietenit, s-au logodit. Mircea a cooptat-o într-un colectiv de cercetare, din care făcea parte şi Radu, colectiv ce se preocupa pe atunci de elaborarea unui nou agregat, premieră mondială în domeniul industriei chimice. Gina Grigorescu s-a im-

plicat tot mai profund în noile cercetări, era activă, avea idei originale, se făcuse remarcată de toată lumea. Agregatul chimic se afla aproape de finalizare. Cine și-ar fi închipuit pe atunci ce gînduri ascunse bîntuiau prin capul Ginei? Trimisă în străinătate, în interes de serviciu, Gina a refuzat să se mai întoarcă în patrie.

Timpul se apropia grăbit de ora stabilită pentru întîlnire. Roșianu îmbrăcă paltonul, își trase pe frunte căciula de blană și ieși repede în forfota străzii. În față, doar la cîțiva metri, îi atrase atenția turla unei biserici vechi, încărcată de zăpada afînată, proaspăt căzută peste noapte. Strălucea în soare ca un imens bulgăre de argint, așezat parcă anume să orienteze calea unor naufragiați solitari ori, poate, să-i îndemne la meditații nostalgice. Fulgi mari de nea continuau să cadă rar și molcom, amintindu-i lui Roșianu de iernile copilăriei sale, petrecute într-un sat de munte, aproape de depresiunile Dornelor. Cîteva limuzine treceră nepăsătoare pe lîngă el; la un colț de stradă, de pe un afiș, îi zîmbi o celebră vedetă de cinema. Se opri. Peste drum, se afla cunoscutul Café-bar „Fredy".

— Mă bucur că te revăd! îl întîmpină Gina chiar la intrare. Avem o masă rezervată. Te rog, urmează-mă!

Roșianu păși neîncrezător. Se așeză la colțul unei mese, într-o încăpere mică, intimă, luminată cu discreție.

— Te ascult, Gina... Cred că e ceasul să te explici!...

— De ce te grăbești? Vrei să știi amănunte despre Vasiliu, nu?

— Bineînțeles. Chiar și despre tine, preciză Roșianu. Sper că nu despre altceva vrei să-mi vorbești...

— Ai răbdare cîteva clipe... Așteptăm un musafir, o cunoștință mai veche...

— O capcană? replică iute, zîmbind subțire inginerul Roșianu.

— Nu Radule, îi întoarse surîsul Gina. Și chiar de-ar fi, știu că nu cazi tu așa ușor în capcanele femeilor...

Musafirul neașteptat nu era altcineva decît blonda platinată pe care o mai văzuse, cu două luni în urmă, la firma „Grünfabrik" și care, încă de atunci, era interesată să-l cunoască îndeaproape pe Mircea Vasiliu.

Gina Grigorescu făcu prezentările cu aplomb și brutalitate.

— *Domnișoara Gretty, spuse tare Gina de parcă ar mai fi trebuit să audă cineva. Lucrează ca specialistă la o companie de spionaj economic...*

— *Ce ?... Cum ?... întrebă precipitat Radu.*

— *Exact ceea ce ai auzit, răspunse Gretty în locul Ginei. Vreau să lămurim lucrurile de la bun început.*

Roșianu încercă să se ridice de la masă.

— *Abține-te ! interveni Gina, privindu-l fix. Altă soluție nu ai decît să mă ajuți. Nu te pripi ! Gîndește-te bine !*

— *Știi că Gina este coautoarea unui nou tip de agregat în industria chimică, da ? continuă Gretty.*

— *Bineînțeles, răspunse inginerul cu o tentă de curiozitate. Și ce-i cu povestea asta ?*

— *O să înțelegi imediat, strecură Gina murmurînd.*

— *Domnișoara Gina Grigorescu, prin libera sa opțiune, a continuat Gretty, a rămas aici...*

— *Pe dracu ! scăpă Roșianu, libera opțiune, nu ?*

— *De ce te grăbești ? îl apostrofă Gina.*

— *Cricum, continuă Gretty, a rămas ! Ei bine, rămînînd, ne-a vîndut toate informațiile pe care le deținea referitoare la agregatul acela. A încasat o avere, e mulțumită, e fericită, explica străina persuasiv, aproape șoptit. Apoi adăugă tranșant : Ar putea fi și mai fericită, toți am putea fi mai fericiți dacă și dumneavoastră, domnule inginer Radu Roșianu, ne-ați vinde partea de informații pe care o dețineți despre același agregat. Știți, ați putea rămîne aici și...*

— *O invitație la trădare ? întrebă Radu sec.*

— *Spuneți-i cum doriți, continuă Gretty, dar, iată, Mircea a acceptat să-și vîndă partea lui de contribuție. Știți, nu putem realiza agregatul dacă nu ne reunim toate forțele. Așadar, acceptați și dumneavoastră ! Veți avea aici, singur sau împreună cu amicii dumneavoastră, un palat al științelor tehnice, în exclusivitate pentru cercetări, o asistență aleasă, veți face carieră și avere.*

— *Mi s-a părut că sînteți mai isteață, domnișoară Gretty. Aveam altă impresie despre combatanții din serviciile secrete, dar asta e cu totul altceva. Spuneți-mi, vă rog, drept cine mă credeți ? Un trădător ordinar ? Un vînzător de țară ?*

— De ce foloseşti cuvinte mari ?... interveni Gina.

— Lasă, o întrerupse Gretty. Nu credem nimic, continuă ea. Ştim că sînteţi un bun cercetător care îşi poate găsi aici un loc de onoare. Dumneavoastră vorbiţi cam în termenii unei propagande, unei anume vigilenţe despre care, sigur, nu sînteţi străin. Poate v-au şi spus la plecare din ţară cum să vă comportaţi... Prostii, domnule inginer. Pierdeţi aici un loc de mare onoare.

— Propagandă ? Onoare ? întrebă sacadat Roşianu. A fi patriot înseamnă propagandă ? Trădarea este o onoare ?

— Nu, n-o lua aşa ! interveni Gina. Aici nu este vorba de a răsturna nişte valori. Fii rezonabil Radule şi gîndeşte-te ceva mai practic.

— Lasă, continuă Gretty, fără să dea atenţie mirării inginerului şi intervenţiei făcută de Gina. Eu am răbdare, foarte multă răbdare. Poate vă hotărîţi totuşi !

Inginerul Roşianu se gîrbovi dintr-o dată, rămînînd meditativ. Într-un tîrziu, răspunse încet, rar :

— Bine... Să mă gîndesc !.. Unde e Mircea ?

— În lagărul de transfugi, preciză Gina.

— E o simplă formalitate, interveni Gretty. În cazul dumneavoastră am putea evita această cale.

În încăpere se aşternu o linişte grea, apăsătoare. Fiecare îşi imagina că se află în faţa unei table imense de şah pe care, printr-un joc al hazardului, figurile se amestecaseră şi nimeni încă nu putea să conceapă o nouă formulă de atac.

— Eşti fericită, Gina ? sparse Roşianu liniştea.

Întrebarea rămase fără răspuns. Inginerul sorbi ultima picătură din cafeaua tare şi izbucni, aproape sacadat :

— Pe mîine, tot la aceeaşi oră !

Frămîntat, tulburat, inginerul Radu Roşianu îşi aprinse o ţigară şi porni hai-hui pe străzile înguste, întortocheate. Nu-l mai interesa nimic. O singură enigmă mai vroia să dezlege. Cum a dispărut Mircea Vasiliu ?

Ajunse la poarta lagărului. Fulgi mari şi rari de zăpadă continuau să cadă nepăsători, năpădind pămîntul şi barăcile cenuşii. Clădirile joase şi lungi, construite din panouri de lemn şi carton asfaltat, cu acoperişurile aproape plate şi ferestrele mici, mohorîte, fără perdele, acele case ciudate, cu garduri înalte şi porţi din fier forjat, dincolo de care

se aciuaseră, atraşi, vîriţi, ademeniţi, oameni rătăciţi de patrie şi de toţi ai lor, îi provocară lui Radu o repulsie viscerală. În poartă, gardianul îi zîmbi rece, superior. Roşianu se apropie hotărît.

— Vreau să discut cu compatriotul meu Mircea Vasiliu, îi comunică inginerul pe un ton aproape oficial.

Gardianul îşi încruntă sprîncenele, îl măsură de cîteva ori din privire şi, în cele din urmă, chemă un superior. Acesta dădu din umeri şi-i spuse că aprobările, în asemenea scopuri, se dau greu, că abia după perioada de „carantină" s-ar putea să se aprobe o întrevedere sau... „dacă domnul se internează la noi, atunci situaţia se schimbă !"

— Pe dolari, se poate ? întrebă Roşianu, făcîndu-i semn cu ochiul.

Ofiţerul lagărului zîmbi complice, se înclină uşor şi-i şopti :

— Fie, dar numai pentru cîteva minute !

— Ssst, sîntem ascultaţi ! Aici şi pereţii au urechi ! izbucni Mircea Vasiliu, cînd dădu cu ochii de Roşianu într-o încăpere mică, întunecoasă, din baraca porţii.

— Asta aşa, în loc de bună ziua, nu ? surise trist Roşianu.

— Nu vreau decît să te previn, Radule ! răspunse Vasiliu cu ochii înecaţi în lacrimi. Cu orice risc, însă, îţi voi spune totul.

— De accea am şi venit. Te ascult. Şi mai lasă dracului riscul ăsta, sîntem doar prieteni, nu ? se burzului Roşianu, uşor enervat.

— Desigur. Iată adevărul, Radule. Am iubit-o pe Gina. Chiar şi după ce a fugit, ne-am scris. Nu-i ştiam scopurile. Credeam că e o rătăcită, dar s-a dovedit ordinară. Ne-a trădat, deşi nimeni nu i-a dat importanţă. Gretty a determinat-o ! Apoi, a făcut şi continuă să facă trotuarul. Gretty i-a promis sprijin şi bani numai dacă îi predă rezultatele, informaţiile despre întregul agregat. E munca noastră, înţelegi ? Nu se poate irosi în zadar ! Ea ştie doar o părticică, iar patronii ei nu se mulţumesc cu atît... Eu nu vreau să trădez ! Ajută-mă să ies de aici, să ajungem acasă.

Roşianu răsuflă liniştit.

— *Ei bine, Mircea, dar cum ai ajuns aici ? se interesă apoi inginerul, vădit uluit.*

— *Un vis urît, Radule. Un vis nenorocit... M-am întîlnit cu Gina și cu Gretty la Café-bar „Fredy". Revederea a fost exuberantă. Am servit coniac franțuzesc și cafea braziliană Apoi... apoi, parcă cineva mi-a luat mințile. Nu-mi reamintesc decît că rîdeam tot timpul. Ca un timp. Apoi, parcă am scris ceva. Am fost de acord cu tot ce mi-au cerut ele. Îmi amintesc că mai tîrziu am plecat cu un taxi... Dimineața, m-am trezit aici, în lagăr... Te rog, Radule, anunță Ambasada României, ajută-mă ! Vreau să merg acasă !... Rușinea și plata greșelii va fi a mea, dar acasă, acolo între ai mei, le voi suporta mai ușor !*

A doua zi, inginerul Radu Roșianu se trezi vesel și optimist. Demersurile sale la autorități, inclusiv prin conducerea firmei la care venise oficial, apoi vizita la ambasadă, păreau să dea roade... Era hotărît ca întregul sistem-capcană de la café-bar să funcționeze ireproșabil.

Gretty și Gina îl primiră cît se poate de bine dispuse. Radu se arătă gata să le accepte oferta.

— *Nu am nimic împotrivă, spuse la un moment dat inginerul, dar aș dori rotunjirea sumei, adică mai aproape de suta de mii de dolari și un cont în Elveția... Cer prea mult ? se interesă el candid.*

— *Nu-ți prea sînt boii acasă, domnule inginer, răspunse flegmatic Gretty. Ești nebun ?*

— *Nu discutăm între escroci, doamnă, și nu admit să tratăm în asemenea termeni. Dacă doriți așa, bine, dacă nu...*

— *Fie ! îl întrerupse prompt Gretty. E în regulă... Deci sînt de acord. Fii însă atent, domnule Radu, angajamentul dumitale este înregistrat și oricînd avem dovada..., dacă eventual te răzgîndești !*

— *Și eu o am, interveni Roșianu, clipind repede cu ochii mijiți.*

— *Nu înțeleg... se alarmă brusc domnișoara Gretty.*

— *Simplu. Aseară am revăzut-o pe Gina. Firește, pleda pentru scopurile dumitale, dar mi-a arătat și cîteva calcule, cîteva formule microfilmate, dintre cele smulse de la Vasiliu, după ce i-ați administrat în coniac acea substanță de anihilare a voinței. I le-am luat, sînt la mine. Apoi, acum,*

aici, am sesizat cînd mi-ați strecurat în cafea și mie o pastilă... euforizantă. O vom supune analizei unui laborator specializat. După cum vedeți, mă folosesc chiar de mijloacele voastre...

— Domnule, cum îndrăznești ? se încruntă Gretty, încercînd să-și strecoare mîna în poșetă.

— Fii liniștită, domnișoară. Poliția te caută de multă vreme pentru spionaj economic. Se află la ușă. Așteaptă doar semnul meu...

Cazul, după cum se constată, s-a încheiat fericit. Desigur, datorită orientării, patriotismului și simțului practic dovedit de specialistul român. Nu putem încheia analiza cazului, fără a aminti de situația limită și riscurile oficinei secrete reprezentată de Gretty.

Firește, cel mai adesea cazurile de spionaj economic, de racolare a unor specialiști, se încheie prin elucidarea pînă la capăt a unui fapt concret, individualizat, urmărit asiduu pentru o complectă și competentă clarificare. Spre stupefacția unor curioși, însă, menționăm că multe asemenea situații nu se desfășoară neapărat spectaculos, adică se consumă fără arme cu amortizoare de zgomot, fără grenade lacrimogene sau demonstrații de jiu-jitsu. Sîntem, cu alte cuvinte, într-o eră „pașnică" a spionajului ? Se pare că se poate răspunde afirmativ, deși sînt destule situații în care violența își mai spune cuvîntul. Din această cauză, persistă încă, ici-colo, tendința, desigur naivă, să se creadă că „vînătorii de secrete", agenții-recrutori și racolorii de „materie cenușie" sînt oameni aparte, chiar cu o anume configurație a fizionomiei, că pe „spion îl recunoști de la distanță", că secretele ar trebui păstrate — cum afirma, glumind, un amic scriitor —, doar în fața celor „cu joben și baston". Nu credem că este cazul să demonstrăm lipsa de sens a unor asemenea păreri.

Rețele profesioniste

Fără îndoială, din lectura capitolelor anterioare, cititorul a putut constata că spionajul economic a depășit de multă vreme limitele unor „aventuri" comise de diletanți și, în raport de scopurile precise pe care le are în vedere, folosește mijloace și metode complexe, de cele mai multe ori bine fundamentate științific. În asemenea condiții, se înțelege, cercurile politice și cele economice din Occident, încurajînd „fronturile invizibile" organizate de oficinele secrete, pun o bază deosebită pe folosirea unor profesioniști versați, a unor oameni, organe și organisme perfecționate ce sînt cu totul aservite marelui capital. Chiar și în cazul folosirii — în mod temporar — a unor agenți ocazionali, aceștia din urmă sînt instruiți și dirijați îndeaproape de profesioniști în „arta informațiilor". Nici nu se poate altfel, menționa într-o împrejurare revista „Paris Match", deoarece adîncirea crizei economice, îngustînd piețele, ascute la maximum confruntările, iar acest fapt impune, după opinia aceleiași publicații, utilizarea unor procedee deosebite și, mai ales, a unor oameni bine pregătiți, specializați, profilați pe domenii în care să se asigure „...o pătrundere curajoasă, oportună și victorioasă". Se pare că, dată fiind importanța acțiunilor întreprinse de oficinele secrete, chiar și în trecutul mai îndepărtat se punea mare preț pe „arta" profesioniștilor, operațiunile mai importante nefiind lăsate pe mîna oricui.

Încă în antichitate, „păcălirea" adversarilor era un „favor" de care se bucurau numai oamenii ingenioși și profilați pe o asemenea ocupație. La Delfi, de pildă, sub masca răspunsurilor enigmatice ale preotesei Pitia — despre care în mod public se discuta că ar avea viziuni profetice ale zeului Apolo —, se transmiteau, prin spioni profesioniști, mesaje adresate unor persoane interesate. Hannibal, temutul adversar al Romei, a ieșit de multe ori victorios datorită pătrunderii în tabăra inamicului a unui corp masiv de „profesioniști" în culegerea de informații. Spre deosebire, însă, de trecut, odată cu perfecționarea relațiilor umane, cu triumful științei și tehnicii, cu adîncirea crizelor, contradicțiilor și concurenței capitaliste, profesionalitatea din acest domeniu a cunoscut noi valențe.

„Nu mai avem nevoie — afirma W. Colby, fost director al C.I.A. — de spionul care numără vagoanele trenurilor... Sarcinile lui s-au schimbat și vizează mai mult aspectele politice, economice, sociologice și științifice". Cu alte cuvinte, calitățile și pregătirea profesionistului angajat în rețeaua spionajului nu mai pot fi cele cunoscute cu veacuri sau cu decenii în urmă. „Nu avem nevoie de James Bond sau de un alt aventurier de genul său", arăta Iser Harel, fost șef al serviciului de informații din Israel. Așadar, profesioniștii spionajului, inclusiv al celui economic, chiar dacă nu sînt „James Bond", sînt ei oameni perfecți, cu anume calități deosebite ? Știu ei întotdeauna să apropie ori să respingă omul în raport de anumite interese ? Deși mulți mai au rețineri în a răspunde prompt la asemenea întrebări, se impune să precizăm că în nici un caz spionii nu sînt superoameni. Desigur, ei posedă o anume pregătire profilată pentru a ști să profite de naivitatea, de neatenția, interesele ori lipsa de vigilență ale persoanelor pe care le vizează și cu care intră în contact, acționînd în spiritul scopurilor dictate de oficina căreia i se subordonează. Deși agenții rețelelor profesioniste trebuie, după cum se exprima scriitorul german Winfried Ludecke „...să aibă talentul unui comediant, capabil să înfrunte situațiile cele mai periculoase cu siguranță și sînge rece", nu întotdeauna sînt impenetrabili și, nici într-un caz, nu sînt — așa cum îi aureolează o anume propagandă interesată — infailibili, de neînvins. De cele mai multe ori

succesele lor se datorează gravelor greşeli ale victimelor, încălcării de către acestea a unor norme obligatorii. Spre edificare vom prezenta un caz în care a acţionat o asemenea „profesionistă", rămînînd ca cititorii să tragă singuri concluzii

La conducerea serviciului secret de informaţii economice era mare vîlvă. Nu se găsea omul potrivit care să pătrundă în tainele unei noi instalaţii de hidrochinonă (substanţă folosită ca revelator fotografic). Firma producătoare a instalaţiei a trecut tot timpul sub tăcere noutatea, iar relaţiile cu ea erau oarecum limitate. Totuşi, se impunea „mişcarea" acţiunii ! Ce era de făcut ? S-a apelat la pregătirea specialiştilor, la abilitatea, tupeul şi ingeniozitatea lor. Serviciul secret intrase într-un impas greu de depăşit, pînă ce una dintre angajate se hotărî să salveze situaţia. Ea îşi aminti că, într-o împrejurare mai veche, într-un anturaj destul de eterogen, a cunoscut-o pe secretara directorului firmei în care se experimenta instalaţia în cauză. Motivul, însă, părea minor. Nu exista un temei serios de care să poată profita pentru a ajunge la secretele instalaţiei. Şi totuşi... Reamintindu-şi de vechea cunoştinţă, spioana i-a dat un telefon şi, invocînd lipsa de timp, a rugat-o s-o primească în biroul ei doar pentru cîteva clipe, ca s-o revadă. Secretara, o fată amabilă şi cu mult bun simţ, nu a refuzat-o. De altfel, era şi dificil de rezistat insistenţelor languroase ale spioanei. În cuvinte simple, reprezentanta serviciului secret i-a îndrugat o întreagă poveste referitoare la absenţa ei din oraş în perioada de cînd s-au cunoscut, arătîndu-i că a fost plecată mult timp peste hotare şi, din „prietenie", i-a oferit drept cadou cîteva nimicuri : două-trei rujuri de buze franţuzeşti, lacuri de unghii aduse, chipurile, din Italia, cîteva flacoane de şampon, trei sticluţe cu parfum fin şi nelipsiţii... ciorapi indeşirabili. Bucuria secretarei, altfel o fată modestă şi dintr-o familie săracă, era deosebită ; cadoul „picase" exact pe preferinţele ei şi într-un moment cînd mărcile produselor respective nu se găseau pe piaţă. Spioana însă ştia şi un alt amănunt : secretara urma să facă o vizită unei persoane importante şi nu dispunea de un cadou adecvat. Peste cîteva zile, cele două femei s-au

reîntîlnit tot în biroul secretarei. De această dată, „musafira", tot apropiată, tot languroasă, i-a cerut „prietenei" sale să-i aranjeze o întîlnire confidențială cu directorul firmei. „Firește, nu acasă, aici la birou", preciză ea. Totul a decurs neașteptat de simplu. Oacheșa secretară i-a vorbit elogios directorului de „prietena" sa, motivînd că aceasta este interesată într-o problemă personală pe care o poate rezolva doar el, directorul. Totul a fost motivat, deci, cît se poate de omenește. Chiar spioana a înghițit în sec recomandarea, mirîndu-se de „perspicacitatea" secretarei cu care nu stabilise asemenea amănunte.

La intrarea în cabinetul directorului, spioana s-a hotărît să nu menajeze nici un fel de sensibilități. Așadar, politicoasă, a trecut direct la atac :

— Sînt salariata agenției de publicitate pe care o folosiți și dumneavoastră.

— Ne bucură, i-a răspuns calm directorul. Veniți cam rar pe la noi, dar sper că azi nu despre publicitate vom discuta.

— Nu, sigur că nu, a precizat spioana, aproape precipitat. Aș vrea doar să aflu, direct de la dumneavoastră, cîte ceva despre noua instalație... Știți, e ultima dumneavoastră creație.

Directorul făcu ochii mari. Încă nu știa ce să creadă. După un moment de ezitare, îi spuse totuși :

— Deocamdată e secretă, nu vă înțeleg !

Pentru oficina secretă, primul răspuns de interes era dat. Instalația deci există ! A fost confirmată de cel mai autentic reprezentant al firmei. Omul din fața spioanei, după primul schimb de cuvinte, a lăsat convingerea că... „nu știe să joace tare". Atacul început trebuia continuat :

— Nu vă faceți griji, șopti spioana amical. Vă dați seama, dacă aveam intenții subtile nu vă întrebam așa, direct. E doar o simplă și nevinovată documentare anticipată. Sau poate o... curiozitate feminină ! V-ați plîns cîndva că agenția de publicitate nu vă dă atenție !

Directorul căzu pe gînduri. Se fîstîci.

— O să mă întrebați de unde știu ? continuă să turuie spioana. Dar astăzi, domnule director, ce mai poate fi secret ?

— Mă faci să zîmbesc, îi spuse directorul într-un tîrziu, dar nu te pot refuza.

Directorul firmei şi-a dat seama că a confirmat existenţa instalaţiei şi, apoi, i-au trecut multe gînduri negre, nefiind străin, cel puţin din cele auzite şi citite, de spionajul electronic, de multe alte canale prin care s-ar fi putut „scurge" secretul său. A alungat asemenea „umbre", nepuţînd să creadă că o astfel de fată frumoasă, manierată, bine pregătită, cum e cea pe care a primit-o la insistenţa secretarei, ar putea fi bănuită. A mai privit-o o dată, surprinzînd-o zîmbind ca un copil nevinovat, ceea ce i-a reamintit de vedeta unui teatru parizian cu care petrecuse, înainte cu vreo doi ani, într-un hotel de pe pămîntul însorit al Californiei.

— Bine, fie, conchise directorul. Dar ştii, e numai pentru dumneata !

Se părea că scopul va fi atins, deşi erau încă multe obstacole. Ajunsă la locul instalaţiei, însoţită — din motive de securitate şi nu numai de protocol — de un delegat al conducerii firmei, „musafira" nu i-a permis tehnicianului ce se afla de faţă să-i descrie detaliile. Spre surprinderea celor prezenţi, care păreau că o suspectează, spioana nu schiţă nici un gest că ar vrea să fotografieze instalaţia ori că ar dori să întocmească schiţe, să-şi facă notiţe sau să stabilească înţelegeri confidenţiale cu vreunul dintre însoţitori.

— Vreau să-mi încerc perspicacitatea, motivă ea, zîmbind cochet.

Cu răbdare, a „pipăit" fiecare subansamblu nou, necunoscut de ea, nescăpîndu-i nici un detaliu interesant. Profesionistă şi în branşa proiectării de instalaţii pentru industria chimică, spioanei respective nu i-a fost prea greu să reţină datele esenţiale care o interesau. La sfîrşit, tehnicianul a fost rugat să-i dea doar cîteva mici explicaţii, considerate neesenţiale.

— Avem şi cartea tehnică, dacă doriţi ! îi sugeră tehnicianul.

— Cum să nu, chiar vă rog dacă se poate ! îi răspunse „musafira" pe un ton apropiat.

Tehnicianul a rămas puțin pe gînduri cînd i-a înmînat un exemplar după cartea tehnică, știind că nu are o asemenea dezlegare. Schimbă o privire interogativă cu delegatul conducerii firmei ce părea plictisit și neatent, după care, pe un ton politicos, atrase atenția :

— Știți, deocamdată e secretă !

— A, știu ! a răspuns spioana hotărît. Nu-ți face probleme, dar nici nu vreau să-ți fac greutăți, a menționat ea, restituindu-i cartea tehnică.

Tîrziu, după cîteva săptămîni, conducerea firmei s-a sesizat că unele date despre noua instalație au „transpirat". Mai mult decît atît, directorul aflase de începerea unei campanii de publicitate a unei instalații similare ce urma să fie lansată pe piață de o altă firmă, concurentă.

— Se poate, tocmai dumneavoastră ? i-a reproșat directorul care proiectase primul instalația, în discuția pe care a avut-o cu șeful agenției de publicitate.

— E o greșeală, domnule, a răspuns acesta din urmă, intrigat de acuzație. La noi nu a lucrat niciodată domnișoara Mary Percz.

De Mary Percz, nume sub care s-a prezentat spioana, nu auzise nimeni. Și nici nu a mai întîlnit-o nimeni dintre cei care o cunoscuseră. Chiar și secretara a rămas descumpănită, neștiind ce să creadă. Desigur, spioana opera cu nume de împrumut și, după îndeplinirea „misiunii", oficina în cauză a mutat-o la o altă filială.

Folosirea femeilor de către oficinele secrete, se știe, este o practică veche. Deși nu în orice acțiune și în orice împrejurare se face uz de calitățile unor asemenea femei, se pare că „metoda" a reînviat și mai mult în ultimii ani. Un reprezentant al unei oficine americane de spionaj economic, referindu-se tocmai la asemenea procedee, a răspuns unui reporter curios : „...Dumneavoastră știți că în America afacerile sînt dure ; există multă concurență. Noi avem femei a căror unică sarcină este să-i ajute pe clienți să încheie afaceri. Aceste «business-girls» pot, astfel, datorită farmecului lor, să ușureze vînzarea unui calculator sau a unui avion". Deci, nu

numai în culegerea de date secrete acționează profesioniștii acestor oficine — bărbați și femei —, ci și în operațiuni de vînzare-cumpărare unde, după cum se vede, pot avea succes. Oricum, terenul preferat al serviciilor secrete rămîne cel pe care se confruntă noutățile, deoarece, în numele profitului, „informațiile economice culese de spioni aduc mari beneficii patronilor firmei pentru care lucrează, întrucît, fiind la curent cu descoperirile și experiențele ce au loc în altă parte, ei evită să repete pe cele care nu au dat nici un rezultat, au posibilitatea să-și îndrepte capitalurile spre cele mai rentabile" [1].

În acest vast domeniu al spionajului economic, „surprize" de felul celor arătate pînă acum sînt destul de frecvente, iar ele nu ar putea să aibă loc fără ca rețelele profesioniste să nu profite de gravele greșeli ale victimelor. Firește, aceste rețele au și unele calități de care se folosesc. Nu dorim să insistăm prea mult asupra individului-spion, dar nici nu am vrea să trecem peste o „rarisimă" caracterizare a spionului profesionist, pe care o face Horia Velican, personajul principal al romanului „Spovedania unui spion" [2]. În meditația sa interioară, el arată cu multă claritate : „...Zadarnic îl veți căuta în lumina marilor bulevarde, pe străzi, în ganguri, la recepții, noaptea prin birouri secrete, ziua pe lîngă unități militare, filmînd, fotografiind, înregistrînd benzi magnetice... Un spion veritabil este exact opusul acestuia, un spion care se respectă e cel mai cuminte om din lume, cel mai cenușiu, cel mai neobăgat în seamă, e modest, afișează o inteligență medie, e răbdător, săritor la necazul altuia, iertător și cumpătat.. care știe să se retragă la timp dintr-o discuție, dintr-un conflict, dintr-un anturaj, știe cînd să critice și cînd să-și facă autocritica, se comportă cu tact, are o mască pentru fiece împrejurare, se ferește de animozități personale ca dracu de tămîie, își ascunde magistral iritarea, preferințele, prejudecățile, vanitatea, indignarea și tocmai pentru că spionul dispune de o uriașă mobilitate spirituală, tenacitate, cultură, fiind deopotrivă prudent și curajos, tocmai pentru că este un fin observator, un bun psiholog, spirit

[1] I. Păcurariu, G. Constantin. *Op. cit.*, p. 72—73.
[2] Olimpian Ungherea. *Op. cit.*, p. 20—21.

pătrunzător, tocmai pentru că are o robusteţe intelectuală neobişnuită, o memorie exersată şi o extraordinară capacitate de a se preface, tocmai pentru acestea toate, şi încă multe altele, a fost inventat contraspionul, vînătorul de spioni".

Sigur, de aceea a fost „inventat" contraspionul, care trebuie să dispună cel puţin de aceleaşi calităţi, dacă nu chiar de mai multe. Cititorul a înţeles, firește, că rîndurile de mai sus sînt pagini de roman. Acceptîndu-le, în principiu, nu înseamnă că le împărtăşim întrutotul; nu orice spion, nu oricare dintre ei posedă, fără excepţie, toate aceste calităţi, deşi nici nu pot fi subapreciaţi, în sensul că le-ar lipsi multe dintre ele. Cert este faptul că spionul este, sub aspectul comportamentului exterior, un om obişnuit, investit însă cu sarcini să înşele, să mintă, să fure, să compromită — desigur, prin anumite procedee învăţate — şi care, în momentul cînd trece la acţiune „...se metamorfozează după cum cer împrejurările: devine brutal, cinic, ameninţător" [3]. Caracterizarea este valabilă, în principiu, pentru orice spion, indiferent cărei oficine aparţine, deşi trebuie să admitem că mulţi dintre ei au şi suficiente lipsuri, datorită cărora fac şi greşeli. Tocmai de aceea, a judeca în bloc reţelele profesioniste din acest domeniu ar fi o mare greşeală. În nevăzuta „bătălie a inteligenţelor", fiecare parte este pregătită să învingă aşa-zisa perfecţiune a părţii adverse, prin isteţime, prin exploatarea eventualelor greşeli, ca şi a tarelor morale pe care le au persoanele angajate pe aceste „fronturi". Pornind de la asemenea considerente, reţelele de spionaj sînt studiate separat, fiind luate în seamă scopurile ce se urmăresc, posibilităţile concrete de acţiune, calităţile şi neîmplinirile fiecărui individ, acţionîndu-se, în apărare, în raport cu rezultatele unor asemenea studii complexe. Regula de aur, însă, în apărare, chiar şi în cazul unei cunoaşteri potenţiale a inamicului, nu este suspiciunea, nu urmărirea unor probabilităţi, a unor aparenţe nesemnificative, nu căutarea unor oameni cu astfel de calităţi reale sau nu, ci închiderea oricăror posibilităţi de pătrundere a spionilor — şi agenţilor

[3] I. Păcurariu, G. Constantin. *Op. cit.*, p. 6.

creați de ei — în intimitatea secretelor. Prin secrete, însă, după opinia noastră, nu trebuie înțelese numai cele din conținutul unor documente ce au regim special de circulație și manipulare, ci și cele care țin de conceperea unor noutăți neredactate încă, de proiectele care, aplicate, pot constitui valori și o mîndrie națională, de noutățile științifice, tehnice, comerciale, financiare sau de altă natură economică, ale căror purtători pot și trebuie să-și dea seama că sînt confidențiale. În aceste condiții, vigilența nu mai poate fi o „expresie propagandistică", cum o denumesc unii pretinși „teoreticieni" ai serviciilor secrete, ci o *însușire*, o atitudine și o calitate morală impusă de viață, un mod de comportare ce reclamă, în ultimă instanță, apărarea economiei naționale, a independenței și suveranității statului.

Din cele arătate mai sus se desprinde cu claritate faptul că rețelele profesioniste sînt concentrate fie în serviciile guvernamentale, fie în cele ale unor trusturi ori chiar în organizații strict particulare. Este un fapt necontestat că astăzi „...concurența industrială dintre furnizori, dorința de a ști ce fac cercetătorii altor țări, ce fac alți producători, alți financiari, alți comercianți, a provocat asemenea opoziții de interese, încît spionajul economic a devenit preocuparea multor mii de oameni și organizații particulare sau de stat"[4]. C.I.A., de exemplu, are un compartiment special de „război economic", iar din 1981, mai ales, se ocupă și de multe așa-zise „activități speciale". Din suma imensă pe care o are la dispoziție, o parte importantă este rezervată cumpărării de informații economice, ca și apărării, pe teritoriul S.U.A., a tehnologiilor de vîrf. Cadrele sale — un aparat cu multe zeci de mii de oameni, cu consilieri, agenți și personal numeros angajat în companii și firme controlate de C.I.A. —, minuțios pregătite, sînt direct implicate în angrenajul administrației americane, urmărind îndeplinirea scopurilor hegemonice ale acesteia. Mai mult ca oricînd, C.I.A. este efectiv antrenată și în practicarea

[4] Dr. Paul Rönitz. *Op. cit.*, p. 32.

spionajului economic, în menținerea actualei ordini economice, vădit inechitabile, astfel că ea face parte, cum arăta un publicist „...din artileria grea, în lupta surdă pentru hegemonie, pentru racolarea de savanți, pentru cîștigarea de aliați — de durată sau efemeri — și, implicit, pentru «rotunjirea» sferelor de influență" *. Cum lucrează, însă, C.I.A. pentru a-și realiza scopurile ? Firește, în secret ! Aici nu e vorba de asigurarea secretului existenței ei sau al mijloacelor și metodelor folosite, unele aspecte fiind „consiliate" chiar de această oficină — pentru cîștigarea popularității — în transpunerea lor pe ecran sau popularizarea prin alte mijloace mass-media. Secrete rămîn, desigur, „...cazurile concrete în care se folosesc astfel de metode și mijloace, victimele potențiale, acțiunile puse la cale, precum și o gamă largă de alte «elemente sensibile» pe care C.I.A. le ține în secret cu gelozie, ocrotindu-le cu reguli draconice" **. De altfel, regula acestui serviciu de informații, ca și a altora se bazează pe o veche concepție a lui Allan Dulles, fost director al C.I.A., care arăta : „Faptul că există un serviciu de informații bine pus la punct... constituie una dintre cele mai eficace arme, prin care un inamic probabil poate fi determinat să-și piardă pofta de a ataca. De aceea, faptul că o asemenea armă de luptă poate fi creată, nu numai că nu trebuie ținut în secret, ci, dimpotrivă, trebuie făcut bine cunoscut... Problema informațiilor nu trebuie să rămînă și să constituie un subiect tabu". Acesta este și motivul pentru care unele „rezultate-bombă" ale C.I.A., unele metode „spectaculoase", inclusiv pretinsele eșecuri — multe dintre ele „fabricate" de specialiști ai C.I.A. în probleme de influențare a opiniei publice prin mijloacele mass-media —, sînt date publicității, exploatate în rubrici de senzație ale unor agenții de presă și mari cotidiane. Uneori, o asemenea publicitate este organizată tocmai pentru a abate atenția de la scopurile urmărite de C.I.A. sau de la eșecurile reale pe care le are.

Dincolo de opiniile și practicile la care ne-am referit mai sus, rămîn faptele ce atestă imoralitatea procedeelor

* După revista *Pentru patrie.*

** *Idem.*

folosite pentru a-i jecmăni pe concurenți și «parteneri». Indiferent de motivații, de «învelișuri», uneori sclipitoare, faptele sînt de natură să scandalizeze, să alarmeze și, în fața evidenței, să se autocondamne. În acest „război" sînt antrenați pe mapamond, după unele date publicate, peste patru milioane și jumătate de agenți, reprezentînd cele mai variate domenii de activitate, dintre care o bună parte sînt aserviți oficinelor specializate în informații economice. Deși cifra este relativă, existînd opinii că ea este complectată de mulți alți „amatori", ne putem totuși imagina ce imensă „armată" este sustrasă scopurilor pașnice și servește, de cele mai multe ori, în mod subversiv, agresiunea, adversitatea, neînțelegerile. Numai S.U.A., după cum au menționat unele publicații, au folosit ca agenți, în cursul anului 1981, peste două sute de mii de persoane — din care 120 000 de „profesioniști" răspîndiți în 90 de țări * —, alocînd pentru întreținerea oficinelor secrete în care lucrează aceștia mai mult de 12,5 miliarde dolari. Peste un miliard de dolari ar fi reprezentat cota alocată executării de către S.U.A. a spionajului economic prin mijloace electronice. Cum arătam, întregul joc al cifrelor este relativ, mai ales, cînd este vorba de servicii secrete, dar el demonstrează că sume foarte mari se sustrag controlului public și se adaugă — pentru că multe scopuri coincid — cheltuielilor uriașe ce se fac în dementa cursă a înarmărilor, subordonate dorinței de dominație.

Revenind la „moralitatea" acțiunilor întreprinse în cadrul unor asemenea activități, nu putem trece cu vederea nici peste faptul că, în unele împrejurări, atunci cînd interesele lor coincid, oficinele secrete își dau mîna, intonînd pe aceeași voce „refrene" comune. De pildă, așa cum remarca revista „Paris Match", la Hamburg, în R. F. Germania, reprezentanți ai serviciilor americane, britanice și franceze se întrec cu mare zel în chestionarea marinarilor din Est, practică extinsă și în alte zone împotriva cetățenilor din aceste teritorii. Alteori, pe același teritoriu, dar în poziție de adversari, mișună sub diverse acoperiri profesioniștii mai multor rețele secrete. Tot „Paris Match" preciza că, într-o împrejurare, în

* După revista italiană *Panorama*.

R. F. Germania se aflau... 20 000 de agenți secreți veniți din S.U.A., Anglia, Franța și Orientul Mijlociu și care, pentru a obține profitul scontat, se spionau reciproc. Se înțelege, revista amintită a operat cu o cifră ce reprezenta numărul de agenți, care, dintr-un motiv sau altul, a devenit cunoscut autorităților. Cîți însă continuau să lucreze în clandestinitate ?... Nu puține împrejurări au fost cînd pe teritoriul statelor capitaliste, specialiști din diverse domenii, deținători de secrete, au fost contactați de profesioniștii unor asemenea rețele sub acoperiri cu totul nevinovate. Unele au avut rolul realizării unor simple cunoașteri, a schimbării cîtorva cuvinte amabile și, eventual, a cărților de vizită. Ulterior, aceiași sau alți asemenea profesioniști au avut grijă să reia contactul, să transmită «salutări», poate și o oarecare atenție, tîrînd victima, treptat, în labirintul pregătit din vreme de oficina interesată.

Uneori, serviciile secrete guvernamentale, conștiente de ambițiile patronatului, de legea profitului care îi împinge pe toți împotriva tuturor, în scopul de a nu se compromite în „probleme mărunte", lasă inițiativa la latitudinea conducerii firmelor, marilor trusturi cu care, în alte împrejurări, cooperează îndeaproape. Acesta este și motivul — firește, unul dintre ele — pentru care spionajul economic profesionist este practicat în ultimii ani de tot mai multe grupuri financiar-bancare, companii comerciale, de tot mai numeroase trusturi și firme industriale, fie prin intermediul unor servicii de informații proprii, fie prin profesioniștii oficinelor înregistrate ca „societăți particulare". Numărul acestora a crescut proporțional cu interesele capitalului, cu setea de a prospera prin subtilizarea și folosirea secretelor altora, pentru lichidarea unor concurenți mai mici și anihilarea activității celor mai mari. Dacă între cele două războaie mondiale, de exemplu, în S.U.A. erau înregistrate circa o mie de agenții profesioniste profilate pe spionaj economic — îndeosebi, industrial —, astăzi numărul lor este considerabil mai mare. Se discută tot mai deschis despre funcționarea în S.U.A., Anglia, Franța, R. F. Germania, Italia, Japonia și alte state a unor agenții particulare de spionaj economic, care rivalizează cu cele guvernamentale. Se fac

afirmații că numai în S.U.A. ar funcționa circa cinci mii * asemenea oficine, în Franța — peste o mie, și exemplele ar putea continua. În afara acestor oficine, însă, cum ar fi „Rand Corporation", în S.U.A., și multe altele, se semnalează prezența unor „colegii" sau chiar secții universitare ce se ocupă de cercetări și care se dovedesc a fi, după unii autori occidentali, incursiuni erudite în domeniul spionajului. Ceea ce atrage atenția este dotarea deosebită a acestor „societăți", unele dintre ele asumîndu-și și rolul de apărătoare — prin contract cu unele firme — a secretului economic, deci — potrivit unor versiuni oficiale —, îndeplinesc și acțiuni de contraspionaj economic. Între acestea, societatea „Pinkerton", din S.U.A., este cunoscută că dispune de 27 000 angajați, are un capital ce a depășit 120 000 milioane dolari și ocupă, pentru probleme administrative și laboratoare specializate, nu mai puțin de o sută de încăperi (birouri). După unele date, peste 400 de întreprinderi reprezintă clientela obișnuită a acestei oficine. Nu vom insista și asupra altora, întrucît între ele există multe asemănări. Ceea ce le deosebește, însă, este *specializarea*, profilul economic în care acționează, ca și modul de acțiune. De exemplu, există oficine profilate pe industria aeronautică, a autovehiculelor, industria chimică, cea de fabricare a mătăsii sau de prelucrare superioară a pieilor și blănurilor etc. Alte asemenea oficine au doar secții specializate pentru anumite profiluri sau se ocupă strict, de exemplu, de racolarea specialiștilor din diferite țări. Există și astfel de „societăți", care au rolul doar de a-și plasa propriii agenți în firmele concurenței pentru a subtiliza secrete de interes. Ziarul „Los Angeles Times" ** atrăgea atenția că „în industria automobilelor operează una dintre cele mai importante organizații de spionaj existente în afara organelor guvernamentale. Conducătorii acestei organizații cunosc ce au pe planșetele lor proiectanții tuturor firmelor importante, în perspectiva următorilor

* Și aici cifrele trebuie considerate ca fiind relative, deși par credibile. La ele, s-ar putea adăuga și numeroasele birouri ale detectivilor particulari, care, în ultimii ani, participă la acțiuni ale spionajului economic.

** Numărul din 1 mai 1960.

doi-trei ani". Deşi în legătură cu ultima afirmaţie avem rezerve (niciodată nu se poate şti totul de peste tot), concluzia se impune a fi reţinută. Se ştie, în toată lumea se caută soluţii noi pentru reducerea consumului de benzină, folosirea altor tipuri de carburanţi, a energiei electrice, asigurarea unui grad sporit de securitate a pasagerilor. Acesta este şi motivul pentru care firmele producătoare de autovehicule şi-au luat nenumărate măsuri de protecţie, dar şi de aflare a noutăţilor pe care concurenţa le are în atenţie. Este cunoscut cazul cînd un model nou de autoturism, realizat de firma „General Motors", a fost fotografiat de o oficină secretă a concurenţei dintr-un elicopter, fapt ce a dus ulterior la contramăsuri energice, între care supravegherea spaţiului aerian de deasupra uzinei constructoare şi lansarea unor perdele dense de fum, în zona pistelor de încercare, în timpul cînd acestea erau utilizate.

Referindu-ne la „specializarea" activităţilor acestor reţele profesioniste, aşa cum am mai amintit, unele dintre ele se ocupă cu recrutarea unor persoane ce pot fi „plasate" în firmele concurenţei, firesc, sub motive plauzibile şi în posturi importante. Potrivit publicaţiei engleze „People", agenţia „Spies Incorporated" racolează ingineri şi tehnicieni, bine pregătiţi, indiferent de profilul pregătirii lor pe care, după o instruire prealabilă, îi „strecoară" în posturi cheie ce pot fi găsite în întreprinderile concurente. Ziarul menţiona că „agenţii firmei părăsesc locul de muncă la cîţiva ani după ce şi-au îndeplinit misiunea, ceea ce le creează şi un fel de «alibi» şi le dă posibilitatea să-şi continue activitatea în alt loc". Uneori, agenţii plasaţi în acest mod pe posturi rămîn cîţiva ani şi după încheierea „misiunii". Timpul rămînerii „la post" este în raport de cel în care concurenţa reuşeşte să subtilizeze secretul dorit şi de „motivaţia" pe care agentul o are pentru retragerea sa. În lipsa unor măsuri ferme pentru apărarea secretului propriu, acest „joc" de plasare a agenţilor concurenţei pare „simplu" şi constituie o adevărată surpriză. Nimeni, de exemplu, nu a putut învinui de la început spionajul economic de apariţia pe piaţa americană a superzahărului sintetic „Sugarol". Abia mai tîrziu s-a aflat că „bătălia" pentru obţinerea formulei

acestui produs s-a desfășurat „pașnic", dar cu rezultate sigure, fiind trecută prin filtrul răbdării, ca și al analizelor competente al unei oficine secrete. Un chimist din cunoscutele laboratoare „Abbott" din Chicago — nimeni nu confirmă dacă într-adevăr este chimist și are post stabil în aceste laboratoare — s-a angajat cu recomandări și acte legale în laboratoarele ce erau împuternicite să fabrice zahărul sintetic... „Sacaryl". După ce a aflat în detaliu formula acestuia, ca și secretele procesului de fabricație, „cercetătorul" respectiv, sub un motiv plauzibil, și-a dat demisia. Totul a apărut firesc ; un salariat oarecare a demisionat. La numai 30 de zile, însă, a apărut o reclamă zgomotoasă prin care cumpărătorii erau îndemnați să cumpere superzahărul „Sugarol" ce prezenta, de fapt, aceeași compoziție chimică. Abia atunci s-a pus întrebarea cine și cum l-a încadrat pe „cercetătorul" demisionar. Dar, ca și în multe alte cazuri asemănătoare, întrebarea a rămas fără răspuns.

Procedeele pentru realizarea unor scopuri de felul celor amintite sînt discrete și diverse, dar rezultatele, din lipsa de atenție și de măsuri adecvate ale victimei, se soldează de obicei în favoarea oficinei secrete. De cele mai multe ori, așa cum am mai arătat, în ciuda asigurărilor de amiciție, de cooperare, de conlucrare, în pofida unor acorduri comune, chiar de înțelegere și loialitate declarate, firmele rămîn fidele practicilor secrete pentru a cunoaște intențiile și planurile ce nu au fost discutate public. Nici unul dintre concurenți nu-și pune problema ca în legătură cu înțelegerile realizate teoretic să afirme, așa cum spunea Faust, eroul lui Goethe : „Am schimbat destule vorbe, lăsați-mă, în sfîrșit, să văd și fapte..." Fiecare dintre ei știe că nu poate, că nu e bine să intre — nici prin aluzie — în „teritoriul" altei activități decît al celei oficiale și aceasta, din cauză că, fiecare face la fel. Spionomania, suspiciunea, dar mai ales practicarea efectivă a spionajului economic au devenit moduri de a exista în cadrul concurenței economice capitaliste, care se soldează, după cum bine se știe, cu învingerea celor slabi și cîștigarea de profituri fabuloase de către cei puternici.

Astăzi părerile sînt unanime în ceea ce privește faptul că țările occidentale „...au pășit practic, în același timp, în cea mai lungă recesiune din perioada postbelică" * sau, cum sublinia revista americană „The Time", „...recesiunea se dovedește a fi o dramă de mai lungă durată și mai tragică decît s-a crezut inițial". În aceste condiții, se știe, nu sînt puține țări capitaliste dezvoltate care încearcă să iasă din propriile lor greutăți economice pe seama altor state, îndeosebi, a celor în curs de dezvoltare. Între alte practici ce vizează depășirea momentelor grele provocate de criză se află, fără îndoială, politica dobînzilor fără precedent, supraevaluarea dolarului american ce a determinat deprecierea valutelor naționale ale altor state, ca și politica economică protecționistă desfășurată de țările dezvoltate. Am amintit doar de aceste trei elemente, apreciate de economiști și experți ca fiind foarte actuale și importante, la care am adăuga, fără teama că am putea greși, și recrudescența spionajului economic. Faptul că se discută mai puțin despre acest ultim element nu înseamnă că el nu există ci, dimpotrivă, discuțiile sînt anihilate din cauza modului secret de acțiune. Încercările de ieșire din situațiile de criză au fost însoțite întotdeauna de tentativele de acaparare de piețe noi, de cunoașterea unor noi surse de materii prime, de punerea la dispoziția cumpărătorilor a unor produse noi, cît mai competitive, iar toate acestea, în concepția concurenței capitaliste, presupun, înainte de toate, o bună cunoaștere a situației economice în care se află firmele „rivale", inclusiv cele de peste hotare. Această problemă este astăzi teoretizată în fel și chip, încercîndu-se justificarea, în fapt, a spionajului economic. „Informația — se preciza într-un volum apărut nu de mult la New-York — este baza cunoașterii, iar cunoașterea este cheia puterii..." Desigur, dicton nevinovat, la prima vedere, dacă în contextul în care este prezentat nu ar milita ca, pentru obținerea acestei „chei", spionajului să i se dea latitudinea să acționeze în prima linie a combatanților pentru... „descoperirea noutăților". Unii merg și mai departe, încurajînd proliferarea oficinelor secrete, așa cum a men-

* După ziarul austriac *Die Presse*.

ționat într-un discurs chiar secretarul Asociației britanice pentru securitatea industriei, precizînd că astăzi nevoia acută de progres „creează nevoia înființării unor servicii de informații profesioniste", de parcă ar fi mult prea puține. Ne aflăm, după cum se vede, în fața unor motivații care vor să justifice continuarea spionajului, în ciuda condamnării lui tot mai vehemente de către toți cei care doresc asigurarea progresului prin pace și înțelegere, prin abolirea unor practici condamnate de istorie. Din păcate, motivațiile lor sînt urmate de măsuri practice. De la furtul ordinar de secrete economice și pînă la folosirea sateliților-spion, care prin sisteme speciale fixează zone de interes, toate sînt încurajate și subvenționate corespunzător. Referindu-se la acest gen de însușire a unor date importante, un fost expert la „Intelligence Service" arăta că „sateliții îndeplinesc o muncă extraordinară ; ei sînt echipați cu aparate de fotografiat prevăzute cu obiective puternice, unele pot repera detalii de 30 cm de la o altitudine de 100 km, altele pot depista ușor locurile de amplasare a unor uzine subterane", desigur, prin aprecierea diferențelor de temperatură față de solul din împrejurimi. În timpul executării acestor „observații", pe lîngă informațiile militar-strategice, nu sînt scăpate din vedere nici datele de interes economic. Dacă asemenea „atribuții" intră, de regulă, în atenția serviciilor secrete guvernamentale, nici oficinele particulare sau cele aparținînd marilor firme nu stau în expectativă. În afara noului pe care încearcă să-l „achiziționeze", prin sustragerea secretelor, ele și-au concentrat atenția în ultimii ani și în analiza datelor din care să se poată trage concluzii și hotărî asupra momentului cînd și cum trebuie să se plaseze o anume marfă pe piață, dacă se impune ori nu să se avanseze fonduri în realizarea unui produs nou, urmărindu-se întotdeauna obținerea profitului maxim. Pentru atingerea unor asemenea scopuri, profesioniștii acestor oficine, așa după cum vom constata și din alte cazuri pe care le vom analiza pe parcurs, nu se limitează numai la recrutarea unor agenți ori la sustragerea efectivă de date și informații secrete, dar se preocupă și de exploatarea unor studii economice ce emană de la firmele concurente, de

analiza atentă și exploatarea — în folosul firmelor ce i-au angajat — a anunțurilor publicitare de lansare a unor produse, de ofertele ce se fac pentru angajarea unor specialiști, de exploatarea concluziilor ce rezultă din întrunirile pe profil economic. Cu ajutorul unor sume de bani, incluse în „fondurile de documentare", ei achiziționează publicațiile firmelor concurente, ca și întreaga presă ce abordează probleme economice. Pe baza studiilor pe care le întocmesc, ei orientează activitatea firmelor în slujba cărora se află.

Am arătat pe parcurs că marile oficine secrete se ocupă, între altele, și de deturnarea unor conștiințe, de racolarea specialiștilor. În condițiile crizei care a cuprins și cele mai sensibile sfere morale ale capitalului, în ultimii ani, au luat ființă și acționează așa-zise „societăți anonime", ce dispun de rețele profesioniste profilate strict pe racolarea de „creiere" și care se pun la dispoziția unor firme ce le adresează... comenzi ferme. În sensul celor arătate, amintim de așa-zisa societate „Carriers Incorporated", inițiată în S.U.A. de William A. Douglass, care, începînd cu 1963, a recrutat mii de specialiști pentru diverse firme aflate în concurență. Deviza sa a fost și a rămas : „Lucrez pentru cine mă plătește mai mult !" Folosind anunțuri publicitare, contactul direct cu cei vizați după un studiu prealabil, ca și oferta unor contracte avantajoase, „societatea" lui Douglass a reușit, numai cu prilejul unei singure deplasări la Londra, să ademenească... 1 400 de specialiști în electronică, aeronautică, chimie și altele, pentru 30 de firme americane. Această oficină este cunoscută că și-a creat, în ultimii ani, filiale proprii și acționează în Marea Britanie, Suedia, Franța, Olanda și alte state. Orientarea agenților ce depind de ea este din ce în ce mai diversă și vizează racolarea specialiștilor din industrii de vîrf, nefiind neglijați, mai ales, cei din domeniul echipamentelor nucleare, al ordinatoarelor, cei din tehnica navigației aeriene sau a aparatelor de radiolocație, precum și din alte sectoare, unde cu preponderență se urmărește introducerea noului pentru anihilarea concurenței și obținerea profitului maxim. Deci, și în acest caz, întreaga activitate este subordonată scopurilor urmărite de concurență.

Există, din păcate, chiar și într-un domeniu ca „racolarea de creiere" o concurență proprie între rețelele profesioniste ale oficinelor secrete, dictată de aceleași interese ale profitului. Așadar, sînt multe alte asemenea oficine, înființate sub masca unor „firme" și „societăți" particulare, care oferă și ele firmelor interesate „creiere", pretinzînd că „sînt de mai bună calitate", iar altele, concomitent cu întreprinderea de acțiuni în asemenea scopuri, încearcă să recupereze specialiștii din țările proprii căzuți în mrejele ofertelor străine. Sînt cunoscute astfel de „firme" britanice, cu filiale în mai multe orașe mari din S.U.A. și Canada, care încearcă să-i recupereze pe unii imigranți și, în același timp, să recruteze tineri specialiști dispuși să lucreze în Europa. Important de remarcat, în sensul celor arătate, este faptul că oficinele ce se ocupă cu racolarea de „creiere" nu se limitează la zona în care au declarat că „operează", căutînd permanent lărgirea sferei proprii de influență și acțiune, ca și încheierea, tot în numele asigurării profitului, de noi contracte, cu alte firme, pentru procurarea de... „creiere".

În contextul problemei abordate, este important, credem, să menționăm remarca mai multor publiciști, ca și a unor experți străini, potrivit căreia în materie de spionaj economic asistăm la formarea unor rețele profesioniste tot mai specializate pe compartimente distincte. În ultimul timp, se discută insistent despre acțiuni ale unor rețele profilate pe comerțul exterior, pe finanțe sau, pur și simplu, pe căutarea de clienți interesați să cumpere noutăți tehnico-științifice sustrase. De altfel, se știe, în Elveția operează o întreagă filieră profesionistă profilată pe obținerea în secret de date referitoare la clienții băncilor din această țară, conturile lor, sumele depuse, clauzele stabilte etc. Nu de puține ori, agenții acestei rețele sînt curtați chiar și de reprezentanți oficiali ai unor guverne, interesați să afle cine sînt cetățenii care și-au depus averile în străinătate și se sustrag, astfel, să plătească impozitele ori să se achite de alte obligații legale. De asemenea, au devenit aproape de notorietate publică sediile unor așa-zise „birouri de schimb" ce ascund în umbră o întreagă rețea specializată în traficarea informa-

țiilor economice. În S.U.A., dar și în Europa — la Düsseldorf sau Berlinul occidental, la Amsterdam sau Stockholm, la Zürich sau Geneva — s-au aciuat asemenea „consultanți" și „comercianți", dispuși oricînd — în baza unor înțelegeri — să „vîndă" date complexe despre procese tehnologice noi, despre unele produse sau chiar idei noi, toate subtilizate prin metode specifice spionajului economic. Se pare că se găsesc și clienți suficienți, care oferă sume fabuloase pe asemenea noutăți, din moment ce, un asemenea „consultant", din Berlinul occidental, a afirmat într-o împrejurare că : „Nu ne e teamă, «marfă» să fie, clienți avem !"

Nu dorim să insistăm mai mult pe existența rețelelor profesioniste, cititorul a înțeles, desigur, deosebirea esențială dintre posibilii amatori din spionajul economic și agenții profesioniști. De asemenea, nu insistăm mai mult nici asupra „moralității" componenților din aceste rețele și a celor ce stau în spatele lor. Pentru a completa doar concluzia cititorului, vom consemna declarația lui Wilmont Cumming, „boss"-ul unei vechi oficine private de spionaj economic din S.U.A., fondată încă în 1927, și care a organizat efectiv, după propriile sale mărturii, peste 27 800 acțiuni. Referindu-se la acestea, încă în 1961, arăta : „Am fost folosit de către... 15 dintre cele mai mari societăți industriale din această țară. Dacă latura morală nu le-a deranjat pe acestea, de ce m-ar fi deranjat pe mine ?" * Prompt, clar și la obiect. Comentariile, credem, sînt de prisos.

Astăzi, în condițiile ofensivei continue a spionajului economic, situația acestor rețele pare destul de complexă, întrucît, după cum se exprima un industriaș britanic, „nu știi cine te fură mai mult : profesionistul sau amatorul". De aceea, ocupîndu-ne de rețelele profesioniste se impune să subliniem și faptul că acestea acordă o importanță tot mai mare așa-zișilor amatori, oamenilor racolați din „inima" unor firme pe care, printr-o apropiere și instruire ce se vrea constantă, încearcă să-i profesionalizeze. De cele mai multe ori, însă, „profesionalizarea" amatorilor se limitează strict la problematica curentă ce urmează să

* După revista americană *True*.

fie rezolvată în interesul rețelei efectiv profesioniste. De exemplu, un funcționar corupt dintr-o uzină din Marea Britanie a fost instruit doar asupra modului în care să sustragă lista prețurilor de cost ale unor produse noi, iar într-un alt caz, salariatul unei societăți vest-germane de export a fost ademenit de un spion profesionist și instruit asupra modului în care să se întîlnească periodic cu el pentru a-l informa asupra prețurilor practicate de firma vizată pe piețele externe. De regulă, relația cu „amatorii" este limitată, deși, în raport de scop și împrejurări, ea poate fi și de mai lungă durată. Desigur sînt și situații în care o asemenea „relație" întreruptă este reluată, în alte împrejurări, în aceleași scopuri, de înșelare și de sustragere a unor informații economice secrete. Un tehnician al unei firme franceze, de pildă, a fost abandonat de profesionistul care l-a „stors" de informații pe motiv că... nu mai este util. Ulterior, peste circa doi ani, tehnicianul în cauză — fiind mutat să „dea o mînă de ajutor" la o stație-pilot pentru încercarea unui nou tip de motor — a fost repede găsit de profesionistul care și-a „reamintit" de el.

Spionajul și tehnica modernă

Se știe, în veacul nostru atît de frămîntat, spiritul umanist al multor descoperiri științifice a fost — nu de puține ori — deturnat de la scopurile inițiale, în direcția creării ori perfecționării unor arme tot mai sofisticate, precum și pentru crearea unor mijloace tehnice speciale în favoarea unor mari oficine de spionaj. Mult prea puține creații ale geniului uman au trecut neobservate, mai ales, în ultimii ani, din partea specialiștilor aflați în „laboratoarele morții", ca și a celor care, prin înșelăciune, încearcă să intre în posesia marilor secrete. Unde s-a ajuns nu este greu de intuit, dacă ar fi să dăm crezare revistei „Sciences et Avenir", care menționa că „dacă revoluția electronicii oferă astăzi posibilitatea să se atingă luna, ea a permis, de asemenea, ca bariera secretului să fie definitiv înlăturată". Unii merg și mai departe cu concluziile, exagerînd sau nu, prin a arăta că sateliții folosiți în scop de spionaj pot transmite imagini atît de clare, încît cercetătorul fotografiei poate cu ușurință să-și dea seama dacă bărbații surprinși în obiectiv sînt sau nu... bărbieriți. Mai mult, un cercetător francez, impresionat de o anume literatură care împarte cu dărnicie asemenea „noutăți", dar și de realitățile constatate de el, remarca că oficinele secrete dispun de un întreg arsenal de aparatură ultramodernă, destinată ascultării, transmiterii mesajelor, interceptării convorbirilor, fixării imaginilor și că se vorbește tot mai insistent despre existența

unor aparate foarte sensibile capabile să repereze cu ușurință chiar o țigară aprinsă, plasată... într-un crater lunar.

Desigur, opiniile de mai sus, pe cît de optimiste pentru „vînătorii de secrete", pe atît sînt de provocatoare și mobilizatoare pentru cei investiți cu răspunderea de a apăra secretele prin interceptarea și anihilarea mijloacelor moderne de care dispune „spionajul economic". De unde au plecat și pînă la ce punct de evoluție au ajuns astăzi asemenea aparate este greu de precizat. Pe această temă se mai fac încă destule exagerări și speculații, dar, oricum, mutațiile au fost și continuă să fie rapide. Un fost expert la „Intelligence Service" *, impresionat el însuși de ofensiva „spionajului electronic", preciza că „avem impresia că de la interceptarea convorbirilor prin mijloace simple și pînă la spionajul prin sateliți distanța este doar de un pas, deși scopul este același : dezvăluirea secretelor". Cu toate că pentru fiecare dintre aceste „arme" s-a descoperit și „antidotul", inclusiv redutabila armă antisatelit — mult discutata rază laser, capabilă să distrugă ori să deterioreze aparatura sateliților —, ele nu pot fi subapreciate ori neluate în seamă. Existența și periculozitatea lor au fost confirmate. Zeci sau sute de tipuri de instalații sofisticate, de la aparatele electronice în miniatură, ascunse în obiecte și locuri care să nu atragă atenția, pînă la sateliții-spioni, fac parte din arsenalul serviciilor secrete. Sateliți de tipul „Agena Thor", „Agena Atlas", „ERTSA", „Titan 3-B" sau „Super-Samos" **, ultimul fiind o întreagă platformă de supraveghere de la mare altitudine, realizează o „observare" atentă prin sisteme speciale de fixare pe peliculă a unor imagini de interes ce sînt transmise la „centru" prin fascicule luminoase sau capsule detașabile.

Cursa pentru nou și în acest domeniu, se înțelege, nu putea lăsa în expectativă oficinele profilate pe spionaj economic. Astăzi, sateliții-spioni, cei care îi folosesc, au în vedere nu numai culegerea de date militare, strate-

* Serviciul de informații britanic.

** În ultimul timp se vorbește de generații noi de sateliți, mai perfecționate, inclusiv de navete spațiale folosite în scopuri militare

gice, dar şi de informaţii de mare interes economic cum sînt „...previziunile asupra recoltelor de cereale, identificarea a noi zăcăminte de petrol şi minereuri, amplasarea instalaţiilor ce explorează bogăţiile platoului continental al mărilor şi oceanelor, coordonatele, dimensiunile şi fotografiile amănunţite ale marilor întreprinderi şi obiective economice şi multe altele“ [1]. Pînă şi aparatul folosit pe nava spaţială „Apolo-9“ pentru fotografierea suprafeţei Lunii a fost subordonat nevoilor spionajului economic, cunoscîndu-se că „modelul său adaptat cercetării geologice terestre poate identifica zăcămintele de minereu, zonele poluate ale atmosferei şi natura agenţilor poluanţi, bancurile de peşte, indiferent de adîncimea la care se află sub apă etc. Fotografiile se pot realiza de la bordul unui avion obişnuit“ [2]. Şi ca o culme a cinismului, propriu de altfel creatorilor şi fabricanţilor din domeniul „industriei spionajului“, subliniem că firma care a pus în vînzare aparatura amintită a menţionat în prospectul ei că „îşi declină orice răspundere pentru eventuala folosire în scopuri de spionaj a acestei noutăţi tehnice“ [3].

Dată fiind tehnicizarea posibilităţilor de culegere a informaţiilor de interes economic — şi nu numai economic —, în rîndul „armatelor“ folosite de serviciile secrete se întîlnesc pe lîngă racolorii de agenţi şi, deci, alături de „profesioniştii“ în şantaj sau corupere, destui *spioni-specialişti* în electronică, *experţi* în telecomunicaţii sau alte ştiinţe tehnice. Cu alte cuvinte, în spatele „cohortelor“ de agenţi, aflaţi „în teren“, se află mulţi alţii care lucrează atît pentru fixarea informaţiilor şi conservarea lor prin mijloace tehnice, cît, mai ales, pentru „citirea“ acestora de pe pelicule fotografice ori alte asemenea mijloace şi aprecierea valorii lor. Circulă tot mai multe păreri, potrivit cărora, oficinele secrete dispun astăzi de mai mulţi specialişti capabili să analizeze valoarea informaţiilor utile şi să ajungă la concluzii, decît de cei care sînt amplasaţi în... teren. Uneori, în raport de nevoi, ambele calităţi sînt însumate de aceleaşi persoane. Spre deosebire de altă dată, preciza un cercetător ame-

[1] I. Mocanu. *Op. cit.*, p. 120.
[2] I. Mocanu. *Op. cit.*, p. 121.
[3] *Idem.*

rican, astăzi există spioni care, „deși aparent exercită în bune condiții meseria de cultivatori ori bucătari, experți în antropometrie sau țesători, machiori ori fotografi, sînt cu toții specializați în... arta travestiului".

Disponibilitățile cele mai mari în folosirea tehnicii moderne o au, desigur, serviciile guvernamentale. Aceasta nu înseamnă că oficinele private sau cele ale marilor trusturi și companii nu dispun de aparatură adecvată scopurilor pe care le urmăresc. Deși în ultimii ani, din motive de prudență, presa occidentală a publicat mai rar cazuri de utilizarea electronicii de către aceste servicii sau chiar de particulari, se știe că perioada anilor 1960—1970 a constituit o adevărată invazie publicistică pe o asemenea temă. La acea vreme, în S.U.A., 22 de firme produceau efectiv aparatură electronică pentru beneficiari diverși, în legătură cu care își făceau o mare reclamă. În anii 1968—1969, piața de desfacere a „industriei spionajului" a fost extinsă, astfel că în acel timp numai în R. F. Germania au fost vîndute peste 20 de mii de minimicrofoane cu emițătoare adecvate.

Reducerea publicității pe această temă în Occident nu a dus la stagnarea producerii sau comerțului cu materiale ce... „aud și văd tot". În anii din urmă, în condițiile adîncirii tot mai profunde a fenomenelor de criză, alături de industria destinată cursei furibunde a înarmărilor, prosperă și cea destinată spionajului. Din păcate, spre deosebire de orice altă activitate economică, producția din domeniul aparaturii destinată serviciilor secrete are implicații psihosociale nedorite în viața celor mai largi categorii de cetățeni. Fără a abandona tema majoră pe care o analizăm, respectiv, spionajul ca instrument al concurenței capitaliste contemporane, se impune să subliniem că activitatea detectivilor particulari, a oficinelor private la care ne-am referit, ca și industria ce le furnizează tehnica pe care o folosesc au creat o stare de spionomanie greu de descris. Teama de a fi oricînd ascultat, de a crede în posibilitatea unei urmăriri permanente prin sistemele microteleviziunii, de a-ți vedea copiii manipulînd sisteme moderne de interceptare ce se vînd la tarabă, te poate duce, după cum conchidea „Sunday

Times", la „o gravă surescitare nervoasă, la o teamă continuă, provocată de fabricanții unor sisteme draconice de spionaj". Dincolo de asemenea păreri stau, desigur, faptele.

Doar cu puțini ani în urmă se putea vorbi — și aceasta numai în rîndul unor specialiști — de un ac pentru cravată, care, în fapt, suplinea funcțiile unei antene de emisie, de un aparat de fotografiat mascat în carcasa unei brichete, ca și de multe alte „nimicuri" asemănătoare, care, astăzi, după cum preciza „Daily Mail", au inundat piața occidentală. Schițe, planșe, detalii ale unor asemenea aparate de emisie-recepție sînt redate chiar și în diverse mijloace de publicitate, fapt ce face ca montarea lor să nu mai ridice nici un fel de probleme. Piese disparate se pot găsi în diverse magazine obișnuite, iar cei care nu pot să-și procure materialele necesare au posibilitatea să închirieze asemenea mijloace, așa cum ar împrumuta, contra cost și pe timp limitat, orice obiect destinat practicării turismului. „Sîntem oare în fața liberalizării ori scăpării de sub control a spionajului ?" se întreba un comerciant vest-german, după ce a constatat că în întreprinderea sa mai mulți salariați își procuraseră asemenea „jucării". Lucrurile au ajuns departe, era de părere ziarul amintit mai sus, comentînd faptul că unul dintre redactorii săi a putut să cumpere un microemițător, mai mic decît o cutie de chibrituri, după care a aflat de la furnizor că, dacă dorește, îi poate închiria, cu 20 lire pe săptămînă, aparate asemănătoare încorporate în stilouri, călimări, broșe, pudriere etc. „Este o industrie de scandal", era de părere o altă publicație occidentală, referindu-se la modul de valorificare a unor asemenea aparate, care, după opinia aceleiași publicații, „trebuie să aibă un caracter confidențial și o arie de folosire bine reglementată".

Cum și de ce se întîmplă asemenea lucruri într-o lume ce se consideră civilizată și care vrea să fie lipsită de angoase și suspiciuni, nimeni nu se pronunță. „Fiecare poate hotărî asupra producției proprii", afirma vicepreședintele societății americane „Mosler Research Products", unde se fabrică exclusiv aparate electronice des-

tinate activității de spionaj și care menționa că... nu mai produce doar pentru agenții secreți americani, ci și pentru clientela obișnuită care îl solicită. Cu alte cuvinte, instalații și aparate, care altă dată erau utilizate în scopuri bine determinate, deși secrete și nu întotdeauna îndeplineau țeluri onorabile, astăzi pot fi puse la dispoziția hoților, spărgătorilor, escrocilor și, de ce nu, la dispoziția teroriștilor și spionilor de tot felul.

Concurența acerbă, specifică lumii capitaliste, nu a ocolit nici acest sector al producției private. Începînd cu cercetarea, continuînd cu producția și încheind cu profitul, toate stau sub semnul unei posibile acaparări de către alte firme, care, prin inventivitate sau furt pot produce o altă noutate de interes pentru a masca mai bine componentele electronice produse. Ca urmare a concurenței și în numele profitului, în ultimii ani au apărut în S.U.A. circa 40 de societăți — față de 20 din perioada de după 1960 —, care prosperă de pe urma comercializării unor astfel de aparate micro și care, pentru a obține priorități în desfacere, își etalează fără jenă, aidoma tarabelor pe care se vînd fructele sau legumele, reclame ale aparaturii de interceptare și ascultare pe care o produc.

Fără îndoială, orice creație, inclusiv cea tehnică, are la bază o anume fantezie și, mai ales, un anume scop. Se pare că, după cum preciza „Der Spiegel", fantezia creatorilor de aparate minielectronice depășește normalul, dar, mai ales, necesarul și utilul, elemente indispensabile unei producții decente, obișnuite. Așa-zisa „modă" domină și în acest sector interesele firmelor specializate, ideile creatorilor, ale celor care organizează reclama și comercializarea unor asemenea aparate. Ce alt scop pot avea oare, în afara celui al profitului, reclamele pe care le face Societatea „Micro Comunications Corporation" din Culver City (California), în legătură cu ultima „modă" creată, respectiv, o servietă ce disimulează un magnetofon ? Fantezia pentru disimularea unor obiecte nu se oprește aici. Aceeași societate, ca și altele fac publicitate asiduă eficacității unor aparate, ce pot fi plasate în încuietoarea ușii, încorporate în brățări, încuietori de mape, în ceasuri etc., și care pot fi, la cerere, microemițătoare sau microreceptoare. Este interesant de reținut faptul că în spatele

unor asemenea realizări stau, de regulă, oameni cu pregătire și prestigiu în materie, electroniști de valoare, care, în condițiile actualei crize economice, fie că nu găsesc alt loc de muncă, fie că sînt dornici să profite de interesul cu care este căutată și cumpărată această „marfă" aducătoare de profit.

„Dacă tehnica și toate realizările din acest domeniu nu sînt de condamnat — nota revista „L'Express" —, nu pot fi trecute cu vederea reclama deșănțată și practicile de folosire în scop particular a acestor aparate". Asemenea practici duc, după cum sublinia și „Stern-Magazine", la dezvoltarea „miracolului spionomaniei", la înflorirea businessului în acest domeniu. Înainte de a prezenta și unele urmări nedorite ale acestei activități aducătoare de mare profit, lăsăm cititorii să intuiască ce consecințe morale, pe plan personal și chiar familial, pot avea cei ce dau curs unor reclame cum sînt : „Cu 200 de dolari puteți cumpăra un tablou în care este încorporat un emițător pentru mari distanțe" sau „Oferim poșete care «uitate» au darul de a fi înregistrat discuțiile purtate în lipsa dumneavoastră". Iată, deci, aspecte ale „libertății individului", ale „drepturilor omului" în lumea capitalului. Dreptul de a fi exploatat în folosul capitalului, spionat, șantajat cu mijloace moderne surîde la fiece pas.

Spectaculosul din aceste afaceri, care și în unele state capitaliste se fac în afara legii, a dat naștere la îngrijorare. „Ploșnițele", cum sînt denumite în R. F. Germania aceste miniaparate, au invadat sedii ale unor firme industriale și comerciale, birourile unor ministere, casele unor oameni. Și astfel, pretinsul „miracol al spionomaniei" continuă spre satisfacția celor ce profită de pe urma sa, dar și spre groaza omului de rînd, care a început să-și piardă încrederea că mai poate păstra micile sale secrete. Uneori, „metoda" coboară pînă la situații ridicole. În R. F. Germania, de exemplu, un cetățean s-a adresat poliției din Köln, reclamînd că a făcut rost de o „ploșniță" pentru a intercepta o întîlnire dintre soția sa și un amant. Întîmplător, aparatul nu a funcționat la timpul dorit și, astfel, cel în cauză a pierdut dovada unei imprejurări pe care nu știa dacă o va reîntîlni. Supărat, a denunțat cazul, cu rugămintea... „să fie prins escrocul care i-a vîndut un

aparat stricat și l-a înșelat". Cercetările, însă, nu au dus la clarificarea problemei.

Împotriva spionomaniei, a folosirii într-un mod degradant și penibil a realizărilor din domeniul microelectronicii, a încălcării drepturilor și libertăților cetățenești individuale se ridică tot mai multe organizații obștești și profesionale din toate statele capitaliste. Din păcate, însă, măsurile luate de autorități rămîn simple paleative, neputincioase a eradica răul. Și aceasta, se înțelege, din cauză că încălcarea libertăților individuale, faptul de a te afla la cheremul celor avuți și puternici țin de însăși esența societății care încurajează idei și practici de genul celor arătate.

Diversificarea gamei aparaturii bazată pe microelectronică a creat, după cum ușor se constată, o obsesie față de spectrul spionajului și al negoțului cu informații secrete. Arsenalul spionului s-a îmbogățit, numeric și calitativ, deși el nu a ajuns încă să încorporeze automobilul lui James Bond, care „alergînd cu o viteză de 250 km pe oră, lasă în urmă cuie și împroaște pe asfalt un lichid alunecos pentru a întinde astfel capcane-surpriză în fața urmăritorilor". Dincolo însă de ficțiunea prezentă în romanele de spionaj și care — cu excepția unora din ultimii ani — urmăresc doar senzaționalul, viața a demonstrat că în materie de spionaj economic microelectronica este tot mai des folosită. „Pentru a înțelege ce se petrece, nota cunoscutul cercetător și scriitor francez J. Bergier, trebuie mai întîi să realizăm rapiditatea cu care se schimbă industria sub influența progresului tehnic. Marile afaceri de azi sînt bazate pe produse care nu figurau în vocabularul existent în 1945 : cuvinte e navă cosmică, satelit artificial, tranzistor, diodă-tunel, pilule anticoncepționale — toate acestea nu existau. Fiecare dintre ele corespunde unei industrii ale cărei cifre de afaceri se exprimă în zeci de milioane sau miliarde. Procesul continuă, și industria este din ce în ce mai mult bazată pe cercetarea științifică... Și e mare tentația de a profita de cercetările altuia, de a-i fura, dacă nu amănuntul complect al procedeelor sale, ceea ce ar fi dificil, măcar ideile.

Sînt *miliarde de cîştigat* (subl. ns. — *N.A.)* dintr-o asemenea activitate şi nu trebuie să ne mirăm că ea există nu numai între ţări adverse, dar şi între state prietene şi chiar în interiorul hotarelor unui stat". Iată, deci, că *miliardele* sînt tentaţia despre care, în condiţiile concurenţei acerbe, se crede că nu are bariere. Şi tot ispita acestor miliarde este promotoarea folosirii metodelor pe care le analizăm. Mai mult, profesioniştii oficinelor de spionaj economic sînt tot mai interesaţi în a realiza o tot mai adîncă mascare a aparatelor pe care le folosesc. Ascunderea lor în lămpi de plafon, sub scaune sau sub mese, aşezarea unui microemiţător într-un frumos buchet de flori sînt considerate de acum metode învechite. Şi cum asemenea aparate nu sînt destinate naivilor, oamenilor cu totul nepricepuţi, e firesc ca şi căutările din acest domeniu să fie permanente. Într-un caz, de exemplu, prezentat de revista „Sciences et Avenir", o firmă americană a descoperit că în birourile şi laboratoarele ei au fost plasate microemiţătoare. Înlăturîndu-le, a crezut că a scăpat de spionii concurenţi, dar, după o altă perioadă, a constatat că există o... scurgere de informaţii. La un al control minuţios, specialiştii firmei au descoperit că alături de microfoanele metalice, ce au putut fi detectate, au fost instalate şi microfoane din plastic şi ceramică, nedetectabile la acea vreme. Într-un alt caz, reprezentantul unei firme, venit pentru „tratative" la conducerea unui trust, purta — fără să ştie — un microfon-emiţător, instalat de concurenţă într-un... pantof. În hotelul în care era cazat, camerista — aflată în slujba concurenţei —, cu ajutorul unui ac, întrerupea seara circuitul electric pentru a se economisi bateriile, iar dimineaţa îl refăcea. Firesc, înainte ca cel în cauză să părăsească definitiv hotelul, camerista a avut grijă să scoată complect aparatul. Fantezia şi posibilităţile din acest domeniu par nelimitate, deşi specialiştii nu sînt de aceeaşi părere. Există întotdeauna limite de ordin tehnic sau chiar moral, unele impuse de împrejurări, altele create, sub forma unor mari greutăţi, chiar de concurenţa care veghează asupra unor oameni pentru a-i apăra de acţiunile spionajului economic. Sînt situaţii cînd unii specialişti sînt efectiv însoţiţi de reprezentanţi ai organismelor de contraspionaj economic

ale unor firme. Iată, de exemplu, în urma unui scurtcircuit, personalul hotelului a înlocuit becul electric dintr-o cameră în care locuiau doi delegați ai unei firme concurente celei ce își avea sediul în orașul respectiv. Operațiunea a fost simplă și nu putea să dea de bănuit. Numai că, unul dintre cei doi delegați era și el profesionist în „arta informațiilor" economice. A sesizat existența unui corp străin în interiorul becului, nu mai mare decît... un bob de orez. Știa prea bine că era un microfon.

Referindu-se la apărarea secretelor în fața agresiunii spionajului economic prin mijloace electronice, un specialist în materie îi sfătuia pe cei care își desfășoară activitatea în sectoare economice importante prin a arăta că „...trebuie să înțelegeți foarte bine că microfoanele nu pot să audă ceea ce nu se spune" *. Problemele de interes trebuie discutate numai în locurile destinate special acestor scopuri, după ce s-au luat măsurile de securitate ce se impun. Același specialist era de părere că accesul spre aceste locuri trebuie limitat, iar orice salariat străin de firmă, care ajunge în preajma sălilor de consiliu și a incintelor de interes, poate deveni un posibil suspect. Concluzia sa are, desigur, un suport real, dacă avem în vedere interesul pe care îl manifestă profesioniștii oficinelor secrete față de asemenea încăperi. Să urmărim un astfel de caz...

Într-o împrejurare, un agent al unei oficine secrete, sub pretextul că trebuie să discute neapărat cu unul dintre directorii adjuncți ai „firmei cooperante" în realizarea unui produs, s-a prezentat la acesta din urmă doar cu cîteva clipe înainte de începerea unei ședințe de consiliu, apreciată ca importantă prin hotărîrile ce urmau să fie luate. Agentul a intrat politicos în cabinetul directorului adjunct și a aflat de la secretară exact ceea ce dorea : directorul plecase spre sala de consiliu. În această împrejurare, agentul s-a îndreptat repede spre locul în care plecase directorul, l-a lăsat pe acesta să intre, iar apoi, tot politicos, a pătruns în sală, prezentîndu-i directorului în cauză un plic, chipurile urgent. Firește, aici amabilitățile s-au manifestat reciproc, dar, la plecare, din grabă, agentul „a uitat" pe un dulap un obiect personal.

* După publicația „Mécanographie Informatique".

Și-a adus aminte de el abia în poartă și s-a întors dar... ședința de consiliu începuse. Salariatul angajat să asigure securitatea sălii l-a rugat să nu tulbure lucrările și să revină. La revenire, însă, știrile nu mai erau îmbucurătoare pentru agent. Cei competenți au descoperit, în obiectul personal „uitat", o întreagă instalație de captare și transmitere la distanță a discuțiilor din consiliu pe care, bineînțeles, au demontat-o. Curios e faptul — altfel, frecvent în lumea concurenței capitaliste — că nici una dintre părți nu a făcut nici un fel de reproș. Fiecare și-a văzut de propriile treburi de parcă nu s-a întîmplat nimic.

Problema apărării secretelor față de posibilitățile tehnice pe care le au oficinele secrete este complexă și presupune multe măsuri de prevedere. Se cunosc cazuri din S.U.A., Marea Britanie, Franța și Japonia în care concurența a provocat mici incendii la firme „adversare" și, în procesul stingerii acestora, agenți special instruiți, profitînd de deruta momentului, au pătruns și au plasat aparatură tehnică în locuri de interes. De asemenea, se cunosc și situații în care asemenea aparate, îndeosebi, de transmitere, au fost încorporate în diverse obiecte de uz personal și făcute cadou unor purtători de secrete economice, unor oameni din anturajul apropiat acestora sau care urmau să participe la reuniuni importante cu caracter închis.

După cum se constată, diversificarea și disimularea mijloacelor tehnice moderne folosite de oficinele secrete sînt scopuri urmărite permanent de conducerile acestora. Astăzi se știe, după cum preciza „Revue de la Securité"*, că există „...microfoane emițătoare care cîntăresc mai puțin de un gram, unele nici nu pot fi reperate cu ochiul liber, ce sînt conectate la retransmițătoare de dimensiunea unei cutii de chibrituri, capabile să transmită semnale la distanțe mari... Se cunoaște cazul cînd o conferință a conducerii unei firme, ținută în Anglia, a fost ascultată în Belgia". În aceeași idee, revista „Newsweek" menționa că se fac eforturi pentru a se crea și alte dispozitive secrete, între care și unul capabil să înregistreze de la distanță impulsurile unei mașini electrice de dactilografiat pe

* Numărul din aprilie 1969, p. 11.

care apoi să le „traducă" în cuvinte și fraze complecte.

A nu ține cont de asemenea amănunte, de posibilitățile tot mai perfecționate ale spionajului economic, înseamnă a dezarma în fața ofensivei sale și a-i accepta resemnați interesele. Există, din păcate, și asemenea atitudini credule, ca să nu le denumim altfel. În 1965, firma „Hazel Bishop" din S.U.A., reputată printre producătorii de cosmetice, a refuzat să creadă în „poveștile" despre spionajul economic. Peste 15 luni, însă, ca urmare a „spionării electronice" a fost nevoită să dea faliment, trecînd sub controlul unuia dintre cei mai feroci concurenți. A fost suficient, preciza revista „Sciences et Avenir", care a prezentat în detaliu întregul caz, ca lipsa de prevedere și de luare a unor măsuri adecvate să anunțe că „... Întreprinderea «Hazel Bishop» a murit de anemie" și că „firma a fost lovită de o «hemoragie» copleșitoare, aceea a secretului industrial și comercial". Datorită supravegherii electronice, toate noutățile firmei au fost cunoscute anticipat de concurență, ajungîndu-se pînă acolo încît aceasta din urmă să plaseze pe piață produse comerciale cu aceeași compoziție, cu aceeași denumire, cu același ambalaj, folosindu-se efectiv și de campania publicitară pe care o subvenționa „adversara". Pierderile firmei spionate au fost de 30 milioane dolari, iar concurentul, printr-un joc abil organizat cu ajutorul unui profesionist în spionaj economic, a devenit miliardar.

Dacă am limita tehnica modernă din domeniul spionajului economic doar la sateliți și, îndeosebi, la microelectronică, am subaprecia multe alte mijloace frecvent folosite. Între acestea merită să amintim de tehnica fotografică și filmările executate în mod acoperit. Nu puține planuri, instalații, formule ori documente întregi au ajuns pe masa concurenței prin intermediul microfotografiei *, știindu-se, de exemplu, că pe un film de 16 mm se pot înregistra nu mai puțin de zece mii de documente. Firește, în asemenea condiții, predarea și transportul informației nu ridică probleme deosebite. Mai mult decît atît,

* Tehnica este cunoscută încă din 1870, din perioada asediului Parisului, cînd oficialitățile poștale franceze transmiteau astfel de mesaje în afara capitalei cu ajutorul porumbeilor călători.

fotografiile realizate prin tehnica micropunctului * pot fi şi mai mult conspirate ; sînt opinii că o pagină de ziar se poate concentra într-un spaţiu de mărimea unei gămălii de ac. În sfîrşit, deşi lista e susceptibilă şi de alte complectări, pot fi amintite camerele miniaturale de luat vederi, cinematografice şi de televiziune. Între alte exemple este cunoscut cazul unui inginer japonez a cărui mirare nu a fost prea mică în momentul cînd, după developarea unui film dintr-un aparat foto ce era montat în exteriorul laboratorului său — pentru a-i asigura securitatea —, a descoperit pe o fotografie pe reprezentantul concurenţei ce manipula seara, în apropierea ferestrei, înspre interiorul laboratorului, o minicameră de televiziune ce funcţiona cu raze infraroşii. Exemplul, după cum se vede, evidenţiază şi alte elemente tehnice moderne pe care spionajul economic le caută şi le foloseşte.

Cele menţionate în acest capitol nu trebuie să nască „stări de alarmă" ori să credem că în faţa spionajului economic nu sînt mijloace suficiente de apărare. Pînă a trata separat problema apărării, am precizat cele de mai sus poate şi ca urmare a faptului că există păreri potrivit cărora... nu mai trebuie să primim nici un fel de cadouri de la necunoscuţi. Firește, interpretarea este eronată. Nu se impune, de exemplu, să se refuze cadourile primite chiar de la parteneri străini în condiţiile cînd acestea sînt date şi însuşite conform celor prevăzute de lege. De asemenea, lectura despre realităţi de felul celor menţionate, în cazul cititorilor neavizaţi, nu trebuie să nască stări de teamă, de suspiciune. De altfel, întreaga lucrare are doar scopul de a-l edifica pe cititor asupra agresivităţii oficinelor secrete, asupra unor mijloace de care dispun acestea şi, edificîndu-l, să-şi dea singur seama de nevoia stringentă de a apăra secretele sale profesionale, economice, care sînt ale noastre, ale tuturor. Desigur, nu am vrea să se înţeleagă nici că am pleda astfel, spre finalul capitolului nostru, pentru o eventuală dezarmare în faţa agresivităţii spionajului economic, ci pentru a crea o ati-

* Procedeul a fost folosit şi de spionajul nazist în perioada celui de-al doilea război mondial.

tudine civică corespunzătoare, de responsabilitate, colectivă și individuală, știind că agenții oficinelor secrete nu pot fi descoperiți strigînd „hoții !", că ei nu operează ca niște infractori de rînd și că, în sprijinul apărătorilor secretelor noastre economice — care sînt înșiși oamenii muncii din aceste sectoare — există organe specializate ale statului pe care se pot baza. Se înțelege, însă, că activitatea organelor specializate din acest domeniu — nobilă și necesară — nu se poate realiza eficient fără sprijinul larg al maselor, care, așa cum am amintit, sînt apărătoare reale ale secretelor muncii lor.

În condițiile contemporane, evidența și analiza informațiilor nu pot fi efectuate în afara informaticii, care, după cum se știe, este știința prelucrării datelor prin intermediul sistemelor automate de calcul. De altfel, explozia informațională, element specific revoluției tehnico-economice pe care o parcurgem, face imposibilă studierea și selectarea datelor esențiale ce se publică pe mapamond. Numai în 1968, de exemplu, se apreciază că au fost publicate circa 66 milioane pagini cu diverse date tehnice importante, fapt ce ar necesita unui om, numai pentru lectură, un timp de... 511 ani. De atunci, însă, în fiecare an s-au adăugat — și continuă să se adauge — multe alte pagini de larg interes.

În consens cu dezvoltarea științei și tehnicii, oficinele secrete și-au luat și ele măsuri de a facilita selectarea informațiilor utile cu ajutorul calculatorului, dar, în același timp, au prevăzut între obiectivele urmărite și de a intra în posesia unor informații secrete, înmagazinate în computerele marilor firme, a institutelor și laboratoarelor de cercetări pe care le au în atenție. Analizînd, deci, tehnica modernă de care dispun și se folosesc serviciile secrete, nu putem trece peste aceste elemente importante ale contemporaneității.

Dacă la început, pentru oficinele secrete, înmagazinarea datelor pe calculator ridica unele probleme (se formulau contestații de către elemente conservatoare care nu aveau încredere în această noutate absolută. — *N.A.*), în

ultimul timp, computerul a devenit unealta obișnuită a acestora. Astăzi, se cunoaște, de pildă, că N.S.A.* folosește o mare varietate de calculatoare pentru înmagazinarea și prelucrarea datelor pe care le obține de la centrele din subordine. C.I.A. dispune, de asemenea, de calculatoare, avînd la dispoziție, după cum se exprima un publicist, „o adevărată bibliotecă electronică". Ordinatorul Serviciului de informații al Marii Britanii, după unele date publicate, poate realiza peste o sută de mii de operații pe secundă, iar cele ale oficinelor secrete ale R. F. Germania și Franței pot analiza selectiv, cu o mare rapiditate, informații diverse pe domenii de interes prioritar.

Fără îndoială că pentru a înmagazina date utile în calculatoarele proprii, acțiunea principală a oficinelor secrete este de a intra în posesia informațiilor pe care le caută. Și pentru aceasta, în afara metodelor de care am amintit — ca și a altora pe care le vom descrie pe parcurs —, ele nu se abțin nici de la acțiuni ce vizează „jefuirea" computerelor ce aparțin firmelor concurente. Din numeroasele exemple pe care le avem la îndemînă, amintim cazul companiei americane „Pacific Telephone and Telegraph". Conducerea acesteia, aflînd că a intrat în atenția unui agent interesat să obțină date din memoria calculatorului ei, a luat măsuri severe de pază a incintei unde se afla computerul, ca și de codificare severă a modului de a se intra în contact cu mașina. În aceste condiții, după studierea mai multor variante de pătrundere, agentul a ales-o pe cea mai plauzibilă ; s-a prezentat la sediul întreprinderii în numele unui client serios, știind că nu va putea fi refuzat. Luînd deci alura beneficiarului, agentul a reușit să intre în incinta clădirii și a memorat diverse elemente pe care le considera utile. A doua zi, a revenit pentru a se autoverifica. A constatat, astfel, că terminalele calculatorului utilizează telefoane cu claviatură și nu cu disc, cum a văzut în alte locuri. Apoi, din discuțiile purtate cu operatori și alți salariați, a stabilit parola utilizată pentru acea săptămînă. Cunoscînd aceste două elemente, cu un aparat telefonic cu claviatură, insta-

* Este vorba de *Agenția națională de securitate a S.U.A.*, cel mai important organ de spionaj electronic al acestei țări. A nu se confunda cu N.A.S.A.

lat în apartamentul său, agentul a putut să obțină toate datele de care era interesat. Într-un alt caz, în urma desconspirării unor indicii de folosire a calculatorului, s-au sustras din memoria acestuia coordonatele unei zone de explorări geologice, aflate în atenția unei companii vest-germane.

Se cunoaște că astăzi, pentru protejarea memoriei calculatoarelor, s-au introdus coduri ce se schimbă foarte des. De asemenea, s-au instituit restricții de intrare în birourile operatorilor, ale programatorilor, ale celor care operează fișe perforate, s-au introdus sisteme de alarmă, de televiziune cu circuit închis și multe alte măsuri de asigurare a securității datelor implementate în memoria computerelor. De regulă, chiar în programele unor ordinatoare s-au introdus sisteme ingenioase de asigurare a securității lor, ajungîndu-se pînă acolo, încît orice informație să fie furnizată în dublu exemplar, unul fiind transmis direct proprietarului, pentru ca astfel să-și dea seama cine a fost solicitantul. Oficinele secrete, însă, nu s-au descurajat. Ele acționează asiduu pentru coruperea programatorilor, a operatorilor, a altor persoane ce au acces ori cunosc detalii în legătură cu datele înmagazinate. Într-un caz, unul dintre operatori, corupt de un profesionist al unei asemenea oficine, a ajuns pînă acolo încît a înstrăinat originale și copii de pe fișe magnetice ca și cantități mari de bandă de la firma la care lucra.

Sînt și situații în care serviciile secrete depun eforturi disperate pentru a afla noutățile pe care le rezervă noile generații de computere. Firește, pentru a le cunoaște și opera apoi cu mai multă ușurință sau, pur și simplu, pentru a vinde secretul unei alte firme constructoare de asemenea echipamente. Între altele, amintim cazul lui Jim A., agentul unui serviciu secret, care a reușit să intre în posesia unui dosar ce conținea modelul unui ordinator dintr-o generație necunoscută. Era deci un proiect. Studiindu-l, și-a dat seama că îi lipsește un element esențial; unul dintre circuite era insuficient de explicat. Orice încercare de a obține detalii despre acest circuit a fost zadarnică. Revăzînd și schema așezării circuitelor, întreaga problemă părea că s-a încurcat și mai mult. Jim A. nu reușea să le așeze într-o ordine logică. Singura soluție a fost să pătrundă în firma constructoare de computere,

prin angajare, la recomandarea unui „amic" al directorului comercial. Desigur, găsirea „amicului", coruperea și instruirea lui, apoi angajarea și pătrunderea agentului în locurile-cheie în care era interesat este cu totul o altă problemă asupra căreia nu vom insista. Ea a cerut cheltuieli suplimentare ca și folosirea oricăror fisuri din sistemul de apărare a secretelor firmei constructoare de computere, între care lipsa de vigilență a celor care l-au „ajutat" s-a situat pe primul loc. Oricum, ajuns la locul de interes, operațiunea agentului, deși complexă, i s-a părut simplă : în timp, a îndepărtat pe rînd straturile componente ale circuitelor, fotocopiind, sub microscop, suprafața fiecărui strat. Ulterior, fotografiile au fost folosite pentru producerea acelorași circuite integrate de către firma în interesul căreia agentul lucra. Bineînțeles, după ce agentul și-a încasat dolarii.

Devalizarea computerelor ridică probleme complexe și pe „fronturile nevăzute" din domeniul finanțelor, situația alarmantă de aici fiind denumită de mulți publiciști drept... „războiul finanțelor". Există opinii potrivit cărora, în țările industrializate din Occident, escrocheriile, erorile de utilizare sau cele de concepție, reale ori „aranjate" de oficine interesate, vor costa anual pînă în 1988 între 15 și 30 miliarde de franci francezi, fraudele și sabotajele urmînd să reprezinte 9,8%, adică între 1,5 și 3 miliarde de franci. Iată, deci, că lipsa de discreție, a măsurilor de securitate în acest important domeniu, escrocheria de toate genurile, introdusă chiar și în sistemele informatice, vor afecta țările capitaliste europene, pînă la sfîrșitul secolului, conform unor calcule anticipate, cu 45 miliarde dolari. Faptele par să nu se oprească aici, dacă avem în vedere că pînă la începutul anului 1984, în S.U.A. s-au înregistrat peste 470 asemenea „spargeri", însumînd drept daune aduse societăților americane circa 400 milioane de dolari. Din păcate, nu numai în S.U.A. proliferează acest gen de criminalitate. În Suedia, se discută că de la începuturile introducerii informaticii și pînă în 1984 au fost înregistrate 35 asemenea „spargeri", în Marea Britanie — 23, în R. F. Germania — 21, nefiind scutite nici marile companii financiare din Franța, Japonia și alte state. Multe dintre ele nu denunță, însă, asemenea evenimente

pentru a nu pierde încrederea clienților, din țară sau chiar de peste hotare.

Deși este foarte greu a demonstra, de exemplu, în cîte cazuri furtul din computere a fost executat de criminali notorii și în cîte de serviciile secrete ale unor firme interesate, se impune să precizăm că mijloacele moderne pentru a da lovituri economice eficace nu le dețin decît cele din urmă. În aceeași idee, este cazul să subliniem din nou că în asemenea pretinse „nevoi", oficinele secrete nu evită folosirea unor reprezentanți ai lumii interlope pentru a masca loviturile pe care le organizează și le conduc nemijlocit. Situația a devenit atît de îngrijorătoare, încît în S.U.A., de exemplu, se discută despre *„computercrime"* (fărădelegi cu ajutorul computerilor), care cuprind — în afara furturilor și daunelor minore —, cazuri importante de sabotare a concurenței și de acțiuni vădite ale spionajului economic. „Security Pacific National Bank" din Los Angeles s-a „trezit" la un moment dat cu o lipsă de zece milioane de dolari, sumă transferată în contul unor firme sau chiar al unor particulari de către un individ care, cunoscînd codul, a dat dispoziții computerului de la un telefon public. O firmă americană, tot din Los Angeles, prin intermediul computerului folosit în mod fraudulos, a reușit să sustragă din depozitul unei mari uzine mai multe materiale de care era interesată, toate în valoare de 800 000 dolari. Începutul unor asemenea „lovituri" se pare că a avut loc în vara anului 1982, cînd o bancă din California — S.U.A. a fost jefuită de două milioane de dolari, după care au urmat „devalizarea" unei întreprinderi din Franța — unde s-a înregistrat o pierdere de 21 milioane franci —, alte asemenea atacuri în Japonia și R. F. Germania, care au creat prejudicii de 120 milioane yeni și, respectiv, nouă milioane mărci, ca și multe altele.

Loviturile serviciilor secrete economice merg pînă la suprimarea concurenței, în situația cînd celelalte „metode" se dovedesc ineficiente. Nu credem că se impune a aduce și alte dovezi în sprijinul acestei afirmații, dacă avem în vedere că, numai în ultimii trei ani, sistemul electronic de informații al F.B.I. a luat în evidență peste o sută de incendieri intenționate pentru... „profit și sărăcirea concurenței".

În „jocurile" inițiate de oficinele secrete, care acționează în cadrul concurenței economice capitaliste, nu sînt străine nici „familiile" Mafiei. Sînt date suficiente din care rezultă că amestecul Mafiei în „războiul economic", folosirea de către ea a oficinelor secrete sau crearea de către Mafie a unor asemenea „birouri specializate" au devenit practici curente. Deși modul de acțiune nu diferă de al celorlalte servicii secrete, „răfuielile" din final poartă amprenta mafiotă. La New-York, de exemplu, după ce poliția a reușit să identifice un grup organizat ce sustrăgea valori, prin „înșelarea" computerelor concurenței, unul dintre membrii marcanți ai grupului a fost ucis cu rafale de pistol mitralieră, într-un binecunoscut stil mafiot. Într-un alt caz, directorul firmei „Chemical Control Corp" din Elizabeth, statul New-Jersey — S.U.A., William Carracino, a reușit să restabilească oarecum situația financiară precară a firmei, ajunsă în prag de faliment, cu ajutorul unor reprezentanți ai lumii interlope și, îndeosebi, ai Mafiei. Bineînțeles, furîndu-i și înșelîndu-i pe alții, inclusiv cu ajutorul sistemelor tehnice moderne. Desigur, Mafia a intervenit într-un moment considerat util, cînd, conform informațiilor pe care le poseda, proprietarul nu putea să refuze „sprijinul". După o perioadă de timp, cînd W. Carracino se credea stăpîn pe situație, Mafia s-a hotărît să preia conducerea uzinei. Constatînd că nu reușește să-și realizeze scopul în mod pașnic, un membru marcant de la „Cosa Nostra" l-a urmărit într-o zi pe Carracino și, surprinzîndu-l în garaj, l-a întrebat direct, arătîndu-i pistolul : „Glonțele ăsta îl vrei acum sau mai tîrziu ?" A doua zi Carracino a cedat fotoliul său direc-
torial...

Omul rămîne baza!

Nu de puține ori sociologii, ca și alți cercetători din domeniul științelor, au atras atenția că economia capitalistă, în forma pe care o cunoaștem, este rezultanta acțiunilor legilor obiective care îi stau la bază. „Proprietatea privată, ca expresie materială, rezumată a muncii înstrăinate" [1], este o realitate incontestabilă a societății capitaliste, fapt ce face ca omul, în orice postură s-ar afla, să nu fie altceva decît un „...instrument, o uncaltă vie... de produs mărfuri și plusvaloare" [2]. Acest lucru este valabil și în cazul în care vorbim de ceea ce se întîmplă în culisele spionajului economic, chiar și în condițiile în care electronica și alte cuceriri ale tehnicii moderne au completat mijloacele de acțiune ale oficinelor secrete. Întreaga tehnică de care dispun serviciile secrete, întreaga societate capitalistă contemporană nu slujesc omul și interesele lui, ci adîncesc tot mai mult „divorțul" dintre capitalism și umanism, fapt ilustrat permanent și prin aceea că „imperativele private ale producției capitaliste nu dispar nici atunci cînd unealta de producție a devenit automatul" [3]. Firește, raportul dintre om și societatea capitalistă, în condițiile perfecționării tehnicii în favoarea capitalului, ale unei concurențe acerbe, a înregistrat valențe

[1] K. Marx — F. Engels. *Scrieri din tinerețe*, Editura politică, București, 1968, p. 561.
[2] D. Ghișe. *Dimensiuni umane*, Editura Mihai Eminescu, București, 1979, p. 21.
[3] Dumitru Lepădatu. *Op. cit.*, p. 26.

noi, dar nu în favoarea omului de rînd, a maselor largi, ci în cea a profitului urmărit de marele capital față de care voința individuală se consideră lipsită de valoare. Paradoxal este faptul că, tocmai într-un asemenea stadiu de dezvoltare și perfecționare ale mijloacelor tehnice, omul este manipulat în fel și chip pentru a aduce capitalului profituri noi, inclusiv prin practicarea spionajului economic. Esențial, deci, rămîne faptul că dincolo de toate mijloacele științifice și tehnice pe care le folosesc serviciile secrete rămîne omul, nevoia de a i se folosi inteligența, cultura, puterea lui de pătrundere și penetrare în locuri și medii de interes. Setea de a cunoaște cît mai multe include neapărat o activitate umană, nevoia de a se folosi întregul sistem al simțurilor proprii omului, puterea sa de analiză și de decizie, calități ce depășesc orice instalații și aparate tehnice, oricît de sofisticate ar fi acestea. De aceea, indiferent de ce ar putea înregistra și transmite un aparat tehnic instalat pe un satelit-spion, indiferent ce s-ar putea asculta pe canalele unor stații de emisie ascunse, oficinele secrete pun tot mai multă bază pe atragerea și folosirea oamenilor care pot verifica, confirma și completa date în conținutul cărora tehnica nu poate pătrunde. Conștient de acest lucru, însuși amiralul Turner, unul dintre binecunoscuții foști șefi ai C.I.A., arăta că astăzi, „cu cît se obțin mai multe informații de la sursele tehnice, cu atît se dorește cunoașterea mai multor intenții și se recurge la factorul uman spre a le descoperi și verifica, a le stabili veridicitatea și valorifica integral". Iată, deci, justificarea nevoii de a se folosi chiar mai mulți oameni decît în alte perioade — date fiind posibilitățile de obținere a mai multor informații prin mijloace tehnice — și de aici, prin accepțiune, concluziile ce se pot desprinde pentru apărarea secretelor economice.

Purtătorii, păstrătorii și manipulatorii de secrete nu trebuie să uite că oficinele secrete din domeniile economice, aplicînd tactica spionajului total, se „agață" de orice posibilitate pentru a intra în grațiile marelui capital și a-i aduce profitul scontat, fapt ce le face să nu ignore — așa cum afirma francezul J. Bergier — că „un magazioner, un tehnician însărcinat cu transmiterea comenzilor de materiale, o telefonistă etc. pot avea informații intere-

sante de transmis și pot poseda idei foarte prețioase asupra celor ce se petrec în centrul respectiv de cercetare științifică, chiar dacă nu posedă nici un fel de cunoștințe științifice". De aceea, problema compartimentării muncii s-a pus în ultimii ani cu tot mai multă acuitate, firmele militînd pentru ca fiecare salariat să cunoască noul doar atît cît îi este necesar, în strictă conformitate cu competențele sale profesionale.

Faptul că omul rămîne baza întregii activități desfășurate de serviciile secrete este dovedit și de intensificarea metodelor „clasice" folosite de ele. Între acestea, furtul ordinar, racolarea prin corupție și șantaj, ca și înșelătoriile de tot felul ocupă locuri prioritare, chiar și în epoca sateliților și navelor cosmice, înaintea mijloacelor tehnice moderne. Cele din urmă sînt considerate doar „mîna prelungită a spionului" și nicidecum baza activității sale. De exemplu, cu toată diversitatea posibilităților de a se putea stabili detalii în legătură cu o noutate la care lucra un savant francez, oficine secrete interesate — profitînd de faptul că a fost invitat în S.U.A., la o reuniune internațională — i-au furat de trei ori bagajele, între care și servieta cu documente personale. Desigur, nimeni nu știe dacă servieta savantului a fost sustrasă de agenți americani ori ai altei națiuni, dar aceasta nu credem că mai are vreo importanță. De altfel, merită a menționa aici că numărul servietelor dispărute, schimbate sau deschise în mod misterios la asemenea întîlniri este destul de mare, ca să nu mai amintim de furtul unor idei și lucrări ce au un regim confidențial. În afară de aceasta, circulă tot mai multe opinii, potrivit cărora datele obținute pe diverse căi, inclusiv tehnice, nu pot aduce profitul așteptat dacă nu este adus omul potrivit ca să le aplice. De aceea, deși „...există numeroase posibilități de a pune în practică cele aflate, există și pericolul permanent de a se omite unele detalii. Acest lucru este evitat dacă cel care este pus să le aplice este însuși cel care le-a practicat la vechea întreprindere. Cu alte cuvinte, nu se mai sustrag secretele, ci omul care le manipulează. I se schimbă doar locul și patronul" [4]. După cum ușor se constată,

[4] *Practici imperialiste de jaf și exploatare — Furtul cercetărilor*, Editura politică, București, 1982, p. 55.

apucăturile hrăpărețe ale concurenței au depășit faza de a căuta și sustrage doar ideile, dorind cu tot dinadinsul să-l aibă alături și pe purtătorul de idei, pentru a-l folosi, bineînțeles, doar atît cît poate aduce profit.

Cele de mai sus nu se vor o pledoarie asupra faptului că serviciile secrete s-ar fi „plictisit" de atîtea mijloace tehnice proprii și că ar renunța la folosirea lor. Dimpotrivă, considerîndu-le un auxiliar tot mai necesar și pe care îl perfecționează continuu, ele nu pot renunța sub nici un motiv la elementul om. Ele știu că doar omul, cu toate resursele pe care i le conferă personalitatea, poate, în interesul lor, să mintă, să înșele, să devină „mieluțel" ori cinic, să se deghizeze, să fure, să nu neglijeze nimic din ceea ce îi poate oferi viața politică, științifică ori economică. Pentru cunoașterea unor asemenea caractere de oameni, pentru verificarea lor — deci, a rețelei proprii —, pentru a afla date de interes, desigur, este folosită și tehnica modernă. Nu însă în afara omului și nu înaintea lui.

Cu privire la importanța pe care serviciile secrete o dau elementului om, este semnificativă și părerea unuia dintre foștii miniștri ai apărării din S.U.A., care arăta că, „nici cel mai bun satelit nu poate să fotografieze intenții". Așadar, planurile concurenței, în concepția acestor oficine, trebuie cunoscute încă în faza de *intenție*. Chiar și ulterior, nu întotdeauna secretele sînt neapărat „jefuite" prin „metode tehnice", unele fiind divulgate din simplă neatenție sau chiar din subaprecierea terminologiei pe care o folosesc unii purtători de secrete în relațiile particulare pe care le au. Astăzi se știe, de pildă, că secretul fabricării unei teribile arme, respectiv, al bombei cu hidrogen, a „transpirat" dintr-o crasă neatenție și lăudăroșenie. Unul dintre cercetători, care lucra la construirea bombei, era obsedat de cuvîntul „hidrogen", interzis de autorități să se folosească în discuțiile curente, ca și în comunicările oficiale sau confidențiale. Orice altă expresie care putea s-o înlocuiască pe cea de hidrogen era admisă și trecută cu vederea. Și atunci, cercetătorul, dîndu-și importanță, dorind în felul său să păstreze în secret expresia abolită, dar și obsedat de ea, i-a destăinuit unei persoane apropiate că el nu mai lucrează la acea groaznică bombă ce folo-

este uraniu. „Dar la ce ?" îl întrebă interlocutorul. „Ei, la ce ? — răspunse cercetătorul plictisit. Nu pot să-ți spun care este elementul utilizat aici, dar să știi că acesta, combinat cu oxigenul, dă apa". A fost suficient ca secretul să nu mai fie... secret. Alteori, lucrurile se petrec și mai simplu. Un cercetător englez din domeniul chimiei, la o întrunire cu mai mulți specialiști pe același profil, a ținut să se afle opinia sa în legătură cu aplicarea unei noi tehnologii la firma unde lucra. Se înțelege, tehnologia respectivă, avînd un caracter de noutate, a fost sortită — în cadrul concurenței — unui eșec total. Într-o altă situație, a fost suficient ca secretara directorului firmei să răspundă la un apel telefonic și să comunice — fără să cunoască intențiile celui de la capătul celălalt al firului — că directorul este plecat la Bruxelles. Pentru oficina secretă interesată era de fapt o confirmare că directorul plecase pentru a prezenta modelul unei noi instalații, o noutate în materie, din care puteau să rezulte profituri mari. În aceste condiții, oficina în cauză a luat măsuri pentru a sabota înțelegerile, oferind în final firmei de la Bruxelles un alt model, mai ieftin și cu aceeași eficiență.

Dacă modul de obținere a unor date prin *exploatarea palavragiilor*, a purtătorilor de secrete, care vor să-și dea neapărat importanță — prin a explica oricui noutățile pe care le dețin și nu au răbdare să le fie recunoscute meritele pe cale oficială — este relativ simplu și căutat permanent, în aceeași măsură, oficinele secrete acordă importanță *observării*, respectiv, *constatărilor personale* ale profesioniștilor de care dispun. Metoda, deși veche, poate chiar „antică", a fost adaptată permanent scopurilor concurenței. Dacă în alte perioade ea s-a limitat — cum am mai menționat — la „numărarea vagoanelor unui tren", cu timpul a fost îndreptată spre alte zone și locuri de interes, dovedindu-se astfel, cum afirma cercetătorul francez Louis Bérlot, că „spionul economic este, în primul rînd, un observator atent al mediului în care trebuie să lucreze". Desigur, observă persoanele și le selectează pe cele ce ar putea să le exploateze în interesul său, dar și locurile și lucrurile ce îi pot fi utile. Nu credem că poate să scape din „observarea" atentă a unui spion economic

schița unui motor sau a unei mașini, cu parametri noi de funcționare, pe care ar putea s-o întîlnească în biroul unui director, care neglijent ar pune-o pe masa sa de lucru în timpul unei convorbiri cu reprezentanții concurenței. Firește, ulterior, pentru ca s-o obțină, agentul respectiv va fi nevoit să îmbine perspicacitatea unor oameni recrutați de el cu posibilitățile tehnice moderne. De altfel, exemple de acest fel sînt suficiente. Unele se referă la probleme de mare importanță economică și chiar militară. În 1952, de pildă, fără călătoria unui asemenea fin observator în Africa, S.U.A. nu ar fi cunoscut că acolo se găsesc zăcăminte de zirconiu, metal strict necesar pe atunci construirii primului submarin atomic american. De aici se deduce, desigur, că omul folosit pentru o asemenea observare și investigare a noutăților nu mai poate fi același cu cel care... „număra vagoanele", dar în practica spionajului total declanșat de oficinele secrete, nu este exclus nici omul care, ajutat de minicalculator sau de aparate tehnice de observare și calcul de la distanță, ar putea și azi, în anumite împrejurări, să... numere vagoane.

Din cele arătate se poate trage concluzia că spionajul economic îmbină mijloacele tehnice cu cele „clasice", căutînd orice fisură — sau creînd fisuri — pentru a intra în posesia secretelor de care este interesat. El acționează, de regulă, cu răbdare și mare atenție sau, așa cum se exprima un industriaș britanic, „...aidoma unei cîrtițe sau viermelui care sapă sub pămînt", uneori chiar sfidînd riscurile, numai pentru a fi util concurenței. Metodele „clasice", însă, cum ușor se poate intui, nu sînt tabu, nu se folosesc izolat, ci îmbinîndu-le, știind că ele nu au „nimic fantastic în conținutul lor și pot fi oricînd suprapuse ; corupția cu furtul, frauda cu șantajul ori violarea încăperilor" *. Nu este prea greu, de exemplu, afirma un industriaș francez, să inviți un cercetător al concurenței, să-i oferi un dejun la care să discuți despre munca lui și a colegilor, apoi, altă dată să-i oferi o mașină de reprodus schițe după care tînjește, apoi să petreci cu el o duminică plăcută și, cînd consideri potrivit, să-i ceri noutatea de interes, să i-o cumperi ori să-l șantajezi ca s-o cedeze. Iată deci metodele „oneste" și „morale"

* După *Sciences et Avenir*.

ce se practică în cadrul concurenței capitaliste. Atragerea prin procedee „umane" este urmată de un întreg proces dezumanizant, pentru că, nota un publicist străin, după atențiile acordate, vine și „contrapartida" sau așa-zisul „schimb de servicii", prin a furniza informații secrete firmei-spion. Dacă *corupția* se numără printre metodele de bază, *frauda* este tot mai des folosită în acest domeniu al acțiunilor secrete. Nu o dată agenți versați ai unor firme-spion au prezentat autorizații false de acces într-un domeniu secret, au inițiat negocieri fictive cu posesorii unor asemenea secrete, antrenînd divulgarea totală sau parțială a acestora. Au fost și situații cînd astfel de agenți, într-un stadiu avansat al „tratativelor", au solicitat să vadă modul de funcționare al agregatului ori instalației ce prezenta elemente de noutate după care, găsind așa-zise „motive plauzibile", au rupt „tratativele". Atunci cînd nu pot pătrunde pînă în zona de interes, agenții respectivi caută alte soluții „salvatoare". De exemplu, un grup de cineaști s-a hotărît să realizeze un reportaj cinematografic într-o mare uzină producătoare de aliaje superioare. Deoarece compoziția aliajului era păstrată în cel mai desăvîrșit secret, s-a ajuns la concluzia că realizarea unui film de scurt metraj, prin care să fie evidențiate preocupările unor ingineri și tehnicieni în modernizarea producției, nu poate afecta situația uzinei. Dimpotrivă, conducerea uzinei, care interzisese accesul în zonă chiar și a unei firme ce vroia să cumpere patentul, a apreciat că filmul i-ar putea aduce mai multă popularitate în sensul dorit, respectiv, că se ocupă de promovarea noului în producție. Ca urmare, filmarea a fost aprobată, cu condiția ca echipa care realizează filmul să fie supravegheată. Echipa de cineaști avea, însă, cu totul alte scopuri. În timp ce doi-trei „reporteri", bine supravegheați, filmau de zor, luînd cadre din cele mai ciudate poziții, iar inginerii și tehnicienii — eroi ai reportajului — se străduiau să fie cît mai binevoitori, alți doi-trei membri ai echipei de „cineaști" au furat și ascuns în servietele lor masive mai multe mostre de aliaj. Supravegherea a fost organizată strict asupra celor care au filmat efectiv ceilalți, plictisiți, au fost lăsați să facă... o scurtă plimbare. Se înțelege, mostrele erau rezervate unei firme

concurente care, în schimbul unei sume fabuloase de bani, a intrat în posesia lor. Şi nu mică a fost mirarea uzinei păgubite cînd a aflat că aliajul creat de ea, în urma unor cercetări minuţioase şi de lungă durată, este folosit cu mult succes de firma concurentă. Alarmat, un membru al conducerii uzinei a dat telefon la studioul de filme pentru a reclama situaţia. „Noi nu am delegat la dumneavoastră nici un fel de cineaşti", a fost răspunsul studioului.

Dacă am limita metodele spionajului economic doar la cele amintite mai sus, am fi, desigur, departe de realitate. Metoda supranumită, în Occident, drept „calul troian" este şi ea folosită, independent sau în combinare cu altele. Pentru a o înţelege, amintim o împrejurare din Franţa, în care, un agent al unei firme concurente a pătruns în uzina vizată, prezentîndu-se drept profesor al grupului de elevi ce abia intrase — cu aprobare — să viziteze cîteva secţii. După pătrundere, falsul „profesor" a „rătăcit" prin întreprindere, alăturîndu-se apoi, la ieşire, grupului de elevi. Într-un alt caz, un agent a ajuns pînă acolo, încît, după ce a pătruns la direcţie sub o acoperire oficială, profitînd că la ieşire nu este însoţit, s-a schimbat la vestiar în salopeta pe care o avea în servietă şi s-a deplasat liniştit, cu diverse scule adecvate în mînă, în staţia-pilot a întreprinderii. După ce a observat ceea ce a urmărit, s-a schimbat din nou şi a ieşit în postură de om onorabil.

Cele menţionate evidenţiază, fără nevoia de a mai fi comentate, la ce situaţii grave poate să conducă lipsa unor măsuri ferme de apărare a secretelor. Aşa cum am mai arătat, oficinele secrete profită de orice fisură, de orice „verigă" ce nu este suficient de bine prinsă în „lanţul" măsurilor de securitate ale firmelor. Iată, de exemplu, un alt caz, de fapt o acţiune ce a fost realizată doar cu titlu de experiment. Un agent versat din domeniul spionajului economic a vrut să demonstreze poliţiei elveţiene că, în ciuda unor măsuri restrictive, poate intra şi scoate dintr-o mare întreprindere documente de interes. Ca urmare, întreprinderea în cauză a fost anunţată să-şi ia măsuri de precauţie. Totul s-a desfăşurat, după cum se exprimase mai tîrziu unul dintre directorii adjuncţi ai întreprinderii, sub deviza „care pe care...".

Întreprinderea în care s-a operat este o mare uzină chimică, o construcție masivă prevăzută cu 500 de ferestre bine asigurate. Paznici, bine instruiți, legitimau orice vizitator, pe care îl semnalau, apoi, însoțitoarelor răspîndite pe toate holurile interioare. Practic, nimeni nu putea să scape supravegherii instituite. Clădirea părea o redută inexpugnabilă, fapt pentru care agentul a și fost sfătuit să nu mai încerce. El miza, însă, pe faptul că, peste cîteva zile de la declanșarea acțiunii, toate măsurile luate vor fi considerate doar lucruri de rutină, sperînd astfel în scăderea vigilenței celor cu care va intra în contact. Dorea cu orice preț să folosească acest factor psihologic. Deși experiența și intuiția l-au ajutat, agentul a fost nevoit să recunoască faptul că pe undeva s-a înșelat în aprecierea situației reale. După ce a ajuns în preajma uzinei, și-a dat seama cu ușurință că nu poate să pătrundă oficial. Orice legitimație falsă putea ușor să-l demaște. Atunci a căutat altă soluție. Sala rezervată cazanelor centralei termice avea o intrare secundară, nepăzită, căreia nu i se dădea atenție. A pătruns prin această încăpere, fără nici un impediment. Apoi, amestecîndu-se printre mulți alți vizitatori, a fost luat în primire de însoțitoarele de pe holuri, care, cu multă amabilitate, l-au condus prin încăperile pe care le-a solicitat. Nu găsea însă obiectul mult căutat. Nu avea cum să dovedească „isteția" sa și „slăbiciunile" uzinei. Agentul a perseverat totuși... Tîrziu, aflîndu-se pe unul din culoare, i-a surîs succesul. A rugat-o pe însoțitoare să-i cheme un taxi. Amabilă, aceasta a plecat repede să facă comanda, timp în care agentul a sustras, de pe o masă, un caiet cu numerele de telefon ale unor colaboratori apropiați ai uzinei, ale căror nume erau considerate... relația nevăzută a întreprinderii. Contactarea directă a acestora de către concurență în vederea atragerii lor, discreditării, șantajării ori chiar a recrutării în interesul altor firme rămăsese, de acum, o poblemă de timp. Primul pas greu al oficinei secrete se realizase, experimentul a fost încununat de succes.

Despre dispariția caietului nu a fost sesizat nimeni, nici chiar poliția nu a fost alertată în mod oficial. S-a apreciat că este jenant a reclama „pierderea" unui caiet,

neînregistrat și cotat, deci, ca nefiind secret, aflat în afara oricăror rigori. Și în acest caz, doar un reprezentant al conducerii uzinei, comentînd mai tîrziu cele petrecute, a afirmat că „uneori, prețul unor asemenea amănunte scăpate, poate fi foarte mare".

Referindu-ne la rolul omului aservit cauzei oficinelor secrete, se impune să menționăm că el păstrează, prin metodele pe care le folosește, amprenta indispensabilă luptei de concurență din zilele noastre. Inteligența și subtilitatea, cinismul și brutalitatea sînt „arme" cu care operează permanent, chiar și atunci cînd declară mieros că vrea să fie cel mai apropiat prieten. Tocmai de aceea, agenții oficinelor secrete caută amiciția purtătorilor de secrete, a relațiilor lor apropiate, interferînd nu de puține ori scopuri foarte diverse. Așa cum am menționat și la începutul lucrării noastre, spionajul economic nu poate fi tratat în mod izolat, îngust, fără a se ține seama de faptul că datele și informațiile obținute sînt estimate și sub aspectul posibilității de a fi folosite în domeniul militar, științific sau în oricare altul. În legătură cu orice produs, instalație sau mașină nouă, marii magnați își pun, de obicei, întrebarea, în ce scopuri ar putea o noutate să fie folosită mai bine pentru a aduce un profit cît mai mare. Și dacă profitul poate fi mai mare în abominabila cursă a înarmărilor, ei nu ezită să o predea industriei armamentului. Să urmărim scopul și, îndeosebi, „metodele pașnice", folosite într-o astfel de acțiune.

Cînd delegatul unei mari firme industriale s-a prezentat la uzina concurentă, pentru a propune cooperarea în realizarea unui produs, el a avut în vedere un „zvon", în fapt, o informație vagă despre un aliaj pretabil să fie folosit în construcția unei arme. Orice încercare de verificare a „zvonului" a dat greș. Singura soluție, considerată sigură, era pătrunderea delegatului (în realitate agent al unei oficine de informații, angajat „să intre" în secretele firmei „rivale") în incinta uzinei, fapt ce părea imposibil datorită măsurilor de securitate ce au fost luate pe parcurs. Propunerea de cooperare în realizarea unui produs banal, dar cu o largă piață de desfacere, a fost accep-

tată destul de repede. Conducerea uzinei în cauză era gata să refuze, dar teama de a nu crea şi adînci suspiciunile în legătură cu fabricarea noului aliaj a făcut-o să treacă cu vederea vechile neînţelegeri cu concurentul. Eforturile „delegatului" însă nu se concentrau spre contractul de cooperare. Scopul lui, după cum s-a arătat, era cu toul altul. După un *studiu* atent, realizat printr-o lungă *observare* şi *cunoaştere* a oamenilor, a ajuns la concluzia că întreaga operaţiune ar putea fi realizată numai printr-o... „femeie fatală". Aşadar, a pornit la drum cu declaraţii amoroase adresate... secretarei directorului general. Săgeţile acestui pretins „Cupidon", chiar dacă s-au frînt la început de refuzul celei în cauză, pînă la urmă au nimerit ţinta.

Trecută de 35 de ani, zîmbitoarea Any — cum îi plăcea secretarei să i se spună — visa o căsnicie fericită, alături de un bărbat chipeş, manierat, elegant, cu alură de sportiv şi cu... bani mulţi. La prima vedere, „delegatul", devenit logodnic, întrunea asemenea calităţi, aşa că viitoarea căsnicie mai depindea, la un moment dat, doar de formalităţile de la oficiul stării civile şi ceremonia din biserică. Pentru secretară, toate acestea erau nişte vise plăcute, dar pentru el, cel în rol de logodnic, erau simple... metode. Întrebată de „aliajul-minune", cum denumiseră cei doi îndrăgostiţi „marfa" căutată, ea s-a confesat că urmează să dactilografieze un studiu detaliat despre acesta. A fost suficient. „Logodnicul" i-a destăinuit că pentru vila la care visează amîndoi şi pe care intenţionează s-o cumpere cît mai repede nu-i ajung banii. „I-am putea cîştiga uşor" şi-a dat el părerea. „Cum ?" a întrebat ea. Şi el i-a explicat soluţia : să vîndă împreună o copie după studiul privind „aliajul-minune", pe care ea urma să-l dactilografieze. „Nu se poate, a replicat secretara, cine dă atîţia bani pe o asemenea hîrtie ?" A doua zi, „logodnicul" i-a găsit client. Era chiar şeful său din oficiul de informaţii al firmei pe care o reprezenta.

După aranjarea tranzacţiei — şi după încasarea sumei de către „logodnic" — căsătoria proiectată s-a desfăcut din cauza... nepotrivirii de caracter.

Dincolo de ceea ce pentru unii cititori este „spectaculos", din exemplele folosite în această lucrare, rămîne

esențial faptul că, subordonînd cuceririle științei și tehnicii, marele capital face orice pentru ca prin mijlocirea factorului om — pe care îl exploatează — să concentreze profitul. De altfel, însăși concurența economică este un mod efectiv — chiar unul dintre cele mai antrenante — de acumulare a profitului, iar spionajul economic, ca instrument al ei, poate fi considerat o oglindă, fidelă a sumumului de mijloace, metode și procedee pe care le folosește. Unde duce acest lucru nu este greu de intuit, dacă avem în vedere marile pierderi financiare ale unor firme ce nu știu ori nu pot să se apere, fapt ce face ca unele dintre ele să ajungă la faliment, bineînțeles, în favoarea concurenței. Numai în S.U.A., după cum arăta un reprezentant al *„American Management Asociation"**, datorită spionajului economic firmele pierd, în fiecare an, cu mult peste două miliarde de dolari. Industria engleză înregistrează din aceeași cauză pierderi anuale între 110—500 milioane lire sterline** și exemplele ar putea continua. La acestea se adaugă pierderile financiare datorate furturilor din marile trusturi, considerate ca inevitabile. În Marea Britanie se apreciază că sume ce reprezintă 5% din cifra de afaceri — realizată în industrie — se fură datorită insecurității întreprinderilor și instalațiilor. Majoritatea celor care au studiat fenomenul au ajuns la concluzia că „secretul" acestor pierderi, care creează un adevărat dezechilibru financiar al firmelor, se datorează divulgării, într-un fel sau altul, a temelor de cercetare, a proiectelor unor noi produse, a planurilor de marketing, a calculelor referitoare la prețuri. Și cum pierderile intră, de regulă, în conturile bancare ale firmelor „rivale", se înțelege că la acest pol se înregistrează bogățiile. Dacă la aceste bogății am aduna pierderile mari pe care le suportă țările în curs de dezvoltare, datorită tot spionajului practicat de firmele occidentale, vom putea avea imaginea completă a procedeelor „morale" folosite de marele capital, în epoca în care dezvoltarea liberă și independentă, fără opreliști, ar trebui să fie deviza tuturor celor care proclamă și pretind că au în vedere progresul umanității.

* Asociația americană pentru problemele de conducere.
** După revista *Works Management*.

Fără îndoială că toate succesele marilor firme angajate în lupta pentru înlăturarea concurenței celor „mici" se datorează și numărului mare de oameni care lucrează în secret pentru ele, rețelelor pe care le „întind", uneori chiar și peste hotarele naționale, pentru ca profitul obținut să fie mărit din ce în ce mai mult. Atacul de bază, după cum se constată, se execută prin asemenea rețele, estimîndu-se că „...în S.U.A., Japonia și Anglia acționează circa 200 000 de profesioniști, în Franța, cifra se apreciază la 35 000*, iar în R. F. Germania la 15 000. La aceste cifre trebuie avut în vedere că „spionii economici de ocazie, neprofesioniștii **, sînt mult mai numeroși" [5].

În condițiile luptei concurențiale, conducerile firmelor sînt confruntate nu numai cu teama înregistrării unor eșecuri financiare, ci și cu spectrul pierderii hegemoniei în cadrul ramurii economice. Din acest punct de vedere sînt cunoscute destule exemple din trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat, și frica de a nu se „repeta istoria" domină conducerile unor firme. Americanii, de exemplu, nu pot să uite că în secolul al XIX-lea au fost primii care au dat cauciucului o nouă utilizare, folosindu-l la fabricarea pneurilor. Era o materie primă ce nu putea fi la îndemîna oricui, chiar și în condițiile cînd procedeele de fabricație ar fi fost furate. Faptul însă a trezit invidia unor europeni, iar englezii, aducînd semințe de hevea din Brazilia, și-au creat plantații proprii în coloniile lor, depășind posibilitățile de care dispuneau S.U.A. pentru fabricarea acestui produs. Firmele din Marea Britanie au pierdut și ele în decursul anilor hegemonia unor ramuri importante în favoarea unor firme concurente din alte state, iar exemplele și aici ar putea continua. Proliferarea unor industrii noi în alte țări, imitînd tehnologia și producția unor firme cu tradiție, îngrijorează patronatul care învinuiește spionajul economic de mijlocirea unor astfel de „transferuri" neautorizate. Aceasta este și cauza pentru care se apreciază că, în ultimii ani, „victima spionajului economic nu mai este amenințată să piardă numai un

* Din unele publicații rezultă că cifra depășește 40 000.

** E vorba de „amatorii" racolați și care se află sub tutela profesioniștilor.

[5] Dr. Paul Rönitz, *Op. cit.*, p. 38.

numit contract sau o anumită «formulă», ci chiar întreaga întreprindere și, treptat, poate chiar întreaga ramură"*. Orientarea conducerilor din marile corporații nu se limitează numai la *noutățile din unele firme*, ci la *firmele ce produc noutăți*, în întregimea lor, culegînd, prin mijlocirea ficinelor secrete, date despre „... cine deține acțiunile, unde locuiesc aceștia, valoarea acțiunilor, cît depinde fiecare dintre acționari de firma respectivă, afacerile lor din trecut, resentimentele pe care le au față de conducerea firmei, slăbiciunile personale ale celor din conducerea firmei, atitudinea probabilă a fiecărui acționar și a conducerii firmei la primul semn al tentativei de acaparare" **. Ca urmare, cantitatea și calitatea informațiilor, a căror nevoie este resimțită de serviciile de informații ce operează în domeniile economice, sînt incomparabile cu cele din alte perioade.

Problema deținerii sau cuceririi hegemoniei în unele ramuri economice se menține în actualitate, îndeosebi, în rîndul marilor societăți multinaționale. De altfel, aceste societăți, de profiluri și mărimi diverse, sînt cele care astăzi vor să domine sursele de materii prime, producția și desfacerea unor produse, fapt ce nu se poate realiza fără acea pretinsă „informare competitivă" și care, în cadrul concurenței, se „traduce" prin *spionaj economic*. Nu mai departe decît în Namibia, în cadrul societății „Rössing Uraniu Ltd.", funcționează o complicată rețea a acționarilor străini, care, în ciuda sărăciei maselor din această țară, își împarte anual peste 400 milioane de dolari. Investigarea zonei a început în 1966, cînd compania „Rio Tinto Zinc", cu sediul la Londra, a inițiat studii geologice și geofizice. În 1970, s-au pus bazele societății multinaționale la care compania amintită participă cu 46,5%, „International Development Corporation" din Republica Africa de Sud cu 13,2% și alte firme din Canada, Africa de Sud și Europa occidentală cu restul. Conform unor hotăriri ale Organizației Națiunilor Unite, orice vînzare a uraniului namibian, pînă la obținerea independenței țării, este interzisă, societățile ce exploatează zăcămîntul urmînd să-l folosească în interes propriu. Ca

* După *International Management*.
** *Idem*.

urmare, orice vehicule, nave sau containere surprinse că transportă uraniu din Namibia sînt pasibile a fi confiscate. Așa se întîmplă oare ? Faptele demonstrează că o întreagă rețea profesionistă, corespunzător remunerată, acționează din umbră pentru exploatarea și folosirea uraniului în alte condiții și nu așa cum s-a impus. Societatea „Anglo-American Corporation", de pildă, prospectează uraniu în Namibia și îl prelucrează în Africa de Sud, participînd, contrar tuturor interdicțiilor internaționale, la expansiunea complexului militar-industrial al Africii de Sud. Opunîndu-se intereselor altor acționari, Societatea „Nufcor", aflată sub tutela guvernului sud-african, prin rețeaua ei acționează pentru ridicarea prețurilor pe piața mondială, iar „Rio Tinto", în dorința unei îmbogățiri rapide și a înlăturării concurenței a vîndut importante cantități de uraniu sub prețul oficial, respectiv, cu 40—55 dolari pe kilogram, în loc de 77—78 dolari pe kilogram, cum oscilează prețurile la principalele burse. Mai mult decît atît, printre acționari au început să se numere societăți și persoane mai puțin cunoscute. Au ajuns aici oare printr-un joc al hazardului ? „Norocul" i-a adus în fața unor asemenea bogății, fără să fi investigat posibilitățile de pătrundere printr-o rețea bine instruită și dirijată? La insistențele unui corespondent de presă francez, care și-a manifestat curiozitatea să afle cine sînt acționarii de la „Rössing Uraniu Ltd.", purtătorul de cuvînt al societății a răspuns sec : „Acționarii doresc să rămînă anonimi !" Din păcate, în spatele mașinațiilor și profitului pe care îl obțin cei ce se folosesc de uraniul extras din această mină — considerată cea mai mare din lume — se află munca plină de riscuri și condițiile de viață mizere ale celor 3 000 de salariați ; 900 albi și 2 100 negri și metiși, ultimii fiind cei care lucrează efectiv în mină. Ca să ne putem imagina situația de acolo, vom reda un fragment din comentariul unui corespondent al Agenției „France Presse", care a vizitat acea „grotă" aducătoare de profit acționarilor și de moarte salariaților lor : „Peisajul este lunar ; cît vezi cu ochii nu sînt decît piscuri aride, vîlcele bătute de soare, pietre încinse. Greu de imaginat un mediu mai ostil omului. Singurele vietăți ale acestor locuri sînt șopîrlele nisipuri-

lor, scorpionii şi păianjenii de toate felurile, mai mult sau mai puţin mortali".

Problematica vastă pe care o ridică şi o implică spionajul economic a creat — şi creează încă — numeroase dileme. Cea mai frecventă este determinată de contradicţia perpetuă dintre nevoia de a avea — şi, deci, a vehicula — cît mai multe informaţii importante pentru a ajunge sau a te menţine în fruntea competiţiei economice contemporane şi obligativitatea de a asigura secretul lor. Evident, producţia modernă cere informarea cît mai largă a personalului, fapt care, în cea mai mare măsură, se realizează datorită unor factori ce au, în acest scop, sarcini bine stabilite. Cea de-a doua problemă implică, însă, în afara respectării normelor juridice şi administrative instituite, numeroase aspecte de conştiinţă individuală. În final, deci — înţelegînd aceasta prioritar şi nu în cele din urmă —, tot la raporturile umane ajungem. Orice tentativă a spionajului economic se loveşte neapărat de conştiinţa umană, care poate ceda sau — cum se întîmplă de cele mai multe ori — poate bara calea oficinei interesate să pătrundă în secretele unei firme. Uneori, purtătorii de secrete se pot „trezi" în iureşul „jocului" ofensiv — în aparenţă aproape insesizabil —, aranjat foarte bine de „regizori" pricepuţi în „arta informaţiilor", în împrejurări cînd, aflîndu-se chiar departe de ţară, se fac asupra lor presiuni materiale şi psihologice, inclusiv cu ajutorul unor mijloace tehnice. Desigur, în asemenea situaţii, conştiinţele curate, oneste, cinstite, ataşate cauzei la care au aderat, locului de muncă şi profesiei, patriei faţă de care au răspunderi imense, nu pot să cedeze ceea ce au de apărat, respectiv, secretele lor profesionale ori de stat. Exemplele folosite, prin care s-a consemnat „victoria" unor oficine secrete şi care nu sînt excepţii în lumea spionajului economic, nu trebuie să ne ducă la concluzia că aceste servicii obţin peste tot numai succese. Există încă, din păcate, în străinătate — dar şi în ţara noastră — autori care, prin exemplele ce le folosesc, prezintă spionajul ca pe ceva infailibil, ca un „bolid" care, nolens, volens, are posibilităţi să pătrundă oricum şi

oriunde. E drept, în asemena cărți, filme, reportaje, note etc. „bătălia" este cîștigată în final de alți pretinși „infailibili", respectiv, detectivii sau reprezentanții „vînătorilor de spioni", care sînt corecți și drepți, nu au voie... să rîdă, să se plimbe, să glumească, să se țină de „fuste" decît strict... „în interes de serviciu". Nu dorim să analizăm acum și aici asemenea aspecte, dar, oricum, trebuie să se rețină faptul că spionajul se lovește și, de multe ori, nu poate trece peste barierele ce îi sînt întinse ; una dintre ele, cea mai puternică, fiind *conștiința umană*. Nu se poate vorbi, deci, de spionaj și de apărarea secretelor în afara conștiinței. În această idee, vom prezenta un alt caz din care se va putea urmări ceva mai în detaliu acțiunea oficinei secrete, cît și atitudinea celui care intrase în atenția ei.

Cînd inginerul Ionel Baciu s-a trezit invitat la un coctail organizat de conducerea firmei, a refuzat să creadă că acea întîlnire protocolară și aparent inofensivă avea cu totul alte scopuri. Cele cîteva persoane, alese parcă special pentru întîlnire, l-au primit cu multă amabilitate, iar frumoasa și neîntrecuta în grații Anny-Isabella, fiica patronului, i-a făcut onoarea de a-i rezerva locul chiar lîngă ea. Era toată numai zîmbet. Fața rotundă, cu un ten fin, bine întreținut, avea expresia unei mulțumiri interioare, nemărturisite. Părul blond, mătăsos, părea să contrasteze cu ochii verzi, jucăuși, care îl priveau pe inginerul român cu o semnificație aparte. „Ce-o fi cu ea ?" se întrebă Baciu la un moment dat, rămînînd ușor dus pe gînduri.

— Nu vă simțiți bine ? interveni Anny-Isabella.

— Aa, nu ! răspunse Baciu, știți convorbirile cu reprezentanții dumneavoastră m-au cam obosit.

— Deh, își dădu părerea un consilier al firmei care stătea alături, afacerile sînt obositoare, uneori presupun eforturi, dar au partea lor frumoasă !

— E și firesc, acceptă Baciu oarecum absent.

Un chelner, îmbrăcat în livrea albastră, de epocă, apărut pe neașteptate în fața inginerului român și a fiicei patronului, întrerupse discuția. Tava argintată, ticsită cu pahare de cristal fin, umplute cu licori ademenitoare, era plimbată de la un invitat la altul.

— Domnii mei, întrerupse Anny-Isabella clipa de tăcere. Salutăm în mijlocul nostru pe cel mai autentic reprezentant al unei reputate firme cu care cooperăm.

„Pe dracu !" gîndi Baciu, nedînd atenție introducerii lungi, măgulitoare, dar destul de plicticoase, pe care o debita fiica patronului. El știa bine că se afla pentru a patra sau a cincea oară la sediul acelei firme și nu înțelegea de ce, așa deodată, atîta fast, dar, mai ales, de ce atîta tărăgănare în vinderea unor motoare cu care, în principiu, conducerea firmei s-a declarat de acord. „Cuiul lui Pepelea", cum denumise Baciu întreaga tergiversare, era prețul, la care nu se prea înțelegeau.

— Și acum să toastăm pentru prietenul nostru, inginerul Ionel, auzi Baciu ca prin vis ultimele cuvinte ale Isabellei, spuse frumos, cu o voce alcasă, de clopoțel.

Luat aproape prin surprindere, cu gîndurile duse în altă parte, Ionel Baciu ridică ca un automat cupa de șampanie, încercînd să zîmbească pe sub mustața stufoasă, neagră. Privirea i se opri în ochii Isabellei, gata parcă s-o întrebe : „Ce vrei domnișoară ?" Se răzgîndi. Lumea era veselă și Baciu nu vroia să supere pe nimeni. Își plimbă privirea de la unul la altul, încercînd să nu-i scape întrebările care curgeau ca un potop revărsat din senin. Fiecare întrebare se născuse parcă dintr-o meditație profundă, dintr-o cunoaștere a unor situații ce trecuseră prin „mîna" interlocutorilor și țintea ceva. „Oare ce vor de la mine ?" se întrebă și inginerul în sinea lui, răspunzînd calm și cît mai amabil „asaltatorilor" care nu-l slăbeau.

— Mă bucur că sînteți foarte prolifici, șușoti la un moment dat unul dintre consilierii firmei. Sper că nu sîntem singurii dintre furnizorii dumneavoastră ? (!)...

— A, de unde ? interveni bine dispus un alt invitat, care sesiză că inginerul începu să-și roadă mustața. Domnul Baciu a văzut o lume de... de motoare și ne face cinste că ne-a ales tocmai pe noi.

Coctailul din „sala trofeelor" a firmei se terminase tîrziu. Ionel Baciu păși în învălmășeala străzii cu gîndul optimist la ceea ce va urma. I s-a promis că, a doua zi, firma va încerca să-și definitiveze poziția și astfel să se încheie un contract.

„Sună a provocare", gîndi Baciu, devenind ceva mai atent la întrebările ce din nou porniseră în sala în care, în cea de-a doua zi, începuseră iarăşi tratativele.

— Cînd am fost la dumneavoastră, reluă o discuţie unul dintre consilieri, am sesizat un anume interes şi pentru furnituri, diverse echipamente secundare, inclusiv pentru unele piese de schimb. De unde le luaţi ?

— Ei, chiar aşa, domnule consilier ? răspunse Baciu prin întrebare.

— Vai, vă rog să mă scuzaţi, interveni din nou consilierul, ştiţi, nici nu m-am gîndit să...

— Am spus eu întotdeauna că eşti isteţ, interveni şi fiica patronului. De oameni ca dumneata aş avea nevoie aici.

— Adică ? îngăimă inginerul.

— Simplu, răspunse Anny-Isabella, de ce te faci că nu înţelegi ? Te-aş plăti ca pe alţi zece.

— Glumiţi, domnişoară, sînt sigur, răspunse calm inginerul. Poate şi noi am avea nevoie de unii dintre tehnicienii sau chiar comercianţii dumneavoastră, dar învăţînd unii de la alţii cîştigăm, cred, mai mult.

— E doar o părere, spuse în doi peri Anny-Isabella. Valorile la noi sînt concepute altfel.

Ziua trecuse neaşteptat de repede, fără să se înregistreze succese. Inginerul Baciu îşi promisese în gîndul lui că, în următoarea zi, dacă tergiversarea încheierii contractului continuă, va părăsi sala tratativelor şi se va întoarce acasă. Făcuse o scurtă plimbare pe unul dintre marile bulevarde şi privi, aproape fără să vrea, spre discul lunii, care, în caleaşca ei de aur, se plimba nepăsătoare prin hăurile cosmice. „Şi luna parcă e alta aici", gîndi Baciu, amintindu-şi de bolta cerească de deasupra ţării sale. Acasă, cerul înstelat îl reconforta. Aici, însă, bolta cerească i se părea rece, distantă. Hotelul în care era cazat părea şi el un obiect rece, monumental şi distant, în care, în afara cuvintelor „poftiţi !" şi „mulţumesc" nu a mai putut auzi altceva.

— Cheia, vă rog, de la 208, ceru inginerul la recepţia hotelului, după ce intrase în holul somptuos în care se insinua o muzică ritmată.

Recepționera, o fată mărunțică, brunetă, cu ochi mari, îl măsură mirată. Nu mai răspunse „poftiți!", cum îl obișnuise în ultima vreme. Cu un zîmbet larg, binevoitoare, i se adresă aproape în șoaptă: „Aveți musafiri. Vă așteaptă!". Baciu nu înțelese. „Musafiri?" întrebă el, parcă pentru a se convinge de ceea ce a auzit. „Da, da, musafiri", confirmă din nou recepționera.

Pe Ionel Baciu, vestea nu-l întristă, dar nici nu-l bucură. Puțin dezorientat, urcă spre camera sa, încercînd să fie nepăsător.

— Ești de-a dreptul formidabil, domnule Leon, izbucni inginerul, în momentul cînd deschise ușa și îl zări pe consilierul firmei și, după cîte se părea, protejatul domnișoarei Anny-Isabella.

— Am preferat o întîlnire în doi, domnule inginer, îl întîmpină Leon, binevoitor și scurt. Afacerile noastre pot progresa.

— Firește, de asta și sînt aici, îl întrerupse Baciu. Mîine, așa cum mi s-a promis, vom definitiva totul.

— Te iei după Anny-Isabella? întrebă Leon insinuant. Lucrurile sînt mai complicate decît ți se par dumitale.

— Nu înțeleg. Cine vrea să le complice?

— Firește, nu eu, se scuză Leon. Spune-mi, așa, amical, continuă el, apropiindu-se de inginer, Isabella ți-a declarat că te iubește?

Inginerul Baciu păli. Nu se aștepta la o asemenea întrebare, pusă de un om în care avea încredere pentru seriozitatea pe care părea că o manifestă în viață și în firma sa. Și apoi, ce amestec putea să aibă o astfel de poveste cu fondul problemelor pentru care Baciu se afla în străinătate.

— Hai, ce Dumnezeu? insistă Leon. Doar sîntem bărbați și poți conta pe discreția mea!

— Devii supărător, domnule Leon, izbucni Baciu. De fapt, ce vrei?

— Să fii sincer cu mine, atît doar, răspunse consilierul de parcă nu s-a întîmplat nimic. Ascultă!

Microcasetofonul pe care îl pornise Leon îl făcu pe Baciu să tresară. O voce gingașă, de clopoțel, cocheta cu cineva nevăzut. Inginerul o recunoscu. Era vocea Isabel-

... suavă ca întotdeauna și care, trăind parcă momente de supremă fericire, săruta nebunește și zgomotos persoana care îi declara dragoste. Ea îi răspundea fericită, presărînd clipa cu vorbe copilărești, aruncate la întîmplare. „Am spus întotdeauna că ești isteț, domnule Baciu !" răsună, la un moment dat, de pe banda magnetică, afirmația domnișoarei Anny-Isabella. Și apoi, vocea șoptită a ei, pironită parcă în urechea interlocutorului : „Nu uita că te iubesc !".

Un clinchet scurt și microcasetofonul se opri. Baciu își reaminti de afirmația Isabellei, inclusiv de ultima ei „declarație" pe care, probabil în glumă, i-o șopti la urechea lui, acolo, în acea seară, în plină desfășurare a coctailului, dar nu putea să priceapă restul.

— Ei ? întrebă Leon, nepăsător.

— Îmi vine să rîd, îi aruncă inginerul. Deci, pentru asta ați organizat coctailul ?... Bravo domnilor... Și acum, ce vrei ?

— Nimic, răspunse „consilierul". Îți vom trimite banda magnetică acasă, familiei. Și filmul care dovedește trădarea ta îl vom trimite firmei pe care zici că o reprezinți. Îl vom trimite chiar și acolo, la voi la securitate.

— Dar asta ce mai e ?

Pe peretele alb, imaculat, al camerei, Leon începu să proiecteze un film cu fapte aproape incredibile. Inginerul Ionel Baciu, aflat în cabina liftului principal al firmei, preda unui necunoscut servieta-diplomat cu care venise. Pelicula dădea în vileag o afacere discretă și bine pusă la punct.

— E doar servieta, încercă Baciu să explice.

— Nu-ți fă griji, și documentele tale sînt la noi. Așa că...

— Deci mi-ați umblat prin bagaje. Le-ați luat !

— Ce contează, interveni cu sarcasm Leon, important este că sînt la noi... Nu-ți fă singur necazuri.

— De fapt, ce vreți ?

— Două lucruri simple, domnule Baciu. Dacă ne înțelegem, distrugem tot ce este compromițător și pleci acasă și cu un sac de bani, cadouri, cu tot ce vrei... Ori poate rămîi aici !

— Ce vreți ? repetă Baciu întrebarea.

— O listă cu furnizorii care ne concurează și prețurile practicate de ei și de voi... Spune-mi limita prețurilor și ești om făcut !

Atacul frontal i se păru lui Leon că dă rezultate.

— De fapt, cine ești dumneata ? se răsti inginerul.

— Ei, asta-i acum, domnule Baciu. Trebuie să trăim, nu ?

Ionel Baciu nu răspunse. În sufletul lui se adunase un fel de ură amestecată cu scîrbă și nu știa încă ce să spună.

— După ce joci ca un ageamiu, domnule Leon, continuă inginerul, o compromiți și pe fiica patronului. Dumneata i-ai dat rol de îndrăgostită ?... Aiureala aia contrafăcută și dichisită de voi pe banda magnetică e un vax, continuă Baciu, nervos.

— Nu te juca cu vorbele, îi reproșă Leon. Dar documentele ?

— Am avut grijă să puneți mîna pe niște hîrtii lipsite de valoare. Documentele reale sînt asigurate domnule... spion !

— Bine, dar...

— Nici un „dar". Te rog să ieși imediat afară !

În următoarea zi, scaunul prezidențial din sala tratativelor era ocupat de însuși directorul firmei. Anny-Isabella și consilierul ei lipseau.

— Am auzit, dragă domnule Baciu, a început directorul imediat ce îl văzu pe inginerul român, că ai avut ori, mai exact, am avut niște necazuri.

— Necazuri ? se prefăcu inginerul că nu înțelege.

— Am lipsit vreo trei săptămîni și fiica mea, naivă cum este, a încadrat în acest timp un „consilier" recomandat de o altă firmă care și-a redus personalul. Mi-a povestit ea ce fel de „sfetnic" încerca să fie, deși, să știi, nu fabrica mea avea nevoie de acele informații.

— Nu mă așteptam, tocmai la dumneavoastră ? îl întrerupse Baciu.

— Știu, l-am concediat azi dimineață, continuă directorul și am admonestat-o pe Anny-Isabella. Mai știu că aseară s-a petrecut ceva neplăcut... Îmi pare rău... L-am

determinat să-mi spună tot... Vă rog să primiți scuzele mele !

— Bine, dar cu contractul ? se interesă inginerul.

— Nu vă faceți griji, îl parafăm astăzi !

Din cele prezentate, putem remarca insistența cu care s-a acționat pentru a se afla de la inginerul român date de interes prin „bombardarea" lui, repetată și în împrejurări diverse, cu întrebări intenționate și bine gîndite, într-un cadru „regizat" și propice discuțiilor de tot felul. Alternarea întrebărilor de interes cu altele banale, tergiversarea tratativelor, pregătirea concomitentă a „arsenalului" care să poată sta la baza unei eventuale compromiteri au făcut parte, fără îndoială, dintr-un plan minuțios pregătit de oficina secretă. Nu dorim să analizăm alte aspecte ale modului în care a acționat „profesionistul" acestei oficine, dar se pare că într-adevăr a profitat de naivitatea fiicei directorului firmei, iar în final a riscat, grăbindu-se probabil să-și încheie misiunea înainte de sosirea directorului care repudia astfel de metode. Merită să remarcăm, înainte de orice, răbdarea, orientarea, tenacitatea inginerului care a acceptat și intuit „jocul" și scopurile ce se urmăresc, demascînd în final procedeele pretinsului „consilier".

Scopul... nu scuză mijloacele

Mulți dintre apologeții concurenței economice și goanei după profituri maxime încearcă să justifice activitatea oficinelor secrete prin bine cunoscuta replică machiavelică, potrivit căreia... scopul scuză mijloacele. Firește, dacă scopurile ar fi nobile, sîntem siguri că și mijloacele ar fi asemănătoare, dar eforturile acestor oficine, așa cum am mai arătat, slujesc interesele agresive ale marelui capital, militînd, nu de puține ori, pentru transformarea rezultatelor unor cercetări pașnice — sustrase — în mijloace potențiale de distrugere a omului. Sînt suficiente exemple din care rezultă că nenumărate idei științifice, tehnice sau de altă natură, gîndite și aprofundate în scopuri pașnice, sînt sustrase de serviciile secrete și puse apoi în slujba cursei înarmărilor, pentru crearea și perfecționarea armelor, inclusiv ale celor de distrugere în masă.

Idei utile dezvoltării și perfecționării tehnicii moderne sînt astfel deturnate, prin mijlocirea spionajului, și subordonate unor interese inumane. Uneori este suficient ca un „zvon" să fie credibil și „profesioniștii" oficinelor secrete intră în acțiune. De exemplu, într-o împrejurare s-a conturat un asemenea „zvon", aproape incredibil la prima vedere, potrivit căruia s-ar fi găsit soluția creării și dirijării unui cîmp de forțe capabil ca în raza sa de acțiune să transforme izolatorii în buni conducători de căldură și electricitate sau, după dorință, invers. După părerea unor specialiști autorizați, acest „inversor de paritate",

bazat pe teoria cuantelor, ar fi posibil. Importanța ideii sau poate chiar a preocupării în acest domeniu este deosebită : aceasta ar însemna ca la „comandă", instalațiile electrice să nu mai funcționeze în perioade dorite, idee tehnico-științifică deosebită ce ar putea fi folosită în scopuri exclusiv pașnice. Ideea însă dezvăluie și posibilitatea de a întrerupe detonatoarele bombelor atomice inamice, dar și invers, respectiv, de a face imposibilă anihilarea de către inamic a detonatoarelor bombelor vizate. Acest fapt, deși puțin înțeles încă de foarte mulți, a determinat multe rețele profesioniste ale serviciilor secrete să intre în posesia cît mai multor amănunte, fiecare luptînd să fie prima pentru a smulge întregul secret. Unii agenți au reproșat, motivînd că sînt savanți, care au negat o asemenea posibilitate și că versiunea a fost doar „aruncată" pentru a alerta și a verifica ingeniozitatea unor agenți. Conducătorii unor astfel de servicii, însă, au lăsat informația în domeniul credibilului, amintind că și folosirea energiei termonucleare nu a fost înțeleasă la început decît de foarte puțini specialiști.

După cum am mai amintit, scopurile oficinelor secrete, deși diverse la prima vedere, coincid în ceea ce privește finalitatea lor, respectiv, acumularea de profituri pentru marele capital. Declarațiile celor interesați în menținerea unei ordini economice inechitabile și în proliferarea unor asemenea „metode", prin care concurența — deci, inclusiv spionajul economic — ar fi chipurile „o forță de dezvoltare și modernizare a economiei", se lovesc inevitabil de realitatea crudă a faptelor. Iar dacă scopul urmărit, prin însuși conținutul lui, este murdar și inuman, se înțelege că acesta își găsește corespondentul fidel în mijloacele, metodele și procedeele ce sînt folosite. Mai exact, am putea afirma că... la așa scopuri, așa mijloace (!) și, la așa mijloace, nici nu se pot urmări alte scopuri. Dacă ar fi, însă, să dăm crezare apologeților care încurajează proliferarea spionajului economic, atunci se impune să afirmăm categoric că scopul sau scopurile declarate de ei nu pot scuza mijloacele pe care le încurajează. Ce poate fi uman și acceptabil, de exemplu, din conținutul

planurilor C.I.A. de a „moderniza" aceste mijloace, inclusiv prin... controlarea minții adversarului ? Încercările datează încă din perioada anilor de după 1950 și au început prin administrarea disimulată de droguri. Firește, s-au cheltuit apoi milioane de dolari pentru a face viabilă o substanță chimică sau biologică capabilă să-l pună pe „adversar" în dependența spionului, pentru ca acesta să „stoarcă" de la interlocutor orice date de interes. Cu atît mai inuman și mai detestabil este faptul că asemenea „experimentări" au fost făcute „...asupra trecătorilor nevinovați de pe străzile din New York și San Francisco"*. Ideile de acest gen — pe care am putea să le numim efectiv criminale — au ajuns pînă acolo, încît planurile C.I.A. aveau în vedere și crearea unei substanțe cu ajutorul căreia un individ ar putea să fie determinat ca, în secret și împotriva voinței sale, să comită un asasinat. Se înțelege, asemenea „planuri" nu au putut fi îndeplinite conform dorințelor, dar ele demonstrează că „...programul C.I.A. de control al minții reflectă nu numai o boală a unei singure agenții guvernamentale, ci a unui cuprinzător sector al societății"**.

Pentru „profesionistul" angajat să aplice asemenea mijloace și metode, care să conducă la atingerea scopurilor urmărite de marele capital, este îngăduită orice „murdărie" din care să scape cu „fața curată", fără să se compromită, dar neapărat să aducă informațiile ce îi sînt comandate. Lipsa de scrupule este caracteristică unor asemenea misiți aflați în serviciul unor oficine secrete, deși, pentru aparențe, afișează mima omului jovial, mărinimos, gata oricînd să vină în ajutor. M. George, de exemplu, plecat din țară cu mulți ani înainte, s-a pus la dispoziția unei asemenea oficine pentru a se căpătui. Nu este greu de înțeles că șefii lui i-au încredințat, cu prioritate, misiuni pentru a-i acosta pe românii, care, din diverse motive, ajung în țara în care s-a stabilit. Și astfel, găsind mereu „motive plauzibile", cel în cauză acosta foști compatrioți, se punea la dispoziția lor „dezintere-

* După revista *Pentru patrie.*

** Aprecierea aparține ziarului american *Washington Post*, din 29 august 1977.

sat", servindu-i în calitate de ghid, de translator, îi trata în același chip „dezinteresat" cu cafele sau băuturi fine, avînd însă grijă ca permanent să-i întrebe, să-i iscodească, să-i „stoarcă" de date în care erau interesați patronii săi.

Astăzi, spre deosebire de alte perioade, agenții profesioniști sînt capabili să acționeze printr-o multitudine de mijloace și procedee. De exemplu, un asemenea „profesionist", specialist în construcții de autoturisme, se prezenta în fiecare dimineață la poarta firmei concurente, îmbrăcat în haine de lucru asemănătoare celorlalți lucrători. Profitînd de lipsa de vigilență a paznicilor, el pătrundea în uzina „rivală" odată cu schimbul de dimineață, căutînd, apoi, să se edifice asupra noutăților ce-l interesau. Evident, și-a făcut și prieteni, dintre care a ales palavragii notorii, capabili să-i confirme elementele de noutate căutate sau prin care să verifice probleme de interes. Într-o altă situație, cînd deghizajul nu a putut face posibilă pătrunderea în întreprindere, oficina secretă a delegat un profesionist al său în... interese oficiale. Și astfel, una dintre dactilografele preferate ale directorului se trezi invitată de un amabil domn, sosit „în interes de serviciu" la uzină, la o frumoasă serată. „Vai, nu se poate, tocmai eu ?", întrebă dactilografa cînd primi invitația. „E timpul să acordăm atenție mai mare femeilor frumoase, chiar dacă nu sînt în consiliul de administrație", i-a răspuns politicos domnul. Retrasă la început, exuberantă spre sfîrșitul întîlnirii, dactilografa părea măgulită. Ea știa că domnul John, cel care îi dăduse atîta atenție, era mult apreciat de toți cei care îl cunoșteau. În prezența industriașilor, el trecea ca un expert demn de toată lauda pentru seriozitatea sa. „Nu ai vrea să petreci un week-end cu noi ?" a întrebat-o el pe dactilografă peste cîteva zile. „Cum să vă mulțumesc ?" a sărit ea surprinsă, acceptînd invitația. Soția lui John, doamna Mirelle, nu i-a reproșat niciodată, deși știa că Fany, dactilografa, l-a însoțit pe John și în alte week-end-uri. Știa că, așa cum îi spusese soțul, „afacerile sînt afaceri !" Și mai mult nu o interesa. Și cîte nu se pot discuta într-o plimbare ? Dar într-un week-end ? Așa a aflat „mister John" că se pregătește proiectul unui nou produs ținut deocamdată secret. John nu a forțat nota. Doar după două-trei zile de la aflarea

noutății i-a făcut cadou frumoasei Fany o scurtă de vizon. Nimeni nu s-a sesizat de acest lucru. Cele cîteva complimente, complectate de „ce bine îți vine !" au măgulit-o. Peste alte zile, dactilografa a venit și cu o căciuliță de vizon, evident tot un cadou de la același domn amabil. Și cînd lucrurile păreau să-și fi împlinit sorocul, John a invitat-o pe Fany la o nouă plimbare. „Știi, a început el, e timpul să mă ajuți și pe mine... Cred că un mantou de vizon nu ți-ar strica !" „Dar cum vă pot răsplăti ?" a întrebat ea curioasă. „Simplu, i-a răspuns John. Îmi dai o copie după proiectul noului produs pe care l-ai dactilografiat aseară sau..." „Sau ?" a intervenit Fany. „Sau dăm în vileag «afacerile» unei fete onorabile, concubina directorului și... agenta unei oficine de spionaj !" a răspuns John, hotărît, aproape de nerecunoscut.

Mult mai tîrziu, după ce produsul a fost asimilat de concurență, s-a aflat că „mister John", a cărui identitate reală nu s-a mai putut stabili, face parte dintr-o rețea organizată de spionaj economic. Domnișoara Fany, însă, a fost nevoită să recunoască că vizonul ei a costat mult prea scump.

Mijloacele și metodele de obținere a profitului, în cadrul concurenței, se bucură de o mare varietate de forme și metode specifice. „Se impune — afirma un detectiv particular din S.U.A. — să dispui de o bogată fantezie, ca să poți îndeplini cerințele unor firme". Fantezia bogată, însă, la care se referea detectivul în cauză este folosită nu în scopuri constructive, nu în slujba oamenilor, ci pentru a realiza furtul aducător de profit marelui capital. „Sîntem dispuși să facem orice pentru a cîștiga «bătălia»", afirma un „profesionist" al unei oficine de informații, iar „orice" însemna acele „nobile" mijloace — de corupere, furt, șantaj, sustragere pe alte căi a secretelor concurenței. Uneori, totul decurge atît de „curat", opina revista „Chemical Engineering", încît „victima nu-și dă seama că a fost jefuită". Într-adevăr, uneori victima „nu-și dă seama" pentru că nu a vrut să sesizeze importanța păstrării secretelor ei, pentru că nu a luat măsuri corespunzătoare de asigurare a secretelor proprii. Într-un caz, de exemplu, o tînără spioană, după mai multe investigații, a descoperit că documentele im-

portante ale unei firme, situată printre industriile de vîrf, erau dactilografiate la o mașină modernă cu panglică dublă. Conștientă că metoda corupției ori șantajului nu va putea da rezultate, s-a hotărît să folosească un truc care, firește, i-a reușit, dar s-a bazat tot pe lipsa de vigilență a celor competenți să asigure secretul. Astfel, ieșind din incinta firmei, spioana respectivă i-a telefonat secretarei particulare a directorului, vorbind în numele serviciului de întreținere interioară. Pretextînd că mașina de scris a secretarei respective nu este luată în evidență, că în registrele pe care le are firma nu s-a menționat seria și numărul ei de fabricație, i-a cerut aceste cîteva date simple. Desigur, secretara, la prima vedere, nu avea motive s-o suspecteze pe interlocutoare și i-a dictat seria și numărul, precum și alte date solicitate despre mașina ei de scris. Peste două zile, un alt agent, vorbind în numele producătorului de mașini de scris a telefonat serviciului personal, comunicîndu-i că, spre regretul fabricantului, mai multe mașini dactilo — i-a și dictat cîteva serii de fabricație — sînt defecte, rugînd să verifice dacă are la firmă vreuna dintre ele. Răspunsul a fost cel așteptat : una dintre serii corespundea cu mașina ce era folosită de secretara directorului. În această situație, falsul fabricant de mașini de scris a trimis la firmă, în următoarea zi, dimineața, un mecanic pentru a face depanarea. Acordul de acces în întreprindere a fost obținut foarte repede, telefonic. Se înțelege, „mecanicul depanator", trimis de „fabricant", a demontat mașina, a „schimbat" piesa și, bineînțeles, a schimbat și cele două panglici de scris, găsind pentru aceasta un motiv plauzibil. Cît a lucrat, nu i-a dat nimeni atenție, secretara sorbindu-și cafeluța pregătită cu multă minuțiozitate. Falsul mecanic a avut însă grijă ca vechile panglici folosite să le pună în servieta sa și, cu amabilitate, s-a retras din biroul secretarei, care, bine dispusă, i-a și mulțumit de cîteva ori pentru sprijin. Potrivit specialiștilor, pe o asemenea panglică de mătase, sustrasă de „mecanic", se pot distinge cu ușurință urmele clare ale documentelor dactilografiate, îndeosebi ultimele patru „amprente" succesive. Operațiunea s-a dovedit reușită, din moment ce

concurența i-a recompensat pe cei care au inițiat și organizat „furtul" cu suma de peste 12 000 lire sterline.

După cum ușor se poate sesiza, mijloacele și metodele oficinelor secrete sînt adaptate scopului imediat urmărit și condițiilor concrete în care urmează să se acționeze. Așadar, toate mijloacele folosite — materiale și umane — sînt proporționale cu importanța obiectivului urmărit. Prima grijă mare este *pătrunderea*, care nu întotdeauna reclamă prezența fizică a profesionistului în incinta firmei. Ea se poate realiza, cum se întîmplă de cele mai multe ori, prin coruperea purtătorului de secrete, a omului capabil și competent să furnizeze informații de interes. O altă condiție — și care constituie „regula de aur" a oricărei oficine ce se respectă — este *verificarea* informației sau informațiilor noi, mai puțin cunoscute. Aceasta din urmă poate duce fie la infirmarea primei sesizări sau la confirmarea ei. De regulă, confirmarea atrage după sine și complectarea datelor inițiale cu alte detalii utile. În concepția oficinelor secrete — îndeosebi, a celor din domeniul spionajului economic —, predomină ideea că o informație izolată nu are valoare decît în funcție de alți parametri. De aceea, rețelele profesioniste au obligația să asigure un flux continuu de informații, cît mai exacte și cît mai complecte. În același timp, o importanță deosebită se acordă primelor date, ca și unor detalii insuficient de clare. Nu poate fi calificată informație complectă cea care se referă la un produs nou, dar nu are parametri tehnici de funcționalitate, prețul de cost, profitul ce se poate realiza și alte asemenea amănunte. Nu de puține ori divulgarea, intenționată sau nu, poate cuprinde doar o latură a secretului, dar care prezintă o mare importanță. Și atunci, complectarea și verificarea informației devin sarcini prioritare. În ceea ce privește verificarea, se impune să menționăm că pentru realizarea ei sînt folosite, de regulă, aceleași mijloace și metode. În asemenea împrejurări, însă, profesioniștii oficinelor secrete și agenții lor acționează, uneori, mult mai deschis, merg — cum se spune — „la sigur", încearcă să exploateze cunoștințele unor specialiști, dar și ale unor naivi, fac totul să reconstituie adevărul chiar din fragmente considerate banale. Într-o astfel de situație, petrecută în Franța,

un profesionist care aflase de existența unui proiect nou a reușit să se convingă de adevăr după ce, cunoscînd cîțiva adepți ai lui Bachus din anturajul proiectantului-șef, i-a condus la mai multe restaurante, exploatîndu-i în discuții asupra datelor de interes. Există totuși destule alte situații în care verificarea impune folosirea unui întreg „arsenal" al oficinelor secrete sau, pur și simplu, fac necesară pătrunderea profesioniștilor în intimitatea cazului. Așa s-a întîmplat cu un proiect pentru o mașină de țesut despre care o oficină secretă a aflat vag că ar fi o noutate în materie. Interesul l-a creat discuția unei rude a proiectantei, purtată într-un autobuz, care a afirmat că este pe cale a se pune la punct o mașină ce va țese „mai des, mai subțire, mai elegant și în timp record". A lăsat să se înțeleagă că altceva nu știe, dar că proiectanta este Mary, o nepoată, domiciliată într-un alt oraș. Nu a fost prea greu să se stabilească cine este Mary și unde anume locuiește. Apoi... Să lăsăm, însă, cititorul să constate singur ce a urmat.

Harnica și fermecătoarea Mary nu avea nici un motiv să-l suspecteze pe inginerul Dany, un tînăr chipeș, mereu vesel, care o cunoscuse la o discotecă publică. Dany părea permanent absorbit de tinerețea și vioiciunea fetei, iar ea era convinsă că tînărul inginer, un recunoscut specialist american din domeniul utilajelor pentru țesătorii, așa cum se recomandase Dany, poate deveni un partener ideal de preocupări. Și nu puține întîlniri au fost între ei, în care Dany i-a împărtășit din „secretele" modului de funcționare a mașinilor clasice pentru țesătorii. Absolventă proaspătă a unui institut superior de specialitate, Mary încerca să învețe de la oricine care putea să-i dea detalii semnificative despre mașinile ce o interesau atît de mult. Acest lucru a și făcut-o ca, la un moment dat, să-i ceară părerea în legătură cu o schiță pe care tocmai o scosese din incinta firmei în care lucra. „Mă faci curios, Mary, începuse el, văd că ai preocupări deosebite !" „Știi, îi răspunse Mary, sînt proiectantă în acest domeniu și încerc să realizez o nouă mașină". „Nu înțeleg", se prefăcu Dany. Și atunci Mary, considerîndu-l pe tînărul inginer un prieten bun, deși abia îl cunoscuse, i-a explicat că ea, în urma unui studiu aprofundat, încearcă să

definitiveze proiectul unei mașini unicat pentru o secție de produse speciale din mătase. „Bravo", i-a spus Dany, trecînd la o studiere atentă a detaliilor schiței. Discuțiile despre noile idei ale fetei, despre „mașina unicat" au continuat și cu prilejul altor întîlniri. Peste cîteva zile, însă, Dany nu s-a mai prezentat la o întîlnire cu ea. Mary l-a căutat, intenționînd să-i ceară sprijinul în realizarea cîtorva calcule, dar, spre surprinderea ei, a aflat de la o cunoștință că „acel tînăr chipeș care îi face curte a fost chemat de urgență la firma sa". Abia atunci și-a dat seama tînăra proiectantă că știe foarte puține lucruri despre viața și munca inginerului căruia îi făcuse atîtea confidențe. De fapt, el nu-i destăinuise aproape nimic din preocupările sale. Nu-i știa nici măcar adresa. Peste cîteva luni, firma engleză la care lucra Mary a primit oferta de a achiziționa o mașină nouă. Era mult prea asemănătoare, dacă nu chiar identică, cu cea concepută de Mary, dar care, nefiind încă avizată, nu intrase în producție de serie.

Firește, spionajul economic operează și pe planul ideilor, mai ales, pe planul ideilor ce pot aduce profit. În același timp, însă, nu trece peste nimic din ceea ce poate adăuga ceva profitului, iar metodele specifice se aplică, cum arătam, în raport de condițiile concrete. Ne vom opri și la un alt caz, avîndu-l ca erou tot pe... domnul Dany. Într-o împrejurare, un oarecare domn Alec, i-a oferit unei salariate de la o centrală telefonică cîteva sticluțe cu parfum „Chanel". Sigur, o atenție nevinovată, un cadou poate lipsit de semnificație. Au urmat cîteva întîlniri propuse de acest „îndrăgostit" de profesie și, apoi, din nou un cadou. De această dată, o căciuliță și un guler din blană veritabilă. Încet, încet, Alec a început să facă confidențe. „Știi, dragă, i-a spus el, în legătură cu colorantul cel nou, ce știi tu ?" „Nimic", i-a răspuns sincer fata. „Vrei o scurtă frumoasă de vizon ?" o îmboldi el. Fata făcu ochii mari, neștiind ce să creadă. „O obții simplu, precizează el. Asculți convorbirea de mîine a directorului tău științific cu centrul de cercetări !" „Atît ?" s-a mirat telefonista. „Atît !" a răspuns Alec, precizîndu-i că va trebui să-i reproducă cele auzite cu cît mai multe amănunte. Întîmplarea a făcut ca Alec să nu fie tocmai inspi-

rat. Într-un bar, unde telefonista încerca să-i redea amănuntele discuțiilor telefonice pe care le-a ascultat, un profesionist, aparținînd unei alte oficine secrete, l-a somat pe Alec, spunîndu-i : „Dany, te-am prins. Mi-ai furat un secret prea mare ca să te iert !..." Și Dany, alias Alec și cine știe cîte alte nume a mai folosit în „profesia" sa, a dispărut. Mult mai tîrziu, rugat de un publicist să explice substratul unora dintre succesele sale, domnul Dany a răspuns pe cît de simplu pe atît de clar : „Cînd constat că victima muscă din momeala plasată, nu o las pînă nu-mi realizez scopul".

Interesul concurenței pentru obținerea și ridicarea necontenită ale profitului a îndreptat atenția serviciilor secrete spre scopuri imediate, cît mai diverse, în parte amintite pe parcursul lucrării noastre. Alături de invenții sau de procedeele tehnice deosebite, alături de ideile noi din domeniul organizării producției și marketingului, aceste oficine sînt tot mai interesate să obțină „...informații confidențiale cît mai complete asupra partenerului virtual de afaceri... cît și pentru cunoașterea situației financiare și a proiectelor concurenței" [1]. Morala care stă la baza acestei activități, considerată prioritară și de anvergură, o găsim în aprecierea unui om de afaceri american, care a menționat într-o discuție cu asociații săi că „lupta dură pentru asigurarea priorității pe piață a produselor și, deci, a cîștigului, te obligă să-ți ascuți permanent armele împotriva concurentului". Cu armele astfel „ascuțite", oficinele secrete nu scapă din vedere, sub nici un motiv, temele de cercetare — dintr-o anume firmă sau ramură economică —, datele complexe referitoare la materiile prime (cantitativ și calitativ, detalii privind locul unde se află, posibilități de pătrundere în zonă, de exploatare, mijloace de transport etc.), structura organelor de conducere ale firmelor vizate, îndeosebi din ramurile de vîrf, starea morală a personalului din asemenea unități, detalii referitoare la politica de investiții. Și pentru a ne da și mai bine seama de „moralitatea" mijloacelor folosite în asemenea scopuri, amintim că în ciuda restric-

[1] I. Mocanu. *Op. cit.*, p. 67.

țiilor oficiale apărute în S.U.A. de a se intercepta convorbirile telefonice, în scopuri de felul celor arătate, „...în 1965, 39 de milioane de comunicări telefonice au fost ilegal ascultate și înregistrate de către F.B.I., Direcția impozitelor, de spioni industriali, detectivi particulari... Un exemplu este edificator : S-a descoperit la New York, în 55 Avenue Est, o instalație de ascultare ilegală care supraveghea 60 000 linii telefonice alese la întîmplare, scopul fiind obținerea informațiilor de bursă sau aflarea unor secrete utilizabile în scop de șantaj" [1]. Iată, deci, ce se află în spatele mult trîmbițatelor „libertăți" din lumea capitalului !

Firește, față de cele arătate pe parcurs, am adăugat mai sus doar un plus de cîteva date pentru a completa tabloul cu interesele tot mai diversificate ale concurenței și ale mijloacelor pe care le folosește. Ea are grijă, însă, ca toate aceste date concentrate să le țină într-o strictă *evidență*, organizată de oficinele secrete, compartimentată pe ramuri economice de interes sau chiar pe firme. Asemenea date sînt adunate cu multă grijă, selectate și compartimentate, uneori, încă din perioada de realizare a unor investiții. În Salt Lake City (S.U.A.), după construirea unei uzine ce urma să aplice procedee tehnologice noi, conducerea acesteia și-a dat seama că multe date confidențiale „transpiraseră" înainte de inaugurarea oficială a unității. Ancheta deschisă a stabilit că în perioada construcției, nenumărați agenți ai concurenței au întreținut relații „amicale" cu salariați de pe platformele de construcție a noii unități, ca și cu specialiști ce urmau să lucreze efectiv după darea în folosință a uzinei. Prin exploatarea palavragiilor din rîndul acestora, ca și prin coruperea unora dintre ei, concurența a reușit să intre în posesia multor date secrete. Asemănător se prezintă și un alt caz, în care, unul dintre inginerii unei mari uzine aflate în construcție, participant la o consfătuire, a simțit nevoia să se laude în public despre un nou proces tehnologic pe care îl va aplica el. Dacă din cele prezentate de inginer nu s-au putut desprinde prea multe lucruri noi, în partea ce a urmat, de întrebări și discuții, răspunsu-

[1] Dr. Paul Röalta. *Op. cit.*, p. 63.

rile sale au desconspirat total noile procedee la care s-a referit inițial. De altfel, revista „Chemical Engineering", referindu-se la asemenea „metode" utilizate de serviciile secrete, menționa că la astfel de întruniri „uneori, cîte o frază întîmplătoare, dintr-o comunicare neinteresantă, poate fi o indicație prețioasă pentru concurență, iar partea de întrebări și răspunsuri care urmează este de obicei mai interesantă decît însăși comunicarea".

Dacă în multe cazuri, pentru obținerea sau verificarea datelor inițiale, este necesară intervenția profesioniștilor — singuri sau prin intermediul „amatorilor" angajați —, mai sînt încă destule situații în care, din lipsa de prevedere a victimelor, oficinele în cauză adună informații, relativ comod, prin *exploatarea publicațiilor.* Unii cercetători apreciază că circa 80% dintre informațiile utile concurenței, îndeosebi, cele de primă sesizare, dar credibile și demne de luat în seamă, provin din cărți tehnico-științifice, publicații oficiale și de specialitate, din discursuri la congrese și alte reuniuni științifice sau economice, internaționale ori zonale, care, total sau parțial, sînd date publicității. Există opinii că în rîndul profesioniștilor din serviciile secrete sînt persoane care lucrează ca niște „atașați de presă" și centralizează, prin selecție, toate informațiile utile ce apar în numeroasele ziare, reviste sau buletine interne care circulă în masă. Munca apare relativ meticuloasă, dacă avem în vedere că știrile de interes sînt foarte variate și că, de fapt, sînt selectate nu numai noutățile tehnice, dar și date despre ce exponate se găsesc la un tîrg sau la o expoziție, la ce prețuri se vînd unele produse și multe altele. Sînt păreri că pe mapamond apar anual circa 75 000 de lucrări de știință și tehnică, peste 30 000 de periodice și peste 300 000 de anunțuri referitoare la brevete și invenții, la care se adaugă multe alte ziare și publicații, toate fiind căutate și urmărite asiduu de agenții oficinelor secrete. Sînt destule împrejurări în care o notă ori un reportaj, apărute într-un ziar sau o revistă, pot constitui fie o *informație de interes* pentru o astfel de oficină, fie o *confirmare* a altor asemenea date administrate pe parcurs. Studierea perseverentă a presei, în general, și a celei științifice, tehnice

și economice, în special, fișarea strictă a noutăților, complectarea lor prin urmărirea problemei în aceleași publicații sau prin alte mijloace au devenit și ele „metode" ale agenților serviciilor secrete. Metoda nu este nouă și am putea aminti aici de americanul Stephen Rundt, care, în memoriile sale de război, arăta că „studierea ziarelor locale italiene și a altor publicații a fost mai folositoare pentru debarcarea de la Anzio decît toate paraşutajele efectuate de avioane clandestine sau de informațiile transmise de aparatele de radio din zona inamică". Asemenea exemple nu sînt izolate și se întîlnesc destul de multe în memorialistica de război a multor autori. Exemple suficiente, însă, se întîlnesc și azi. Sînt încă destule situații în care un simplu pliant prea lăudăros, un articol publicat într-un ziar de provincie în care se amintește, în treacăt, despre o noutate nebrevetată, o convorbire cu un specialist publicată într-o revistă în care este „scăpat" un detaliu confidențial, un exponat cu o prezentare mai largă așezat undeva într-o expoziție sau tîrg comercial scutesc oficinele secrete de mulți bani și de multe căutări. Un simplu articol apărut într-un buletin al unei mari firme engleze, în care s-au „scăpat" cîteva mici detalii discutate la o întrunire a conducerii firmei, i-a adus concurenței beneficii de multe sute de mii lire sterline și o scurtare de cîteva luni a termenului de realizare a unei investiții. Într-un alt caz, într-un pliant al unui produs ce reprezenta o noutate absolută, din neatenția comisă prin zelul autorilor de a da cît mai multe amănunte s-au evidențiat caracteristici ce se impuneau să rămînă confidențiale. Devenite publice, cei interesați au putut trage cu ușurință concluzii despre rostul produsului și valoarea sa reală.

Deși cele menționate pînă acum nu pot fi considerate drept o descriere exhaustivă a spionajului economic, subterfugiile și complicațiile fiind mult mai numeroase decît cele ce se pot întrevedea din culisele sale, vom încerca să prezentăm, totuși, schematic, pentru a ușura concluziile cititorului, cîteva detalii referitoare la obiectul, compartimentele și unele aspecte deosebite ce se află în atenția oficinelor secrete. Astfel :

1. **Domenii ce pot face obiectul spionajului economic într-o firmă**

Compartimentul :	*Ce anume date ar putea interesa :*
A. Aprovizionare	Furnizorii ; date complecte despre ei.
	Sursa de materii prime.
	Preţurile de cumpărare şi rabaturile practicate.
	Cantitatea cumpărată (pe perioade).
	Stocurile în depozite şi rezervele existente.
B. Producţie	Procedeele de producţie, organizare, procese tehnologice moderne.
	Reţete folosite (în chimie şi ramuri similare).
	Tehnicile noi de lucru, valoarea producţiei, inclusiv a unor produse.
	Caracteristicile maşinilor şi uneltelor, instrucţiunile de folosire a acestora, randamentul lor.
	Cantitatea produsă într-un schimb, pe lună, pe an etc.
	Listele de piese produse, cerinţa economici faţă de aceste piese, eventualele rebuturi şi cauzele producerii lor.
C. Desfacere	Fişierul clienţilor (relaţii comerciale).
	Studiile de marketing.
	Campaniile publicitare.

	Stocurile din depozite (eventual pe perioade şi cauzele).
	Reţeaua de distribuitori în ţară şi peste hotare.
	Rabaturile acordate.
	Cifra de afaceri.
	Cotele de export.
	Participarea pe piaţă (în procente pe piaţa internă, externă, pe zone).
D. Financiar-contabilitate	Documentele de calcul.
	Bilanţul.
	Eventualele modificări de capital.
	Lichiditatea.
E. Personal	Pregătirea personalului (pe categorii şi funcţii, tare morale caracteristice).
	Structura salariilor.
F. Cercetare	Cercetarea în domenii noi, preocupări, fapte.
	Dezvoltarea de noi produse sau similare.
	Îmbunătăţirea procedeelor existente.
G. Prelucrarea electronică a datelor	Software-ul calculatorului electronic.
H. Compartimentul de păstrare a documentelor secrete	Orice date secrete de interes.

Aşa cum am arătat, aceste domenii pot face obiectul spionajului economic şi nu constituie întotdeauna în corpore obiectul efectiv al unei asemenea activităţi, fiecare

compartiment prezentînd interes în raport de datele utile pe care le deține. Analizînd, totuși, schema prezentată vom constata evantaiul larg de probleme ce ar putea sta în atenția oficinelor secrete și numărul mare de documente ce se află în spatele lor. De exemplu, rețetele în chimie sau datele referitoare la produsele noi aflate în atenția cercetătorilor nu se pot limita la o simplă informație ce ar putea evidenția doar o formulă sau un plan. O asemenea viziune îngustă denaturează adevărul despre activitatea spionajului economic și nu servește la concluziile ce se impun pentru apărarea secretelor. Simt nevoia aici să mărturisesc că am citit, nu de mult, o povestire din care rezulta că, după mari confruntări, un spion economic a reușit să subtilizeze o fițuică cu o... „formulă magică". Cîte eforturi nu s-au depus, cîte inteligențe nu au intrat în bătălie pentru a preveni folosirea formulei de către adversar! Firește, nu dorim să analizăm „opera", dar ca să intrăm în domeniul realului, amintim un asemenea caz. În 1977, după declanșarea conflictului în Orientul Apropiat, Franța a refuzat să mai livreze Israelului avioane supersonice de tip „Mirage". Ca urmare, spionajul israelian, în schimbul unei sume substanțiale, a reușit să atragă de partea sa pe cel care, după microfișare, avea obligația să distrugă planurile și schițele secrete. Profitînd de unele încălcări grave ale normelor de apărare a secretelor, cel recrutat a predat... 100 000 de planuri referitoare la procesul de fabricație al avionului, peste 40 000 desene ale mașinilor-unelte folosite în procesul de producție, alte 2 000 de desene ale reactorului și peste 15 000 de documente ce cuprindeau diverse indicații tehnice. Sigur, agentul care s-a pus în slujba spionajului a fost descoperit și condamnat, dar, dincolo de faptul în sine și fără a subaprecia nevoia efectivă de a apăra orice formulă, orice schiță (să ne reamintim de modul în care a „transpirat" secretul bombei cu hidrogen), remarcăm „foamea" după cît mai multe date, volumul uriaș, poate hazardat, pe care oficinele secrete sînt în stare să le solicite.

Analizînd datele și informațiile de care sînt interesate serviciile secrete ce acționează în cadrul concurenței, se pot trage unele concluzii și cu privire la aspectele ce se

impun a fi în atenţia conducerilor firmelor, aşa cum rezultă din tabelul următor :

2. Aspecte ce se impun a fi în atenţia conducerilor firmelor

Canalele prin care acţionează oficinele secrete :	*Elementele pe care se bazează :*
A. Agenţii profesionişti, „amatorii" pe care îi recrutează aceştia şi persoanele diverse pe care le poate folosi ocazional.	Tendinţa de pălăvrăgeală a unor salariaţi, tatonarea în vederea folosirii a celor cunoscuţi cu tare morale, inclusiv a celor necumpătaţi, vanitoşi, ca şi a neglijenţilor.
	Activitatea unor agenţi infiltraţi sau recrutaţi din incinta firmei.
	Utilizarea furtului, a mijloacelor tehnice moderne.
B. Prin atragere la colaborare efectivă.	Convingere (bazîndu-se pe interesele salariatului).
	Corupere (metodă obişnuită).
	Şantajul (de regulă, se asociază cu celelalte).
C. Folosirea unor persoane cu funcţii ce pot facilita sustragerea datelor de interes.	Salariaţii avari şi cunoscuţi cu tare morale, îndeosebi, din rîndul celor care călătoresc în străinătate.
	Salariaţii din domeniul desfacerii, interesaţi în relaţii în afara cadrului legal sau care pot fi corupţi ori şantajaţi.

Tabloul concluziilor, însă, nu ar putea fi complect dacă nu am menționa, așa cum rezultă din tabelul de mai jos, principalele secrete ce sînt căutate cu prioritate de către oficinele secrete. Așadar, să-l urmărim :

3. Secrete căutate cu prioritate

Ce anume interesează :	*Din ce surse pot fi exploatate :*
A. Structura produselor și procedeele de fabricație, instalațiile de producție și sursele de aprovizionare.	Prin personalul care lucrează în aceste domenii și, din diverse motive, se pune la dispoziția oficinelor secrete.
	Din documentații privind produsele și producția (planuri, rețete, formule), prototipuri, descrieri de procedee, calculații de detaliu.
B. Rezultate ale lucrărilor de cercetare și dezvoltare, organizarea și metodele de organizare.	Purtătorii de secrete care lucrează în aceste domenii.
	Publicații științifice, congrese, reuniuni și convorbiri profesionale, diverse documente interne (rapoarte referitoare la experiența dintr-un anumit domeniu, procese verbale ale unor ședințe de profil), examinarea prototipurilor.
C. Acțiuni proiectate în domeniul marketing-ului, al personalului și al finanțelor.	Purtătorii de secrete din aceste domenii.

	Planuri de acțiune și de măsuri, imprimate și corespondență în care se „scapă" astfel de secrete, convorbiri profesionale cu persoane neautorizate sau în locuri necorespunzătoare, procese verbale din ședințe pe aceste teme.
D. Situația economică	Purtătorii de secrete din domeniu. Situații contabile periodice, bilanțuri și bugete, rapoarte de activitate internă și corespondență specială ce cuprind date de interes.
E. Date privind personalul și detalii organizatorice.	Purtătorii de secrete din acest domeniu. Dosarele de cadre. Discuțiile acoperite despre oameni, luări de referințe pentru scopuri nebănuite, lecturarea unor contracte de angajare, cunoașterea din surse diverse a intereselor și tarelor personale ale unor oameni ce se află în atenția oficinelor secrete.

Din cele de mai sus, se poate ușor sesiza că în atenția prioritară a serviciilor secrete se află purtătorii de secrete, cei care inițiază, lucrează ori au cunoștință de documentele în care sînt înscrise secretele de interes. Desigur, aceste servicii nu subapreciază nici documentele în sine, sustragerea ori fotocopierea lor, dar purtătorul de secrete este considerat un element mai prețios, el poate da și alte detalii utile, eventual poate fi folosit și în alte cazuri de interes sau în alte împrejurări. Un alt element ce se poate desprinde este și acela că spionajul economic, în rapacitatea sa, nu apelează întotdeauna și

neapărat la investigații în teren, efectiv într-o uzină sau alta, atît timp cît el poate găsi date centralizate la sediul trustului care subordonează mai multe uzine, fie consultînd documente, fie atrăgînd pe unii oameni din cadrul trustului respectiv. Referindu-se la acest mod de lucru în cadrul concurenței, un publicist american, glumind, scria că astăzi se poate găsi petrol și pe... Wallstreet și nu neapărat fugărind cohorte de specialiști și agenți ai spionajului economic pe cîmpuri petrolifere îndepărtate. Se pare că a avut dreptate din moment ce, de exemplu, la sfîrșitul anului 1983 — începutul lui 1984, gigantul trust american „Texaco" a renunțat la prospecțiuni și, după numai două zile de negocieri, a cumpărat pe „confratele" mai mic „Getty Oil". Era posibilă oare aranjarea tranzacției fără cunoașterea situației financiare și a altor amănunte referitoare la cea din urmă ? Firește, răspunsul este simplu : nu era posibil. De altfel, acționînd ofensiv în cadrul concurenței, în ultimii trei-patru ani multe alte concerne americane au investit sume mari de bani pentru cumpărarea unor companii petroliere mai mici, după ce, bineînțeles, s-au edificat asupra multor amănunte din activitatea lor productivă, a personalului, a situației lor economice etc. Mai mult decît atît, în lupta pentru acapararea rezervelor de țiței s-au angajat nu numai giganții petrolieri, dar și cei profilați pe alte industrii. „Dupont", de exemplu, care de fapt înseamnă chimie, a preluat doar pentru suma de opt miliarde dolari cunoscuta companie „Conoco", iar „United Steel", care înainte de orice înseamnă oțel, pentru suma de 6,6 miliarde dolari, a „înghițit" compania „Marathon Oil". Iată, deci, un „amestec de competențe" în cadrul concurenței, executat tot în numele profitului maxim și de care, fără îndoială, spionajul economic nu poate fi străin. În același mod, totalitar, încearcă să se infiltreze și „multinaționalele". Nu mai departe decît în Austria, conform unui studiu al Băncii Naționale din această țară *, peste trei mii de firme industriale și comerciale se află sub control străin. Corporațiile transnaționale au pătruns în ramuri industriale, cum sînt electrotehnica, electronica,

* După o știre apărută în *România liberă*, din 14 februarie 1984.

construcțiile de mașini și textilă, avînd o participare de 40—60%, precum și în sfere neproductive, cum sînt asigurările sociale, comerțul, băncile.

Așa cum s-a mai arătat, scopul și mijloacele spionajului economic sînt tot mai condamnabile. Cu atît mai mult sînt detestate toate aceste mijloace „subterane" de investigare, cu cît, așa cum menționa revista „Chemical Engineering", „...azi nici nu mai știi cine nu face spionaj economic", pentru că „dacă îl condamni pe agentul intrus, atunci ce poți spune despre președintele unei societăți care dă tîrcoale în elicopter deasupra unei uzine de anhidrită ftalică sau de directorul sectorului de cercetări al unei firme care, aflat la o consfătuire tehnică, încearcă să-l «stoarcă» de informații pe salariatul unui concurent..."

Subterfugiile spionajului în domeniul comerțului

Propulsată de caracterul ireversibil al revoluției tehnico-științifice contemporane, adîncirea diviziunii internaționale a muncii s-a reflectat permanent și în evoluția comerțului exterior practicat de toate țările lumii. Extinderea și diversificarea schimburilor comerciale între diferitele state ale lumii, stimularea cererii de import și menținerea în mod obișnuit a nivelului ridicat al exporturilor nu puteau lăsa concurența din acest domeniu în afara scopului pe care îl urmărește atît de asiduu, respectiv, realizarea de profituri cît mai mari. În aceste condiții, se înțelege, intervenția spionajului economic a fost frecventă.

Deși astăzi nu se mai operează cu noțiunea de *spionaj comercial,* fiind doar o subramură a celui economic, se impune să subliniem că el a fost practicat din timpuri foarte vechi. Cunoașterea posibilităților pe care le poate oferi „rivalul", îndepărtarea lui de pe piață, atenuarea influenței sale, înșelarea lui și a clienților, toate în favoarea obținerii unui profit cît mai mare, au fost obiective pe care le-au urmărit negustorii rapaci imediat după ce au constatat că schimbul de mărfuri, efectuat astfel, poate fi o sursă mare de îmbogățire. El s-a interferat și continuă să se interfereze cu *spionajul financiar,* o altă subramură a celui economic, luînd ființă ca servicii organizate aproximativ în aceeași perioadă. Se pare, după datele documentare de care dispunem, că cele mai vechi oficine organizate pe aceste domenii s-au constituit în secolul al XVI-lea, în Veneția, unde pe lîngă spionajul de stat s-a

„născut" și spionajul particular al marilor case de comerț. Este bine cunoscută, din acea perioadă, Casa bancară „Fugger", care, în intenția „investigării" și sabotării concurenței, și-a creat o rețea proprie de informatori pe care a împînzit-o în multe zone ale Europei.

În epoca modernă, spionajul comercial s-a complectat permanent cu cel industrial, și invers. De exemplu, în perioada dintre cele două războaie mondiale, marile firme germane și-au trimis în diverse țări zeci de reprezentanți, care, între altele, singuri sau prin rețele recrutate, urmau să stabilească numeroase detalii privind producția întreprinderilor similare sau apropiate ca profil. În afară de aceasta, ei aveau obligația să cunoască și alte aspecte din aceste unități, între care situația financiar-bancară, piețele pentru export, clienții, prețurile practicate, eventualele importuri pe care le fac, cu toate detaliile aferente unei asemenea activități. Practica a fost preluată ulterior și de firme din alte state, astfel că problemele confidențiale din domeniul comerțului au fost — și continuă să fie — căutate, de regulă, în același timp cu cele industriale și financiare. Acest gen de informare este practicat, îndeosebi, de societățile transnaționale, care, în intențiile lor de dominare și realizare a profitului maxim, au tot interesul să cunoască relațiile economice externe ale concurenței, alături de cercetare, producție, investiții, personal etc. De altfel, în Occident, circulă în ultimii ani tot mai multe opinii, potrivit cărora, pentru multe firme, îndeosebi, pentru cele gigant, piața lor internă este prea îngustă și, ca urmare, își orientează eforturile, într-o măsură tot mai mare, spre export. În acest domeniu și-au orientat activitatea, tot mai intens, și oficinele secrete, care, în afara activităților strict confidențiale, prin aplicarea metodelor specifice de care am mai amintit, și-au elaborat și alte „norme strategice" pe care să le utilizeze pentru a „învinge" concurența. Pentru a înțelege ce anume se ascunde în spatele unor asemenea pretinse „norme", amintim că un serviciu secret profilat pe comerț exterior a indicat profesioniștilor săi următoarele :

a) Cumpărați mostre din produsele concurenților spre a le analiza și căutați opinii ale clientelei cu privire la calitatea produselor.

b) Asistați la conferințele publice sau la expozițiile

organizate de concurent pentru a obține cît mai multe date de interes.

c) Stați de vorbă, în același scop, cu cei care transportă, încarcă sau descarcă produsele concurenților, cu vînzătorii și distribuitorii lor.

d) Căutați permanent să obțineți date referitoare la baremurile de prețuri, la produsele noi și la acțiunile de lansare a produselor noi.

„Norme" de felul celor arătate sînt însoțite, de regulă, de multe alte indicații, făcîndu-se apel la orientarea practică a agenților care lucrează în această problemă, considerată „delicată" și de... „mare actualitate". Între altele, un accent deosebit se pune pe *informarea operativă* cu privire la slaba funcționare a serviciilor de livrare din firmele concurente, la viciile vînzătorilor sau la calitatea necorespunzătoare a unor produse ale concurenței. Se apreciază că asemenea date pot permite să se facă presiuni asupra celor mai buni clienți ai concurenței și astfel să se cîștige piața. O condiție de bază pentru reușită este transmiterea și exploatarea cu rapiditate ale informațiilor. De exemplu, într-un caz petrecut în Australia, un agent a reușit să constate că o firmă concurentă a livrat mai multor beneficiari motoare electrice ale căror rotoare au fost bobinate cu fire mai puțin rezistente față de cum se convenise inițial. Informînd cu operativitate oficina în slujba căreia se afla, aceasta a încunoștințat conducerea firmei — față de care avea obligații să acționeze — și, astfel, într-un timp record, unitatea care a livrat motoarele neconforme înțelegerilor încheiate inițial a fost înlăturată de pe piață în favoarea celeilalte. Desigur, concurența profită de zeci de alte împrejurări pentru a scoate din competiție orice altă firmă care îi poate minimiza profitul, condiția principală fiind, așa cum am mai amintit, informarea promptă, verificată și, deci, cît mai exactă. Este semnificativ, în acest sens, un caz petrecut în Marea Britanie cînd, un agent, acționînd în calitate de comis-voiajor, i-a telefonat șefului său — folosind în discuție expresii convenționale —, că lucrătorii celui mai mare concurent au declarat o grevă pe o perioadă nedefinită. A fost suficient pentru ca firma interesată, după ce a aflat noutatea, să „plaseze" pe piață mai multă marfă, de bună calitate, preluînd și clientela firmei ai cărei lucră-

tori se aflau în grevă. Ulterior, știind să profite de împrejurare, acționînd printr-o reclamă continuă și adecvată situației, această firmă, cîștigînd un avans mare în vinderea produselor sale, și-a îmbunătățit și condiția pe piață, în detrimentul concurentului său.

Exemple de felul celor arătate mai sus — și care vin să complecteze pe cele date în capitolele anterioare — nu trebuie să ducă la concluzia că „războiul comercial", desfășurat sub patronajul serviciilor secrete, este întotdeauna „pașnic". „Ofensiva continuă este o condiție a cîștigului", afirma directorul unei societăți comerciale din S.U.A. Și pentru ca „ofensiva" să fie eficientă, multe asemenea societăți americane — printre inițiatoare fiind și firma „American Cyanamid" — au implementat întreaga așazisă „informare comercială competitivă" pe computere de mare randament. În acest mod, firmele pot analiza cu multă operativitate fluctuațiile pieței, întreaga situație financiar-comercială a concurenței, posibilitățile de a pătrunde mai ușor pe noi piețe, în detrimentul concurenței. Între aceste date se regăsesc, firește, și cele furnizate de oficinele secrete. La firma americană „Procter-Gamble", de exemplu, a fost prins un salariat care încerca să vîndă societății „Colgatte", pentru suma de 20 000 dolari, un plan detaliat al pieței elaborat de firma în care lucra, ce urma, firește, să fie implementat în computer. Uneori, în numele „ofensivei" de care am amintit, agenții spionajului comercial cooperează cu cei din domeniul spionajului industrial pentru a compromite concurența și a-i cîștiga clientela. Între alte exmple, amintim cazul unui agent, special instruit, care a fost introdus într-o firmă din S.U.A. și, după ce a studiat cu atenție procesul tehnologic, a produs o modificare în mecanismul electromecanic al unei piese de mare serie. Din această cauză, potențialul de desfacere al piesei respective — ce constituia fondul de bază al profitului — a scăzut foarte mult, iar pentru depistarea actului de sabotaj și de redresare financiară a unității au fost necesare alte 18 luni de cercetare, reclamă și măsuri de influențare a pieței, timp de care a profitat firma concurentă pentru a trece în fruntea competiției. Într-un alt caz, agentul unei firme concurente, găsind pretinse defecte în calitatea produselor uzinei în care lucra și deținea o funcție de decizie, a tergiversat vinderea

acestora, pînă ce concurentul a plasat pe piață produse similare proprii și a cîștigat încrederea unui număr mare de clienți.

Problema vastă a spionajului economic are, desigur, multiple fațete ce se adaptează conjuncturilor economice în care, periodic, intervin multe modificări. Ele sînt determinate de marile decalaje și inechități existente pe Terra, de instabilitatea financiară, de numeroasele structuri organizatorice și concepții în materie de dezvoltare care se confruntă pe plan internațional, cît și în interiorul a numeroase țări. Din această cauză, chiar și lupta de concurență diferă de la o țară la alta și de la o zonă la alta. De exemplu, disputa în materie de construcție a aeronavelor nu este și nici nu poate fi specifică unor state în curs de dezvoltare, ea limitîndu-se, deocamdată, între S.U.A. și unele țări vest-europene, cea în materie de echipamente pentru calculatoare electronice se poartă, îndeosebi, între S.U.A. și Japonia, iar exemplele ar putea continua. Aceasta este și cauza pentru care, în multe situații, firmele comerciale adoptă o anume atitudine față de partenerii interni și o altă atitudine față de partenerii externi. Frica de concurență, de oficinele secrete care acționează în acest domeniu l-a determinat pe mulți industriași și comercianți americani să fie mai sinceri cu partenerii străini decît cu cei din țara lor, discutîndu-se la masa tratativelor mult mai multe amănunte. Firește, problema deși actuală a început să fie considerată de... domeniul trecutului, întrucît s-au găsit destule oficine secrete care au „dezlegat jocul" și au recrutat reprezentanți străini care lucrează în favoarea lor.

Cele arătate mai sus atrag atenția și asupra altei realități, respectiv, a activității permanente desfășurată de firme pentru găsirea unor noi piețe de desfacere a produselor proprii și care să fie cît mai departe de interesele concurenței. Situația nu este simplă dacă avem în vedere tendința fiecărei firme de a-și lărgi aria de influență și dorința nestăvilită de a obține un profit cît mai mare, folosind pentru realizarea unor asemenea scopuri, inclusiv — dacă nu prioritar — metodele spionajului economic și instituțiile acestuia.

Pe zi ce trece, sîntem tot mai mult în miezul *noii revo-*

luții industriale, într-o perioadă pe care tot mai mulți experți o denumesc „noua revoluție tehnologică" și care se manifestă, cu insistență, prin realizări notabile în domenii noi ca biotehnologia, laserul, inteligența artificială, folosirea roboților și a „exploziei" din domeniul comunicațiilor. Noile tehnologii oferă mari posibilități de cooperare internațională și de instituționalizare a unor norme echitabile pentru toate țările. Desigur, este timpul să se întreprindă acțiuni concrete pentru cooperare, mai ales că viitorul nu poate fi conceput altfel, decît prin asigurarea progresului pentru toate națiunile. Marile decalaje de astăzi dovedesc situația anacronică la care s-a ajuns datorită lipsei de încredere și cooperare, de înțelegere și respect reciproc și, așa cum se pronunță chiar numeroși specialiști — între care și Ray Smilar, director adjunct al unui institut economic din Austin, statul Texas — S.U.A. —, „...progresul tehnologic al unei țări este legat de comerțul și cooperarea cu alte state". În nici un caz — afirma specialistul amintit — „o piață, fie ea regională sau națională, nu poate fi deplin izolată de ceea ce se întîmplă în alte țări...". Firește, așa este, dar, după cum bine se știe, în pofida unor declarații lucide, a unor măsuri paliative, decalajele se mențin în defavoarea statelor în curs de dezvoltare. Criza economică din ultimii ani a produs o și mai mare instabilitate a relațiilor valutar-financiare, piața fiind lăsată, de cele mai multe ori, la cheremul societăților particulare din Occident, aflate în concurență. Fuga după profitul maxim, inclusiv prin mijlocirea spionajului economic, a creat oscilații din ce în ce mai mari în raporturile valutare, iar afacerile realizate în umbra cererii și ofertei au condus, totodată, la o creștere excesivă a dobînzilor. În asemenea condiții, s-ar putea naște întrebarea dacă perspectiva oferă sau nu speranța atenuării activității serviciilor secrete în domeniile vieții economice ? La prima vedere, orice răspuns este hazardat, deși, dacă înțelegerea ar lua locul suspiciunii, dacă cinstea ar înlocui înșelăciunea, dacă loialitatea în afaceri ar învinge neîncrederea și subterfugiile atunci, firește, ar fi ridicol să se vorbească de spionaj. Cum, însă, regula „de aur" a concurenței este profitul și cum, din păcate, acesta se adună inclusiv — sau prioritar — prin spionaj, răspunsul se impune de la sine.

Comentînd această alternativă, revista „Works Management" merge şi mai departe cu caracterizarea situaţiei actuale, menţionînd că etica în afaceri a devenit o „poleială" a necinstei şi incorectitudinii, deoarece „spionajul comercial este în creştere şi provoacă încălcări serioase ale vieţii economice britanice". Aceeaşi revistă opina şi în legătură cu faptul că epoca pe care o parcurgem, şi care ar putea fi apreciată drept „epoca fuziunilor comerciale", implică vizite deschise între partenerii de afaceri, dejunuri prieteneşti cu personalul de desfacere, discuţii amicale care să faciliteze complicatele procese de vînzare-cumpărare, împrejurări ce ar putea constitui elemente încurajatoare ale unei cooperări efective, ale înţelegerii, dar care sînt folosite de spionajul economic în cu totul alte scopuri. Comentînd asemenea procedee care ar putea conduce la o apropiere între partenerii de afaceri, publicaţia „International Management" sublinia că ele sînt folosite de agenţii spionajului drept „...şiretlicuri eficiente, în care cumpărătorul fictiv poate reconstitui, după astfel de întîlniri, contul de profit şi pierderi al întreprinderii urmărite, tot aşa de bine ca şi cînd ar fi avut concursul integral al personalului serviciului financiar al întreprinderii".

„Şiretlicurile", cum s-a menţionat mai sus, nu sînt de loc întîmplătoare. Ca şi în celelalte forme de spionaj economic, în cel comercial, se au în vedere scopuri precise şi se folosesc metode specifice pentru a fi îndeplinite planuri stabilite din timp. „Nu putem rămîne indiferenţi faţă de intenţiile concurenţilor şi trebuie să contracarăm eventualul lor avans pe piaţă", menţiona directorul unei firme comerciale americane, într-o reuniune a oamenilor de afaceri. Tocmai de aceea, mai mult ca oricînd, din rîndul salariaţilor concurenţei, preciza un reprezentant al unei oficine secrete, „căutăm pe palavragii, pe cei care iubesc banul, confortul şi nu în ultimă instanţă femeile". Atraşi sau ameninţaţi cu compromiterea, satisfăcîndu-le viciile şi capriciile, asemenea persoane sînt puse în situaţia de a furniza informaţii complexe despre ofertele de vînzare-cumpărare, preţuri, clientelă şi alte date. Uneori, sînt exploatate situaţii şi împrejurări aproape nebănuite, în care „metodele" aplicate nu se deosebesc de cele amin-

tite în capitolele anterioare. Să urmărim și un asemenea caz.

Jané era printre puținele salariate ale firmei care concentra documentele considerate confidențiale. Directorul avea o mare încredere în ea. Era serioasă, conștiincioasă în muncă, lipsită de relații ce ar fi putut ridica suspiciuni și, în plus, avea multe necazuri de familie : doi copii minori care cereau o îngrijire permanentă, un tată mutilat de război, un soț bolnav de inimă și o mamă vîrstnică, de altfel singura care o ajuta în treburile obișnuite ale casei. Avea, însă, o pasiune, înțeleasă și încurajată de familie, respectiv, tenisul de cîmp. Din cînd în cînd, își permitea să iasă pe terenul de sport, încercînd să compenseze necazurile zilnice cu bucuria mișcării în aer liber. Rareori, veneau s-o admire și cei din familia sa, îndeosebi, copiii. Acolo, pe terenul de sport, a cunoscut-o pe Hanna și pe prietenul acesteia, Karl. Deveniseră amici și, uneori, Jané împreună cu Karl făceau cîte un dublu mixt în meciuri amicale cu alți sportivi amatori. Într-o împrejurare, Jané și Karl au învins un alt dublu mixt, considerat redutabil pe plan local. De bucurie, s-au sărutat. Hanna a venit lîngă ei și i-a felicitat. Faptul a fost atît de neînsemnat, încît se părea că în afara amatorilor de tenis nu i-a dat nimeni atenție. Peste cîteva zile, Jané a primit un plic confidențial pe adresa firmei. Înăuntru, surpriză ! O fotografie în care a fost surprins momentul sărutului dintre ea și Karl. Pe spatele fotografiei, un text scurt : „Ori îți trimitem poza familiei și, concomitent, o publicăm într-un ziar local, ori...". Și aici urma o scurtă explicație. Ca să-și salveze reputația, Jané urma să depună într-un loc anume, la o adresă, o listă cu toate prețurile practicate de firmă pentru produsele de export și o alta cu clienții externi. Ce putea să facă ? Să se destăinuie familiei ? Era convinsă că nu va fi crezută, că va fi considerată drept... o alta. Nu putea risca. Să-i spună directorului ? Nu-și putea da seama ce va ieși. Și dacă se va considera că este „jocul" ei, că ea, Jané, cu necazurile ei materiale, în schimbul unor sume de bani furnizează, de mai multă vreme, date secrete, iar acum încearcă să găsească o acoperie, o reabilitare ? Nu se putea hotărî. Cu prima ocazie, s-a destăinuit prietenilor ei, Hanna și Karl. Aceștia au rîs. „Vezi-ți de treabă !" a

sfătuit-o Hanna. Jané știa însă că spionajul nu glumește, dar nu știa ce să facă. Peste alte trei zile, a primit o telegramă, tot pe adresa firmei. Textul era scurt : „Dacă după amiază nu aduci «marfa», acționăm conform avertizării de pe fotografie !" Jané nu a mai rezistat. Și-a adus aminte că unul dintre adjuncții directorului, care îi cunoștea mai bine situația familiară, i-a spus într-o împrejurare ca atunci cînd are necazuri să vină la el cu încredere. L-a abordat, povestindu-i întreaga pățanie... După acest moment, „jocul" s-a schimbat. Conducerea firmei în care lucra Jané a stabilit, special pentru șantajiști, o listă cu prețurile care îi conveneau, evident fictivă, ca și o altă situație, tot fictivă, cu pretinși clienți din exterior. La ora stabilită, „în acea zi frumoasă și cu soare plin", cum povestise Jané mai tîrziu, ea s-a dus la locul întîlnirii. Aici o aștepta o altă mare surpriză : după ce a fost primită de un necunoscut, în cameră a intrat... Hanna, care i-a cerut listele solicitate prin avertizarea scrisă pe spatele fotografiei. Firește, ulterior, „prietenele" nu s-au mai întîlnit, atît Karl cît și Hanna, dovediți a fi agenții unei oficine de spionaj economic profilată pe comerț exterior, au părăsit localitatea.

Din exemplul de mai sus se desprind cu ușurință nu numai „metodele" folosite de Karl și Hanna, dar, mai ales, semnificația hotărîrii lui Jané de a se confia directorului, faptul că acest gest sincer a putut preveni scurgerea unor secrete deosebite în favoarea concurenței. Simpla sesizare a valorat aici mai mult decît orice alte măsuri profilactice de apărare a secretelor firmei. Desigur, sînt destule situații și împrejurări în care o asemenea hotărîre chibzuită, o atitudine fermă, poate dejuca scopurile unor oficine secrete. Iată în acest sens și un alt caz.

Schimburile de cuvinte încetară. Fiecare dintre cei prezenți răsfoia gălăgios mapa din fața sa, comparînd mărfurile și prețurile practicate pentru ele, posibilitățile de a le vinde și, respectiv, a le cumpăra cît mai avantajos. Singură, doar „madame Selma", cum era cunoscută reprezentanta firmei „O K L", dădea semne de nerăbdare și, la prima vedere, lăsa impresia că nu o interesează noianul de hîrtii pe care îl avea în față. Inginerul Alexandru Cosma sesiză mina indiferentă a Selmei, dar nu o luă în seamă.

Îi spusese ultimul cuvînt cu privire la preţuri şi, evident, nu putea ceda. Cunoştea prea bine interesele întreprinderii pe care o reprezenta şi era conştient că orice nesocotinţă ar putea aduce prejudicii.

— Sîntem obosiţi, domnii mei, sparse tăcerea „madame Selma". Ar fi bine să facem o pauză şi să reluăm tratativele mîine.

Atmosfera se învioră. Acceptarea propunerii părea generală, mai puţin a lui Cosma, care, pe un ton politicos, spuse că, dimpotrivă, tratativele ar putea fi continuate.

— Eşti băiat tînăr, domnule Alexandru, continuă „madame Selma". Mai ai de trăit, domnul meu, şi gustă şi dumneata cîte ceva din viaţa de aici...

Seara părea feerică. Barul sclipea în oglinzile de pe pereţii proaspăt tapetaţi, iar luminările multicolore de pe colţurile meselor conturau şi mai clar atmosfera unei lumi ciudate. Un întreg ansamblu interpreta un rock drăcesc, rămînînd nepăsător faţă de gîndurile şi frămîntările oamenilor. Alexandru Cosma încă nu ştia ce să creadă. Amabilităţile, invitaţiile, petrecerile se ţineau lanţ, deşi tratativele băteau pasul pe loc. Se părea că „madame Selma" este reprezentanta unei instituţii de protocol şi nu o parteneră de afaceri comerciale. „Ce-o fi vrînd ?" se întrebă Cosma la un moment dat.

În acea seară, Selma nu a mai venit la bar, aşa cum obişnuia. „Nu se simte prea bine", îi comunică lui Cosma împuternicitul ei special. „Dar, vă rog, continuă acesta, cum rămîne cu solicitarea făcută de doamna ?" Cosma simţi o transpiraţie rece pe şira spinării. Înţelesese de acuma ce se vroia de la el. Încercă, ca întotdeauna, să evite discuţiile care i se păreau penibile sau lipsite de sens. În concepţia sa, nu putea admite înlocuirea mesei tratativelor cu cea de la bar pentru continuarea aceloraşi discuţii, dar nici nu putea să-i refuze pe amfitrioni. „Lăsaţi, răspunse inginerul la un moment dat, îi voi comunica dimineaţă doamnei".

Camera de la hotel i se păru ceva mai primitoare decît în alte ocazii. O mulţime de flori proaspete în glastre îl făcură, la prima vedere, să zîmbească. Îşi aţinti ochii spre petalele catifelate, dar, fără să vrea, privirea îi lunecă alături, pe cele cîteva cartuşe de ţigări fine, pe sticlele

de băuturi superioare, pe combina muzicală nouă, asemănătoare cu cea din biroul doamnei Selma pe care o apreciase foarte mult. Privi mai atent și descoperi pe suportul combinei muzicale un bilet. Îl desfăcu repede, curios, și citi un scris îngrijit care îl atenționa politicos : „Domnului Alexandru Cosma, o mică amintire, Selma". Rămase aproape năuc. „Ei drăcie, și-a spus inginerul, chiar așa politețe ?". Acum începu să înțeleagă și mai bine insistențele cu care se urmăreau în discuții diverse solicitări ce i se păruseră absurde și de ce anume timpul se consuma mai mult prin aluzii și nu se discuta la subiect. „Ce oameni !...", gîndi inginerul și deschise larg ferestrele camerei, lăsînd aerul năvalnic să-i inunde încăperea.

Dimineața, „madame Selma" era fericită și plină de prospețime și vigoare. Părea o jună cochetă ce coborîse de pe vîrfuri selenare și încerca acum să străbată cutele sufletești ale inginerului.

— Ei, cum te simți, domnule Alexandru ? întrebă „madame", toată numai zîmbet.

— Ca întotdeauna, foarte bine, răspunse Cosma, fără o altă complectare.

„Madame Selma" îl străfulgeră cu privirea.

— Îmi ești dator cu un răspuns, continuă ea calm. Nu uita că am cheltuit și sînt dispusă să mai cheltui. Oricît !...

— Aaa ! își reaminti inginerul. Mă simt îndatorat să vă mulțumesc pentru amabilitate, dar să știți, obiectele dumneavoastră au rămas la hotel. Nu le pot lua.

— Ți-am cerut o nimica toată, continuă „madame", ușor iritată. Mă interesează cine mă concurează la firma dumneavoastră și dacă anul viitor prețurile le veți menține la același nivel ?

Inginerul Cosma rămase calm, zîmbind.

— „Madame", cred că e o neînțelegere. Nu vreau să vă dau lecții, dar trebuie să vă amintesc un adevăr elementar : afacerile cele mai bune se fac între parteneri cinstiți !

— Doar plătesc ! țipă Selma. Oricît !

— Marfa pe care o vreți dumneavoastră nu se vinde !...

Din cele arătate se desprinde, sperăm, cu ușurință, atitudinea demnă a reprezentantului român, dar și insis-

tența cu care sînt urmărite unele secrete de interes, metodele folosite, cînd subtile, cu aluzii voalate și primiri fastuoase, cînd directe și abuzive pentru „cumpărarea conștiinței" și determinarea la trădare.

A existat tendința ca, atunci cînd se vorbea de spionajul economic — sau de metodele proprii pe care le folosește acesta —, să ne autocalificăm, oarecum, drept intangibili, oameni pentru care noțiunea în sine ar reprezenta ceva abstract, valabilă doar pentru marile firme industriale și societăți comerciale din Occident. Firește, fenomenul nu este cunoscut la noi, pentru că nu am practicat și nici nu vom practica o asemenea activitate, dar viața dovedește că împotriva lui trebuie să ne luăm măsuri corespunzătoare de apărare. Nu putem să nu ținem cont de faptul că, în condițiile contemporane, participăm, mai mult ca oricînd, la schimbul de valori materiale ale lumii, inclusiv prin contractele pe care le avem cu multe firme străine. Apoi, știut este că firmele partenere din lumea capitalului sînt conduse de legea profitului maxim, fapt ce impune să privim realist lucrurile și să fim conștienți că unii reprezentanți străini au încercat — și vor mai încerca — să obțină beneficii chiar și prin mijloace ilegale.

Spionajul economic — deci, inclusiv cel comercial — ar fi, poate, mult prea simplu dacă l-am privi doar ca o confruntare numai între firme capitaliste. În asemenea situație, probabil, nici nu ne-ar interesa. Din păcate, așa cum s-a mai arătat, unele firme capitaliste practică furtul de secrete chiar și în rîndul partenerilor de afaceri din alte state. Nu de puține ori, agenții unor servicii de informații acționează sub acoperirea unor pretinși comercianți, reprezentanți de firme sau delegați ai acestora, încercînd să obțină informații din domeniul relațiilor noastre de comerț exterior, pentru a acționa apoi în scopul de a defavoriza partea română și a compromite interesele statului nostru. Ca să înțelegem mai bine asemenea fapte, vom încerca să privim mai atent asupra celor petrecute, în decursul anilor, în... „curtea noastră".

În relațiile pe care statul nostru le dezvoltă cu tot mai multe țări, numeroși specialiști — ingineri, economiști,

reprezentanți comerciali — au realizat și realizează, datorită competenței și corectitudinii lor, importante contracte economice, contribuind astfel la dezvoltarea materială a țării, la îmbogățirea zestrei noastre economice. Din păcate, însă, printre acești oameni demni de laudă și mare admirație, în decursul timpului s-au strecurat și persoane certate cu orice norme etice, carieriști și corupți, dornici de cîștiguri ușoare, care au sfidat prevederile legilor și ceea ce se înțelege prin bun simț, divulgînd date cu caracter secret. Poate am putea fi întrebați de ce redeschidem dosarul acestor cazuri care, la timpul lor, au făcut obiectul unor procese publice. Nu, nu vom încerca să prezentăm fapte de senzație și poate nici cu totul semnificative, ci doar unele elemente ce pot evidenția cu mai multă pregnanță cîteva aspecte sociale și morale consemnate în dosarele consultate. Așadar, cine sînt cei care, cu dezinvoltură și conștiință eclipsată, au ajuns pe pragul trădării intereselor noastre ?

— Am crezut că e vorba de o relație prietenească, motiva în fața instanței Matei G., încercînd să pozeze în victimă a naivității.

Oare așa să fie ? Nu și-a dat seama de interesele urmărite de firma străină ? Iată, însă, ce a declarat reprezentantul străin audiat în acest caz :

— Mi-am dat seama, încă de la primele întîlniri cu domnul Matei G., că am de-a face cu un om ușor de corupt.

Și astfel, mușcînd din momeala transparentă a unor promisiuni fără acoperire, lăsîndu-se cumpărați cu diverse „atenții" și cadouri, infractorii ce au făcut obiectul dosarelor penale la care ne referim au început, sub aparența unei pretinse prietenii, să se întîlnească cu partenerii de afaceri. Unde se întîlneau ? Probabil că nu este greu de intuit, dacă avem în vedere pornirile lor spre petreceri interminabile, spre o viață ușuratică. Pentru început, locul preferat al întîlnirilor era acolo unde se putea sorbi în voie paharul cu vin. Și, din vorbă în vorbă, de la un restaurant la altul, discuțiile lor au depășit temele banale, dînd posibilitatea reprezentanților străini să intre în posesia unor cifre și informații confidențiale. Această activitate, vădit infracțională, a lui Matei G., fost merceolog

la o întreprindere din București, s-a concretizat prin vinderea, fără scrupule, unui comerciant străin a unor date despre concurență, informații despre contractele ce urmau să se încheie, precum și alte date importante. Din nefericire, nu era vorba de un naiv, care ar fi căzut pradă unui tip de spion versat, specialist în culegerea de informații prin „tragere de limbă".

— Ai știut că aceste informații au un caracter secret, că ele puteau fi folosite în dauna intereselor statului nostru ? l-a întrebat președintele completului de judecată, cu ocazia procesului.

— Da, am știut, a recunoscut în proces Matei G.

Punînd mai presus de orice propriile interese meschine, acest element imoral și aventurist primea, în schimbul „serviciilor" sale, medicamente străine pe care le vindea la preț de speculă, îmbrăcăminte și alte obiecte de uz personal. Dar, vorba proverbului : „ulciorul nu merge de multe ori la apă !" O asemenea activitate trebuia curmată. Și astfel, infractorul a fost surprins în momentul în care încerca să transmită „partenerului de afaceri" fotocopia unei note cu caracter secret.

În perioada peregrinărilor în scop de documentare, am răsfoit și un dosar mai puțin obișnuit, ilustrat cu zeci de fotografii ce reprezentau sutele de obiecte primite în schimbul secretelor furnizate unor firme străine. Am rămas cu impresia că infractorul — Emilian G. — a colectat, la timpul respectiv, un adevărat bazar, în care se găseau pixuri și ceasuri, aparate fotografice, magnetofoane și parfumuri, alături de blănuri și aparate tehnice.

Ajuns pe ultima treaptă a descompunerii morale, Emilian G. a săvîrșit un mare număr de fapte ilegale, căutînd să obțină, pe seama funcției ce o deținea, cîștiguri materiale, prin remunerări nejuste, luare de mită, abuz de încredere în dauna avutului obștesc, comerț ilicit și multe altele. Toate acestea, i s-au părut un „mizilic", după ce și-a dat seama că vînzarea unor informații secrete și favorizarea unor firme străine îi pot aduce beneficii mult mai mari în comparație cu găinăriile (a primit chiar și găini pentru aprobarea ilegală a unui transfer !) de pînă atunci. Și astfel, mituiți cu diverse „atenții", Emilian G. și com-

plicii săi au acceptat utilaje inferioare celor prevăzute în contracte, care nu îndeplineau parametrii tehnologici stabiliți, prezentînd greșeli de concepție și de construcție. În cine a lovit activitatea acestora și, deci, ce implicații sociale și economice poate avea o asemenea activitate, firește, se înțelege. Ulterior, însă, cu prilejul contractării de utilaje pentru unele fabrici, cel în cauză a creat condiții inegale majorității firmelor ofertante, netezind calea spre contract doar firmei în slujba căreia se pusese de mai mult timp. Concomitent, el a transmis agentului firmei respective și informații despre necesitățile de import ale unor întreprinderi, despre planurile de reutilare a unor fabrici, despre concurență, niveluri de prețuri și evoluția unor tratative.

Din cele prezentate pe parcurs s-a putut observa cît de greu, uneori cu cîte subterfugii încearcă să pătrundă oficinele secrete pentru a obține unele date de interes. Și, comparativ, iată cît de ușor le pot obține atunci cînd dau peste elemente lipsite de conștiință și care le... „cîntă în strună". Desigur, faptele ce au rezultat din dosarele amintite au dezvăluit o situație fără echivoc. În acele relații nu a fost vorba nici un moment de primirea prietenească, sinceră, cu care îi înconjurăm pe toți vizitatorii străini ce vin la noi cu gînduri bune, nu era vorba nici de legături amicale, firești și necesare în contextul dezvoltării turismului și a relațiilor statului nostru pe multiple planuri, ci de contacte extraprofesionale și extraprietenești, în scopul vădit al unor tranzacții murdare. Erau relații ce urmăreau cîștiguri necinstite, în care se vindeau interesele noastre, în schimbul unor obiecte de nimic. Sînt momeli în fața cărora poți rămîne efectiv stupefiat și nu poți să crezi că este posibil ca asemenea „cadouri" derizorii să îi facă pe unii oameni să alunece pe panta degradării : o pereche de ciorapi de damă, în cazul lui Matei G. ; un aprat de făcut maioneză, în cazul lui T. Ion, unul dintre complicii lui Emilian G. ! Așa stînd faptele, ne întrebăm cît de decăzuți moral au putut fi acești oameni, care au cutezat să vîndă secrete pe te miri ce ? Este o întrebare din care se naște și o nedumerire : cum, după ce criterii de selecție au fost promovați indivizii ce

au făcut obiectul acestor dosare penale în posturi de răspundere pentru comerț, pentru economia noastră națională ? Sigur, de la acea dată lucrurile s-au schimbat radical în domeniul comerțului nostru exterior, dar considerăm că întrebarea referitoare la cine ne reprezintă interesele ar trebui să stea permanent în fața factorilor de decizie din acest domeniu. Și poate nu numai din acest domeniu !

Așa cum am mai arătat, spionajul economic încearcă să pătrundă în sectoare cît mai diverse și nu „iartă" nici o împrejurare ce l-ar putea favoriza. Pentru aceasta, uneori cheltuie foarte multă energie și bani, alteori... Desigur, alteori profită de naivitatea unora dintre purtătorii de secrete și de tarele lor morale, de interesele lor meschine, de concepțiile lor cosmopolite. Așa a profitat agentul unei firme străine, care a reușit să cunoască cîteva carențe morale a doi foști referenți de la o întreprindere de comerț exterior din București. Este vorba de o firmă importantă, de un centru în care toți oamenii muncii au depus — și continuă să depună — eforturi stăruitoare ca să realizeze producții competitive la export și să asigure o bună valorificare a produselor proprii. Tocmai de aceea, tolerarea în mijlocul lor, o perioadă îndelungată, a celor două persoane corupte, care au călcat în picioare propria demnitate și înalta cinste de a lucra în domeniul comerțului exterior a lăsat în urmă multe întrebări. Persoanele în cauză au primit de la străin, drept cadouri, diverse obiecte, între care țigări și băuturi străine, aparate tehnice pe care, în unele împrejurări, nu s-au sfiit să le arate ori chiar să le vîndă unor colegi de muncă. Cum se poate explica oare că nimeni nu și-a pus întrebarea de unde au aceștia atîtea obiecte străine pe care le comercializează ? Mai mult, cum a fost posibil în acest caz ca cei doi infractori să avizeze, împotriva oricăror norme legale, fișe tehnice, în scopul încheierii de contracte externe, introducîndu-le apoi în întreprindere fără ca acestea să fie aprobate de șefii profesionali competenți ? Nimeni nu s-a sesizat că firma favorizată de cei doi, numai într-un singur an, a primit peste 20 de comenzi, deși nu

era producătoarea directă a unora dintre materialele contractate. Făcînd „jocul" firmei străine, profitînd de lipsa de vigilență a celor din jur, de toleranța și îngăduința factorilor chemați să bareze calea fraudei, infractorii în cauză au reușit să intre — cu de la sine putere — pînă și în sala aparatelor telex pentru a răspunde, fără nici un aviz autorizat, unor firme străine cu precizarea că le refuză oferta de cooperare.

Decăderea morală în acest important sector al economiei s-a oprit, uneori, mult prea tîrziu. Mai ales, atunci cînd, din viciu și nesocotirea intereselor generale, victima a mușcat cu prea multă poftă din momeala întinsă de „parteneri", interesați să cîștige prin fraudă. Ne referim aici și la cazul lui Gheorghe S., fost director al unei întreprinderi de comerț exterior, care, terfelind calitatea de reprezentant al comerțului nostru, încălcînd cele mai elementare norme de conduită, a transformat relațiile sale cu diverși parteneri străini în afaceri personale. În schimbul unor obiecte de uz personal, al unor țigări și băuturi străine, acesta a încheiat, cu firme străine interesate, contracte dezavantajoase pentru noi. Mai mult, instaurînd un climat de toleranță în unitatea pe care o conducea, și-a permis pînă într-acolo, încît, în urma călătoriilor efectuate în străinătate, prin fraudă, minciună, și ca urmare a mitei pe care și-a însușit-o fără jenă de la diverse firme, să depună sume mari de bani la bănci din străinătate. Ne este aproape greu să credem că a îndeplinit funcția de director al unei întreprinderi un om care, ajuns într-o împrejurare în S.U.A., după ce a cumpărat un aparat de fotografiat cu 470 de dolari, a solicitat patronului să-i dea o factură în valoare de numai... 60 de dolari. Într-o altă împrejurare, întors dintr-o călătorie de 18 zile din S.U.A. și Canada, la vamă, i-au fost găsite, nedeclarate, ascunse printre bagaje, 96 grame de aur și plicuri cu valută străină.

Se înțelege, în toate cazurile la care ne-am referit, ca și în altele asemănătoare, prejudiciile au fost recuperate, iar indivizii respectivi au fost trași la răspundere penală. Au fost și situații în care oameni cu asemenea tendințe au fost puși în discuția colectivelor în care au muncit, împotriva lor luîndu-se o atitudine hotărîtă, prevenindu-se

astfel scurgerea unor date de interes. Aşa cum am mai menţionat, însă, măsurile luate în ultimii ani cu privire la perfecţionarea activităţii din domeniul comerţului exterior, la creşterea răspunderii lucrătorilor din acest important sector, au eliminat multe din neajunsurile ce pot favoriza fapte de felul celor arătate. Credem, totuşi, că acestea nu scad cu nimic importanţa şi atenţia ce se impun a fi acordate celor întîmplate. Ele s-au petrecut nu în perioade foarte îndepărtate, nu fac parte din relicvele unui „gen" aparte de spionaj economic ; au fost consumate în aceste decenii de înaintare şi consolidare economică a ţării noastre şi, de multe ori, sub ochii celor care aveau datoria morală să-i demaşte pe infractori, să bareze calea trădării. Deşi cazurile sînt izolate şi nu au putut sub nici un motiv să împiedice înaintarea accelerată a ţării noastre pe magistrala progresului economico-social, cele menţionate nu ne pot lăsa nepăsători, iar concluziile se impun de la sine. Aşadar, corupţia şi degradarea indivizilor la care ne-am referit nu pot umbri corectitudinea şi responsabilitatea celor care, în relaţiile cu firmele străine, dau dovadă de patriotism, de o comportare corespunzătoare. În acelaşi timp, însă, trebuie să ţinem cont că în condiţiile înfloririi continue a economiei noastre naţionale, aria relaţiilor tehnice şi comerciale, cum e firesc, se va extinde. În această conjunctură, fără să pornim de la premisa că orice străin vrea să ne „cumpere conştiinţa", deci, fără să fim suspicioşi şi fără să zdruncinăm încrederea pe care o merită pe deplin personalul din domeniul comerţului exterior, se impune să fim realişti şi, deci, conştienţi că încercări de a „cumpăra" informaţii economice vor mai fi. Tocmai de aceea, tratîndu-i pe străini cu tradiţionala ospitalitate românească, acordîndu-le încrederea cuvenită, conducerile întreprinderilor de comerţ exterior, cele care au tangenţă cu astfel de activităţi, factorii educaţionali din cadrul acestora, toţi oamenii muncii din aceste unităţi au datoria de a crea un climat de înalt patriotism şi severă probitate morală şi profesională, pentru a preveni repetarea unor fapte grave, de genul celor menţionate.

Se ştie — şi nu vom insista — că importul şi exportul sînt ele însele componente clare, indiscutabile ale secretului

comercial, în ultimă instanță, ale secretului de stat. Păstrarea și apărarea secretului pe orice cale este, înainte de toate, o înaltă problemă de conștiință patriotică, constituind — așa cum se stipulează și în legislația țării noastre — o datorie sacră a fiecărui cetățean al țării. Aceasta presupune întărirea vigilenței față de orice încercare de divulgare, voită sau întîmplătoare, a datelor secrete, combaterea oricăror manifestări de neglijență ori ușurință în apărarea secretelor, aplicarea consecventă a legilor și regulamentelor ce privesc activitatea unităților noastre economice, relațiile cu diverse firme și persoane din străinătate.

Spre deosebire de perioadele trecute, în anii noștri, perversitatea și subterfugiile spionajului în domeniul comerțului ating cote mult mai mari. Ideea care stă la baza activității acestor oficine este aceea că orice și oricît ai produce, în final, trebuie să vinzi, să ai clienți, să ai drumul deschis tot timpul spre noi piețe de desfacere, care să fie cît mai rentabile. Tocmai de aceea, nota publicația „Chemical Engineering", agenții din domeniile comerciale nu sînt străini de profilurile specifice comerțului și că „un agent secret trebuie să dețină unele calificări comerciale efective, ca și flerul necesar activității informaționale". Cu alte cuvinte, spionajul din domenii ale comerțului nu reprezintă un „joc al amatorilor", o activitate întîmplătoare, fără urmări și lipsită de periculozitate. Daunele materiale și morale pe care le provoacă, așa după cum se constată, pot fi uneori destul de mari. Subaprecierea unor mici detalii privind apărarea secretelor poate conduce la crearea unor breșe destul de mari, prin care pot pătrunde profesioniștii oficinelor secrete.

Ocultism — secte — spionaj

Firește, cititorul s-ar putea întreba ce legătură poate fi între cele trei elemente citate în titlul nostru ? Simpla demonstrație teoretică ar putea să apară hazardată, dacă viața nu ne-ar oferi suficiente exemple, demne de analizat. Pentru a le putea discerne, se impune să avem în vedere că spionajul economic a depășit orice bariere ale bunului simț. El nu se mai limitează a face jocul concurenței doar prin atragerea unor persoane avide de bani, a trădătorilor notorii sau a celor care, din alte motive, sînt dispuși să-și trădeze patronul în favoarea altui ori altor patroni. Devenind total, el profită de orice împrejurare, de orice situație favorabilă, prin care poate să intre în posesia unor date de interes. Așa se explică de ce oficinele secrete din acest domeniu încearcă să se folosească, în interesul lor, de la persoane cu funcții de conducere din unele firme pînă la vînzătorii ambulanți, care, din întîmplare sau nu, știu cîte ceva important din activitatea unității în care lucrează. Serviciile secrete au învățat că nu numai directorii ori președinții de societăți dețin secrete sau alte date utile și că, în aceeași măsură, pot folosi cu succes și trădătorii din rîndul salariaților mărunți sau care, datorită poziției lor, pot intra în posesia unor asemenea secrete. Mai mult decît atît, profesioniștii oficinelor secrete nu ezită să folosească în „aventurile", lor reprezentanți ai sectelor religioase, ai ocultismului în general, imigranți ce trec prin așa-zisele lagăre de tranzit, alte persoane ce le pot fi ocazional utile. A rezista în ca-

drul concurenței capitaliste acerbe, îndeosebi, în condițiile traversării unor perioade de crize economice, înseamnă a dispune, înainte de orice, de informații care să permită cîștigarea unui avans față de concurență sau compromiterea acesteia, iar dacă asemenea oameni dețin astfel de date, atunci e firesc ca oficinele secrete să-și îndrepte atenția asupra lor.

Abordarea acestui subiect presupune, credem, și o altă observație. Se știe, spionajul a fost și este considerat drept „o luptă dintre inteligențe", o pretinsă „confruntare între spirite elevate", prinse într-un vîrtej al culegerii — prin metode specifice — de informații secrete. Așa cum am mai arătat, odată cu dezvoltarea științei și tehnicii, cu perfecționarea deghizării voite a unor mijloace și procedee, susținătorii furtului de informații secrete și-au denumit îndeletnicirea — aclamată și îmbrățișată de unii, condamnată și hulită de alții — drept „artă", respectiv, „arta informațiilor", expresie întîlnită de cititor — între ghilimele — și în lucrarea noastră. Au fost și situații, e drept fără ecou, cînd unii adoratori și practicieni ai spionajului, precipitîndu-se, au încercat să acrediteze ideea că această activitate, desigur complexă și, uneori, cu urmări imprevizibile pentru victime, ar fi o... „știință aplicată". Fără îndoială că absolutizarea unor asemenea păreri ar putea da naștere la alte exagerări, nedumeriri și poate chiar la opinii-surpriză. Și pentru că însuși spionajul este cel care operează pe terenul surprizelor, acesta a născut și naște încă întrebări și enigme. Una dintre ele este relația, ciudată la prima vedere, dintre acea pretinsă „artă a informațiilor" și... ocultism.

Cum s-au împăcat și se împacă oare „spiritele elevate", care se bazează pe cuceriri ale științei și tehnicii, în „lupta dintre inteligențe", cu ocultismul, cu ignoranța și obscurantismul cel mai penibil ? Subiect contradictoriu, comentat deseori de experți ca și de profani în materie, relația dintre spionaj și curentele oculte — sau cu reprezentanții acestora — s-a dovedit că se menține din cele mai vechi timpuri. Și nu de puține ori, vraci sau vrăjitoare, ghicitori de toate soiurile, pînă la reprezentanții de azi ai unor secte religioase, pretinse moderne și chipurile singurele care „pot aduce fericirea pe pămînt", s-au dovedit a fi

slugi plătite, aflate în slujba unor servicii secrete de informații sau a unor organizații clandestine, anarhice, reacționare. Documente istorice evidențiază că spionajul englez, de pildă, a folosit pentru culegerea de informații reprezentanți din diverse curente oculte, încă înainte de perioada reginei Elisabeta I. În timpul domniei acesteia, în cursul numeroaselor frămîntări și lupte dintre catolici și protestanți, serviciul de informații, în organizarea de atunci, a recrutat în interese informative proprii zeci de reprezentanți ai comunităților religioase menționate, dirijîndu-le activitatea de informare, dar și de influențare a coreligionarilor, în scopuri dorite. Au fost folosiți, însă, și astrologi care, după ce aflau „tainele din stele", erau puși să facă previziuni asupra evoluției unor evenimente. Se înțelege, era vorba de evenimentele dictate de autorități.

Epoca lui Napoleon Bonaparte este, de asemenea, marcată de curioase relații dintre reprezentanții puterii cu oculți recunoscuți, între care, în primul rînd, cu astrologi și ghicitori de toate soiurile. Însuși temutul Fouché, care se baza pe o informare promptă și verificată, nu s-a sfiit să-l informeze pe împărat despre „constatările" unor astrologi cu privire la perspectiva cîștigării sau pierderii unora dintre războaie. Și aici, se înțelege, „stelele" și „duhurile bune" erau întotdeauna în favoarea împăratului.

Deși cauzele pentru care ocultismul s-a aflat întotdeauna în atenția serviciilor secrete rămîn contradictorii și neelucidate pe deplin, se știe, totuși, că spionajul a avut predilecție să folosească persoane ce au lăsat impresia unei vieți retrase, chiar enigmatice, dar care s-au bucurat de o anume influență și relații în medii de interes. Nu au fost excluse din rîndul celor utile spionajului nici persoanele descoperite că desfășoară o anume activitate clandestină în cadrul unor secte religioase neagreate de autorități și care, din motive diverse — în urma șantajului, corupției etc. —, s-au pus în slujba profesioniștilor din domeniul informațiilor secrete. În perioada Inchiziției, organele de represiune, în ciuda severității pedepselor aplicate celor considerați „eretici", au recrutat și folosit pe unii dintre aceștia din urmă ca iscoade în rîndul diverselor categorii de credincioși. Se înțelege, în schimbul informațiilor furnizate, unii dintre asemenea „eretici" au

rămas nepedepsiți, iar alții au fost convertiți, în timp, la religia instituționalizată.

O analiză, chiar sumară, a acestei vaste probleme ne duce la concluzia că informațiile căutate de serviciile secrete prin intermediul reprezentanților ocultismului de tot soiul, deci, informațiile considerate utile și necesare prezentau o mare varietate. În 1614, de exemplu, serviciile secrete engleze și-au concentrat atenția spre catolicii irlandezi, care au luat parte la acte de opoziție față de prezența engleză, în scopul identificării și deportării acestora. Într-un timp scurt, au fost depistați peste șase mii de irlandezi, participanți la așa-zise „rebeliuni". Nu este greu să ne dăm seama că pentru identificarea acestora au fost folosite nenumărate iscoade ale serviciului secret. În Franța, „noaptea sfîntului Bartolomeu" a fost precedată și urmată de o activitate febrilă a serviciilor secrete pentru a-i cunoaște pe toți cei „eretici".

În raport de scopuri, în mod firesc, erau căutate și alte date. De la Pigafetta, biograful lui Columb, care a avut prilejul să-l însoțească pe marele descoperitor al Lumii Noi în toate cele patru călătorii pe care le-a efectuat spre noul continent, ne-au rămas mărturii din care rezultă că atît Curtea regală a Castiliei, cît și Inchiziția, prin serviciile lor specializate au fost interesate să afle cît mai multe date despre pămîntul nou descoperit : zăcămintele de minereuri, modul cum pot fi folosite căile de navigație, aspecte ale stării de spirit a localnicilor, stadiul agriculturii. După cum se vede, e vorba de spionaj economic în toată puterea cuvîntului ! Printre agenții folosiți în acest scop s-au aflat și navigatori recrutați din medii oculte.

Odată cu dezvoltarea economică, cu apariția marilor descoperiri științifice, furtul secretelor a devenit un fel de a doua îndeletnicire, chiar și a unor prelați. Pare firesc să fie așa, avînd în vedere și situația prioritară a poziției sociale în care se aflau. Se cunosc cazuri cînd lideri ai unor culte, recunoscute la acea vreme, și-au creat servicii secrete proprii (fapt pe care îl fac și unele secte contemporane), urmărind asiduu evoluția unor situații politice, militare sau economice ori, pur și simplu, sustragerea unor noutăți tehnico-științifice. Astăzi se cunoaște că, prin asemenea metode, un preot iezuit francez a adus în Europa,

din Orient, secretul fabricării porțelanului, iar prin intermediul a doi călugări misionari a fost adus, din Extremul Orient, secretul creșterii viermilor de mătase. Mult mai tîrziu, respectiv, în perioada celor două războaie mondiale, ocultismul a reprezentat una dintre pepinierele agenturilor folosite de serviciile secrete.

Relația dintre reprezentanții unor curente și activități oculte cu serviciile secrete nu a fost și nu este anarhică, întîmplătoare. De regulă, această activitate a avut un caracter organizat și ofensiv. De exemplu, în perioada celui de-al doilea război mondial, astrologia a avut un rol deosebit în așa-zisul *război psihologic*, desfășurat de Marea Britanie, îndeosebi, prin intermediul „Political Warfare Executive" (Sectorul pentru războiul politic). Unul dintre experții astrologi în materie era Louis de Wolel, fost cetățean german, care îi cunoștea bine pe astrologii lui Hitler, îndeosebi, pe Karl Krafft, favoritul căpeteniei naziste. Horoscoapele astrologilor britanici erau folosite pentru a contracara propaganda hitleristă, prezicerile fiind, firesc, în favoarea părții britanice. De altfel, Germania hitleristă a avut o mare predilecție pentru utilizarea astrologilor, vrăjitorilor și „prevăzătorilor" de tot felul, inclusiv în materie de spionaj economic. Însuși Karl Krafft, astrologul favorit a lui Hitler, a „prevăzut", chipurile, dezorganizarea economiilor din statele atacate de fasciști și prosperitatea întreprinderilor naziste. Popularizarea unor asemenea „previziuni", inclusiv a „victoriilor" Wehrmachtului, a determinat autoritățile naziste să constituie un serviciu specializat de ocultism, pe care l-au încorporat în departamentul oficial al propagandei de stat. Astăzi se cunoaște că multe dintre anunțurile apărute în presa vremii despre „viitoarele victorii ale lui Hitler" au fost „fabricate" de acest serviciu. Același serviciu, a urmărit reacția produsă de asemenea „comunicate", ca și starea de spirit din rîndul populației aflate în teritoriile vremelnic ocupate și care era efectiv „intoxicată" cu „previziunile" astrologilor și ale unor „profeți" ocultiști, recunoscuți ca „așii în ghicirea viitorului". Serviciile secrete ale Germaniei hitleriste au avut grijă ca, o dată cu aplicarea unor asemenea metode, să introducă, în spatele frontului, diverși misionari sectanți, să atragă o parte a populației

credule de partea lor și să dirijeze activitatea informativă în favoarea nazismului.

Folosirea întregului arsenal al ocultismului și a posibilităților de infiltrare a ideilor reacționare și, îndeosebi, a celor care ar putea determina pe unii oameni să adopte o atitudine de expectativă față de evenimente, prin intermediul sectelor religioase, nu a fost deloc întîmplătoare. Exista o experiență acumulată de secole și se cunoștea cert că masele populare, firește o parte din ele, aflate sub influența religiei, ar putea adera cu ușurință la dogme mistificate de diverși misionari și că, aceștia din urmă, promițîndu-le o viață mai bună, fără griji și războaie, pot influența starea de spirit pe întinse teritorii geografice. Multe asemenea „metode" au constituit „copii" ale celor folosite încă în primul război mondial și chiar mai înainte, aplicarea lor fiind finanțată și încurajată de cercurile diriguitoare ale capitalismului. De altfel, aceasta este și una dintre cauzele — alături de altele de ordin social — prin care se explică faptul cum, prin intermediul capitalului străin și al misionarilor de tot felul, profitînd de înăsprirea condițiilor sociale din perioada consolidării relațiilor capitaliste, unele secte au pătruns și pe teritoriul țării noastre. Considerîndu-le drept o bază de lansare a ideilor proprii, a intereselor pe care le urmăreau, serviciile secrete, cercurile capitaliste interesate au supravegheat modul de proliferare a sectelor religioase, activitatea efectivă a lor, profitînd de prejudecățile religioase ale oamenilor, de dorința lor de mai bine. Interesate să aplice „principiul" de a dezbina și stăpîni, conducerile unor secte, aflate la cheremul unor servicii secrete — uneori prin intermediul așa-ziselor „centrale mondiale sectante" —, au folosit misionari proprii pentru implantarea unor grupări noi, necunoscute în unele locuri.

Astăzi nu mai este nici un secret faptul că grupările religioase continuă să se afle în atenția serviciilor de spionaj ale marilor puteri capitaliste și că, însăși C.I.A., „manifestă o atenție specială față de fenomenele religioase..."*. O ofensivă de-a dreptul furibundă au început să desfășoare serviciile secrete și diverse organizații politice reacționare, prin intermediul sectelor și al diverselor

* După revista italiană *Panorama*.

grupări oculte, în perioada „războiului rece" de după ultima conflagrație mondială. În condițiile crizei politice, economice, sociale și morale a lumii capitaliste, cercurile interesate și-au dat seama că metodele vechi de influențare a conștiinței oamenilor nu mai corespund noilor scopuri. Și astfel, nu au întîrziat să readucă, pe scena vieții sociale, practici mistico-religioase și prejudecăți perimate, învăluite în așa-zise „dogme" pseudoștiințifice, cu ceremonialuri exotice și canoane irațională, toate bine organizate și conduse pentru a reuși să prindă în mreje cît mai mulți aderenți. Multe dintre asemenea grupări, create chiar și în ultimii ani, cu așa-zise statute internaționale, cu pretinse conduceri „mondiale", au scopuri bine definite și care nu se pot confunda cu tradiționalele secte religioase și nici nu pot fi analizate numai prin prisma dogmaticii sectante și obscurantismului pe care le propagă. Este un fapt îndeobște cunoscut că „...există astăzi mii de secte în lume. Unele dintre ele nu au decît o audiență limitată, dar altele sînt adevărate întreprinderi transnaționale, care înrolează în scopuri dintre cele mai obscure, dar nu numai oculte, ci și cu un abil disimulat caracter politic, economic, oameni de pe toate continentele, transformîndu-i în instrumente manevrabile atît în zona delincvenței comune, cît și în cea care interesează grupările teroriste, serviciile secrete, spionajul industrial și tot ceea ce constituie tenebrele unei lumi convulsionate" *.

Participarea unor adepți din noile secte create în ultimii ani la acțiunile spionajului economic nu mai constituie nici un fel de surpriză, atît timp cît liderii unor asemenea mari grupări au devenit ei înșiși mari industriași ori comercianți, creîndu-și în cadrul sectelor servicii proprii de informații. Nu mai departe decît secta „Biserica unificării", așa după cum preciza cotidianul „New York Times", într-un număr din martie 1978, a fost pusă la punct, încă din 1961, de directorul serviciului de informații sud-coreean și că, între altele, funcționează în scopuri certe de spionaj. Dacă avem în vedere că liderul acestei secte, San Myung Moon, este proprietarul a peste 60 de întreprinderi, inclusiv a unor uzine producătoare de armament și rachete, în care folosește munca gratuită a

* După revista *L'Express*.

sectanților, nu este prea greu să înțelegem că se situează în ierarhia de vîrf a spionajului economic. Împotriva cui acționează în mod deosebit este, de asemenea, simplu de aflat dacă avem în vedere că liderul sectei și-a autodeclarat gruparea drept „Federația internațională pentru zdrobirea comunismului". Pusă la dispoziția celor mai negre forțe ale reacțiunii, secta încearcă să prolifereze în diverse țări, ascunzîndu-se sub multe alte denumiri.

Dar nu numai secta „Biserica unificării" este aservită unor servicii de spionaj și grupări reacționare. Și alte asemenea pretinse secte religioase practică spionajul ori se subordonează intereselor unor astfel de oficine secrete. De exemplu, „Biserica scientologică", care a ajuns să dețină averi evaluate la peste 140 milioane de dolari, are un serviciu special de informații — o secțiune a așa-zisului „Oficiu de gardieni" —, care are sarcini de a aduna informații economice pe care să le vîndă la prețuri convenabile, precum și de a aduna date pe care să le poată folosi pentru coruperea, șantajarea ori chiar răpirea unor persoane sau pentru a putea susține campanii de compromitere și amenințare ale unor persoane și organisme oficiale pe care nu le agreează. Alte secte religioase create în ultimii ani, între care „Hare Krishna", „Calea Fericirii", „Copiii Domnului", „Centrul luminii divine" etc., sub îndrumarea unor cercuri interesate — de care serviciile secrete nu sînt străine —, încearcă să abată atenția adepților de la marile probleme ale contemporaneității, să se amestece în treburile interne ale statelor pe raza cărora pătrund și să-și exercite influența în medii cît mai diverse, cu predilecție în rîndul unor tineri intelectuali, dar și în rîndul unor naivi pe care îi vor ca masă de manevră.

Fără îndoială, cele de mai sus nu pot reprezenta o analiză a sectelor religioase, scop pe care nici nu îl urmărim să-l realizăm aici și acum. Ar fi greșit, însă, și departe de adevăr, dacă am eticheta în bloc și unilateral sectele religioase, analizînd, prin prisma doar a unora dintre ele, toate implicațiile social-politice ale activităților pe care le desfășoară. Am amintit spre edificare și în relație directă cu subiectul abordat în acest volum, doar cîteva dintre ele, știindu-se — așa cum precizam și într-o altă lucrare — că „sectantismul religios trebuie analizat

neapărat și prin prisma ideologiei pe care o propagă, a interferențelor pe care de regulă le are cu practicile social-politice, dar, excluzîndu-l din religie și punîndu-l numai pe seama factorului social-politic, am nega un fapt esențial, respectiv, acela că sectantismul s-a născut în cadrul religiei, este un produs al ei, a avut și are o importanță deosebită în evoluția și, deci, în istoria religiilor și o va însoți atîta timp cît va exista religia" [1]. Acest adevăr se impune a fi complectat și prin aceea că, astăzi, asistăm în lumea capitalului la o adevărată degringoladă în rîndul adepților diverselor culte și secte, la o dezorientare care niciodată, în trecut, nu s-a făcut atît de resimțită în comunitățile religioase. De acest lucru știu să profite și serviciile secrete și să-și atragă de partea lor persoane influente, îndeosebi, dintre cele așezate în fruntea sectelor. Situația la care s-a ajuns demonstrează și un alt aspect al problemei, respectiv, faptul că, în lumea capitalului, „epoca de intense frămîntări, de prăbușire a valorilor unei perioade, de confuzie, de nesiguranță, de dificultăți și incertitudini materiale, de criză morală, de panică politică devine un teren propice pentru ca sectele să intre într-o centrifugă spirituală în care religia clasică începe să fie din ce în ce mai izolată" [2]. Zeci de mii de oameni ajunși la saturație așteptînd „fericirea" promisă de religiile clasice, văzînd că cele promise nu mai vin, căzuți pradă șomajului, criminalității și altor racile specifice lumii capitalului, aderă la secte în speranța că așteptările lor, în sfîrșit, se vor împlini. Firește, este o nouă formă de înșelare și de autoînșelare de care profită — cum arătam — și serviciile secrete. Mai mult ca oricînd, în zilele noastre, cînd lumea capitalistă este sufocată de concurență, cînd șomajul și criminalitatea au devenit racile vizibile ale lumii pretinse „a tuturor posibilităților", cînd criza a cuprins inclusiv sferele ideologiei și moralei marilor magnați, era și de așteptat ca procesul de proliferare și diversificare ale sectelor să continue. Spre deosebire, însă, de alte perioade istorice, noile grupări create, supranumite de unii sociologi drept „secte sălbatice", prin sloganurile pe care le difuzează și regulile pe care le impun se dovedesc nu numai

[1] Petre Hladchi-Bucovineanu. *Fațete reale ale sectelor religioase*, Editura politică, București, 1983, p. 10.
[2] Dumitru Lepădatu. *Op. cit.*, p. 220.

anarhice, dar și aservite unor organizații neofasciste, unor oficine de spionaj, fiind promotoare ale unor filozofii și dogme decadente, de cele mai multe ori fățiș anticomuniste. Ele slujesc, fără îndoială, cauze perimate, antiprogresiste.

Raportul om-societate, privit din perspectiva experienței de pînă astăzi a societății capitaliste, a avut — și continuă să aibă — configurația pe care a impus-o obținerea pe orice cale și în cantități cît mai mari a profitului. Concurența, în a cărei panoplie se află la loc de cinste spionajul economic, rămîne o „punte" solidă de obținere a profitului și, așa cum s-a mai arătat, ea nu ocolește nici o metodă, indiferent cît de inumană ar fi, pentru a cîștiga și, deci, a obține victoria pe care o așteaptă. De aceea, cum aminteam la începutul acestui capitol, nu sînt ocolite nici chiar lagărele de tranzit, pe unde, în fuga lor după himere, ajung unii „rătăciți", de soartă, de neam și țară. Toți cei care au trecut prin aceste lagăre își amintesc cu amărăciune de perioada încărcată de anchete și interogatorii la care au fost supuși. „Îi interesa tot ; și despre institutul la care am lucrat, și despre vecinul meu care este ofițer, și despre tata care este un simplu muncitor, și despre directorul unei uzine cu care colaboram", mărturisea Mihai D., din București, unul dintre foștii „locatari" ai lagărului de la Traiskirchen. Inginerii, tehnicienii, muncitorii cu înaltă calificare, toate persoanele care au un grad mai ridicat de cunoștințe tehnico-economice sînt „storși" pînă la ultima picătură asupra eventualelor date pe care le dețin despre unitățile în care au lucrat și care se referă la inventii și inovații, alte noutăți aduse proceselor de producție, despre uzinele din țară și din străinătate cu care colaborează, prețurile practicate pe piața externă etc. „Este de-a dreptul incredibil, a mărturisit la rîndu-i Ion C., un alt „rătăcit" care a trecut prin lagărul sus-amintit, cum se insistă în timpul interogatoriilor asupra noutăților de ordin economic ; toate celelalte probleme rămîn subsidiare, aproape neluate în seamă".

Se pare că trădarea celor ce trec prin aceste lagăre, supranumite și „inima infernului", nu este completă și pe placul celor care le tutelează, respectiv, al serviciilor

secrete ale unor state capitaliste, dacă în „bagajul" dezmoșteniților de neam și țară care ajung pe aici nu se află și secrete economice. Să urmărim, însă, și alte cîteva aspecte din interiorul acestor așa-zise „case de binefacere", pentru a ne da mai bine seama de cele ce se întîmplă aici și din rîndul căror pretinse „personalități" își recrutează, uneori, serviciile secrete oameni pentru rezolvarea scopurilor pe care le urmăresc.

Căutători în ape tulburi, doritori de senzații tari, numeroși debusolați sociali, trădători notorii, alături de criminali de tot soiul umplu, în mod nefiresc, aceste lagăre de tranzit, răspîndite în diverse state occidentale, înființate sub perdeaua — devenită desuetă și anacronică — a unor așa-zise... „servicii de caritate pentru emigranți". Departe de a sprijini doleanțele celor ce au plecat din propriile țări, lagărele din Austria (Traiskirchen), Italia (Latina), Turcia, R. F. Germania, S.U.A., ca și din alte state sînt ele însele „modele" de viață pe care le detestă chiar și cei care au visat să ajungă într-un astfel de „paradis", unii dintre ei denumindu-le... „instrumente de stors informații". Așa cum preciza inginerul Virgil T., din București, lagărul de la Traiskirchen, de exemplu, „a devenit gazda unei amestecături detestabile de borfași, care se dau drept «refugiați politici» și care astfel încearcă să cîștige clemența și sprijinul conducerii lagărului..." „Sînt niște borfași, care se dau drept persecutați politici", afirma Grigore N., un fost „pensionar" al unei asemenea „case de binefacere".

Știrile despre mizeria specifică din interiorul acestor lagăre, situația precară în care se află cei internați, cruda realitate a celor ajunși să lunece pe panta deznădejdii, au depășit de mult, în pofida restricțiilor impuse de cercurile interesate, limitele teritoriale ale așa-numitelor... „punți spre Eldorado". Ziarul austriac „Neue Kronen Zeitung", referindu-se la pretenția celor internați la Traiskirchen că ar fi „refugiați politici", arăta că „...ulterior descoperim că sînt simpli delincvenți. Acești indivizi sînt cei care încearcă să transforme lagărul de transfugi într-un centru al lumii interlope. Paleta delictelor începe cu furturile în bandă, acte de violență și ajunge pînă la constrîngerea și șantajarea celorlalți locuitori din lagăr". Faptele acestor așa-ziși „refugiați" au fost, de nenumărate ori, condamnate

public. „Actele bandelor criminale de transfugi (internați în lagărul amintit — *N. A.*), scria ziarul „Volkstimme", sporesc cu o frecvență neliniștitoare, creînd o situație de nesiguranță în împrejurimi. Jandarmii nu mai pot stăpîni situația creată în lagărul suprapopulat. Între cei aflați în lagăr se produc, în permanență, busculade. Consecința tragică a acestei situații insuportabile sînt morții și răniții grav".

Din nefericire, realitățile din lagărul de la Traiskirchen nu reprezintă un unicat. „Am impresia că acolo, în lagărul de la Latina, în apropiere de Roma — arăta Simion A., fost și el emigrant —, s-au adunat toate scursurile, toate reziduurile sociale de pe mapamond". Lupta aspră pentru existență, înfruntarea anevoioasă a greutăților de tot felul, încercarea de a dobîndi o situație mai bună îi transformă pe internații din aceste lagăre în adevărate brute, urmărite permanent de spectrul neîmplinirilor pe plan social și moral. Este, de altfel, și motivul pentru care, cei mai mulți dintre „pensionarii" lagărelor de tranzit vorbesc despre stările lor deprimante, despre multe alte urmări ce duc, de cele mai multe ori, la anularea personalității. „Dintr-un om echilibrat devii o unealtă aflată la dispoziția unor trepăduși, a unor interesați să cînte în struna unor interese străine", preciza Aurel S., trecut printr-un lagăr de tranzit din R. F. Germania. Remarca nu este cu totul inedită dacă avem în vedere practicile detestabile instituite de cercuri interesate, de a stoarce declarații calomniatoare despre țara de origine a emigranților, de a obține de la ei date și informații, care, în mod firesc, fac obiectul activității unor oficine de spionaj și nicidecum al acestor pretinse „instituții de binefacere". „Zile și nopți — își reamintea inginerul Virgil T., fost internat în lagărul din Traiskirchen — am fost întrebat de toate și despre toate. Aceleași întrebări mi-au fost repetate de zeci de ori, între care nu au lipsit cele despre întreprinderea în care am lucrat, despre «profitul» ei, producția actuală, relațiile externe pe care le are, nivelul prețurilor pe care îl practică, eventuala concurență pe care o are. Noaptea eram trezit din somn și întrebat din nou despre aceleași lucruri, fiind amenințat permanent că voi fi supus testelor detectorului de minciuni și altor aparate sofisticate". A deveni, însă, „...un nimic în fața propriei tale

conștiințe, ca și în fața celor pe care i-ai părăsit, este ceva normal acolo — după cum afirma un alt interlocutor — ; nu trebuie să fii neapărat inginer ori economist și nici nu trebuie să treci neapărat prin zeci de interogatorii pentru a semna, în unele cazuri, declarații pregătite din timp de conducerea lagărului, în sensul în care le dorește". De acest lucru ne-a convins și constatarea făcută de un artist instrumentist din Botoșani care, într-o vreme, a avut impresia că Occidentul îl va primi cu brațele deschise. Ajuns în R. F. Germania, cu prilejul unui turneu, s-a sustras de la actul profesional față de care avea obligații — inclusiv obligații patriotice — și s-a prezentat la autorități cu cerere de a rămîne în străinătate. Mirați, poate chiar contrariați, reprezentanții autorităților la care a apelat i-au acceptat gestul. Spre surprinderea sa, însă, primirea nu s-a făcut cu surle, cu aplauze și brațe deschise — așa cum își închipuise—, ci cu toată rezerva, iar după încheierea formalităților de rigoare i s-a recomandat să se interneze în lagăr. Aici, potrivit celor confiate de el, s-a confruntat cu indiferența tuturor și nu cu proslăvirea artei sale, așa cum se aștepta, cu atribuirea unui număr de înmatriculare, ca oricărui criminal de rînd, și nu cu urcarea sa pe culmile gloriei profesionale, așa cum sperase. Numele său, pe care în visurile sale halucinante despre viața din Occident îl vedea pe un cap de afiș al unui mare teatru muzical, a devenit pentru autoritățile lagărului nul și neavenit, fiind înlocuit cu o cifră oarecare, iar personalitatea pe care și-o vedea împlinită a fost efectiv călcată în picioare, zdrobită. Cea de mai sus nu este singura mărturisire care confirmă situația din aceste lagăre. Matei M., fost tehnician la o întreprindere de tricotaje din București, lăsîndu-se ademenit de glasul unor „sirene" interesate, s-a hotărît să rămînă în R. F. Germania. Ajuns în gară la Nürnberg, s-a prezentat la un oficiu specializat de unde a urmat o cumplită metamorfoză. „Aici — a arătat Matei M. —, am simțit cumplita schimbare : am devenit nimeni. Ca un nimeni, transportat într-o mașină, am ajuns la lagărul de triere din Berta von Suttner 31/33, ca un nimeni m-am lăsat purtat la vizita medicală și, apoi, timp de vreo săptămînă, prin cleștele anchetei obligatorii : din birou în birou ca să-ți spui rudele, prietenii, vecinii, ce să arăți ce-ai făcut, cu ce te-ai ocupat, dacă ai fost perse-

cutat, dacă știi pe alții persecutați, ce nemulțumiri ai, și din nou dacă ai familie, dacă ai stare materială... ; și ca tu, nimeni acesta ce ai devenit, să te deosebești de ceilalți nimeni între care necugetarea ta te-a adus, ți se dă o fișă cu număr de ordine" *. Și astfel, Matei M. a devenit un „nimeni" înregistrat sub numărul 3 203.

Dacă avem în vedere datele de interes pe care spionajul le strînge în vederea studierii diverselor categorii de persoane, în scopuri foarte diverse, putem intui, fără a mai fi nevoie de alte comentarii, ce surse utile le sînt acești „rătăciți", care trec dincolo de porțile lagărelor de tranzit rezervate transfugilor. Nu întîmplător, într-o împrejurare, un străin, interesat în atragerea unui cercetător, i-a procurat acestuia jucării mecanizate pentru doi copii, a încercat să-i facă cadou o sticlă de parfum pe care îl prefera soția sa și i-a propus un concediu, în perspectivă, într-o țară despre care într-o anume discuție a amintit că ar dori s-o vadă. Aceste „dorințe" erau cunoscute de la un transfug, care a „trecut" printr-un asemenea lagăr și care a declarat tot ce a știut despre cunoscuții săi. Într-o altă împrejurare, un cercetător, aflat ca turist peste hotare, a fost întrebat direct, într-un hotel, care este stadiul invenției la care lucrează, propunîndu-i-se, în schimbul unor promisiuni, de a rămîne în acea țară. Unele amănunte despre cercetător au fost date de un transfug care trecuse prin interogatoriile unui lagăr de tranzit.

Situația concretă din lagărele la care ne-am referit este peste tot aceeași. Referindu-se la locul în care fusese internat în perioada alergării după himere, respectiv, în lagărul din Latina, Emerik K., tehnician de prin părțile Bihorului, arăta că și acolo a văzut doar aventurieri, diverși urmăriți de autorități, hoți, contrabandiști și alți răufăcători. Zilele i se scurgeau între interogatorii interminabile și luarea de amprente, de date pentru zeci de fișe a căror destinație nu o cunoștea. „Acolo, în lagăr, arăta Emerik K., veneau comisii din diferite țări, care, după ce citeau fișele completate, alegeau dintre candidați numai pe cei sănătoși, cu putere de muncă și care lăsau impresia că pot face orice ca să-și mulțumească patronii. Era exact ca la un tîrg de animale".

* Declarația a apărut în revista *Flacăra* din 16 martie 1984.

Poşghiţa strălucitoare a promisiunilor, a speranţelor este tot atît de fragilă afară, ca şi înăuntrul lagărului. Barăcile reci sau zidurile roase de ani ale „caselor mizeriei şi toleranţei criminalilor", cum a denumit lagărele de tranzit un fost „pensionar" într-un asemenea loc, adăpostesc aceleaşi practici dubioase pe care le poţi vedea şi în afara acestor ziduri sau, cum preciza inginerul Virgil T., peste tot întîlneşti doar... şomaj şi crimă.

Situaţia precară a imigranţilor din statele capitaliste, lipsiţi de orice perspectivă, îi determină pe mulţi dintre aceştia să se înhaite în bande de răufăcători şi, astfel, din persoane ce se considerau onorabile, să devină criminali de rînd. Speranţele iluzorii de realizare profesională, socială şi morală sînt uneori destrămate încă de la primii paşi pe pămînt străin. Vasile D., din Bucureşti, fost „oaspete" al lagărului de la Traiskirchen, arăta că imediat ce a ajuns la Viena, pe o stradă mai lăturalnică, un imigrant l-a ameninţat cu pistolul, luîndu-i şi ultimii bani pe care îi mai avea asupra sa. Ajuns în lagăr, în locul în care i se părea că va afla „direcţia" sigură spre fericirea la care spera, Vasile D. a avut surpriza să vadă „pe viu" criminali notorii care provocau scandaluri şi bătăi crunte, aflînd, totodată, că acolo, în locul „marilor făgăduinţe", în încăierarea pentru existenţă a fost omorît şi un român.

Drama condiţiei umane în rîndul imigranţilor aflaţi în statele capitaliste este amplificată, după cum se ştie, de creşterea ratei şomajului, de condiţiile precare de viaţă, de lipsa oricărei siguranţe civice. Cu toate acestea, cercuri politice interesate din ţările occidentale îndeamnă la emigrare, la părăsirea pămîntului natal, urmărind, de fapt, scopuri mult mai meschine decît simpla emigrare. Trădarea, semănarea confuziei politice, înregimentarea acestor „rătăciţi" în secte sau în slujba unor servicii de informaţii, crearea în rîndul lor a unor concepţii antipatriotice sînt scopuri la care concură pe deplin şi conducerile lagărelor de tranzit. Sub oblăduirea acestor lagăre şi a serviciilor de spionaj interesate, indivizi fără scrupule, aflaţi în slujba unor interese străine, racolează oameni nehotărîţi sau meschini, pe care încearcă în fel şi chip să-i determine să rămînă în străinătate. „Atunci cînd nu pot să te prindă cinstit — declara Ion D., ospătar din Bucureşti —, te compromit şi apoi încearcă să stoarcă informaţii". Acest gen

de activitate, cu scop de compromitere a unor turişti şi altor persoane ce intră în „vizorul" oficinelor secrete, face parte integrantă din arsenalul ademenirilor şi, în general, al „metodelor curente" adoptate de reţelele secrete profesioniste. „Am fost acostat de un individ necunoscut, în faţa unui hotel dintr-un oraş din Turcia, preciza cu amărăciune Ion D. S-a recomandat cu numele de Victor şi m-am entuziasmat văzînd că ştie românește. Am fost invitat la un bar, iar apoi... Fără ştirea şi asentimentul meu, mi-a apărut fotografia într-un ziar obscur şi o declaraţie, desigur nu favorabilă situaţiei mele. Am vrut să descurc cazul tot prin acel Victor, dar el m-a dat pe mîna autorităţilor şi a dispărut... Aşa m-am trezit într-un lagăr cu aspect dezolant : barăci de scînduri cu geamuri sparte, pline de şobolani. Chiar de a doua zi, am fost întrebat despre preocupările unei rude care este cercetător... Mi-e silă să-mi aduc aminte !"

În interiorul, ca şi în exteriorul lagărelor de tranzit, circulă, după cum se constată, misiţi şi trădători plătiţi pentru a smulge de la asemenea oameni informaţii şi date diverse, inclusiv pentru a-i compromite. „Nu o dată mi s-a sugerat în discuţii cu diverşi «pensionari» din lagăr — mărturisea un fost emigrant — să adopt o atitudine antipatriotică, promiţîndu-mi-se că astfel mă voi descurca mai bine. Asemenea îndemnuri mi-au fost făcute şi de reprezentanţi din rîndul personalului oficial al lagărului". Iată, deci, ce se aşteaptă şi ce se urmăreşte de la „locatarii" acestor lagăre ! A-i determina pe aceştia să trădeze este, după cum se vede, un obiectiv urmărit cu asiduitate de cercurile diriguitoare ale lagărelor, ca şi de conducerile acestora. Firește, nu întotdeauna reuşesc, iar în ultimii ani asemenea încercări ale serviciilor secrete s-au soldat cu multe eşecuri. Între altele amintim de relatarea inginerului Doru T., originar dintr-o localitate de pe Valea Prahovei, care, convingîndu-se de „prosperitatea" ce îl putea aştepta în Occident, de posibilităţile ce îi erau oferite de conducerea unui lagăr de tranzit, a răspuns la întrebarea unde ar vrea să trăiască, folosindu-se de celebrele cuvinte ale lui Thomas Jefferson : „Desigur, în propria mea ţară, acolo unde sînt toţi prietenii mei, unde se găsesc rudele mele şi cele mai timpurii şi dulci afecţiuni şi amintiri din viaţa mea..." Se înţelege, inginerul respectiv, ca

și toți cei despre care am amintit mai sus se află *acasă*, în dulcele leagăn al pămîntului strămoșesc, între rudele și tovarășii lor de muncă, care au apreciat că vechile himere visate s-au destrămat definitiv. Este firesc, pentru că visele adevărate, marile împliniri umane se pot împlini numai *acasă*, între cei apropiați și dragi, între oamenii care trăiesc și muncesc pentru aceleași mari idealuri de care este animată întreaga societate.

Din cele prezentate, se desprinde cu claritate diversitatea mijloacelor și metodelor pe care le folosesc oficinele de spionaj pentru a intra în posesia secretelor de care sînt interesate. Chiar și subjugarea morală a individului, aruncarea lui în infernul singurătății, al haosului economic, financiar și moral al lumii capitalului, deținerea în lagăre sub puterea unor promisiuni iluzorii, toate sînt admise, atunci cînd se află în joc interesele capitalului. Mai mult decît atît, se constată că în activitatea oficinelor secrete, inclusiv a celor profilate pe probleme economice, spre deosebire de alte perioade, în fizionomia lor, din punct de vedere organizatoric, al procedeelor pe care le folosesc, al mediilor în care acționează și al scopurilor generale pe care le urmăresc, s-au produs multe mutații. Desigur, ele țin cont de schimbările produse în însăși structura societății capitaliste contemporane și urmăresc, alături de *sustragerea secretelor economice* — care a fost și rămîne preocuparea de bază —, participarea nemijlocită la *războiul psihologic* pe care-l poartă marele capital împotriva statelor necapitaliste. Influențarea negativă a conștiinței oamenilor, sădirea neîncrederii în perspectiva pe care o oferă societatea socialistă, a îndoielilor și pesimismului față de progresul economiei societăților care s-au desprins de povara exploatării capitaliste, folosirea diversiunii ideologice nu sînt numai preocupări ale unor politologi, filozofi, sociologi ori economiști burghezi. Idei străine progresului, unele efectiv ostile sînt difuzate și proliferate prin canalele obscure ale serviciilor secrete — inclusiv prin rețelele profesioniste ale spionajului economic —, fiind folosite drept „trambuline" unele secte religioase, lagărele de tranzit pentru transfugi, trădătorii de toate soiurile ce se află în solda unor oficine secrete sau organizații politice reacționare. Nu de puține ori acest „război" este considerat

prioritar față de orice alte activități secrete și face parte, fără îndoială, din practica spionajului total.

În pofida chemării popoarelor la rațiune și înțelegere între oameni, a nevoii acute de progres și a luptei pentru un viitor prosper pe Terra, în fauna pestriță și tot mai contestată a decadenței occidentale și-au făcut apariția, sub oblăduirea unor cercuri reacționare interesate, pretinși „viitorologi", persoane angajate să distragă atenția semenilor de la marile probleme contemporane. Sub patronajul unor servicii de spionaj și grupări politice extremiste, în unele state occidentale, au apărut cărți teribiliste cu titluri de o șchioapă, broșuri cu „miracole" editate în tiraje demne de a fi rezervate unor lucrări utile, filme semnate de nume obscure, care anunță, fără jenă, așa-zisul sfîrșit tragic al lumii. Și, culmea ! Nu este condamnat războiul ori aberanta cursă a înarmărilor în care spionajul își aduce din plin contribuția, nu se amintește nici o iotă despre un posibil cataclism nuclear ce ar putea să ducă la un sfîrșit real al civilizației umane, ci se apelează la reminiscențele religioase ale oamenilor, vehiculîndu-se acel... apocalips biblic. Între asemenea idei perimate nu se uită a se aminti, de exemplu, că... Terra este „un perimetru cosmic exclusiv al lumii capitaliste". Pînă unde ajung autorii unor asemenea aberații nu este greu de înțeles dacă avem în vedere că s-au găsit „viitorologi" care anunță că „sfîrșitul lumii" occidentale nu ar fi cel biblic, respectiv, anul 2000, ci cu îngăduința lor, el se va realiza abia în anul ...3797. Restul lumii, însă, va pieri, chipurile, în apocalipsul din anul 2000. Cu alte cuvinte, dacă vreți să trăiți mai mult, adică încă... 1797 de ani, poftiți la noi, în capitalism ! Nu credem că merită efortul de a mai comenta asemenea „teorii". Iată, deci, de ce anume se mai preocupă serviciile secrete !

Spionajul ştiinţific

Deşi nu ne-am propus să analizăm complexitatea extremă a spionajului ştiinţific, se impune să trecem în revistă cîteva detalii, din culisele acestuia, care se interferează cu spionajul economic. Nici nu se poate altfel pentru că, astăzi, sfera producţiei materiale — ca şi alte activităţi umane — este condiţionată într-o măsură tot mai mare de aplicarea largă şi intensă a cuceririlor ştiinţei. Rolul celor mai multe discipline ştiinţifice este tocmai acela de a găsi căile propice pentru introducerea progresului tehnic şi a contribui, astfel, la creşterea şi modernizarea producţiei industriale, diversificarea produselor, valorificarea în mai bune condiţii a resurselor materiale şi, în cazul capitalismului, la obţinerea profitului maxim. Viaţa însăşi demonstrează existenţa acestor relaţii şi conexiuni directe între ştiinţă şi producţie, apreciindu-se, chiar şi de către unii economişti capitalişti că : „Explozia ştiinţifică a deschis, odată cu accelerarea progresului tehnic, era lumii în mişcare. În această lume, a cărei mişcare tinde către paroxism, întreprinderea rămîne celula vitală a organismului economico-social, dar a unui organism din ce în ce mai complex, mai diferenţiat şi, cel mai adesea, agitat de febră“ [1]. Firește, este vorba de „febra“ recesiunilor specifice capitalismului, de „febra“ pe care o manifestă spionajul economic în a sustrage cît mai multe date utile în favoarea concurenţei, de „febra“ însăşi a

[1] Labourier Roger, în *Direction et Gestion des Entreprises*, nr. 6/1972, Paris.

concurenței, agitată permanent pentru obținerea profitului maxim. Și toate acestea se mișcă în jurul elementului *om*, despre care apologeții capitalului nu ezită să formuleze zeci ori sute de etichete, printre care și aceea că „...deși puterea minții lui se situează la nivelul Cosmosului, fizic el rămîne aceeași creatură fragilă, care nu s-a schimbat de secole" [2].

Deși ultima formulare se vrea „un adevăr obiectiv", ea urmărește argumentarea concepției potrivit căreia omul, cu toate modificările structurale ale societății, „rămîne aceeași creatură fragilă", posibilă de manevrat, de folosit, de exploatat, acreditînd ideea că nu numai că nu au intervenit schimbări fizice, dar că și psihic a fost și trebuie să rămînă un aservit. Față de cine rămîne astfel aservit în lumea capitalului, se știe. Și nu este greu de intuit de ce sînt necesare asemenea teorii, de ce anume se fac eforturi pentru legarea celui exploatat de lumea materială a marilor magnați, dacă avem în vedere însești declarațiile unora dintre ei, în care arată deschis : „Întreprinderile pe care le gestionăm nu pot spera să funcționeze bine într-o societate care funcționează prost" *. Aceasta nu înseamnă că marii manageri capitaliști renunță la profit. Dimpotrivă ! Apelează la subterfugiile concurenței, la subtilizarea noutăților tehnico-științifice pentru a obține prioritate pe piață. Cum obiectivele de sustragere a unor noutăți tehnice aparțin, de regulă, spionajului economic, iar rezultatele concrete, materiale, ale cercetărilor aparțin unor sectoare ale cercetării științifice, nu este greu să sesizăm interferența dintre cele două „tipuri" de spionaj. Așadar, nu ne mai poate mira faptul că unele noutăți științifice sînt sustrase de spionajul economic și nu neapărat de oficinele secrete profilate strict pe spionajul științific.

Interferența la care ne-am referit se explică și prin aceea că, în decursul istoriei, industrializarea a demonstrat relația pe care unitățile economice le-au avut întotdeauna cu cele care au contribuit la dezvoltarea științei. Astăzi se cunosc, de exemplu, momentele de evoluție lentă sau accelerată a noutăților științifice, care, în

[2] *Idem.*

* După o declarație publică a managerilor americani.

decursul timpului, au revoluționat tehnica, determinînd apariția marilor unități economice. Se înțelege, nu putem vorbi de industria de autoturisme fără să ne referim, în primul rînd, la inventarea motorului cu explozie, după cum nu putem vorbi de reactoarele nucleare sau de calculatoarele electronice, fără să amintim de marile descoperiri în domeniul atomului și electronicii.

Spionajul economic în domeniile științei nu a acționat pe un teren gol, ci în timp și în raport de descoperirile ce s-au făcut. Pentru a se putea înțelege mai bine acest aspect, amintim că de la începuturile istorice ale economiilor organizate și pînă în 1600 nu s-au putut înregistra mai mult de 150 de invenții și descoperiri demne a fi reținute. De atunci (1600) și pînă în 1850, numărul invențiilor importante, multe cu aplicabilitate în industrie, a crescut pînă la 300, apoi, ritmul s-a accelerat ; numai între anii 1920—1940 au fost înregistrate peste 9 000 invenții *. Ulterior, atît ritmul, cît și numărul noutăților tehnico-științifice au crescut enorm. Se apreciază că, în ultimele decenii, știința și tehnica au parcurs o reală cale revoluționară, succesele din aceste domenii nu pot fi comparate cu tot ceea ce s-a realizat de-a lungul ultimelor cîteva secole. Rezultatele cercetărilor se dublează la fiecare circa 10 ani, fapt pentru care cercetătorii fenomenului au și apreciat că știința se dezvoltă într-un ritm de circa patru ori mai mare decît orice alt domeniu al activității umane. În aceste condiții, putem să conchidem prin a arăta că știința este una dintre componentele de bază ale progresului. Concomitent, au sporit atît necesitățile, cît și mijloacele de informare, fapt care spionajului economic nu putea să-i scape. Dacă începuturile unor buletine informative îl găsim în secolul al XVII-lea, prin acel „Journal des Savants", editat încă în 1665, urmat de prima revistă ce prezenta informații condensate prin referate științifice — „Pharmazeutisches Zentralblatt", editată în 1830 —, în zilele noastre, se apreciază că numai publicațiile periodice, cu caracter strict științific, depășesc 1 000 de titluri, la care se adaugă, cum s-a mai arătat, nenumărate reviste, buletine și alte publicații tehnice.

* „Untiled Epic Poem on the History of industrialization", de Buckminster Faller, 1972, New York.

Cunoscînd evoluția menționată, trebuie să amintim că „vînătoarea" de secrete științifice a fost multă vreme organizată în exclusivitate de spionajul economic, respectiv, de cel industrial. Mai tîrziu, însă, odată cu dezvoltarea impetuoasă a științei, cu extinderea cercetărilor și în alte domenii, decît cele strict tehnice, cu multiplicarea și diversificarea unor cercetări cu caracter deosebit, s-au născut și oficinele secrete profilate numai pe noutățile științifice. A existat — și continuă să se mențină — o reală concurență între spionajul economic și spionajul științific, în ceea ce privește subtilizarea noutăților tehnico-științifice și „racolarea de creiere" din domenii tehnico-productive, îndeosebi, din sectoarele tehnicii de vîrf. Interferențe serioase se înregistrează, în ultimii ani, între spionajul științific și cel militar, în domeniul creării și proliferării armelor moderne.

Deși spionajul științific, ca activitate distinctă, special organizată, se conturează în Marea Britanie abia în 1942, iar în S.U.A. odată cu crearea N.S.A. (4 noiembrie 1952), antecedentele, după cum s-a mai arătat, sînt vechi. Oricum, apariția oficinelor profilate special pe sustragerea datelor din domeniul științelor — ca și pentru asigurarea sintezei și analizei riguroase ale acestora —, a condus la creșterea cantitativă și calitativă a acțiunilor ofensive organizate din umbră. Despre ceea ce a însemnat pentru Marea Britanie crearea, în acel timp, a spionajului științific, R. V. Jones, unul dintre „fondatori", arăta: „Serviciul secret științific se constituia acum ca o ramură care își avea locul alături și în strînsă legătură cu celelalte servicii secrete tradiționale — Naval, al Armatei de uscat și al Aviației — și dispuneam acum de premisele necesare constituirii unei adevărate organizații de informații științifice" [3]. Este vorba, deci, de o „adevărată organizație de informații științifice", independentă, dar alături de alte servicii de informații, așa cum, de altfel, ele funcționează și în multe alte state. În noua formulă organizatorică a acestor organisme, furtul unor tehnologii noi, nebrevetate, al unor formule științifice și concepții originale s-a intensificat. Obiectivul principal al activi-

[3] R. V. Jones, *Un război ultrasecret*, Editura politică, București, 1983, p. 209.

tăţii oficinelor profilate pe date ştiinţifice nu s-a limitat numai la cele arătate, el extinzîndu-se, îndeosebi, spre noutăţile din domeniul creării şi proliferării armelor.

În nenumărate laboratoare ştiinţifice, patronate de servicii de spionaj, se află la ordinea zilei preocupări legate de aberanta cursă a înarmărilor în care, alături de oameni de afaceri, strategi militari, specialişti în sustragerea de informaţii secrete lucrează, din păcate, şi cercetători recunoscuţi, care scormonesc pentru a găsi noi procedee de distrugere a civilizaţiei umane. Aşadar, în ciuda misterelor cu care sînt învăluite aceste „cetăţi secrete" — denumire pe care o folosesc serviciile de spionaj pentru laboratoarele la care ne referim —, lumea ar trebui să cunoască faptul că la Dugwai (S.U.A.), de pildă, funcţionează un centru de cercetări ştiinţifice pentru arme chimice şi biologice, întins pe o suprafaţă de 3 144 kilometri pătraţi. Aici, potrivit mai multor mărturii demne de încredere, se „naşte" şi se experimentează otrăvurile vegetale şi animale, sînt activaţi microbii şi se studiază posibilitatea infestării unor zone cu ajutorul vaporizatoarelor de aerosoli. Numai datorită scăpărilor de gaze din împrejurimile laboratoarelor — după cum ne asigură J. Bergier * —, „dintre toate oile născute într-o zonă întinsă din jurul laboratoarelor de la Dugwai, în 1965, 60% au venit pe lume moarte sau diforme. Autopsia a scos la iveală tumori în rinichi şi ficat".

La Dugwai se fac şi alte experimentări. Între altele, a fost supus studiului un peşte toxic, din care cu un singur gram de otravă extras pot fi exterminaţi două mii de oameni. Iată, deci, preocupările pretins „paşnice" şi „umane" ale laboratoarelor aflate sub protecţia serviciilor secrete, îndecsebi, ale celor ce se ocupă de spionajul ştiinţific. Se pare însă că aceste servicii nu sînt satisfăcute doar cu asemenea rezultate. Obiectivul lor rămîne sustragerea pe mai departe a oricăror idei ce pot duce la descoperirea unor noi arme şi mai teribile. Cui şi căror scopuri „paşnice" pot folosi bombele cu microbi şi viruşi fabricate la

* Scriitorul şi publicistul francez *Jacques Bergier* este fizician şi atomist, unul dintre cunoscuţii conducători ai celebrei reţele „Marco Polo" a serviciului francez de informaţii, care a participat la distrugerea bazei germane de rachete de la Peenemünde.

Dugwai ? Este vorba de bombe ce pot fi transportate cu ajutorul unei rachete de tip „Sergeant", fiecare cu o încărcătură utilă de 800 kilograme, capabile ca la destinație să lanseze alte... 264 rachete mici, ce au misiunea de a împrăștia microbii sau virușii pe distanțe mari. Faptele nu sînt de loc simple și nu constituie nici pe departe speculații științifico-fantastice. Se știe, de exemplu, că încă în 1944 englezii au contaminat mica insulă Gruinard din nord-estul Scoției. S-a presupus că în 1970 ea va putea deveni locuibilă, dar o comisie competentă a apreciat că interdicția de locuire va trebui menținută încă 100 de ani, respectiv, pînă în 2070, viața aici neputînd fi garantată. Gazele și microbii ucigători de la Dugwai sînt mai puternici. De altfel, chiar cercetătorii de la Dugwai consideră că unele regiuni, în care și-au experimentat „opera" în ultimii ani, rămîn contaminte pentru un secol sau două. Alături de Dugwai sînt multe alte centre asemănătoare, în care se experimentează perfecționarea bombei atomice, a celei cu neutroni, ca și a „mijloacelor războiului pașnic". Ce se poate înțelege prin acest „război pașnic" nu e greu de intuit, dacă avem în vedere că serviciile secrete caută idei noi, care ar putea să ducă la scăderea recoltelor în unele regiuni ale globului, la scăderea virilității unor populații, la provocarea de inundații, cutremure și uragane pustiitoare, la dirijarea fulgerului natural împotriva unor obiective ale „inamicului", la răspîndirea de epidemii în anumite regiuni. Teama că s-au obținut unele rezultate în astfel de domenii, aflate în atenția spionajului științific, l-a făcut pe cunoscutul scriitor și comentator al televiziunii engleze, G. Rattray Taylor, să afirme : „Eu cred că războiul este poate deja în curs de desfășurare" [4].

Nu am redat decît foarte pe scurt unele preocupări ale spionajului științific, mai exact doar cîteva motive pentru care rețelele profesioniste din acest domeniu se interesează din ce în ce mai mult de ceea ce se află în sertarele și laboratoarele oamenilor de știință. Sînt opinii că numai S.U.A. acordă anual peste un miliard de dolari, drept „credite negre", pentru a cerceta și experimenta

[4] G. Rattray Taylor. *The biological time bomb*, Thames and Hudson, Londra, 1969, p. 104.

idei ce pot duce la perfecționarea armelor de ucidere în masă, la care se adaugă, după cum preciza revista „Newsweek", alte peste două miliarde de dolari, pe care îi are la dispoziție Agenția națională de securitate (N.S.A.), în scopul de a folosi la maximum cele peste două mii de stații de interceptare, instalate pe toate meridianele globului, pentru a „stoarce" informații secrete.

Se cunoaște, problema cea mai acută a contemporaneității este cea a dezarmării generale și, în primul rînd, a dezarmării nucleare. Lichidarea unor asemenea arme teribile, care amenință însăși existența omului pe planetă, constituie astăzi imperativul prioritar al întregii umanități, fapt pe care nu-l înțeleg promotorii războiului, care, cum s-a mai arătat, subordonează numeroase oficine de spionaj științific. Iată că numai de peste două decenii, cadre cu înaltă calificare, strict supravegheate de serviciile secrete, de organele lor de contrainformații, au lucrat la dezvoltarea sistemelor de sateliți-antisateliți *, mărind riscul războiului spațial, cu care mințile înfierbîntate amenință omenirea. Se vorbește tot mai insistent despre „războiul stelelor", concretizat într-un „sistem antirachetă", ce ar urma să funcționeze în spațiul cosmic, de așa-zise „centuri cosmice ucigătoare", ajungîndu-se pînă acolo — cum se preciza într-un studiu al armatei americane, intitulat „Airland Battle 2 000" — ca pentru un eventual nou război să fie pregătiți roboți și, adaptate condițiilor, anume trupe întărite bionic (cu implantare de organe artificiale) și fortificate cu o anumită medicație împotriva stresului. Asemenea „rezultate" sînt posibile și ca urmare a faptului că — așa după cum se menționa într-un comunicat al Institutului de cercetări asupra păcii de la Stockholm (S.I.P.R.I.) —, 80% din cercetările efectuate de peste trei decenii în spațiu și aproape 75% din sateliții lansați în spațiu țin de domeniul militar, existînd astăzi temeri reale de folosire a Cosmosului pentru distrugerea Terrei". Toate acestea se constituie în noi dovezi, pe lîngă multe altele, că lupta pentru dezarmare, pentru asigurarea păcii, merită și trebuie intensificată.

Cursa înarmărilor nucleare în Cosmos implică, pe lîngă riscurile imense de distrugere a civilizației umane, și o

* Sistemul poartă denumirea de *ASAT*.

colosală irosire de bunuri materiale. Nu putem trece cu vederea peste faptul că din fiecare dolar cheltuit pe plan mondial în scopuri militare, aproape jumătate este asigurat pe seama restrîngerii consumului personal și circa o treime pe seama investițiilor în producție. S-a ajuns pînă acolo, încît, cheltuielile de ordin militar și social, datorită înarmărilor, să determine o diminuare a consumului fiecărui locuitor cu mult peste așteptări. Se apreciază astfel că febra înarmărilor racheto-nucleare a făcut ca fiecare familie de pe glob să consume în medie pe an cu 35% mai puțină carne, cu 28% mai puțin lapte, cu 18% mai puțină pîine. În spatele acestor cifre se află, însă, sute de milioane de oameni ce trăiesc într-o „sărăcie absolută". Și nu trebuie uitat că, în zilele noastre, în fiecare minut se alocă în lume circa un milion și jumătate de dolari pentru înarmări și tot în acest timp mor de foame 30 de copii. Înarmările privează omenirea de peste 30,6 milioane de locuri de muncă, de multe resurse naturale și potențial uman. Dintre cercetătorii lumii, dintre oamenii de știință și inginerii contemporani, care trebuie să contribuie la progresul umanității, aproape jumătate sînt implicați direct în activități de cercetare și dezvoltare militară. Iată la ce „ordine" veghează serviciile secrete din acest domeniu ! Iată obstacolele ce stau în calea progresului omenirii ! Cu cele 800 de miliarde de dolari, care s-au cheltuit în 1983 pentru înarmare, s-ar fi putut acoperi toate datoriile externe ale țărilor în curs de dezvoltare. În 1985 — potrivit unor evaluări ale Biroului O.N.U. din Geneva — cheltuielile destinate înarmărilor vor atinge cifra record de... 1 000 miliarde de dolari. Cine uită oare sau se face a uita faptul că pentru un singur bombardier se cheltuiesc zece milioane de oreomuncă, ceea ce ar echivala cu 16 spitale moderne ? Dacă cheltuielile militare s-ar reduce doar cu 10%, cu suma eliberată astfel s-ar putea electrifica toate orașele și satele de pe glob. Pe promotorii războiului, însă, nu-i interesează așa ceva. Ei pun în mișcare rețelele profesioniste ale spionajului pentru a racola „creiere", a aduna noi idei distructive. În ultima vreme, se caută, de pildă, so-

luții pentru crearea invizibilității temporare a unor obiective (vase de război, baze de rachete etc.), prin descompunere fotonică sau crearea întunericului artificial (inversul laserului), prin sincronizarea moleculelor pe spații de interes, fără posibilitatea de a le ilumina artificial. Iată doar numai cîteva motive pentru care, pe bună dreptate, în vasta și lucida analiză a situației actuale făcute la cel de-al XIII-lea Congres al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al P.C.R., arăta: „Față de situația gravă care s-a creat, față de pericolul catastrofei nucleare care va duce la distrugerea omenirii, a însești condițiilor vieții pe planeta noastră, nimic nu poate justifica continuarea cursei înarmărilor!" [5].

În loc de a orienta fantezia creatoare a oamenilor pentru eradicarea foametei, pentru descoperirea unor noi surse de energie, pentru progresul societății umane, cercurile imperialiste, prin oficinele de spionaj, caută forme concrete de război subversiv, modalități de a folosi drept arme chiar și eventualele descoperiri pașnice. Ce-ar fi, se întreba un specialist străin, „dacă serviciile secrete și-ar îndrepta „armele" înspre propriile țări? Ar vedea ele oare efectul activității lor nefaste?" Un alt expert în materie, condamnînd cursa înarmărilor, sugera că cel mai util lucru ar fi ca oficinele secrete „să constate cine și de ce nu se supune acțiunilor de dezarmare?". Firește, întrebări și opinii au fost și vor mai fi. Dincolo de ele rămîne, însă, această crudă realitate a zilelor noastre — înarmarea! Ea a atras după sine și recrudescența activității spionajului economic, intensificarea, pînă la paroxism, a concurenței economice dintre marii magnați care concură nemijlocit la procesul suprasaturat al înarmării planetei. A absolvi serviciile secrete de răspundere pentru activitatea pe care o desfășoară în acest domeniu, a le trece cu vederea faptul că se află în prima linie a servilismului față de promotorii războiului, că scormonesc să fure și fură pentru a ajuta cercurile interesate să găsească noi mijloace de distrugere a vieții, a planetei, înseamnă a ignora această mașină infernală pusă în totalitate în slujba capitalului și a intereselor sale.

[5] Nicolae Ceaușescu. *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R.*, Editura politică, București, 1984, p. 74.

Spionajul, oricare ar fi el — politic, militar, economic, științific —, este, înainte de toate, pîrghia subversivă prin care marele capital încearcă să-și îndeplinească scopurile. Tocmai de aceea, spionajul economic, pe care îl analizăm, nu trebuie privit în afara scopurilor generale urmărite de marele capital, iar furtul, de exemplu, al unei noi tehnologii sau „descoperirea" unei piețe, prin înlăturarea concurenței, nu trebuie analizate în afara intereselor, inclusiv militare, ale marilor magnați. Astăzi nu se poate vorbi, de pildă, de spionajul economic din domeniul electronicii și tehnicii de calcul, fără să avem în vedere și eforturile strategilor militari de a implica electronica tot mai mult în competiția distrugerii. Se discută, cu multă insistență, despre „războiul electronic", despre posibilitatea și necesitatea folosirii echipamentelor electronice în programarea și ghidarea armelor moderne, îndeosebi, ale celor de distrugere în masă. De asemenea, nu se poate vorbi de spionajul economic în domeniul chimiei sau aeronauticii, industriei de automobile, descoperirii de noi surse de energie și altora, fără să ne amintim de nevoile tot mai mari, pretinse prioritare, pe care le reclamă industria destinată războiului și în care se realizează profiturile cele mai mari. Firește, căutările în acest domeniu au ajuns la paroxism, iar autorii lor, în goana după cîștiguri fabuloase, nu vor să țină cont că oamenii vor să-și construiască în pace edificiile viitorului și că, așa cum spunea George Călinescu, „pacea este climatul construcției și construcția rațiunea păcii" *.

Un loc aparte în competiția înarmărilor îl ocupă oficinele secrete aflate la dispoziția întreprinderilor multinaționale. Încercarea de a pune stăpînire completă pe unele ramuri de producție sau pe ramurile producției mondiale în care sînt specializate conduce la înlăturarea oricărui control al statelor asupra producției reale a acestor unități-mamut și a destinației ei. Așa cum menționa, de exemplu, ziarul indonezian „Sinar Harapan", compania americană „Caltex" exploatează peste jumătate din petrolul indonezian, iar în insula Kalimantan 30% din pădurile cu lemn de esențe prețioase sînt exploatate de alte nouă companii americane, deși țara se află sub

* După un articol apărut în „Contemporanul" din 7 oct. 1955.

povara unor mari datorii externe. Cît oare din aceste producții sînt „înghițite" de industria de război ? Este greu de răspuns și nimeni dintre cei aflați în conducerea multinaționalelor și a oficinelor lor secrete nu este dispus să dea răspuns la astfel de întrebări. Asemănător se petrec lucrurile și în cazul altor state. Conform unor analize, valoarea globală a exporturilor efectuate de o sută de societăți multinaționale a crescut în ultimii ani de două ori mai repede decît valoarea producției mondiale globale. Aceasta înseamnă un profit enorm și, așa cum am mai arătat, industria de război îl asigură cu multă rapiditate. Desigur, nici una dintre multinaționale nu recunosc contribuția lor la agravarea încordării în lume, la creșterea arsenalelor militare, la adîncirea suspiciunilor și neîncrederii, după cum, de altfel, nu recunosc nici adevăratele surse de profit. Firește, detaliile problemei pe care o analizăm sînt pe cît de complexe pe atît de mult păstrate în seifurile secrete ale oficinelor de spionaj, care se fac a uita că „...armele sînt neputincioase într-o lume economică pe cît de interdependentă, pe atît de fragilă" [6]. Viața a demonstrat de nenumărate ori în decursul istoriei umane că își urmează cursul firesc și nu cere „sfaturi" instituțiilor aflate în extremitatea ei și în „umbra legalității", mai ales, atunci cînd trebuie să triumfe rațiunea și înțelegerea. Marele capital ca și serviciile secrete aflate în subordinea sa, în pofida evidenței, nu vor să recunoască că istoria contemporană a popoarelor demonstrează nevoia de a se realiza progresul pe căi noi față de trecut, „...că trebuie inventate alte metode, că trebuie puse în mișcare alte forțe... că și în momentul în care o criză fundamentală face lumea să tremure, apar noi mijloace, economice și umane, închinate unui viitor comun" [7].

Oficinele profilate pe sustragerea ideilor științifice depășesc domeniile strict economice și nu ezită a se amesteca în multe alte sectoare ale vieții sociale. O aten-

[6] Jean-Jacques Servan-Schreiber. *Sfidarea mondială*, Editura politică, București, 1982, p. 63.
[7] *Idem*, p. 174.

ție deosebită o acordă și ele așa-zisului „război psihologic", de derutare și influențare ale unor categorii de oameni. Între altele, ele caută și sustrag documente cu ajutorul cărora, prin intermediul unor cercuri reacționare, al unor grupări naționaliste ori naționalist-iredentiste prezintă deformat istoria sau chiar originea etnică a unor popoare, a unor zone. Prin aceleași mijloace subversive, contestă paternitatea unor descoperiri importante, denigrează, cu „dovezi" fabricate în laboratoarele lor secrete, importanța contemporană a unor programe de dezvoltare a unor state, descoperirile sau noutățile pe care le aduc unele țări în domeniul apărării sănătății, a mediului înconjurător, blamează programele naționale ale unor state de perfecționare și, deci, de așezare pe planuri superioare a relațiilor sociale.

O atenție prioritară acordă aceste oficine secrete *cercetărilor fundamentale*. Fișarea și evidența oricăror date ce ar putea contura ideea că într-un anume loc se concentrează rezultatul unei cercetări fundamentale importante au intrat de multă vreme în preocuparea obișnuită a spionajului științific. Mai mult ca oricînd, aceste oficine sînt interesate în a cîștiga, prin sustragerea unor asemenea date, o poziție cît mai avantajoasă, inclusiv în lumea economică. Între altele, informațiile referitoare la modul de utilizare pe scară largă a energiei solare constituie un obiectiv a cărui importanță s-a amplificat tot mai mult. În același timp, o mare atenție se acordă datelor referitoare la virtuțile apei ca sursă de energie, informațiilor privind modul de folosire a sărurilor din apă ce, eventual, se pot separa și dizolva, celor din care se pot trage unele concluzii cu privire la noi surse energetice sau la obținerea unor produse noi pe căi aproape fantastice, cum ar fi, de exemplu, producerea zahărului sau grăsimilor din fumul colectat deasupra coșurilor de la marile uzine sau de realizare a unor noi produse alimentare din fauna și flora mărilor și oceanelor.

Metodele și mijloacele folosite de oficinele secrete profilate pe domeniile științei nu se deosebesc, principial, de cele aflate în mod obișnuit în arsenalele spionajului. Exploatarea palavragiilor, corupția, șantajul, ca și altele,

despre care am amintit pe parcurs, au fost şi rămîn valabile şi pentru acest sector, nefiind, deci, cu nimic mai „elevate" decît celelalte. Brutalitatea, ofensiva continuă, deghizarea, minciuna sînt utilizate chiar şi pentru sustragerea noutăţilor ştiinţifice. O atenţie deosebită o acordă reţelele profesioniste din acest domeniu exploatării publicaţiilor ştiinţifice, a comunicărilor ce se fac la congresele şi reuniunile internaţionale pe domenii ale ştiinţei, ca şi racolării unor persoane — îndeosebi, cercetători — ce le pot fi utile. Nu în puţine cazuri, aceste oficine încearcă racolarea chiar a autorilor unor studii publicate, din dorinţa de a ajunge mai repede şi pe o cale mai directă la „rădăcina" noutăţilor pe care le caută. Faptul că unii dintre specialişti se pun la dispoziţia unor astfel de oficine nu trebuie să ne mai mire, întrucît, aşa cum ne asigură şi cercetătorul francez J. Bergier, sînt destui dintre cei roşi de ambiţii, dornici de căpătuială pe căi necinstite, în care s-a inoculat gustul de aventură şi chiar al riscului, fapt ce probează şi cauzele pentru care, astăzi, „...se găsesc savanţi la bordul avioanelor-spion, al vapoarelor-spion, în expediţii periculoase sau singuri în misiune într-o ţară străină". Cu alte cuvinte, exceptînd activitatea lor concretă, firească în cele mai multe cazuri nobilă şi de o deosebită importanţă, savanţii, cercetătorii, specialiştii din diverse domenii rămîn, în rest, oameni obişnuiţi, cu calităţile şi neajunsurile lor. Pentru unele concluzii, demne a fi reţinute, să urmărim un caz.

Inginerul electronist american James Harper, un fost student excelent al Facultăţii de informatică din Fairfield — S.U.A., a căpătat gustul de aventură şi de căpătuială încă din perioada cînd, imediat după terminarea studiilor, s-a angajat la baza maritimă secretă „Fort Alice" din Alaska. Era animat de dorinţa de a afla şi cunoaşte cît mai multe, mai ales că locul în care se afla şi ocupaţia efectivă — detecţia radio şi radar —, ca şi legătura sa permanentă cu serviciile de informaţii îi ofereau posibilitatea de a lua contact cu multe date confidenţiale utile, necunoscute altor persoane. Împrejurarea, însă, i-a deschis şi alte ambiţii : cea de afirmare în profesie şi de îmbogăţire rapidă. A sesizat că viaţa în acel loc nu-i

oferă posibilități de împlinire a ambițiilor personale și, astfel, a demisionat din marină. S-a stabilit imediat în Silicon Valley, localitate considerată ca fiind avangarda noutăților electronice din S.U.A. Aici, prin eforturi proprii, a fondat diverse companii tehnico-științifice, dar care, spre surprinderea sa, nu au putut rezista concurenței. Rînd pe rînd, unitățile constituite de el au dat faliment și, astfel, visurile sale de a realiza o mare avere s-au spulberat. Nemulțumit de situația sa materială, dar nici de cea familială, divorțează, pe rînd, de două soții. Deși părea de neînțeles, prietenii și cunoscuții nu au dat importanță amănuntelor și nici ambițiilor de care era ros inginerul. Comportarea și afacerile sale au trecut neobservate și din cauză că, perseverent, el a devenit un cunoscut cercetător, autorul multor articole științifice de interes și, mai ales, inventator, afirmîndu-se în cercuri tot mai largi, îndeosebi, după realizarea cronometrului cu cuarț, noutate absolută în materie. Devenise, deci, o personalitate, dar care, materialicește, se considera un neîmplinit. A cerut sfaturi diverse și, bineînțeles, a găsit și „sfătuitori". Între aceștia din urmă a dat și peste un om de afaceri, apropiat cercurilor de specialiști din domeniul electronicii...

Era în 1979, cînd James Harper, de acum inventator recunoscut și remarcat, s-a stabilit la San Francisco, nu departe de Palo Alto, localitate în care funcționează cunoscuta firmă „Systems Control Incorporated", specializată în echipamente electronice destinate, îndeosebi, organelor guvernamentale de informații și forțelor armate. Se pare că J. Harper avea pe atunci un singur scop imediat, respectiv, s-o cunoască pe încîntătoarea Louise Shuler, secretara particulară a directorului sus-amintitei firme, femeie frumoasă, ambițioasă și foarte materialistă. Printre relațiile pe care inginerul le făcuse, a găsit destui binevoitori care l-au prezentat frumoasei femei. Pusă la curent cu ambițiile inginerului, Louise și-a dat seama că și ea gîndește la fel. Aceasta i-a și făcut ca în octombrie 1980 să se căsătorească. Ce urmărea de fapt mariajul ? Greu de răspuns, deși doamna Louise a afirmat sugestiv față de o prietenă : „Există o rațiune a acestei căsătorii pe care numai James și cu mine o cunoaștem".

Alte explicații, doamna Louise nu a mai putut da, întrucît, în ianuarie 1963, a decedat, fiind bolnavă de ciroză. C.I.A. și F.B.I., însă, au intrat în alertă ! Ca printr-un „miracol", secretele sistemului de protecție al rachetelor „Minuteman", care trecuseră prin mîinile ei, „transpiraseră". Cine oare putea fi vinovatul ? Ea avusese acces legal și, deci, nu putea fi suspectată. Urmărirea altor persoane, care ar fi putut facilita scoaterea secretelor în afara firmei, s-a dovedit lipsită de temei. O examinare discretă și atentă a urmelor digitale de pe documente — efectuată abia în luna mai 1963 — nu a dus nici ea la clarificarea problemei. Organele de contraspionaj, însă, nu s-au lăsat duse în eroare. După o reexaminare atentă a urmelor digitale s-au găsit cîteva amprente ale unui necunoscut. Și, astfel, printre bănuiți, a intrat și fostul soț al secretarei. Din acel moment, pentru o perioadă îndelungată, James Harper a devenit *obiectivul numărul unu* al agenților contraspionajului. Desele lui plecări în străinătate, petrecerile pe care le organiza în Elveția, Franța și alte țări au întărit suspiciunile. Faptele au devenit limpezi în momentul cînd urmele digitale ale necunoscutului de pe documentele secrete s-au dovedit identice cu cele găsite pe o agendă personală a sa. Întors dintr-o călătorie de „agrement", inginerul a avut surpriza să fie așteptat pe aeroport de agenții F.B.I., care l-au primit cu „onorurile" cătușelor gata pregătite pentru el. Activitatea sa a devenit clară. În schimbul secretelor, plasate prin intermediul microfilmelor, urma să primească suma de 250 000 dolari. Ambițiile sale de a cîștiga prin trădare, la care a contribuit și fosta sa soție, nu au reușit.

Exemple de felul celui arătat mai sînt. Ele demonstrează posibila racolare de către oficinele secrete a unor astfel de oameni. Dacă însă asemenea cazuri presupun o intenție vădită și o activitate clară, sînt încă destule situații în care secretele se pot „scurge" în mod „nebănuit". Într-o anchetă efectuată de publicația „Chemical Engineering", la întrebarea pusă „dacă ați confiat altor persoane despre «informațiile discrete» aflate de la colegii dvs. ?" au răspuns 91 de subiecți — ingineri și cer-

cetători — din care 44% au răspuns pozitiv, respectiv, prin *DA*. Într-un alt caz, 56% dintre subiecții abordați au răspuns prin același *DA* la întrebarea dacă au discutat cu colegi, prieteni ori alte persoane despre invenția la care lucrează și care încă nu a fost brevetată. De unde și concluzia că „limbuția" ar putea fi considerată în acest sector important ca o... „maladie modernă".

Măsuri de protecție și apărare

Într-o lume supertehnicizată, dominată de concurență, unde totul se vinde și se cumpără, problematica — tot mai majoră — pe care o implică protejarea și apărarea secretelor economice a devenit pe cît de importantă pe atît de complexă. A trecut de mult timpul cînd protecția și apărarea secretelor economice se limitau numai la asigurarea pazei întreprinderilor ori la simpla supraveghere a vizitatorilor pentru a-i putea descoperi pe cei suspecți. Spre deosebire de formele arhaice, între care declararea de „bresle închise" — cînd componenții acestora nu puteau ieși din ele — sau a interdicțiilor severe — practicate în unele zone încă în Evul mediu — de a nu putea schimba patronul și locul de muncă ori de a interzice emigrarea, în economia modernă s-a pus un accent tot mai mare pe conștientizarea oamenilor în protejarea secretelor economice pe care le cunosc. Conducătorii marilor firme capitaliste, ca și mulți cercetători occidentali ai fenomenului recunosc că, astăzi, apărarea secretelor economice nu reprezintă un simplu act instinctual de apărare ori un act sentimental de loialitate față de firmă ; măsura în sine implică o recunoaștere conștientă, într-un grad tot mai înalt, a necesității de apărare generală a intereselor economice și evidențiază, de cele mai multe ori, chiar și o anume *conștiință* și *atitudine politică*. Această observație nu poate fi trecută cu vederea atît timp cît, în capitalism, știința și tehnica, întreaga economie, toate instituțiile

țiile de suprastructură — deci, inclusiv spionajul — slujesc scopurile politice expansioniste și de dominație ale marelui capital. „Nu putem să ne imaginăm nici un hotar — afirma un om de afaceri american — între acțiunea fermă de apărare a secretelor noastre economice și scopurile generale pe care le avem". În această idee se și acționează, cu deosebirea esențială că scopurile sînt ale reprezentanților marelui capital, care știu să le disimuleze și să pretindă astfel că ar fi ale tuturor salariaților din firmele pe care le patronează, iar „paznicii" reali ai secretelor rămîn, de cele mai multe ori, fie cei plătiți special pentru aceasta, fie alți simpli angajați ai firmelor.

Încercînd să demonstreze că elementul om reprezintă baza apărării secretelor economice în fața ofensivei concurenței — observație principial reală și importantă —, capitaliștii contemporani suspectează și urmăresc în secret propria masă de salariați, îngroșînd la maximum listele de așa-zișii suspecți. În 1962, de exemplu, cercurile guvernamentale de la Washington recunoșteau oficial că „aproximativ opt milioane de persoane, care ar putea dezvălui secrete industriale, au fost puse sub supraveghere"*. Astăzi cifra este incomparabil mai mare. În aceleași scopuri, organisme guvernamentale sau oficine specializate de contraspionaj economic — subvenționate de concurență — interceptează anual, în S.U.A., circa 45 milioane de convorbiri telefonice ale așa-zișilor suspecți**. În celelalte state capitaliste procedeele sînt asemănătoare. În Marea Britanie, de exemplu, într-o declarație făcută de ministrul de interne al acestei țări în Camera Comunelor — în februarie 1985 —, s-a afirmat că de mai mulți ani se procedează la interceptarea convorbirilor telefonice pentru „apărarea economiei țării"***. Iată, deci, că ne aflăm în fața unor „metode", cel puțin ciudate și de neînțeles, în condițiile în care se pretinde că prin aplicarea lor se urmărește... conștientizarea oamenilor în apărarea secretelor economice. Mai mult decît atît, un accent aparte se pune pe verificarea salariaților

* După *Informația Bucureștiului*, din 16 ianuarie 1970

** *Idem.*

*** După o știre apărută în *România liberă*, din 9 februarie 1985.

proprii — chiar de la încadrarea în întreprindere — și punerea lor, în secret, sub observație periodică. Investigațiile complexe în jurul persoanelor ce lucrează într-o unitate economică, luarea de referințe, spionarea vieții particulare, verificarea cheltuielilor personale, efectuarea periodică a unor teste de loialitate — în S.U.A., inclusiv cu ajutorul „detectorului de minciuni", cum preciza publicația „Office Methods and Machines" — sînt procedee obișnuite care au intrat în preocupările cotidiene ale oficinelor de contraspionaj subordonate concurenței economice.

În afara celor menționate, multe măsuri de apărare fac parte din așa-zisa „protecție materială", care operează, concomitent cu supravegherea oamenilor, prin mijlocirea unor aparate tehnice sau prin decizii administrative categorice. Între altele, amintim spre exemplificare, „dinastia" Krupp, proprietara cunoscutelor uzine metalurgice vest-germane, care — încă de la începuturile ei — în afara promulgării unui regulament sever de supraveghere a salariaților și vizitatorilor, la ieșirea din uzină îi „bombarda" pe toți cu un fascicul de raze X pentru a distruge eventualele filme din aparatele de fotografiat pe care oamenii le-ar avea asupra lor. Astăzi metoda s-a extins în majoritatea firmelor capitaliste și este îndreptată, îndeosebi, asupra vizitatorilor. În alte locuri, documentele importante sînt asigurate, atît prin organizarea pazei exterioare a încăperilor, cît și prin mijloace tehnice speciale ; aparate de filmat sau de fotografiat mascate ce declanșează automat în momentul cînd cineva se apropie de locul de depozitare a documentelor protejate ; organizarea de „capcane chimice", prin presărarea documentelor în cauză cu pudră sensibilă la radiații ultraviolete, urmînd ca în cazuri suspecte cei bănuiți să fie trecuți sub o sursă de radiații ce poate evidenția că cel sau cei suspecți au pus mîna, în mod neautorizat, pe documentele respective. Deciziile categorice vizează, îndeosebi, interdicțiile de acces în anumite zone ale unității sau chiar în întreprindere. De exemplu, firmele japoneze „Nikon" — specializată în aparate foto — și „Honda" — cunoscuta uzină de motociclete și autoturisme —, au instituit interdicții totalitare de acces pentru orice străin, nefiind valabilă

pentru intrare nici un fel de aprobare, indiferent de la ce for ar proveni.

In fața ofensivei tot mai furibunde a spionajului economic, în măsura în care concurența este interesată să obțină în secret noutățile pe care le vizează, aceiași reprezentanți ai concurenței și-au luat măsuri severe de apărare a secretelor proprii. La prima vedere, totul lasă impresia unui „joc închis" sau, așa cum se exprima un cercetător englez „totul se petrece ca într-o «haită», unde cei puternici pîndesc fisurile celor slabi, de care profită pentru a-i înghiți". Ca să fie apărate tocmai asemenea „fisuri" ori să li se prevină apariția au fost înființate, alături de organismele guvernamentale, zeci de agenții particulare de contraspionaj economic. „Convieţuirea" oficinelor secrete de spionaj economic cu cele de contraspionaj a devenit ceva obișnuit în peisajul confruntărilor cotidiene ale concurenței capitaliste contemporane. Între altele, amintim că numai agenția americană de contraspionaj economic „Wackenhut" dispune de 22 de sucursale proprii în S.U.A. și de alte 12 sucursale în America Latină, realizînd, de exemplu, numai în 1969 un beneficiu de 20 milioane de dolari. În evidențele sale se află date despre activitatea a peste 2,5 milioane de persoane, principiul de bază fiind cel al spionomaniei generale : toată lumea este suspectă. Salariații ei — peste 3 500 de detectivi — sînt puși la dispoziția a circa 300 mari societăți capitaliste. Multe alte agenții asemănătoare din S.U.A.*, mai mari sau mai mici, între care „Pinkerton", apreciată ca oficină-mamut de spionaj și contraspionaj, „Burns", „Interstat", „Globe" și altele se preocupă intens de perfecționarea mijloacelor și metodelor folosite, instituind între ele o adevărată rivalitate al cărei scop nu este altul decît tot realizarea profitului. Agenția „Pinkerton", de exemplu, de ale cărei servicii beneficiază peste 400 de întreprinderi, a realizat în 1963 beneficii de 63 milioane dolari, față de numai 5 milioane în 1949.

Ca și spionajul economic, apărarea secretelor marilor firme capitaliste a devenit, la rîndu-i, o adevărată industrie guvernată de legile concurenței. Există opinii că

* Se apreciază că în S.U.A. sînt peste 5 000 de asemenea agenții.

echipamentele de pază și de asigurare a securității companiilor industriale și comerciale ar putea să coste patronatul, anual, peste 30 miliarde de dolari, deși nu există garanția eficienței măsurilor ce sînt instituite. Activitatea multor agenții de contraspionaj, indeosebi a celor noi, este privită cu mult scepticism, mai ales că în rîndurile lor au intrat și elemente ce nu prezintă o totală încredere, aventuriere, neverificate, chiar suspecte că se află în solda unor servicii de informații și fac un „joc dublu". Există în acest sens și unele precedente ce sînt vehiculate drept dovezi. În Anglia, de pildă, din biroul directorului unei agenții specializate în a oferi altor întreprinderi mijloace de asigurare a securității, au dispărut scrisori oficiale ale unor clienți ce puteau fi folosite de concurență. În una dintre ele se menționa că o firmă nu are asigurată, în anumite locuri, paza și sisteme de alarmă, alta reliefa date amănunțite despre prețurile minimale și maximale ce se practică într-o întreprindere pentru anume servicii și cerea ca aceste liste să fie puse la „adăpost" etc.

Apărarea secretelor din întreprinderi, deși reprezintă un business al unor agenții de felul celor arătate, este privită de cele mai multe ori cu seriozitate, intenția fiind cea declarată, respectiv, prevenirea oricăror „scurgeri" de informații și date secrete. În acest scop, multe dintre oficinele constituite pentru apărarea secretelor caută să înlăture neîncrederea în ele, să încadreze specialiști verificați în materie și nu se jenează să-și facă reclamă proprie după toate legile concurenței. De exemplu, „Compania internațională de telecomunicații" a S.U.A. (I.T.T.) a încadrat în fruntea serviciilor proprii de contraspionaj pe John Mc Cone, fost director al C.I.A., „Imperial Chemical Industries", unul dintre cele mai mari trusturi ale industriei chimice americane, l-a numit în funcția de director al propriei sale oficine de contraspionaj economic pe Sir Martin Furnival-Jones, fost șef al organelor de contrainformații ale Marii Britanii, serviciul similar al „Management Investigation Services" din Londra este condus de R.P. Mathews, fost salariat la „Intelligence Service", iar Grupul specializat de contraspionaj economic din Franța îl are în frunte pe George Langellan, recunoscut ca un adevărat maestru pentru activitatea informativă

pe care a desfășurat-o împotriva hitleriștilor în perioada celui de-al doilea război mondial. Și alte asemenea oficine caută profesioniști. Amintim pentru edificare că serviciul propriu de contraspionaj economic al cunoscutei companii „Ford" este încadrat cu 39 de foști agenți ai F.B.I. și că înșiși foștii salariați ai acestei instituții au constituit la New York, în aceleași scopuri — dar și ca „pepinieră" de cadre — „Asociația foștilor agenți ai F.B.I.", care dispune de circa 5 000 de membri. Referindu-se la preocupările acestor „armate", Howard Winter, unul dintre conducătorii „Agenției internaționale de detectivi particulari", arăta : „Oamenii de afaceri au din ce în ce mai mult sentimentul existenței unor fisuri în sistemul de securitate al firmelor lor și iau măsuri corespunzătoare de protecție. Sîntem în situația de a le procura bărbați și femei capabili să dețină practic orice funcție, de la portar pînă la vicepreședinte în Consiliul de administrație. Acești salariați, de o natură specială, redactează zilnic note cu privire la neregulile de orice fel pe care le observă"*.

Există, însă, și multe rețineri în folosirea ultimei oficine amintite. Detectivii, în dorința de a-și etala cunoștințele și a dovedi cît mai mult zel în fața patronatului, prin „prinderea" a cît mai mulți „spioni", reprezintă, după cum arăta un comerciant american „...o adevărată catastrofă". Spre deosebire de organele oficiale, detectivii nu răspund de faptele lor decît în cazuri cu totul deosebite, nu sînt obiectivi în relatările pe care le fac, sînt înclinați mereu spre suspectarea și blamarea oamenilor, fapt ce determină ca firmele, pe cît posibil, să-i evite și să-și creeze — în tot mai multe cazuri — organisme proprii de apărare a secretelor economice. Așa s-a ajuns la formula, practicată îndeosebi în S.U.A., ca fiecare mare întreprindere să-și numească cîte un director adjunct care să răspundă în exclusivitate de asigurarea secretelor ei, persoana în cauză fiind cooptată automat și în consiliul de administrație al firmei. Recrutate — în urma unor verificări prealabile —, îndeosebi, din rîndul celor care au lucrat în organe de contrainformații guvernamentale, în armată sau poliție, persoanele numite

* După publicația *Chemical Engineering*.

ca responsabile cu asigurarea securității firmei au sarcini complexe, care încep cu organizarea pazei și se încheie — dacă se poate spune că se încheie — cu folosirea celor mai ofensive și subtile metode de apărare a secretelor economice. În posturile cheie, începînd de la portar, funcție deloc subapreciată, și pînă la deținătorii și manipulatorii de documente secrete sînt numiți oameni instruiți, verificați și care se bucură de încredere. Există, în unele firme occidentale, o anume apreciere, o anume stare laudativă la adresa paznicilor și portarilor care știu să se afirme și ca „vînători de spioni". De exemplu, într-un caz petrecut în Anglia, un paznic a identificat un spion industrial, prin simpla observare. A comunicat celor competenți că la una dintre porți se află un cetățean care dorește să se încadreze ca muncitor la o secție de asamblare, dar care... „nu are mîini de muncitor". Verificările, efectuate cu multă operativitate, aŭ stabilit că cel ce se prezentase la poartă, într-adevăr, nu este muncitor și că, în realitate, este inginer și îndeplinește misiunea ingrată de spion, trimis de concurență pentru a se angaja la firma „rivală". Într-un alt caz, un vizitator străin ce se afla într-o fabrică de lacuri și vopsele a fost observat de un paznic — inclusiv prin sistemul de televiziune cu circuit închis — că a pus mîna pe obiecte proaspăt vopsite și s-a șters discret cu o batistă proprie. S-a tras imediat concluzia că străinul, după ce va ajunge acasă, va afla formula vopselelor prin descompunerea — într-un laborator, a petelor de pe batistă. Acesta a fost și motivul pentru care, după o primire amabilă și după ce i s-au dat explicațiile necesare, la ieșirea din hală a fost întîmpinat de o fată chipeșă, care, zîmbitoare și tot atît de amabilă ca și ceilalți, i-a spus fără jenă : „Știm că v-ați murdărit batista, ne pare rău, dar vă oferim o alta nouă, spre amintire !". În aceeași clipă, i-a întins o tavă argintată, cu o batistă parfumată și bine călcată. Se înțelege, străinul a fost nevoit să depună batista „murdară" pe tavă și să mulțumească călduros pentru atenția deosebită cu care a fost înconjurat.

În acest real și îndelungat „război al inteligențelor" se caută permanent noi soluții de atac și apărare. Între altele, în ultimii ani, cele mai multe firme au pus un

accent tot mai mare pe *compartimentarea* muncii. S-au instituit în acest scop restricții de circulație în birourile și secțiile uzinelor, ca și ale institutelor de cercetări, documentele secrete s-au concentrat în birouri speciale, unde accesul, la anumite informații, este permis doar în baza unor autorizații speciale, nominalizate, paza electronică a încăperilor a fost generalizată, documentele sînt multiplicate în locuri și în regimuri speciale, exemplarele de prisos sînt distruse imediat prin ardere sau tocare în prezența a cel puțin două persoane, vehiculele au rezervate — în incinta firmelor — spații speciale de circulație și parcare. La acestea s-au adăugat zeci de alte măsuri pentru asigurarea securității informațiilor importante, între care montarea în încăperi de celule fotoelectrice, a detectoarelor de fum și a instalațiilor automate de stingere a incendiilor, interdicții de a se efectua călătorii cu documente importante fără însoțitori speciali, interzicerea de a se lucra cu astfel de documente la domiciliu sau în alte locuri neautorizate, interdicția de a se discuta la telefon sau în locuri publice despre secretele firmei și multe altele asemănătoare. Desigur, ele nu sînt aplicate peste tot, uniform, și nu toate firmele dispun de un arsenal atît de complex. Elementele de bază, însă, care le unesc în materie de apărare sînt concepțiile potrivit cărora orice sistem tehnic de securitate trebuie să aibă cel puțin un *element de surpriză* pentru un eventual agresor, iar orice secret, indiferent de natura lui, trebuie cunoscut de un număr foarte restrîns de persoane, competente și verificate.

După cum se constată, apărarea secretelor economice a devenit o preocupare constantă a firmelor, a conducerilor acestora, conștiente tocmai de agresivitatea spionajului. În acest scop, în multe unități se fac și eforturi pentru crearea și menținerea unui climat bun în întreprindere, pentru prevenirea apariției de reacții negative (îndeosebi în S.U.A. și Franța), prin înlocuirea metodelor autoritare de conducere cu cele pretinse „democratice", de apropiere față de oameni, de abordare a unei politici „obiective" față de personal, acordîndu-se cu mai multă larghețe împrumuturi, concedii, învoiri, sarcini mobilizatoare și diverse responsabilități, care să-i facă pe

oameni mai cointeresați și „legați" de firmă. Un accent deosebit a început să se pună pe ridicarea profesională a cadrelor*, firește, pentru ridicarea producției și productivității muncii, dar și pentru obținerea recunoașterii celor în cauză că doar... „patronul i-a făcut oameni", precum și pe „legarea" de firmă prin semnarea unor angajamente ferme în care angajatul își ia obligația să nu divulge secretele economice pe care le va cunoaște. Se aplică și alte metode de prevenire, considerate utile și necesare. Periodic, în unele firme, se fac instruiri generale cu privire la amploarea spionajului economic și măsurile de apărare ce se impun, rolul pe care îl au cei prezenți în a asigura securitatea secretelor pe care le cunosc. Asemenea instruiri specializate fac și obiectul unor întîlniri dintre conducerile unor firme și personalul profilat pe un anumit domeniu (aprovizionare, desfacere, comerț, pază, dactilografe etc.). Importanța acestor reuniuni este tot mai des tratată de diverși specialiști. „Antrenarea tuturor factorilor pentru apărarea secretelor firmei nu poate fi neglijată niciodată", preciza un cercetător englez. „Conducerea întreprinderii trebuie să reamintească periodic personalului însemnătatea pe care o are informația confidențială — arăta un specialist de la firma «California Plant Protection» din S.U.A. —, deoarece dacă un concurent obține informații confidențiale poate fi amenințată nu numai întreprinderea, ci și posturile salariaților".

În condițiile arătate, educarea salariaților, instruirea lor permanentă sînt considerate elemente de bază în orice sistem de securitate. În această idee, la firma „Aluminium Co. of America" din S.U.A. se folosește chiar și gazeta întreprinderii pentru a înfățișa diverse aspecte ale nevoii de apărare a secretelor. Unele articole publicate au reliefat exemple de lipsă de vigilență în păstrarea unor documente aparent fără valoare. Într-o împrejurare, într-un articol din gazeta acestei întreprinderi**, se menționa: „Printr-un răspuns dat de un salariat la o întrebare apa-

* I.B.M., cunoscuta companie de echipamente electronice din S.U.A., consacră 14% din cifra de afaceri programului de ridicare profesională a cadrelor.

** Gazeta are denumirea de „Alcoa News".

rent inofensivă, împreună cu o serie de răspunsuri date de alți salariați, se pot divulga informații despre data și locul construirii unei noi fabrici a firmei noastre sau despre tratamentul prin care se obține ca metalul pe care îl producem să fie mai lucitor".

Metode similare sînt folosite și de firma „Philips Gloeilampen—fabrieken N.V." din Olanda. Într-un număr al gazetei acestei întreprinderi, cititorii au fost atenționați să nu dea răspuns imediat la solicitările pe care le primesc prin telefon de a comunica unele informații. Erau sfătuiți să noteze numărul de telefon al solicitantului, astfel ca după o prealabilă verificare acesta să fie chemat și să i se dea lămuririle necesare. Pe aceeași cale, personalul firmei a aflat de o dispoziție a conducerii cu privire la necesitatea distrugerii ciornelor și a altor hîrtii confidențiale ce se dovedesc a fi de prisos, despre nevoia de a evita aruncarea unor astfel de hîrtii la coșul de gunoi, precum și de alte detalii care să ducă la întărirea măsurilor de prevenire a „scurgerii" de informații secrete.

Nu au trecut prea mulți ani de cînd cunoscutul dramaturg George Bernard Shaw spunea că „orice profesie constituie o conspirație împotriva profanilor". Dacă privim ad litteram această afirmație, înclinăm să fim de acord. Deci, fără să punem la îndoială semnificațiile ori bunele intenții ale marelui dramaturg, trebuie să arătăm, totuși, că, spre deosebire de o perioadă nu prea îndepărtată, rezultatele de azi obținute prin profesii bine constituite se impun a fi apărate, deoarece, așa cum se constată, unele nu mai reprezintă o „conspirație". Chiar și secretele profesiilor în sine pot să dispară, dacă nu sînt apărate corespunzător. Să ne gîndim numai la secretele din domenii strict specializate ale construirii microprocesoarelor, ale unor anume instrumente de navigație și ale altora asemănătoare, mult căutate de oficinele secrete.

Așa cum s-a mai arătat, cu toate măsurile ce se iau, oficinele de spionaj economic nu se descurajează, caută permanent fisuri prin care să pătrundă pentru a-și îndeplini scopul. Tocmai de aceea, asigurarea secretelor nu poate fi un apanaj doar al unor anume persoane, ci apar-

ține întregului personal dintr-o întreprindere, iar „apărarea împotriva spionajului economic este o sarcină efectivă a conducerii întreprinderii"*. După cum se vede, răspunderea este plasată la nivel înalt, neputînd fi considerată o responsabilitate oarecare. În acest scop, conducerile multor firme, trusturi, concerne au elaborat — și continuă să elaboreze — norme, instrucțiuni, indicații care să conducă la o mai bună organizare a apărării secretelor economice. Multe opinii pe această temă sînt vehiculate chiar și în presa economică. Publicația franceză „L'Usine Nouvelle", de exemplu, militînd pentru creșterea vigilenței firmelor față de ofensiva spionajului economic, era de părere că, spre deosebire de alte perioade, în prezent, se impun următoarele măsuri prioritare :

— Întregul sistem de prevenire și apărare din cadrul oricărei firme trebuie conceput nu în general, ci în raport de pericolele reale cu care se confruntă — sau se poate confrunta — întreprinderea în cauză, ca și filialele ce îi sînt subordonate. În această idee, complexul de măsuri profilactice trebuie să vizeze în mod concret zonele, locurile și persoanele ce necesită apărare, instituindu-se măsuri concrete.

— La nivelul conducerii fiecărei unități economice să se facă periodic o evaluare a documentelor secrete și o clasificare mai realistă a lor, pentru a nu se face nici o confuzie între cele efectiv secrete cu cele de altă natură. Tot periodic, aceste clasificări vor fi reanalizate pentru eventuale complectări și reașezări.

— La nivelul conducerii fiecărei firme vor fi stabilite persoanele ce pot avea acces la documente secrete, mergîndu-se pînă la individualizare, astfel încît, oricînd, să se poată răspunde la întrebarea : „Cine și la ce secrete a avut acces ?"

— Măsurile de securitate să nu creeze suspiciuni, să nu invadeze firma de așa manieră încît să stînjenească — material sau moral — funcționarea ei normală.

Firește, așa cum am mai remarcat pe parcurs, toate măsurile administrative — sau de altă natură — au în vedere, înainte de toate, *omul*. El este numitorul comun

* După publicația elvețiană *Industrielle Organisation*.

al proceselor de producție, oricît ar fi de pronunțat caracterul tehnic al acestora, precum și al oricăror activități în care este implicată acțiunea și voința umană. Însuși Henry Ford, reputatul industriaș american, a afirmat : „Am crezut că fabric automobile, dar, în realitate, construiam oameni". Da, este adevărat, a construit caractere umane pe care, ca orice magnat din lumea capitalului, a făcut totul să le supună voinței pe care o reclama producția întreprinderilor sale și, îndeosebi, dorinței de a obține prin mijlocirea acelor oameni profituri cît mai mari.

În statele socialiste, în celelalte țări care s-au eliberat de exploatarea capitalistă, necesitatea de a ocroti, apăra și dezvolta cuceririle obținute, combaterea oricăror acțiuni și manifestări ce pot lovi în avutul comun al poporului au devenit o problemă primordială a conștiinței umane. În țara noastră, dinamismul dezvoltării economice în anii construcției socialismului, îndeosebi, după Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român, a avut ca obiectiv principal omul și nevoile lui materiale și spirituale. În aceste condiții, este și firesc ca același om, înzestrat cu o înaltă conștiință, să apere rezultatele muncii sale și ale semenilor, știind că : „Marile realizări obținute în anii socialismului în dezvoltarea forței economice a țării sînt rodul activității neobosite, pline de abnegație a clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității, a tuturor oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate, al eforturilor considerabile, materiale și umane, ale întregului popor pentru ridicarea economico-socială a patriei. Nimic nu am primit din afară în mod gratuit, nimic nu a căzut din cer ! Stadiul la care am ajuns este expresia muncii eroice a poporului nostru, a hotărîrii și încrederii cu care toți oamenii muncii urmează și înfăptuiesc neabătut politica partidului, a tăriei și forței socialismului, a capacității noii orînduiri de a asigura întregii națiuni un înalt nivel de civilizație materială și spirituală" [1].

[1] Nicolae Ceaușescu. *Raport la cel de-al XII-lea Congres al P.C.R.*, Editura politică, București, 1979, p. 14.

Practica socială din țara noastră demonstrează permanent uriașa forță pe care o reprezintă întreaga colectivitate umană în asigurarea legalității socialiste, inclusiv în apărarea secretelor de stat. Există o adeziune deplină față de normele ce reglementează acest important sector, iar oamenii muncii, indiferent de naționalitate și de poziția socială pe care o au, dovedesc o atitudine activă de prevenire și de combatere ale manifestărilor negative ce pot să apară în acest domeniu. Cele cîteva exemple pozitive pe care le-am amintit pe parcursul lucrării noastre — alese dintre multe altele — evidențiază nu un reflex de apărare și nici pe departe doar niște excepții, ci o atitudine lucidă, generalizată, bazată pe o înțelegere majoră a sensurilor înalte a prevederii legale potrivit căreia „Apărarea secretului de stat este o îndatorire patriotică, o obligație de onoare a tuturor cetățenilor Republicii Socialiste România — muncitori, țărani, intelectuali și alte categorii de oameni ai muncii —, prin care aceștia își aduc contribuția la apărarea cuceririlor revoluționare ale poporului român, a independenței, suveranității și integrității teritoriale a statului nostru“ [2]. În cele ce urmează, vom prezenta și un alt caz din care rezultă atitudinea patriotică, plină de grijă și răspundere față de zestrea și nevoile țării, dovedite de un deținător de secrete economice.

Cafeaua aburindă îmbia la sfat, la glume și vorbe de duh, dar și la amintiri frumoase despre momente care, în împrejurări de mult trecute, îi înnobilaseră sufletește pe cei doi amici. Constantin Dunca își aduse aminte cu multă plăcere de zilele cînd, acolo în străinătate, aflat la specializare, Antonie Kriegel, musafirul său de azi, îl întîmpinase mai mult decît protocolar. „Îți amintești ?“ îl întrebase Kriegel la un moment dat. „Ei, cum să nu !“ răspunse mașinal Dunca. Și prin filtrul memoriei începu să se depene o proiecție imaginară a lucrurilor și locurilor pe care străinul i le prezentase cu multă generozitate. Schițe și proiecte de mașini, tehnologii de fabricație, reviste de specialitate — e drept, multe dintre ele depășite, dar

[2] Art. 1 din *Legea nr. 23/1971* privind apărarea secretului de stat în Republica Socialistă România.

utile — la care se adăugau vizitele la marile muzee, cîteva petreceri și cîte altele.

Timpul a trecut pe nesimțite și Dunca s-a întors acasă la ai săi. Kriegel și-a mai amintit doar de cîteva ori de Dunca trimițîndu-i amabil cîteva cărți poștale ilustrate ori răspunzînd la mesajele prietenești pe care le-a primit în același fel. Apoi, s-a așternut tăcerea. Desigur, „ochii care nu se văd se uită", gîndi de multe ori Dunca. Își dădu seama însă că s-a înșelat. Vizita lui Kriegel era o dovadă incontestabilă.

Inginerul Constantin Dunca devenise cercetător cunoscut și solicitat. Zile întregi uita de prieteni și familie, de dogoarea soarelui de afară, de valurile înspumate ale mării și vîrfurile pleșuve ale munților și rămînea, uitat de sine, în laborator. Acum lucra la ceva cu totul nou. Voia ca o nouă tehnologie să diminueze consumul de energie din marile uzine, să aducă venituri, să elimine importul. Totul i se părea firesc, totul părea să devină o reușită. Un amănunt însă îl deranja, o „chichiță", cum se pronunțase el, îl deruta și îl amîna. Un contact nu voia să răspundă la comanda sa și atunci luase calculele de la cap. În zadar, instalația rămăsese mută. Din pur interes profesional ori poate dintr-o curiozitate nu tocmai gîndită, Dunca a început să ceară păreri. Firesc, cîte ceva din preocupările sale a transpirat. A rămas însă esența : formula tehnologică bine întipărită sub cutele conștiinței proprii. „Cine ar putea s-o afle ?" întrebase el la un moment dat, cînd un bun amic îi atrase atenția că ar fi bine să discute mai puțin despre gîndurile și intențiile proprii.

Vizita lui A. Kriegel se ivise pe neașteptate. „Cel puțin dacă știam, mă pregăteam", îi reproșă Dunca. „Se poate ? — interveni Kriegel — între prieteni pretențiile nu-și au locul".

Într-un tîrziu, o stare de dulce beatitudine plutea printre pleoapele amfitrionului, dezobișnuit de „tării", cum îi plăcea să afirme. Ochii începură să vadă vise, iar mintea să-i zburde spre amintiri. „Vreau să te fac om", îi șopti Kriegel, întrerupînd o discuție începută. „Om ?", îl întrebă Dunca mirat. O pauză de cîteva clipe i se păru de un an. „De fapt, ce vrei ?" continuă Dunca. „Îți dai seama cît ai putea cîștiga ? continuă Kriegel. O avere !" Dunca

zîmbi. Aburii coniacului se împrăștiară ca la comandă. Înțelese aluzia. „Nu mă judeca greșit, interveni din nou Kriegel, vizita mea e nevinovată...". „De fapt, ce vrei?" întrebă de această dată mult mai hotărît Dunca. „Să te ajut, să ne consultăm cu privire la ultima ta descoperire tehnologică... Ai putea veni la noi ori poate... numai să ne vinzi invenția...". Un timp, cei doi se priviră tăcuți. „Cîtă dreptate avea directorul meu", spuse, în cele din urmă Dunca, zîmbind amar în colțul gurii. „Nu înțeleg", interveni Kriegel contrariat. „Avem noi o zicală, domnule Kriegel, spuse Dunca apoi, una veche, dar bună: păzește-mă doamne de prieteni, că de dușmani mă păzesc singur!". „Deci asta e!" înțelese Kriegel aluzia. „Și, totuși, insistă apoi străinul, ce gînduri ai, ce facem?". „Gînduri? — interveni imediat Dunca — să te dau de guler afară. Dacă nu știi ce înseamnă să fii prieten, ieși!"

Am redat, deci, încă un caz, încă o împrejurare în care spiritul de vigilență, conștiința patriotică, sentimentul de cetățean al unei patrii libere, independente și suverane au învins. Este o dovadă, ca în atîtea multe alte cazuri, că oamenii muncii, convinși de necesitatea apărării propriei lor economii, a propriei lor avuții, nu pot fi păcăliți de perversitatea profesioniștilor din oficinele de informații aflate la dispoziția marelui capital. Secretele economice ale fiecărei întreprinderi, ale oricărui șantier de pe cuprinsul țării, ale fiecărui institut de cercetare, ale oricărei instituții sînt secretele noastre, ale statului nostru și privesc direct roadele muncii poporului român, inteligența și spiritul său creator, eforturile sale de a-și apăra cuceririle revoluționare. Tocmai de aceea „...apărarea secretului de stat față de orice încercare de a i se aduce atingere este o problemă de o stringentă actualitate, o îndatorire patriotică a fiecărui cetățean, o cauză a întregului nostru popor"*. Este, în ultima instanță, misiunea nobilă și plină de răspundere a fiecăruia dintre cetățenii Republicii Socialiste România, stăpîni pe soarta lor și răspunzători de viitorul țării, față de generațiile viitoare.

---

* Din expunerea de motive pentru adoptarea *Legii nr. 23*, prezentată la sesiunea Marii Adunări Naționale din 17 decembrie 1971.

În loc de postfață

Sîntem martorii unei lumi complexe, care parcurge numeroase procese contradictorii. Asistăm, pe de o parte, la declarații la nivel guvernamental, în care se exprimă voința de pace și cooperare, în spatele cărora, paradoxal, în numele sacru al libertății și progresului, se produc arme de nimicire în masă, se împart zonele de influență, se perfectează armele perfide ale spionajului, se jefuesc bogății, se flutură opulența arogantă a puterii, înflorește prăpastia suspiciunii și neîncrederii. Pe acest fond, pentru asigurarea unei pretinse supremații, sînt folosite cele mai subtile mijloace, inclusiv spionajul economic, al cărui rol în concurența capitalistă, mînuită cu abilitate de marele capital, nu poate fi subapreciat. Alături de multe cauze care concură la menținerea unei ordini economice internaționale anacronice, spionajul economic are partea lui de contribuție, avînd un rol bine determinat în îmbogățirea bogaților și sărăcirea săracilor. Pe de altă parte, trezite la realitatea socială a timpului, popoarele demască jocul de culise al celor care vor să le tîrască spre toboganul distrugerii, se dezvoltă lupta maselor largi pentru apărarea vieții pe Terra, pentru asigurarea bunăstării oamenilor de pretutindeni, prin folosirea pașnică a marilor mijloace puse la dispoziție de revoluția tehnico-științifică. Desigur, în lupta lor dreaptă pentru bunăstare și progres, pentru propășirea noului în folosul tuturor, oamenii nu au rămas și nu rămîn indiferenți față de „războaiele secrete" promovate de marele capital, de faptele din umbra morali-

tăţii pe care le comit reprezentanţii oficinelor de spionaj economic, pentru a adînci decalajele şi perpetua subdezvoltarea, pentru a asigura pe orice cale profitul marilor magnaţi. Tocmai de aceea, considerăm de o mare actualitate apelul la raţiune şi înţelegere, la faptul că : „Trebuie realizată o nouă ordine economică mondială, bazată pe egalitate, pe echitate şi avantaj reciproc" [1], situaţie ce impune „...asigurarea accesului larg al ţărilor în curs de dezvoltare la tehnologiile moderne, ridicarea barierelor vamale şi asigurarea unor preţuri corespunzătoare pentru produsele acestor ţări" [2].

Repercutarea urmărilor crizei economice — în ţările capitaliste dezvoltate — în rîndurile marii mase de oameni ai muncii, prin creşterea ratei şomajului, prin scumpirea şi degradarea continuă a vieţii, se pare că nu-i sensibilizează pe reprezentanţii marelui capital, care, în afara obţinerii profitului maxim, nu-i interesează altceva. Acesta este şi motivul pentru care, indiferent de „anotimpul social" pe care îl traversează omenirea, marele capital foloseşte şi proliferează cele mai subtile mijloace pentru a adăuga alte bogăţii la bogăţiile proprii, inclusiv prin folosirea spionajului economic.

Se ştie, adîncirea şi perpetuarea crizei economice îngustează pieţele şi, implicit, ascute la maximum confruntările. Acest lucru ne determină să reamintim şi să subliniem semnificaţia — şi în acest sens —, precum şi actualitatea deosebită ale celor arătate de tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretar general al P.C.R., şi anume că : „Este necesar să ţinem seama de faptul că efectele crizei economice nu se opresc la graniţele ţărilor socialiste, că sistemul socialist nu poate trăi în mod independent, nu se poate rupe de economia mondială, de diviziunea muncii pe plan mondial, de colaborarea economică internaţio-

[1] Nicolae Ceauşescu. ***Raport la cel de-al XIII-lea Congres al Partidului Comunist Român***, Editura politică, Bucureşti, 1984, p. 80.

[2] ***Idem.***

nală“ [3]. În astfel de condiții, devine cu atît mai clară și mai actuală sarcina de apărare a secretelor noastre economice, fiind conștienți că marile firme capitaliste, prin mijlocirea oficinelor secrete, sînt oricînd gata să-și însușească noutățile, să obțină avantaje unilaterale pe seama muncii, eforturilor, abnegației și inteligenței milioanelor de creatori din România. Fără îndoială că relațiile noastre cu firme economice din lume se vor dezvolta și diversifica. Anii ce vin vor adăuga noi succese politicii active a României socialiste de pace și colaborare, prin care a cucerit un înalt prestigiu în rîndul tuturor națiunilor lumii. Aceasta, însă, nu trebuie să ne determine a uita că, în ultima jumătate de veac, diverse puteri străine, cercuri reacționare, servicii de spionaj — inclusiv pe profil economic — „...au încercat să penetreze în România informatorii lor, au încercat să țească pînza insidioasă a agenturilor secrete, vroind să ne fure avutul și libertatea, să ne submineze edificiul național păstrat din moși-strămoși suveran, încercînd să lovească în cuceririle revoluționare ale poporului român“ *. Fără îndoială, organele chemate să apere libertatea și cuceririle noastre, oamenii muncii — apărătorii de fapt ai secretelor de stat și ai tuturor cuceririlor obținute — au dat de fiecare dată lecții usturătoare celor care nu au înțeles că pe acest teritoriu suveran, liber și independent, scăldat de sîngele miilor de eroi căzuți întru libertatea și prosperitatea neamului, nu avem conștiințe scoase la mezat, că jocul lor abil va fi oricînd descifrat de oamenii care au apărat și apără pînă la capăt cauza pentru care luptă. Firește, au fost și insuccese, dar acestea au condus la organizarea unor noi și serioase măsuri de apărare. Analiza unor cazuri a evidențiat că, cercurile interesate, pentru a-și putea realiza scopurile subtile au căutat să profite nu numai de eventualii trădători cît, mai ales, de atitudinea de nepăsare ori de dezordine în asigurarea secretelor de stat și apărarea juridică a unor valori științifice. Unele asemenea realizări au „scăpat“ și la noi ca urmare a „limbuției“ unor specialiști ori a publicării rezultatelor cercetărilor proprii — cu soluții tehnice ori-

[3] Nicolae Ceaușescu. *România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 16, Editura politică, București, 1979, p. 513.

* După revista *Pentru patrie* nr. 1/1983.

ginale, susceptibile brevetării — în reviste de specialitate sau a comunicării lor în congrese, simpozioane și alte întruniri științifice internaționale, motivîndu-se... prioritatea publicității. De exemplu, într-o comunicare susținută de un cercetător la un simpozion internațional de optică, au fost detaliate compoziția și procesul de realizare ale unui produs nou, necunoscut, fără să se fi luat, în prealabil, măsura de înregistrare a sa ca invenție. După expunerea făcută public, propunerea nu a mai putut fi înregistrată ca noutate pentru simplul motiv că nu mai era... noutate și, astfel, o importantă realizare autohtonă nu a mai putut fi valorificată cu eficiența scontată. Din păcate, au fost și alte asemenea situații în care neglijența și ușurința ne-au costat. Am putea aminti aici de două mașini, cu performanțe tehnice excepționale, ce constituiau priorități pe plan mondial, prezentate de reprezentanții țării noastre la o expoziție internațională. O firmă străină, producătoare de mașini similare, dar de o calitate îndoielnică, și-a dat seama de performanțele noi, unice, ale celor românești și s-a oferit imediat să le cumpere la prețuri avantajoase. Convinși că au făcut o „afacere bună", comercianții români le-au vîndut imediat. Abia mai tîrziu s-a tras concluzia — cea reală — că firma a achiziționat cele două mașini la prețuri mari, deoarece, din discuțiile cu specialiștii noștri, reprezentantul străin a tras concluzia că mașinile nu erau brevetate. Astfel, firma străină a știut să profite : a introdus brevet de blocare în statele în care intenționam să vindem aceste mașini, fapt care ne-a adus importante daune.

Cazuri de felul celor menționate mai sus, efectiv rare în ritmul elaborării spre folos public a rezultatelor inteligenței românești, atrag atenția asupra importanței ce trebuie acordată păstrării datelor și informațiilor secrete asupra produselor unicat ce au un asemenea caracter. Din nefericire, alături de neglijență, se mai întîlnește comoditatea în brevetarea invențiilor, tergiversarea înregistrării unor asemenea noutăți, păstrarea și manipularea necorespunzătoare ale unor lucrări științifice, teze de doctorat, idei și concepții noi neclasificate ca secrete, deși conțin în mod vădit soluții tehnice originale, susceptibile de brevetare.

În condițiile dezvoltării impetuoase a științei și tehnicii în anii următori, ale creșterii continue a producției și productivității muncii, ale rezultatelor ce se vor obține în domeniul cercetărilor științifice, se impune, fără îndoială, o atenție sporită în apărarea oricăror date și informații secrete. Introducerea spiritului de ordine și legalitate în lucrul cu documentele ce conțin elemente de noutate pentru știința și tehnica românească — unele de importanță mondială —, combaterea nepăsării, dezordinii și indisciplinei în asemenea importante sectoare ale creației contemporane sînt de datoria fiecărui om al muncii, angajat în orice sector al creației materiale ori spirituale din țara noastră. Importanța acestui deziderat se amplifică cu atît mai mult, cu cît, așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, „Pînă în 1990, circa 95 la sută din produsele românești trebuie să fie din punct de vedere tehnic și calitativ la nivelul celor existente pe plan mondial, iar cel puțin într-un procent de 2—5 la sută să realizăm produse cu asemenea parametri tehnici și calitativi care să situeze România pe primul loc în lume" [4]. Evident, sarcina este nobilă și mobilizatoare pentru oricare cercetător patriot, dar, în același timp, nu se poate subaprecia faptul că serviciile secrete caută tocmai asemenea noutăți. Apărarea lor este necesară și datorită faptului că, din nefericire, sînt încă — în afara hotarelor țării — cercuri și persoane ce nu doresc propășirea noastră, care vor să înlăture prioritatea României în diverse probleme de interes mondial și, în consecință, să caute a subtiliza secrete cu care să încerce fie a ne compromite, fie a-și aroga dreptul de a se considera... primii inventatori ai produsului. Istoricește, sînt cunoscute destule situații în care paternitatea și prioritățile unor invenții au fost înregistrate și popularizate în raport cu interesele urmărite de anumite cercuri și „case" străine, care au profitat de nepriceperea ori neglijarea apărării lor. Tocmai de aceea, respectarea regimului juridic al invențiilor și inovațiilor *, perfectarea căilor și mijloacelor de pre-

[4] Nicolae Ceaușescu. *Raport la cel de-al XIII-lea Congres al P.C.R.*, Editura politică, București, 1984, p. 23.

* *Legea nr. 62/1974*, completată cu *Decretele Consiliului de Stat nr. 93/1976* și *363/1976*.

venire a oricăror încălcări ale normelor ce reglementează apărarea secretelor se înscriu ca sarcini deosebit de importante. Aceasta înseamnă că însăși concepția de apărare a noutăților trebuie așezată în spiritul legii, înțelegîndu-se că, astăzi : „Conștient de răspunderea pe care o poartă pentru apărarea cuceririlor revoluționare ale poporului, fiecare cetățean al R. S. România are obligația să păstreze cu strictețe secretul de stat și să-și sporească vigilența și combativitatea împotriva tuturor celor care, pe o cale sau alta, încearcă să afle, să divulge sau să transmită date cu caracter secret de stat" *.

* Din preambulul *Legii nr. 23/1971.*

Cuprins

Concurența neloială — o realitate a lumii capitaliste contemporane 3
Considerații privind istoricul spionajului economic 11
Secolul al XX-lea — apogeul confruntărilor fățișe dintre marile oficine secrete 19
Acțiuni ofensive și... obiective concrete . . . 30
„Moralitatea" marilor afaceri 44
Spionajul și... „exodul creierelor" 58
Rețele profesioniste 82
Spionajul și tehnica modernă 103
Omul rămîne baza ! 122
Scopul... nu scuză mijloacele 145
Subterfugiile spionajului în domeniul comerțului 166
Ocultism — secte — spionaj 185
Spionajul științific 203
Măsuri de protecție și apărare 219
În loc de postfață 234

Redactor : I. BLAGA-BURSUCANI
Tehnoredactor : MARIANA RĂDULESCU

Format 16/54×84. Coli editură 13,73. Coli tipar 15.
Bun de tipar 28 mai 1985. Apărut — iunie 1985.

Comanda nr. 9 967/50 147
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii",
Piața Scînteii nr. 1,
București, Republica Socialistă România